

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI BANKACILIKTA TİCARİ
KREDİLERİN FİRMA ANALİZİ AÇISINDAN
ETKİNLİĞİ: SEKTÖRDE BİR UYGULAMA**

Müge AKIN

Danışman
Prof. Dr. Öcal Usta

2010

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2000800087

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Müge AKIN
Tez Başlığı : uluslararası Bankacılık Ticari Kredilerin Firma Analizi Açısından Etkinliği,
Sektörde Bir Uygulama
Savunma Tarihi : 14.06.2010
Danışmanı : Prof.Dr.Öcal USTA

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Öcal USTA	D.E.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	
Prof.Dr.Berna TANER	D.E.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	
Yrd.Doç.Dr.Mehtap TUNÇ	D.E.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	

Müge AKIN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**uluslararası Bankacılık Ticari Kredilerin Firma Analizi Açısından Etkinliği, Sektörde Bir Uygulama**" başlıklı Tezi () / Projesi () olarak oybirliği () / oyçokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Uluslararası Bankacılıkta Ticari Kredilerin Firma Analizi Açısından Etkinliği: Sektörde Bir Uygulama**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Müge AKIN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası Bankacılıkta Ticari Kredilerin Firma Analizi Açısından Etkinliği:

Sektörde Bir Uygulama

Müge AKIN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Uluslararası İşletmecilik Programı

Uluslararası bankalarda ticari kredi uygulamalarının en önemli süreçlerden biri, kredi talep eden firmalar için yapılan mali analiz ve istihbarat raporlarıdır. Mali analiz ve istihbarat; kredi talebinde bulunan firmanın karakteri, kapasitesi, likiditesi, mali durumu, kârlılığı ve sektörel faaliyetleri hakkında edinilen bilgiler aracılığı ile firmanın kredibilitésinin olup olmadığını tespit etmek için yapılan çalışmaların tamamıdır. Uluslararası bankalar firmaları kredilendirirken; uluslararası kredilendirme kriterlerine ve firmanın yıllar itibari ile göstermiş olduğu performansına göre hareket etmektedir. Bu prensipler doğrultusunda kredinin geri ödeme koşulları, miktarı, vadesi, teminatları ve fiyatlama konularında müşteri ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bankalar bu tür uygulamalarla olası risklerin hafifletilmesini amaçlamaktadır.

Uygulamada örnek firma için yapılan kredi mali analiz ve istihbarat çalışması firmanın bilanço ve gelir tabloları baz alınarak yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Uluslararası bankacılık, ticari kredi, firma analizi

ABSTRACT

MBA Thesis

The Effectiveness of Company Analysis In International Banking Commercial Loans

Müge AKIN

**9 September Univercity
Social Sciences Institution
Business Administration
International Management Program**

One of the most important procedures of commercial credit applications in international banking is the credit analysis and intelligence reports prepared for the company applying for credit. The credit analysis and intelligence is a comprehensive study to assess the credibility of the firm by the information about the character, capacity, liquidity, financial position, profitability and sectoral activities of the firm. When evaluating a credit application in international banking, the decision mainly depends on the security, liquidity and profitability principles. Repayment period and conditions, collaterals, credit amount, and pricing must be carefully selected based on the needs of the client. These measures help minimize the risks taken by the bank.

The financial analysis and intelligence study of our case company is based on the approved balance sheet and income statements.

Keywords: International Banking, commercial loans, company analysis

ULUSLARARASI BANKACILIKTA TİCARİ KREDİLERİN FİRMA ANALİZİ AÇISINDAN ETKİNLİĞİ: SEKTÖRDE BİR UYGULAMA

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK TARİHİ VE BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ.....	3
1.1.1. Türk Bankacılık Tarihi.....	5
1.1.1.1. Osmanlı'dan Cumhuriyete İlk Bankacılık Girişimleri	5
1.1.1.2. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Türk Bankacılığındaki Gelişmeler	6
1.2. BANKACILIK SİSTEMİ	8
1.2.1. Banka Türleri	10
1.2.1.1. Küçük, Orta, Büyük Banka	10
1.2.1.2. Holding Bankacılığı	10
1.2.1.3. Şube Bankacılığı ya da Perakende Bankacılık.....	11
1.2.1.4. Toptancı Bankacılık	11
1.2.1.5. İnternet Bankacılığı.....	12
1.2.1.6. Hizmet Bankacılığı (Yatırım Bankacılığı).....	12
1.2.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Mali Riskler.....	13
1.2.2.1. Faiz Riski	13
1.2.2.2. Kur Riski	14
1.2.2.3. Kredi Riski	16
1.2.2.4. Likidite Riski.....	17
1.2.2.5. Piyasa Riski.....	21
1.2.2.6. Sermaye Yetersizliği Riski.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI BANKACILIK VE BASEL KRİTERLERİ

2.1 ULUSLARARASI BANKACILIK OLGUSU VE TANIMI	24
2.2. ULUSLARARASI REKABET BAĞLAMINDA 1960 SONRASI ULUSLARARASI BANKACILIK VE YAPISAL DEĞİŞME	27
2.3. BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMA TÜRLERİ	30
2.4. BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMASINDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER	32
2.4.1. İçsel, Ekonomiler, Nedeniyle Maliyetlerde Görülen Düşme ve Karşılaştırmalı Üstünlükler	33
2.4.2. Genişleyen Piyasalara Girme ve Çokuluslu Şirketlerin Uluslararasılaşma Sürecinde Yabancı Doğrudan Yatırım ve Yabancı Sermaye Yoluyla Yurtdışına Yönelimleri	34
2.4.3. Petrol Fiyatlarında Meydana Gelen Artışlar	34
2.4.4. Mevcut Müşteri Portföyünün Korunması Amacı İle Mal ve Faktör Piyasalarındaki Noksanlıklar	34
2.4.5. Sermaye Kaynağının Kontrolünü Garanti Altına Alma, Para ve Sermaye Merkezlerine Ulaşma	35
2.4.6. Kabul Eden Ülkelerin Koruyucu Önlemleri, Yasal Kısıtlamalar ve Vergi Mevzuatı.....	35
2.5. ULUSLARARASI BANKALARIN DIŞ DÜNYA VE ULUSLARARASI PİYASALARLA BAĞLANTI TÜRLERİ.....	37
2.5.1. Temsilcilikler	37
2.5.2. Muhabir Bankalar.....	38
2.5.3. Acentalar	39
2.5.4. Şube.....	39
2.5.5. Kıyı Bankacılığı	40
2.6. ULUSLARARASI BANKACILIK İŞLEMLERİ VE FAALİYETLERİ.....	41
2.7. TÜRK BANKACILIĞININ ULUSLARARASI BOYUTU	42
2.7.1. Türk Bankacılığının Dışa Açılmasının Türk Ekonomisi Üzerindeki Etkileri.....	42

2.7.2. Bankacılıkta Uluslararasılaşma Aşamaları ve Türk Bankalarının Durumu	45
2.8. BASEL KRİTERLERİ.....	46
2.8.1. Basel'in Tarihi ve Basel Komitesi	47
2.8.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı	50
2.8.3. Basel I'in Eksiklikleri ve Basel I'e Yönelik Eleştiriler.....	52
2.8.4. Basel II Düzenlemesinin Amacı, Kapsamı ve Temel Unsurları	53
2.8.5. Basel II – Üç Temel Prensiptir	56
2.8.5.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yeterliliği	56
2.8.5.1.1 Kredi Riski	58
2.8.5.1.2. Kredi Riski Yönetimi	58
2.8.5.1.2.1. Standart Yaklaşım	59
2.8.5.1.2.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları (IRB).....	63
2.8.5.1.3 Piyasa Riski.....	65
2.8.5.1.4. Operasyonel Risk	66
2.8.5.2. İkinci Yapısal Blok: Denetimsel Gözden Geçirme.....	68
2.8.5.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	69
2.8.6. Basel I ile Basel II Arasındaki Farklılıklar	72
2.8.7. Basel II Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	73
2.8.8. Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Olası Etkileri.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMA ANALİZİ VE MALİ ANALİZ

3.1. BANKACILIKTA İSTİHBARAT.....	83
3.1.1. İstihbaratın Tanımı ve Önemi	83
3.1.2. İstihbaratın Amaçları.....	85
3.1.3. İstihbaratın Kaynakları.....	87
3.1.3.1. Özel Kaynaklar.....	87
3.1.3.1.1. Şirket Ana Sözleşmesi	87
3.1.3.1.2. Hesap Durum Belgesi ve Mali Hesapların Açıklayıcı Notları... 87	
3.1.3.1.3. Şirket Yetkili/Ortakları ile Karşılıklı Görüşme.....	88

3.1.3.1.4. Diğer Rapor ve Belgeler	89
3.1.3.2. Resmi Kaynaklar	90
3.1.3.2.1. Ticaret Sicil Kayıtları	90
3.1.3.2.2. Esnaf ve Sanatkârlar Sicil Kayıtları	91
3.1.3.2.3. Trafik Tescil, Liman Tescil, Tapu Sicil ve Vergi Kayıtları	91
3.1.3.2.4. T.C. Merkez Bankası Kaynakları	92
3.1.3.2.5. İcra İflas Dairesi Kayıtları	94
3.1.3.2.6. Kanun, Kararname ve Tebliğler	94
3.1.3.3. Yarı Resmi Kaynaklar	94
3.1.4. İstihbarat Yapılarak Saptanacak Hususlar	94
3.1.4.1. Şahsi Durumla İlgili İstihbarat (Karakter)	95
3.1.4.1.1. Hüviyet	96
3.1.4.1.2. Ahlak ve Seciye	96
3.1.4.1.3. İçtenlik, Açıklık, Akılcı Davranış ve Bilgi	97
3.1.4.1.4. Yetenek ve İşte Başarı Derecesi	97
3.1.4.2. Mali Durumla İlgili İstihbarat (Kapital)	98
3.1.4.3. Piyasa Durumu ile İlgili İstihbarat (Kapasite)	99
3.1.4.4. Pazar ve Sektör Analizi	102
3.2. MALİ ANALİZİN KAPSAM VE ESASLARI	103
3.2.1. Mali Analizin Tarihsel Gelişimi	104
3.2.2. Mali Analizin Amacı	106
3.2.3. Mali Analizin Önemi	107
3.2.4. Mali Analizin İlkeleri	109
3.2.4.1. Gizlilik	109
3.2.4.2. Tarafsızlık	110
3.2.4.3. Süreklilik	110
3.2.4.4. Gerçeklik	110
3.2.5. Mali Analizin Kapsamı	111
3.2.6. Mali Analiz İçin Gerekli Şartlar	111
3.2.6.1. Mali Analist	112
3.2.6.2. Mali Tablolar	113
3.2.7 Mali Analizin Türleri	114

3.2.7.1. Mali Analizin Yapılış Amacına Göre Analiz Çeşitleri	114
3.2.7.1.1. Yönetim Analizleri.....	114
3.2.7.1.2. Yatırım Analizleri	115
3.2.7.1.3. Kredi Analizleri.....	116
3.2.7.2. Mali Tablolar Analizinin Kapsamına Göre Analiz Çeşitleri.....	117
3.2.7.2.1. Sabit (Statik) Analiz.....	117
3.2.7.2.2. Yaygın (Dinamik) Analiz.....	117
3.2.7.3. Mali Analiz Yapan veya Yaptıran Kişilere Göre Mali Analiz	
Türleri.....	117
3.2.7.3.1. İşletme İçi Mali Tablolar Analizi.....	118
3.2.7.3.2. İşletme Dışında Yapılan Mali Analizler	118
3.3 MALİ TABLOLAR	118
3.3.1. Mali Tabloların Sınırları	119
3.3.2. Temel Mali Tabloların Düzenlenme İlkeleri.....	122
3.3.2.1. Gelir Tablosu İlkeleri	122
3.3.2.2. Bilanço İlkeleri.....	123
3.3.2.2.1. Varlıklara İlişkin İlkeler.....	124
3.3.2.2.2. Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler	126
3.3.2.2.3. Özkaynaklara İlişkin İlkeler.....	127
3.4. FİNANSALLARIN ANALİZE HAZIRLANMASI.....	128
3.4.1. Aktarma ve Arındırma İşlemleri	128
3.5. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI.....	135
3.5.1. UFRS Temel Varsayımları Hakkında	135
3.5.2. UFRS Uygulamaları Hakkında	136
3.5.2.1. Stok Değerleme Yöntemi.....	136
3.5.2.2. Devam Eden Yatırımlarda Finansman Gideri Aktifleştirilmesi.....	136
3.5.2.3. UFRS Amortisman İçin Üç Yöntem.....	137
3.6. MALİ ANALİZDE KULLANILAN TEKNİKLER.....	137
3.6.1. Karşılaştırmalı Mali Analiz.....	138
3.6.2. Eğilim Yüzdeleri (Trend Analizi)	141
3.6.3. Oran Analizi	144
3.6.3.1. Mali Analizde Kullanılan Rasyolar.....	147

3.6.3.2. Likidite Oranları.....	148
3.6.3.3. Firmaların Likidite Yapısının Analizi.....	149
3.6.3.3.1. Cari Oran.....	149
3.6.3.3.2. Likidite Oranı (Asit-Test Oranı)	150
3.6.3.3.3. Nakit Oranı (Disponibilite Oranı)	152
3.6.3.3.4. Dönen Varlıklar/Toplam Yabancı Kaynaklar	152
3.6.3.4. Firmanın Finansal Yapısının Analizi	153
3.6.3.4.1. Aktivite Oranları	153
3.6.3.4.2. Ticari Alacakların Satışlara Oranı ve Ticari Alacakların Ortalama Tahsil Süresi.....	153
3.6.3.4.3. Ticari Borçların Satışların Maliyetine Oranı ve Ticari Borçların Ortalama Ödeme Süresi	154
3.6.3.4.4. Stok Devir Hızı - Devir Sayısı	155
3.6.3.4.5. Aktif Devir Hızı	156
3.6.3.4.6. Nakde Dönüşüm Süresi ve Finansman Süresi	156
3.6.3.5. Mali Bünye Oranları	157
3.6.3.5.1. Finansman Oranı	157
3.6.3.5.2. Kârlılık Oranları.....	159
3.6.3.5.2.1. Brüt kâr marjı	160
3.6.3.5.2.2. Özsermaye kârlılığı.....	161
3.6.3.5.2.3. Aktif kârlılığı.....	161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKALARIN TİCARİ KREDİ POLİTİKALARI

4.1. KREDİ KAVRAMI VE KREDİ TÜRLERİ.....	163
4.1.1. Kurumsal Krediler.....	164
4.1.2. Bireysel Krediler	165
4.2. KREDİLENDİRME SÜRECİ.....	166
4.2.1. Kredi Kullanırma İlkeleri.....	167
4.2.1.1. Güvence.....	168
4.2.1.2. Likidite (seyyaliyet)	168

4.2.2. Kredilerin Yapılandırılması - Kredi Talebine Uygun Kredi Türü ve Koşullarının Tespiti.....	169
4.2.3. Kredi Yapılandırmasının Krediler Süreci İçindeki Yeri ve Önemi	170
4.2.4. Alternatif Finansman Kaynakları.....	171
4.2.5. Kredinin Teminatlandırılması	171
4.2.6. Kredi Yönetimi.....	172
4.2.7. Kredi Politikası	172
4.2.8. Kredi Onay Süreci.....	174
4.3. KREDİLERİN İZLENMESİ.....	175
4.3.1. Kredi Riski Yönetimi	176
4.3.2. Riskin Niteliği ve Türleri	178
4.3.3. Kredi Riskinin Dağıtılması	180
4.3.4. Riskin Doğmasını Önlemeye Yönelik Politikalar.....	182
4.3.4.1. Riskin Yansıtılması	182
4.3.4.2. Risk Tutarının Küçültülmesi Yoluyla Çeşitlendirilmesi.....	183
4.3.4.3. Riskin Sınırlandırılması	183
4.3.4.4. Riskin Farklılaştırılması	183
4.4. KREDİLENDİRMEDE AVRUPA BİRLİĞİ İLKELERİ	184
4.5. KREDİLERİN GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE YAŞANAN SORUNLAR.....	186
4.5.1. Firmaya Ait Nedenler.....	187
4.5.2. Çevresel Koşullar	189
4.5.3. Kredilendirme Sürecinde Yapılan Bankacılık Hataları.....	190

BEŞİNCİ BÖLÜM

SEKTÖR UYGULAMASI

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	193
5.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	194
5.3 ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	194
5.3.1. Dünya Petrol Piyasasında Yaşanan Gelişmeler	194
5.3.2. 2009'da Türkiye Akaryakıt Sektörü	195
5.3.3. Firmanın Tanıtımı	196

5.3.4. Petrol Ofisi ve Grubun Faaliyet Konusu:.....	196
5.3.5. Petrol Ofisinin Bağlı Ortaklıkları ve Temel Faaliyet Konuları:.....	197
5.3.6. Firmanın Ortaklık Yapısı	199
5.3.7. Konsolideye Dahil Edilmeyen İştirakler	199
5.3.8. Yatırımlar	200
5.3.9. Üretim/satış/kapasite miktarları	200
5.3.10. Yurtiçi & Yurt Dışı Mal Alım.....	201
5.3.11. Yurt İçi ve Yurt Dışı Mal Satım.....	202
5.3.12. Sektördeki Yeri	202
5.3.13. Firmanın Mali Kuruluşlarla İlişkileri	202
5.3.14. Akreditif	204
5.3.15. Firmanın Mali Analizi.....	204
SONUÇ	226
KAYNAKLAR	232

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Risk Ölçüm Yöntemleri.....	57
Tablo 2: Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları.....	60
Tablo 3: Derecelendirme Notlarının Eşleştirilmesi.....	62
Tablo 4: Aktarma ve Arındırma İşlemleri.....	128
Tablo 5: Petrol Ofisi Ortaklık Yapısı.....	199
Tablo 6: Petrol Ofisi İştirakler	199
Tablo 7: Yatırım Harcamaları Tutarı (Milyon ABD Doları)	200
Tablo 8: Petrol Ofisi Net Satışlar (Milyon ABD Doları).....	201
Tablo 9: Petrol Ofisi Satış Hacmi	201
Tablo 10: Petrol Ofisi Banka Kredileri	203
Tablo 11: Petrol Ofisi Banka Kredileri Faiz ve Döviz Kırılımı.....	203
Tablo 12: Petrol Ofisi AŞ Bilanço Verileri.....	204
Tablo 13: Petrol Ofisi AŞ Gelir Tablosu.....	212
Tablo 14: Petrol Ofisi Rasyolar Tablosu.....	215
Tablo 15: Petrol Ofisi Alacak Detayı.....	219
Tablo 16: Petrol Ofisi – Müşterilerden Alınan Teminatlar.....	219
Tablo 17: Petrol Ofisi Diğer Alacaklar Detayı	220
Tablo 18: Petrol Ofisi Stok Detayı.....	220
Tablo 19: Petrol Ofisi Kısa Vadeli Mali Borçlar Detayı.....	222
Tablo 20: Petrol Ofisi Ticari Borçlar Detayı.....	222
Tablo 21: Petrol Ofisi Diğer Borçlar.....	222
Tablo 22: Petrol Ofisi Uzun Vadeli Mali Borçlar.....	223
Tablo 23: Petrol Ofisi Sermaye Detayı	223
Tablo 24: Petrol Ofisi Fitch ve Standard & Poor Derecelendirmeleri	225

GİRİŞ

Bir ekonomide mali sistem; mali aracilar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşmaktadır. Mali sistemin temel unsurlarından biri olan bankacılık sektörü, mali sistem içerisinde üzerinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesinde kaynak (fon) aktarımına aracılık eden önemli sektörlerin başında gelmektedir.

Mali sistemin temel unsurlarından birisi olan bankacılık sektörü, özellikle son yıllarda Türk finans kesiminde öncü bir role sahip olmuş ve Türkiye ekonomisinin finansal serbestleşmeye yönelik yapısal değişikliklere katkıda bulunarak önemli bir gelişme göstermiştir.

Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle karşı karşıya kalan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir. Risk unsuru, finansal piyasalar var olduğu sürece, sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Risk unsurunu tamamen ortadan kaldırmanın çok güç (ya da imkânsız) olduğu düşünüldüğünde, asıl yapılması gerekenin riski minimize etmek olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesidir. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinme ihtiyacında olmakta ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmak istemektedir. Böylece, piyasada oluşacak risklerin zararları, bankaları en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir.

Bankaların müşterileri ile kredi ilişkisine girmeden önce, müşterinin kredi için uygunluğunu ölçmesi gerekmektedir. Bunun için bankaların müşteriye tanınması, piyasa ve genel durum hakkında bilgi edinmesi gerekmektedir. Her bankanın kendi kredi politikaları paralelinde yaptığı bir takım çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların en önemlisini, kredi talep eden firmalar için hazırlanan mali analiz ve istihbarat raporları oluşturmaktadır.

Bankalardaki ticari kredi uygulamalarında firmalara kredi kullandırılmadan önce yapılacak iyi bir mali analiz çalışması kredilerin güvenliği ve geri dönüşümündeki riski azaltması bakımından oldukça önemli bir çalışma olarak değerlendirilmektedir. Her banka farklı yöntemler kullansa da, hazırlanan raporlar doğrultusunda kredi talep eden firmalar için bir kredi notu (derecesi) verirler. Bu doğrultuda firmanın kredi için uygun olup olmadığına karar verilir.

En önemlisi firmaların mali tablolarının gerçeği yansıtması ve mali analiz ve istihbarat çalışmalarının sübjektiflikten uzak olması gerekmektedir. Bankaların krizlere karşı direncinin artırılması, risk yönetimine odaklanarak kredi kararlarının verilemesinde sübjektif etkilerin minimize edilmesi ve bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturulması amacıyla Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Komitesi) tarafından 2004 yılında Basel II standartları yayınlanmıştır. Basel II kapsamında, kredi riski; banka ile kredi ilişkisinde bulunan her bir tarafın risk derecelendirme notu bulunmasına ve bu kalite notuna denk düşen bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

Derecesi yeterli olmayan ve kredi değerliliği bulunmayan firmaların teminatları ne olursa olsun kredi talepleri bankalarca kabul edilmeyecektir. Buna karşın şeffaflaşmış ve mali tabloları daha gerçekçi olan firmalar daha güven verici ve daha düşük maliyetlerle kredi bulma imkanına sahip olacaklardır. Diğer bir deyişle firma için oluşturulacak derecelendirme (rating) notu kredi limitinin, maliyetinin, istenilecek teminat türlerinin ve tutarlarının belirlenmesinde temel alınacaktır. Basel II standartlarının bir getirisi olan derecelendirme sisteminde objektif bir içsel derecelendirmenin yapılabilmesi için firmaların sağlıklı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu da mali analiz ve istihbarat çalışmalarına büyük önem kazandırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK TARİHİ VE BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ

Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin eski Sümer ve Babil'e kadar uzandığı sanılmaktadır. Sümerler'de M.Ö. 3500 yılında kurulan "Maket" bilinen ilk banka kuruluşudur. Maket'in rahipleri ilk borç verenlerdi. Maketler, harman zamanı ödenmek üzere tohum vb gibi hammadde ve teçhizat alımı için çiftçilere ilk dönemlerde fiziki (aynı) daha sonraları parasal kredi açtıkları, yapılan kazılar sonucu saptanmıştır. Kazılarda çıkan belgeler bir hesaptan diğer hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını, maketlerin başlıca uğraş konularının ödünç ve mevduat kabulü işlemlerini oluşturduğunu ve bu maketlerde değişim düzeninin çok düzenli biçimde örgütlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ünlü Hammurabi kanunlarında maketlerin ödünç işlerini nasıl yöneteceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olunacağı, borçlunun hangi mallarının, ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır. Ödünç işleri sırasında da ana sermayenin üçte biri, nakit para ihracatında beşte biri olarak saptanmıştır. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilemeyen yıllarda faiz tahakkuk ettirilemeyeceği bu gibi durumla da borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan ödünce karşılık her türlü taşınır (menkul) mal rehnine, taşınmaz (gayrimenkul) mal ve özellikle tarla ipoteğine, hatta saygın kişilerin kefaletine yer verilmiştir.

Sümerler uzak ülkelerle olan mal değişimlerinde banknot gibi dolaşan (tedavül edilen) ve çek ya da itibar mektuplarına benzeyen bazı belgeler kullanmasını da biliyorlardı.

Daha sonraları, bankacılık hizmetlerinin maketlerin tekeline çıktığını, ticaretle uğraşan bazı zenginlerin bankacılık hizmetlerinde uzmanlaştıkları bilinmektedir.

Eski Mısır, eski Yunan ve Roma’da banka işlemleriyle uğraşan kurumların var olduğu bilinmektedir. Hatta eski Mısır’da tefeciliği ve bileşik faizi yasaklayan yasalar vardır. Eski Yunan’da da ticaretin gelişmesi ve halkın zenginleşmesi ile, Atina’daki zengin maketlerin yanı sıra trapezitai adlı özel bankerler ortaya çıkmıştır. Eski Yunan’da faize bir sınırlama getirilmemiştir. Faiz oranlarının yüksekliği karşısında bağımsız site ve devletler belli başlı kentlerde devlet bankaları kurmaya başlamışlardır.

1453’te İstanbul’un fethi ve bunun neden olduğu Rönesans hareketi ve bir süre sonra yeni kıtaların keşfi, ticaretin okyanuslara kayması ve genişlemesi bugünkü batı ülkelerinde o zamana kadar geçerli olan Kilise Hukuku’nun yerini Roma Hukuku’nun almasına neden oldu. Hatta Kilise Hukuku değişti. Sonuç itibariyle faize bakış değişti. O zamana kadar yasak olan faiz, kabul edilmeye başlandı. Bütün bu gelişmeler bankacılığın gelişmesinde büyük katkı yaptı.

Bu arada özellikle İspanyollar’ın Güney Amerika’dan getirdikleri altınlarla çok çeşitli sikkeler basması, Avrupa’daki paraların çeşitliliği ve ayarlarının bozuk olması, paraların birbirlerine göre değerlerinin saptanmasında büyük güçlükler yaratıyordu. O sırada ticaretin yoğun olduğu kent Amsterdam ve Hamburg’du ve sözü edilen paralar bu merkezlere geliyordu. Bu para karmaşasına çare olarak 1609’da Amsterdam Bankası kuruldu. Banka, sabit nitelik ve değerinde hesap parası olarak banka florini yarattı. Aynı şekilde Hamburg Bankası banka markını yaratmıştır.

Aynı dönemde (1637) Venedik’te Venedik Bankası kurulmuş ve bu banka çek ve banknot kullanımına yol açan “Contadi di Banka” sistemini geliştirmiştir. 1640’da İngiltere’de kralın tüccarların Londra kulesinde saklanan altın külçelerine el koyması, tüccarların devlete olan güvenini sarstı ve tüccarlar bundan böyle altınlarını, adlarına “goldsmith” denilen tüccarlara vermeye bunun karşılığında bir şahadetname almaya başladılar. Bir süre sonra Goldsmihtler kasalarındaki altınların atıl durduğunu göreyek bunlara dayalı olarak borç isteyenlere “goldsmith nots”

denilen kendi senetlerini vermeye başladılar. İşte bu senetlerin zamanla piyasada alışverişlerde dolaşır olması ilk banknot sistemini oluşturmuştur. (Parasız, 2000,5).

1.1.1. Türk Bankacılık Tarihi

Ekonomide mali sistem; mali araçlar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşmakta olup mali sistemin temel unsurlarından biri bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesine aracılık eden önemli sektörlerin başında gelmektedir.

Türk bankacılığının tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, gerek Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları ve gerekse günümüze kadar geçen sürede, Bankacılık sisteminin ülke ekonomisine paralel seyrettiğini ve ülke ekonomisinin gelişiminden ve genel yapısından oldukça fazla etkilendiği görülmektedir.

1.1.1.1. Osmanlı'dan Cumhuriyete İlk Bankacılık Girişimleri

Ülkemizde gerçek ilk banka Tanzimat'ın ilanından sonra 1847'de İstanbul Bankası adıyla, kurulmuştur (Parasız, 2000, 109). Osmanlı Devleti'nde modern anlamdaki ilk ticaret ve mevduat bankası, İngiliz sermayesi ile 1856'da kurulan Osmanlı Bankası olup ülkemizde kurulan ilk emisyon bankasıdır (Parasız, 2000, 109). 1861 yılında Osmanlı Devleti'nde Mithat Paşa tarafından kurulmuş olan ilk ulusal sermayeli banka "Memleket Sandıkları" olup tarımsal kredi sandığı özelliği taşımakta idi. 1868 yılında yine Mithat Paşa tarafından tasarruf toplama amacıyla "Emniyet Sandığı" kurulmuştur. Her iki banka da, 1888 yılında yine Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. 1916 yılında yasayla kurulmuş bir kamu kurumu niteliği kazanan Ziraat Bankası, Osmanlı Devletinden Cumhuriyet dönemine geçen ve günümüze kadar gelen en köklü ulusal kuruluşlardan biridir. Cumhuriyet öncesi dönemde, "borçlanma bankacılığı" adı verilen çarpık bir bankacılık sisteminin var olduğu söylenebilir.

1.1.1.2. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Türk Bankacılığındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde, sanayi ve bankacılık sisteminin geliştirilmesi amacı ile İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Kongrede alınan kararlar sonrasında ilk kurulan banka, Türkiye İş Bankası (1924) olmuştur. Cumhuriyet dönemindeki ilk büyük özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası, ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, gerek sanayi gerek ticaret sektörlerine kredi vermek ve gerekse sanayi ve ticari girişimlerde bulunmak görevlerini üstlenmiştir. 1930 yılında TC. Merkez Bankası anonim şirket statüsünde kurulmuş olup, 1931 yılında çalışmaya başlamıştır. 1923-1933 yılları arasında çok sayıda yerel bankanın kurulmuş olduğu ve yerel bankacılığın da önemli bir gelişme gösterdiği görülmektedir.

1930'lu yıllarda özel amaçlı devlet bankalarının kurulduğunu görmekteyiz. 1940-1945 İkinci Dünya Savaşı dünyada ve Türkiye'de ekonomik daralmaya neden olmuş ve bankacılık sektörü olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu dönemde, Türkiye ekonomisinde 1930'lu yıllarda izlenen kapalı ekonomi politikalarının yerini dışa açık politikaların almış olması bankacılık sektörünü olumlu etkilemiştir.

1950'li yıllarda özel sektör banka sayısında hızlı bir artış yaşanmış olup artışın temel nedenleri dış kredilerin ve ihracat gelirlerinin artması, Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası'nın yürürlüğe girmesi, ekonominin hızlı büyümesi ve ülke tasarruflarının artmasıdır.

1970'li yılların başlarında, holdingleşmenin hız kazandığı ve buna paralel olarak holding bankacılığının geliştiği görülmektedir.

1980'den itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dünyadaki finansal pazarların serbetleştirilmesi eğilimi ile birlikte Türk bankacılık sistemi uluslararası finans sistemi ile entegre hale gelmiştir.

1980 yılı sonrası, ekonominin dışa açılması ve dünya finans sistemi ile bütünleşme çabalarının bir sonucu olarak ticaret bankası, yatırım bankası ve şube düzeyinde bir çok yabancı bankanın faaliyete geçtiğini ve Türk bankaları ile ortaklık kurduğunu görmekteyiz. Türk bankaları da yurt dışında şube açma, banka kurma vb. organizasyonlar ile örgütlenmelerini sürdürmüşlerdir. 1980’li yılların bir başka önemli gelişmesi ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde “interbank” piyasasının oluşturulmasıdır (Parasız, 2000, 112). Böylece bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanmasında ve likidite fazlasının değerlendirilmesinde çok büyük kolaylık sağlanmıştır. İnterbank, bankalara kaynak kullanma esnekliği ve kaynakları daha etkin kullanma imkanı verdiği gibi, ekonominin likidite dengesini kurmada da çok yararlı olmuştur.

1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB’nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir. Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989-1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ile kar oranlarının düşmesidir. Türkiye 2000 yılına çok önemli ekonomik kararların alındığı bir ortamda girmiştir. Şubat 2001 yılında ise, mali piyasalardaki güvenin kırılan yapısı bir kez daha finansal krize yol açmış, bunun bir sonucu olarak 2000 Enflasyonu Düşürme Programı’nda öngörülen para ve kur politikaları terk edilerek, 22 Şubat 2001 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiş, böylelikle Enflasyonu Düşürme Programı da sona ermiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını arttırırken, portföylerinde bulundurdıkları menkul kıymetlerinde değer yitirmesine yol açmıştır. Şubat 2001’de dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, TL’nin yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmesine bağlı olarak yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar, önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmıştır.

2000’li yıllarda Türkiye ekonomisine ve bankacılık sektörüne damgasını vuran Kriz’den sonraki bir diğer olgu ise; internet bankacılığının (e-ticaret, e-ekonomi) gelişmesi ve yaygınlaşmasıdır (Parasız, 2000, 113). İnternet bankacılığı,

ticari bankaların yüzünü de değiştirerek hızlı bir gelişme göstermiştir. Elektronik ticaretin gelişmesiyle birlikte, internet bankacılığının yanı sıra telefon bankacılığı da bu dönemde büyük gelişme göstermiştir. Artık günümüzde hemen hemen sektördeki tüm bankalar, birçok bankacılık hizmetini telefon bankacılığı ve internet bankacılığı üzerinden verir duruma gelmişlerdir.

Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle karşılaşmaktadır. Finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. 2001 yılının deneyimleri ve BDDK'nın yürürlüğe koyduğu yeni kurullarla bankacılık sektörü riski dikkate alan bir yaklaşım içine girmiştir. Artık bankaların risk yönetim ve denetim birimleri vardır. Bankaların BDDK tarafından yapılan denetlemeleri risk odaklı olması istenmektedir. Bu amaca yönelik olarak, sermaye yeterliliği yalnızca kredi riskine bakarak hesaplanmamakta, kur ve piyasa riskleri de sermaye yeterliliği hesaplamasında dikkate alınmaktadır. Bankalar bu konudaki raporlarını haftalık, aylık, 3 aylık ve yıllık dönemlerde BDDKya göndermek zorundadırlar. Ayrıca yarı yıl ve yıl sonu bilançoları bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlendikten sonra BDDKya gönderilmektedir.

1.2. BANKACILIK SİSTEMİ

Günümüz ekonomilerinde para ve kredi politikasının vazgeçilmez araçlarından olan bankalar, her ülkenin ekonomik yapısı ve ihtiyaçları paralelinde yasalarla denetim altına alınmıştır. Yerine getirdikleri fonksiyonlar açısından ülke kalkınmasında oynadıkları önemli rol, bankaları ulusal ve uluslararası seviyede kendine özgü mali kuruluşlar haline getirmiştir.

Bankaların açık ve net olarak tanımlanamaması pek çok nedene dayanır. Çeşitli ülke bankalarında görülen yapısal farklılıklar, faaliyet sahalarının genişliği, bu faaliyet sahalarında ortaya çıkan değişiklikler ortak ve kesin bir banka temelini güçleştiren temel nedenlerdir.

Bugüne kadar bankalar için pek çok tanım ortaya konmuştur. Tanımlar yeterli olmasa da, bankalar para toplama ve kredi verme gibi iki temel fonksiyonu vurgulaması açısından önem taşır. Tanımlarda vurgulanan bir diğer husus da, bankaların işletme olarak nitelendirilmesidir.

Bankalar, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca, faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır.

Çeşitli ülke bankalarında görülen yapısal farklılıklara rağmen, bankalar için yapılan çeşitli tanımlamaları aşağıdaki gibi sıralayacak olursak;

- Banka işletmeleri sermaye, para ve kredi üzerine her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve tüzel kişilerin, devletin ve işletmelerin bu alandaki her türlü ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışan iktisadi kuruluşlardır.
- Banka işletmeleri para ve parayı temsil eden bütün tediyeye araçları ile uğraşan kurumlardır.
- Banka işletmeleri halkın belli zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde ikraz ve plase eden, ödemelere aracılık, para nakli, senet tahsili ve emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmelerdir.
- Banka işletmeleri kredi işlemlerinde veya mali işlemlerde kullanmak üzere, halktan mevduat ve başka şekillerde para kabul etmeyi meslek edinmiş teşebbüs veya kurumlardır.

Bankalar mevduat toplar, kredi verir, para ve kredi politikalarının uygulanmasına destek verir, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek olur, iştirak eder, kiralık kasalarda kişilerin menkul kıymetlerini korur. Borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine paralel olarak gün geçtikçe bu hizmetlere yenileri eklenmektedir.

Bankalar belirli bir sermaye ile kurulmuş, saptanan amaçlara göre örgütlenmiş, bir takım hizmetleri yerine getirerek gelir sağlayan, hissedarları, borçluları ve alacakları olan birer işletmedir. İşletmeyi “İktisadi mal veya hizmet üretmek (ve/ veya pazarlamak) için faaliyette bulunan bir kuruluş olarak tanımlayacak olursak, bankalar hizmet üreten işletmelerdir. Bu nedenle işletmecilik temel yöntemleri, amaç ve politikaları bankalar için de geçerli olacaktır. İşletmelerin bir numaralı amacı olan kar elde etmek, bir işletme olarak nitelendirilen ticari bankaların da birincil amacıdır.

1.2.1. Banka Türleri

Çeşitli ülkelerdeki banka sistemleri birbirleriyle karşılaştırıldıklarında az ya da çok farklılık göstermektedir. Bununla birlikte ticari bankalarla ilgili aşağıdaki oluşumlar gözlenmektedir (Parasız, 2000, s17).

1.2.1.1. Küçük, Orta, Büyük Banka

Bankalarda ölçek kavramının, biri ekonomik gücünün doğrudan sonucu, diğeri piyasadaki gücünün kaynağı olmak üzere iki anlamı vardır. Bununla birlikte ölçek kavramı nispidir. İş hacmi sermaye tutarı ya da öz sermaye, istihdam edilen personel sayısı, bazı ipuçları verebilir.özellikle küçük ve orta ölçekli bankalar aile işletmeleri şeklindedir. Orta ve küçük bankaları büyük bankalardan ayıran en önemli özellik, bu tip bankaların işletmelerle, kişilerle ve bankacılarla ilişkilerinin doğrudan olmasıdır.

1.2.1.2.Holding Bankacılığı

Holding bankacılığı basit olarak doğrudan veya dolaylı olarak bir veya birden fazla bankaya bir bankanın sahip olması veya kontrol etmesidir.

Türkiye’de ortalama 20’den fazla ticari banka belirli grup kişi, holding ya da öteki bankaların kontrolü altında bulunmaktadır. Türkiye’de bir süre gelişim aynı

yolu izlemişse de son yıllarda bu ilişki tek yönlü olmaktan çıkmış belli sanayi ve ticaret kesimlerinin banka sahibi olma savaşı vermeleriyle etkileşim çift yönlü olmaya başlamıştır.

1.2.1.3. Şube Bankacılığı ya da Perakende Bankacılık

Türk bankacılığında seksen kadar banka faaliyet göstermektedir ve bu bankaların şube sayısı 6700'ün üzerindedir. Şube bankacılığı her köşe başında bir şube esasına dayanır. Geniş bir alana yayılmış küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere kurulmuşlardır.

Perakendeci bankalar vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, çek tahsilatı, akreditif, açık kredi kolaylıkları, kısa vadeli kredi, tüketici kredi kartları, kambiyo işlemleri, havale, yatırım yönetimi, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi çok geniş bir yelpazeye yayılı küçük hacimli standart işlemler yapmaktadır.

1.2.1.4. Toptancı Bankacılık

Ekonomik faaliyetlerin son derece çeşitlilik göstermesi belirli konularda uzmanlaşmış bankalara gereksinimi hissettirmektedir. Son yıllarda büyük şirketlerin spesifik finansal isteklerini karşılayabilmek, sorunlarına paket çözümler önerebilecek, Euro-tahvil, Euro-pay senedi Euro-finansman bonosu, Interbank (bankalararası) para piyasaları gibi toptancı piyasalarda iş yapan hızlı çalışan banka arayışları artmıştır. Öte yandan bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde gerçekleştirilen yeniliklerin finans sektöründe geniş uygulama alanı bulması fon sağlama olanaklarını büyük ölçüde kolaylaştırarak toptancı bankacılığın gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Böylece geliştirilen yeni tekniklerle bankaların pazarlama faaliyetleri giderek daha rekabetçi duruma gelmiştir.

Toptancı bankalar az sa yıda şubeye sahip olmaları nedeniyle, çalışmalarını büyük ölçüde büyük finansal merkezlerde sürdürmektedirler. bu arada firmaların da

giderek daha büyük ölçekli duruma geçmeleri, firma yöneticiliğini ön plana çıkarmış ve firmanın sorunlarının çözümünde banka, firma işbirliğini teşvik etmiştir.

Toptancı bankacılık genel bir ifade ile müşterilerinden halen büyük tutarlı kredi taleplerini karşılamak üzere başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük tutarlı fon sağlayan çok geniş bir iş alanına sahip olan, müşterileri ile çok yakın ilişki içinde olan, hızlı karar alıp uygulayabilen az sayıda şube ve uzmanla çalışan derinliğine bankacılık biçimi olarak adlandırılabilir.

1.2.1.5. İnternet Bankacılığı

Günümüzün iletişim harikası internet bankacılık sektörüne de damgasını vurmaya başladı. Böylece akit çekme dışındaki her türlü bankacılık işlemlerini sanal banka şubelerinde yapmak mümkün hale geldi. Türkiye’de internette ilk şubeyi T. İş Bankası açmıştır. Bunu diğer bankalar izledi.

1.2.1.6. Hizmet Bankacılığı (Yatırım Bankacılığı)

Dünya ve ülkemiz bankacılığında özellikle 1980’li yıllardan beri giderek belirginleşen bir yapısal değişim gözlenmektedir. Bankalar kendilerine yan faaliyet alanı yaratarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Diğer bir deyişle bankalar giderek daha az bankacılık yapmakta, sigorta acenteliğinden portföy yönetimine, yatırım danışmanlığından finansal piyasalarda işlem yapmaya kadar bir dizi faaliyete girmektedir. Finansal aracı olarak bankalara duyulan gereksinim giderek azalmaktadır. Bankacılıktaki bu yapısal değişikliğe neden olan faktörleri teknolojik gelişmeler, uluslararası finans sistemindeki gelişmeler, finansal liberalizasyon, banka dışı finansal araçların rekabeti v.b. sıralayabiliriz.

Yatırım bankacılığının yasal çerçevesi kesin sınırlarla çizilmediğinden bu guruba giren finans kurumlarının daha çok mevduat kabul etmeyen ve kalkınma bankacılığı dışında kalan alanlarda faaliyet gösteren kurumlar olarak düşünebiliriz.

Yatırım bankacılığı daha çok ‘‘underwriting’’ ve yeni pay senedi ve tahvil ihracıyla ilgili faaliyetleri kapsamaktadır (Parasız, 2000,s7-17).

1.2.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Mali Riskler

Bankalarda çeşitli kaynaklardan elde edilen fonlar, yatırım alternatifleri arasında dağıılmakta ve bu dağılım yapılırken alınacak kriter, her alternatifin risklilik derecesi ve buna karşılık getiri miktarıdır. Bankacılık sektöründe riskler, genelde likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da döviz kurlarının dalgalanmasından, borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişmelerden kaynaklanmaktadır. Bir bankanın karşılaşacağı riskleri çok iyi bilip, ona göre aktif & pasif dağılımı yapması ve iyi yönetmesi gerekmektedir.

Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek riskler, içsel ve dışsal riskler olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Sektörün yapısından kaynaklanan risklere içsel riskler denilirken, sektörün dışındaki olaylardan meydana gelen risklere dışsal riskler denilmektedir. İçsel ve dışsal risklerde, kendi aralarında alt kısımlara ayrılırlar. Bankacılık sektöründe karşılaşılan risk grupları içerisinde en önemli risk ‘‘mali risk’’lerdir. Bankaların ve sektörün kendi yapı ve operasyonlarından kaynaklanan risk grubunda faiz riski, kur riski, kredi riski, piyasa riski, sermaye yetersizliği riski ve likidite riski bulunmaktadır.

1.2.2.1. Faiz Riski

Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade ya da faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir–gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar.

Türk bankacılık sektörünün bilanço yapısını incelediğimizde kısa vadelerde faize duyarlı yükümlülüklerin faize duyarlı varlıklarından daha fazla olduğunu görmekteyiz. Yabancı kaynakların varlıklara göre daha kısa sürelerde yeniden fiyatlandırılması gerekmektedir. Varlık ve yükümlülüklerin yeniden fiyatlama

dönemlerindeki bu uyumsuzluk, aktif ve pasiflerin faiz oranına duyarlılıklarını arttırmaktadır.

Bankalar, faiz oranlarının artma eğilimi gösterdiği dönemlerde, repo yoluyla düşük faiz getirili kamuya ait menkul kıymetlerini, daha yüksek getirili olanlarla değiştirmek suretiyle, faiz riskini kontrol altında tutmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca sektörde, swap gibi bazı türev ürünler ve yapılandırılmış finansman ürünleri ile faiz riski yönetilmektedir.

Bankalar, faiz risk değişmelerini etkili bir şekilde tanımlayan, ölçen, gözlemleyen ve kontrol eden kapsamlı bir faiz risk yönetimine sahip olmalıdırlar ve risk yönetimi uygun yönetim kurulu ve üst yönetim idaresiyle sağlanabilmektedir.

Faiz riski, bir bankanın faiz oranlarında oluşan ters yönlü hareketlerin, o bankanın finansal durumunda yarattığı etkidir. Bankacılıkta bu riskin kabul edilmesi oldukça doğaldır ve bu durum karlılığın ve hisse değerindeki artışın önemli bir nedeni olabilir. Ancak, aşırı faiz riski, banka gelirleri ve sermaye tabanı için büyük bir tehdit oluşturabilir. Faiz oranlarındaki değişmeler, banka gelirlerini, bankanın net faiz gelirlerindeki ve diğer faize duyarlı gelirlerinde ve faaliyet giderlerinde değişmelere yol açarak etkilemektedir. Faiz oranlarındaki değişmeler, banka varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı araçlarının temel değerini de etkiler, çünkü gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri (ve bazı durumlarda, nakit akımlarının kendisi) faiz oranları değiştikçe değişmektedir. Faiz oranını ihtiyatlı sınırlar dahilinde tutmaya çalışan etkili bir risk yönetimi bankaların güvenliği ve sağlamlığı açısından oldukça önemlidir.

1.2.2.2. Kur Riski

Kur riski, yabancı paraya dayalı işlemlerde, yabancı paraların yerli paraya ya da birbirlerine karşı değerlerinin değişmesi halinde ortaya çıkar, sonuçta bu da kar veya zarara yol açar.

Kur riskine ilişkin olarak, Türk Lirası, faiz oranları ile Türk Lirası'nın nominal değer kaybı arasındaki fark, bankaların döviz cinsinden kaynaklarını Türk Lirası veya alternatif yatırım araçlarına dönüştürmesinin en büyük nedenidir. Türkiye'de kur riskine bağlı açık pozisyon izleme uygulaması 1985 yılında başlamıştır. Çeşitli güçlük ve kayıplarla karşılandıktan sonra, Türk bankacılık sektörü, kur riski konusunda yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmuştur. Ayrıca TCMB'de, yaptığı birçok yasal düzenlemeyle, bu riski azaltma yönünde önlemler almış ve uygulamaya koymuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 2007 yılında subprime konut kredileri geri dönüşlerinde problemlerin ortaya çıkmasıyla başlayan ve 2008 yılının Eylül ayında Lehman Brothers'ın iflası ile derinleşerek küresel biçim alan kriz, birçok ülkede başta bankalar olmak üzere finans kuruluşlarının iflaslarına ve/veya zor duruma düşen kuruluşların el değiştirmesine veya devletleştirilmesine neden olmuştur. Bu aşama ile birlikte kriz reel sektöre de sirayet etmiş, işsizlik artmış, harcamalar ve üretim azalmış, ülkeler bazında ve dünya ölçeğinde resesyon gözlenmiştir. Durgunluğun engellenmesi, işsizliğe çözüm arayışları, güvenin yeniden tesis edilerek piyasaların işlerlik kazanması ve ekonomilerin güçlendirilmesi çabaları çerçevesinde başta politika faizlerinin indirilmesi olmak üzere, piyasalara likidite verilmesi, mevduat sigortası limitlerinin yükseltilmesi, harcamalar üzerinden alınan vergilerin azaltılması gibi çeşitli para ve maliye politikası araçları devreye sokulurken, krizin süresi ve şekli (V, L, U, W gibi) üzerindeki tartışmalar da halen devam etmektedir.

Küresel krizin ülke para birimleri üzerindeki etkileri de krizin doğrudan etkileri ile birleşerek özellikle açık pozisyon taşıyan ekonomik birimlere olumsuz etkide bulunmuştur. Lehman Brothers'ın iflasının açıklanmasını takiben Eylül 2008 sonunda USD/TL kuru 1,231 düzeyinde iken bir ay sonra Ekim 2008 sonunda 1,560'a, Subat 2009 sonunda 1,687'ye yükselmiştir. Bu süreçte bankalar çeşitli döviz birimlerinin TL karşısındaki değerlerindeki ve çapraz kurlardaki değişimlerden para birimleri bazında taşıdıkları pozisyon ölçüsünde etkilenmişlerdir. Yabancı para net genel pozisyonu oldukça düşük düzeyde olan bankacılık sektörünün söz konusu kur

değişiklikleri nedeniyle maruz kaldığı etki oldukça sınırlı olmuştur. Sektörün genellikle bilanço içi açık (kısa) pozisyonla çalıştığı, söz konusu açığı bilanço dışı türev işlemlerde fazla (uzun) pozisyon olarak kapattığı gözlenmektedir. Ağustos 2008 dönemi sonundan itibaren sektörün bilanço içi döviz pozisyonunu belirgin bir şekilde azalttığı izlenmiştir. Eylül 2008'den sonra krizin derinleşmesi, kurların yükselmesi ile yurtiçi yerleşiklerin tasarruflarını dövizden TL'ye kaydırmaları ve opsiyonlu mevduat hesaplarının realize olmasının yanı sıra spotta döviz likiditesini arttıran swap işlemleri ile bu süreç hızlanmıştır. 2009 yılının ilk çeyreğinde sektörün bilanço içi pozisyonunun sıfıra yaklaştığı, 2009 yılı Mart ayı sonundan itibaren yerel seçimlerin sona ermesi ve krizden çıkış sinyallerinin ağırlık kazanmasıyla bilanço içi açık pozisyonun yeniden artmaya başladığı gözlenmiştir.

1.2.2.3. Kredi Riski

Kredi riski müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır. Yani kullanılan kredinin geri dönmeme halini ifade eder. Kredinin geri dönmemesi, borcun tamamen veya kısmen kaybına neden olur.

Mali riskler arasında en önemli olanı ve Türk bankalarının yönetimine en çok dikkat ettiği risk, kredi riskidir. Türk bankacılık sektörü, yıllar boyunca kredi riskine gereken önemi vermektedir. Ancak sektörde artan rekabet, risk alma açısından da bazı sonuçlar doğururken, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelerinin gereği de ortaya çıkmıştır.

Gelişmiş ülkelerin tersine küresel kriz, ülkemizde finans sektörü üzerinden değil, reel sektör olarak adlandırılan üretim sektörü üzerinden etkili olmuştur. Finans sektörü krizin çıkış noktasını oluşturan mortgage kredilerine dayalı tahviller ve çok yüksek kaldıraç oranlarına sahip türev araçlara (toksik varlıklar) yatırım yapmamış olması, aktif kalitesi, likidite, sermaye yeterliliği, risk yönetimi ve iç kontrol açılarından güçlü olması krizin tahribatını azaltmıştır. Ancak finans sektöründen başlayan krizin tüm dünyayı ve reel sektörü sarması, dış pazarlardaki daralma nedeniyle ülkemizde reel sektörde etkili olmuş, işsizlik oranlarındaki artışlar ve iç

pazara da sirayet eden talep yetersizliği ile krizin etkileri derinleşmiştir. Bu olumsuzlukların bir sonucu olarak reel sektör firmaları ve hane halklarının bozulan mali yapıları finans sektöründe kredi riski olarak kendini göstermiş, kredilerin takibe dönüşüm oranları Eylül 2008'deki %3,1 seviyesinden Eylül 2009 itibarıyla %5,3 düzeyine yükselmiştir. Kredi türleri bazında incelendiğinde, KOBİ kredileri ile kredi kartlarındaki takibe dönüşüm oranlarının diğer kredi türlerinden yüksek olduğu gözlenmektedir.

1.2.2.4. Likidite Riski

Likidite riski, sahip olunan kıymetin istenildiğinde paraya çevrilememesini, kıymetini cari piyasa değerinin altında elden çıkarılmasını ifade eder. Likidite riski, finansal piyasalarda karşılaşılan önemli risklerden biridir. Şüphesiz, bankaların amacı riskini büyütmeden karını maksimize etmektir. Çünkü, daha yüksek karlara daha büyük risk maliyetine katlanıldığında ulaşılmasıdır.

Likidite riski, bankacılıktaki ana risklerden biridir. Likidite, fon taleplerinin karşılanabilme yeteneği olup, finansal kurumlar için yaşamsal öneme sahip bir kavramdır. Banka fon yöneticileri, aşırı likit olma ile yeteri kadar likit olmamanın maliyetini dengelemek zorundadır. Bankanın likidite açısından aşırı düzeyde açığa düşmesi, ödemelerinde kullanabileceği yeterli düzeyde hazır parasının olmaması, bankanın iflas etmesine yol açabilir. Aynı zamanda bankanın, önemli bir kredili müşterisinin iflası, zincirleme etki ile bankanın kullanımına tahsis edilmiş kredi limitlerinin ve olanaklarının da durdurulmasına neden olabilir. Bu durum, bankanın kaynak girişini ve nakit akışını ciddi şekilde etkileyeceği için, bankanın iflasına veya çok zor durumda kalmasına yol açabilir.

Bankalar herhangi bir likidite darboğazı sonucu zor durumda kalmaması için aktiflerin büyük bir kısmını likit değerlere yatırmaları gerekmektedir. Bankaların denetiminden sorumlu kamu otoriteleri de, bankalara belirli likidite zorunlulukları getirerek bankaların likidite riskini belirli ölçüde azaltmaya çalışmaktadır.

Likidite riski bankaların varlık ve yükümlülüklerinin farklı vadelerde olmasından kaynaklanır. Likidite riski altında yatan asıl problem, bankalar tarafından mevduat sahiplerinin ne zaman ve ne miktarda geri çekeceklerinin ve kredi talep edenlerin de ne zaman ve ne miktarda paraya ihtiyaçlarının olacağı bilinmemesidir. Bankanın belli bir dönem için nakit borçları; nakit çıktıları ve nakde çevrilebilecek varlıkları ile nakit varlıkları toplamından fazla olursa, banka likidite riski ile karşı karşıyadır. Bankalar ve bünyelerindeki bu piyasalar güven müesseseleri oldukları ve sistemin tıkanmaması için kar amacından önce bu riski minimize etmeye çalışırlar. Sorumluluğunu yerine getiremeyen bankalar cezai faize maruz kalır ve piyasada itibar kaybederler. Bu nedenlerle bankalar, gerek kredi faaliyetlerini ve yatırımlarını sürdürebilmek, gerekse mevduat sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için yeterli miktarda kullanabilir hazır fona sahip olmak zorundadırlar.

Para piyasalarında, uzun vadeli borç verip, bunları kısa vadeli kaynaklar ile fonlamak, döviz piyasalarında ise, bir para cinsinden, piyasaya göre çok büyük pozisyon taşımak ve forward işlem valörlerinde farklılık likidite risklerinin esas kaynağını oluşturur. Forward işlemlerde, satın aldığımız tutarın vadesi yakın, geri ödeme vadesi uzak olursa, likidite riski yoktur.

Bankanın likiditesini ölçebilmek için çeşitli rasyolar geliştirilmiştir. Standart olarak kullanılan rasyolardan biri toplam kredilerin toplam mevduata oranı, diğeri ise Hazine bonosu ve devlet tahvilleri portföyü toplamının mevduata oranıdır. Ancak her ikisi de likiditeyi ölçmek bakımından yeterli olamamaktadır.

Toplam krediler/toplam mevduat rasyosu bankanın kredi taleplerini karşılamada mevcut kaynakların ne kadarının kullanılmış olduğunu göstermekte ve ne kadar yüksekse bankanın kredi verme kapasitesinin o kadar azaldığını ortaya koymaktadır. Ancak bu arada bankanın kullanılabilir fona dönüşebilir diğer aktiflerini göz ardı etmektedir.

Hazine bonosu ve Devlet tahvili portföyü toplamı/Toplam mevduat kullanılabilir fonları göstermek bakımından daha iyi bir gösterge olmakla birlikte,

burada da, portföy toplamının ne kadarlık kısmının dispo­nibilite yükümlülükleri ve repo işlemlerine bağlı olduğu gözden kaçmaktadır.

Bankanın gerçek likiditesine bağlı faktörler şöyle özetlenebilir:

- Mevduatın yapısı ve vol atilitesi (volatility)
- Mevduat dışındaki pasiflerin kompozisyonu ve vadeleri
- Mevduat akımları ve kredi taleplerindeki mevsimsel özellikler
- Kredi portföyünün kompozisyonu
- Çeşitli aktiflerin pazarlanmasına yönelik ikincil piyasaların varlığı
- Bankanın ilave fonlar için borçlanma kabiliyeti

Banka yönetimi bankanın likidite politikasını saptarken yalnız bugünü değil, gelecekte ortaya çıkabilecek gelişmeleri de göz önünde bulundurmak durumundadır.

Bankaların likidite bulundurmaları için asıl olarak dört ana neden sözkonusudur.

- Toptan fonların yenilenmesi ya da perakende mevduatın çekilmesi nedeni ile oluşan net fon çıkışlarını tekrar yerine koyma gereği,
- Beklenen fon girişlerinin gerçekleşmemesini karşılama gereği,
- Olası sorumluluklar sözkonusu olduğunda yeni fonlar bulma gereği,
- Bankanın yapmak istediği yeni işlere girebilme gereğidir.

Bankalar likiditeye ihtiyaç duydukları an ile bu ihtiyacı tedarik etme süresi arasında bir uyumsuzluğun sözkonusu olması likidite riskini doğurur. Vade uyumsuzluğu da belirli bir zaman dilimi içinde her vade aralığındaki aktif ve pasiflerin kalan vadelerine göre sınıflandırılması ile büyük ölçüde giderilebilir.

Bankaların pozisyonlarındaki para birimleri kolay pazarlanabilir değilse ve fazla miktarda ise, net döviz pozisyonunun çok büyük olması önemli ölçüde likidite

riskinin olduğunu gösterir. Bu nedenle, nakit akış limitleri likidite riskinin kontrol edilmesi açısından faydalıdır.

Likidite riskini kontrol altında yönetebilmek için, önce bankaların likidite ihtiyacını doğru olarak tahmin etmek gerekir. Likidite ihtiyacının belirlenmesinde yöneticilerin geçmiş tecrübe ve önsezilerine güvenileceği gibi, sayısal yöntemlerde uygulamada ön planda yer almaktadır.

Bankalar likidite ihtiyaçlarının bilançonun pasif kısmından sağlanmasına yönelik bir çok likidite enstrumanı geliştirdiler. Bu enstrumanlar;

- Kısa süreli bankalar arası borçlanmalar
- Büyük ciro edilebilir/edilemeyen mevduat sertifikaları (CD's)
- Geri satın alma sözleşmeleri (RP's-repo işlemleri)
- Geri satma sözleşmeleri (ters repo)
- Hazine bonoları
- Hazine garantili kısa süreli sertifikalar
- Tahvil ve banka kabulleri gibi diğer para piyasası enstrumanları olarak özetlenebilir (Crosse , 1975, s 37-40).

Likidite yönetimi bankaya bilançonun aktif kısmının sağlayabileceğinin üzerinde likidite kazandırırken bunun başarılı bir şekilde devamı vadesi gelen pasiflerin finanse edilmesi için daha fazla pasifin pazarlanmasını gerektirir. Burada en büyük risk bankanın ödünç alınmış fonlara çok fazla bağımlı hale gelmesi ve beklenmedik nakit ihtiyaçlarını karşılamak bakımından aktiflerinin likiditesinin yetersiz olduğunun para piyasasındaki diğer katılımcılar tarafından anlaşılmasıdır. öyle bir durum ortaya çıktığında bankanın ilave ödünç fonları elde edebilme şansı oldukça azalacaktır. Zaten büyük bankaların daha küçük bankalara kıyasla daha düşük getirili borçlanma enstrumanları satabilmelerinin altında yatan da risklilik derecelerinin daha az olarak kabul edilmesidir. Bir bankanın pasiflerini pazarlayabilmesi aynı zamanda piyasa koşullarına ve piyasanın oranlarını ödeme konusundaki eğilimine bağlıdır. Bankaların ödünç alınan fonlara daha fazla oranlar

ödemeleri ancak bu fonların marjinal maliyetleri ile bu fonlar ile verilecek kredilerin oranları arasında yeterli bir spreadi koruyabilmelerine bağlıdır.

1.2.2.5. Piyasa Riski

Bu risk, bankaların sahip oldukları bir ya da birden fazla ticari varlığın işleme tabi tutulabileceği süre dahilinde, piyasada meydana gelen beklenmeyen olumsuz dalgalanmaların sebep olduğu kayıp veya beklenenden düşük seviyedeki kar halini ifade eder. Piyasa riski herhangi bir zaman zarfında meydana gelebilir.

Piyasa riskini en aza indirmek, piyasa disiplinin sağlanmasıyla mümkündür. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf şekilde alınmasını içerir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplinin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilecektir.

1.2.2.6. Sermaye Yetersizliği Riski

Bu risk, bankaların mevcut sermayeleri ile gerçekleşen risklerinden oluşan kayıplarını telafi edebilme gücünü ifade eder. Eğer mevcut sermayesi, söz konusu risklerin sebep olduğu kayıpları karşılamaya yeterliyse, risk düşük demektir. Eğer mevcut sermaye, kayıpları karşılayamayacak durumda ise, risk büyük demektir. Bu durumda gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması gerekmektedir.

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında, etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de Batı ülkelerindeki gibi, banka dışı mali araçların gelişmiş olmaması ve sermaye piyasasının henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle, bankalar; mali sistemin temelini oluşturmakta, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Türkiye’de mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Yurt dışı kaynakların da önemli bir kısmı bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından biridir.

Bankaların en temel fonksiyonlarından birisi kredi vermek olduğu gibi kredilerden alınan faiz ve komisyonlar da bankaların başlıca gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Bankalar, kredilendirme yoluyla aynı zamanda ülke ekonomisine de kaynakların daha iyi kullanılması yoluyla önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

Bankaların özellikle mevduat şeklinde topladığı kaynakları, toplumsal ve ekonomik açıdan öncelikli alanlara, etik kurallara uygun ve verimli bir şekilde aktarması, bankaların ülke ekonomisinin büyümesine katkısını o ölçüde artırmaktadır.

Kredi kararları alınırken, ne ölçüde titizlik gösterilirse gösterilsin, kredi riskini tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Banka kredilerinin bir bölümünün donuk hale gelmesi, bir bölümünün de tahsilinde karşılaşılan güçlükler bunun en önemli göstergesi olmaktadır.

Bankaların firmaları kredilendirmeleri sistemli bir süreç doğrultusunda yapılmaktadır. Firma ile kredi ilişkisine girmeden önce başlayan bu süreç, kredi ilişkisine girildikten sonra da devam etmektedir. Ancak bankaların kredilendirme politikalarındaki farklılıklar bu sürecin boyutlarını değiştirebilmektedir. Genel olarak kredi taleplerinin yapılandırılarak kredi türünün tespit edilmesi, uygun koşulların tespit edilmesi ve teminatların önceden belirlenmesi sürecin başlangıcında yapılması gereken esasları oluşturmaktadır.

Bankaların müşterileri ile kredi ilişkisine girmeden önce, müşterinin krediye uygunluğunu ölçmesi gerekmektedir. Bunun için bankaların müşteriyi tanıması gerekmektedir. Müşteri ile yapılan ilk görüşme bu tanıma sürecinin başlangıcı sayılmaktadır. Müşteriyi tanıma süreci sonrasında kredi talep eden firmalar için mali analiz ve istihbarat raporları hazırlanmaktadır.

Bankaların müşterileri hakkında yaptığı detaylı analiz ile müşterilerin kredi yükümlülüklerini ekonomik yönden ne oranda yerine getirebileceğini tespit eder. Çoğu kez bu incelemelerden elde edilen subjektif ve objektif izlenim müşterinin vereceği teminatlardan önce gelmektedir (Yüksel, 1992:107).

Müşterilerin telkin ettiği güven, çalışkanlık ve beceri derecesi, mesleğindeki başarı ve deneyimi gibi özellikler bankalar açısından aranılan unsurlardan bazılarını ifade etmektedir. Firmaların ekonomik ve finansal faaliyetlerinin ne oranda düzenli olduğu ve gelecekteki gelişmesi açısından krediyi geri ödeyecek durumda olup olmadığının, kredi ilişkisine girilmeden önce araştırılması gerekmektedir.

Bankalar, firmalarla ticari kredi ilişkisine girerken; bir kısmı müşteri tarafından verilen, bir kısmı ise banka tarafından derlenen çeşitli belgeler yardımıyla incelemeler yapmaktadır. Firmayı en iyi tanıyan ve faaliyette bulunduğu sektöre hakim olan müşteri temsilcisi, Genel Müdürlük Kredi ve Risk birimi ve müşteri arasındaki bilgi akışını yönetir.

Daha önceki yıllarda müşteri temsilcisi tarafından temin edilen ham mali veriler, genel müdürlük mali analiz ve istihbarat birimleri ile paylaşılır ve ilgili birimler tarafından yapılan analiz sonrasında kredili çalışma koşulları belirlenirdi.

Günümüzde kredi analiz çalışması, pazarlama ve satış faaliyetlerinin müşteri odaklı yaklaşım ile birlikte devam etmesi sonucunda müşterinin ihtiyacını en iyi tespit eden ve yöneten; müşteriyi en iyi tanıyan müşteri ilişki yöneticisi tarafından başlatılmaktadır. Müşteri, şube ve genel müdürlük ekipleri arasında sağlanan şeffaf ve hızlı bilgi akışı kredi tahsis sürecini sağlıklı kılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI BANKACILIK VE BASEL KRİTERLERİ

2.1 ULUSLARARASI BANKACILIK OLGUSU VE TANIMI

Uluslararası ticaret ve yatırım akımlarının önemli oranda artması, uluslararası finansman alanında gelişmelere neden olmuştur. Bu gelişmelerle beraber, uluslararası finansal araçlar ve bu araçların en belirgin örneklerinden biri olan uluslararası bankalarda zamanla önemli değişikliğe uğramıştır.

Uluslararası banka (transnational-supranational bank), uluslararası banka (international bank), çokuluslu banka (multinational bank) ve yabancı banka (foreign bank) deyimleri ise birbirleri ile aynı anlamda olup, literatürde sık sık birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Tüm tanımlarda gözlenen bir özellik, bir uluslararası bankacılık kuruluşunun en az iki veya daha fazla ülkede faaliyette bulunduğu ve dolayısıyla en az iki farklı düzenlemeye tabi olduğudur. Bu özelliği eğer tek başına bir tanım olarak kabul edersek, en geniş anlamda uluslararası bankacılık tanımına ulaşmış oluruz. Çünkü burada tanımlanmaya çalışılan kuruluşun, yürüttüğü iktisadi faaliyete ilişkin bir kısıtlama getirilmemiştir. Dar anlamda irdelendiğinde uluslararası banka, dünya çapında faaliyet gösteren ancak sürdürmekte olduğu faaliyeti sıradan ticaret bankacılığı ile sınırlı kalmayıp, tacir bankacılık (merchant banking), finansal kiralama, factoring, forfaiting ve danışmanlık gibi aktivitelerin ve yeni finansal tekniklerin tamamını içeren bankadır.

Bu tanıma göre, birkaç ülkede şube ve temsilcilik açarak faaliyet gösteren bankalar, dünya çapında aktivite göstermedikleri için uluslararası banka tanımı dışında kalacaklardır. Çünkü dar anlamdaki tanımda, uluslararası bankacılık işlemi, bankaların değişik örgütsel şekilleri ve para birimlerini kullanarak dünya çapında değerlendirilebilecek fonları arz edenler ile talep edenler arasında bir bağ oluşturarak

iki tarafın vade, risk, faiz gibi farklı konulardaki tercih ve beklentilerinin uyumlaştırma işlemi olarak ele alınmaktadır.

Böyle bir tanım söz konusu olduğunda, faaliyette bulunan mevcut çokuluslu bankaların pek azı bu tanım kapsamına girebilecektir. Sözgelimi, dünyanın sayılı bankalarından olan ABDA kökenli Morgan Bank, ABD dışında Londra, Tokyo, Hong Kong gibi dünyaca ünlü finansal merkezler dışında şube ağı aracılığıyla örgütlenmiştir. Bu nedenle, bu özelliği nedeniyle yapılan tanıma uygunluk arz etmemekte ve uluslararası banka kapsamına girmemektedir (Aksoy,1998, s22).

Uluslararası bankaların diğer bir özelliği de ülkelerin ekonomik sistemlerinden bağımsız olarak kaynakları mobilize etme yeteneğine sahip olmalarıdır.

Uluslararası banka, kendi ülkesinde mevduat kabul eden, kredi veren, bu aktivitelerin gerektirdiği diğer hizmetleri yerine getiren ve şubeleri aracılığıyla bu hizmetleri en az bir ülkede daha veren banka olarak tanımlanabilir.

Ancak uluslararası bankaların vermekte olduğu hizmetler en azından mevduat toplama ve kredi verme kadar önem taşımaktadır. Türkiye gibi ülkelerde söz konusu olan sermaye kıtlığı gibi hususlar göz önüne alındığında, “Yabancı Banka- Foreign Bank” olarak nitelendirebileceğimiz uluslararası banka tanımının; dış ticarete aracılık ve kredi verme özelliğinin mevduat toplama özelliğinden daha önde tutması gerektiği açıkça görülecektir.

Diğer önemli bir husus da uluslararası bankanın, yabancı ülkede ne ölçüde temsil edildiğidir. Her ülke veya her banka farklı örgütsel şekilleri benimsemiştir. ABD bankaları özellikle dünya ölçeğinde şubeler yoluyla şube ağı oluşturmaya öncelik verirken, Avrupa bankaları temsilcilikler oluşturma ve diğer yabancı bankalardan hisse alma eğiliminde olmuştur. Temsil edilme konusundaki diğer bir yöntem de muhabir banka ağı kurmaktır.

Temsilcilikler ise, bir bankanın yabancı bir ülkede kendisini temsil etme amacına yönelik bir yada daha fazla kişiden oluşan uluslararası bankacılık kurumudur. Fakat, temsilciliğin daha önce sözü edilen tanımdaki faaliyetleri yapabilmesi zordur. Dolayısıyla, diğer ülkede yabancı banka olarak nitelendirilebilecek bir şube açılması veya uluslararası bankanın fiilen kendi elinde yada çoğunluğuna sahip olduğu yavru şirketin faaliyette bulunması gereklidir.

Sonuç olarak uluslararası bankanın, kaç ülkede faaliyet gösterdiği ve mevduat toplama yetkisinin bulunup bulunmadığı fazla önem arz etmektedir. Bunun yerine, buldukları ülkede kredi verme yetkisinin olup olmadığı, sermaye yeterliliğinde hangi kurallara tabi olduğu, yerel bankalardan ayrı kısıtlayıcı düzenlemelere muhatap olup olmadıkları, dış ticarete kısa veya uzun vadeli krediler yoluyla aracılık edip edemedikleri, danışmanlık ve diğer finansal hizmetleri veriyor olup olmadıkları gibi hususlar önem taşımaktadır.

Bu tür bankalar, genellikle Dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan ve en yeni hizmetleri de veren bankalardır. Bu bankalar gittikleri yerel ülkede, kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan yerel bankalara örnek olurlar. Yerel bankaları modernizasyon, rasyonalizasyon, otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmetlerini hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye zorlarlar. Böylece, yerel bankacılık da uzun dönemde maliyet, hizmet enstrüman çeşitliliği ve verimlilik gibi birçok açıdan etkinlik kazanır. Bu bankalar, sahip oldukları avantajlar ve gelişen yerel ülke bankacılık sistemi ve yapısındaki eksiklikler arasındaki ilişkiyi göz önüne alarak, gelişen ülkelere yönelirler.

Ayrıca, şube açma veya yeni banka kurma yoluyla her şeyden önce o ülkenin şart koştuğu miktarda sermayeyi konvertibl döviz olarak getirin, şubenin açıldığı ülkeye sermaye ithaline sebep olan bankalar, Literatürde uluslararası banka olarak kabul görmektedir.

2.2. ULUSLARARASI REKABET BAĞLAMINDA 1960 SONRASI ULUSLARARASI BANKACILIK VE YAPISAL DEĞİŞME

Uluslararası bankacılık sistemi, ekonomik ve sosyal faktörlerin 1960'lı yıllarda gösterdiği etkileşim sürecine bağlı olarak hızlı bir gelişme ve yapısal değişme içinde olmuştur.

Teknoloji ve otomasyon alanındaki gelişmenin de etkisiyle bankacılık, dinamik bir özellik ve uluslararası bir nitelik kazandı.

Sosyal ve coğrafi alanda gerçekleşen hareketliliğin ulusal ve uluslararası uzaklık farkını ortadan kaldırmasının bir sonucu olarak, sınırlı sayı ve hacimdeki fon arz ve talebinin karşılanmasını sağlayan ve “klasik bankacılık” olarak adlandırılan bankacılık faaliyeti hızlı bir değişim gösterdi.

1960'ların uluslararası bankacılıkla ilgili en önemli gelişmeleri, uluslararası bankaların dayanışması sonucu Euro-Marketlerin ortaya çıkışı Avrupa ve Japonya'da ortaya çıkan hızlı iktisadi gelişme ve uluslararası ticaretin boyutlarında görülen büyük artışı. Uluslararası bankacılık sistemine çok sayıda ve farklı özelliklere sahip yeni müşteriler ve rakipler katıldı. Klasik bankacılık hizmetlerinden oluşan pazarların kaynak arz ve talebi açısından doyuma ulaşmasının bir sonucu olarak uluslararası bankalar, yeni pazar, müşteri ve kaynak arayışına yöneldiler. Sundukları yeni hizmet, enstrüman ve ürünlerle, bankacılıktaki pek çok sınırlamanın zorlanmasına ve kaldırılmasına neden oldular.

Uluslararası bankalar arasında yoğunlaşan rekabet, bir yandan ürün, enstrüman ve hizmet çeşitlendirmesine, bir yandan da bilançonun aktif ve pasif kalemleri arasında yapısal değişmelere neden olmuştur. Bu bankaların bilançolarında dış işlemler, kısa uzum vadeli ticari krediler ve yabancı para cinsinden ifade edilen kalemlerin ağırlığı artmıştır.

Bu gelişmeler, kar marjı üzerinde önemli bir baskı yaratırken, kaynak ve öz sermaye etkinliğinin ve öz sermaye karlılığının önemli oranda artmasına neden olmuştur.

1970'lere gelindiğinde., yapısal değişme olarak gözlenen gelişme, bankalar arası dayanışmanın artmasıydı. Bu yıllar, petro-dolarların dev boyutlara ulaştığı, birçok ülkenin dış ödemeler dengesindeki finansman ihtiyacının arttığı, yarıca orta vadeli Euro-kredi piyasasının doğduğu yıllar olmuştur. Birçok ülkede gözlenen iktisadi durgunluk, ulusal firmaların dış hizmetlerini karşılamada görülen rekabetçi ortam, bankaların geniş fon kaynaklarına sahip olma istekleri ve OPEC, Petrol Şokları gibi faktörlerin bir araya gelmesi, birçok uluslararası bankanın Euro piyasalara girmesine neden olmuştur.

1970'li yıllarda, dolar krize girdi. Ancak, bu kriz de uluslararası bankaların diğer ülkelerde “yabancı banka” şeklinde yayılışı durdurmadı. Aksine bu kriz, bankaların birbirlerine daha da yaklaşmasını sağladı. Birçok uluslararası bankanın bilgi, kredi ve risk alışverişi konularında anlaşma imzalamalarını yol açtı.

Dış borçlarını ödeyemez duruma gelmeleri üzerine, uluslararası finans piyasalarında tanınmış birçok bankada alacaklarının tahsilinde güçlüklerle karşılaşmış hatta iflasa kadar sürüklenmiştir (Aksoy,1998).

1970'li yılların ikinci yarısında hızlanan ekonomik büyüme ve dünya ticaret hacmindeki genişleme, özellikler gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi finansmanına yönelik olarak fon talebini artırmıştır.

1980'li yıllar ise borçların yeniden ödeme planına bağlanma eğilimlerinin arttığı, borç ödeyememe korkularının hakim olduğu, maliyetlerin ve piyasalardaki rekabetin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur.

1970'lerde görülen yüksek risk ve yüksek kar marjları çekiciliğini kaybetti. Özellikle bu dönemin sonlarına doğru, Japon ve Avrupa kökenli uluslararası

bankaların geliştiği ve daha da yaygınlaştığı gözlemlendi. Bu dönemde Euro-Marketler, kıyı ötesi (off –shore banking) bankacılık merkezleri, İnterbank piyasası ve (IDF) Uluslararası Bankacılık Kolaylıkları gibi yeni piyasalar ortaya çıktı.

1990'lı yıllarda riski yüksek ve belirsiz alanlar yerine, karı yüksek ve güvenlik alanlarda sürdürülen uluslararası bankacılık faaliyetleri devam etti. Riskleri doğru tahmin etmek ve fiyatı belirlemek önem kazandı karşılaştırmalı dezavantajların söz konusu olduğu gelişen ülkelerdeki bankacılık birim ve işlem hacimlerindeki artış sürdü. Yerel ülkelerde, konulan öz sermayeye göre maksimum karın sağlanması ve kısa vadeli riski düşük ve karı yüksek alanlarda faaliyetler yoğunlaştırıldı.

Uluslararası para birimi üzerinden yapılan işlemler konusunda par otoritesince getirilen serbestiler, yerel ülkelerin yabancı bankacılığı teşvik ve liberizasyon tedbirleri, uluslararası bankaların yeni iş alanları yaratma olanaklarını artırmıştır. Buna bağlı olarak, y bu bankaların karlılık alanları genişlemiştir.

Döviz ve faiz politikası gibi uluslararası par birimi üzerinden yapılan işlemleri çekici hale getiren uygulamalar, bu bankaları bulunduğu yerel ülkelerde de yabancı para cinsinden mevduat toplamaya ve kredi vermeye teşvik etmiştir.

En belirgin risk döviz kurlarındaki değişmelerden kaynaklanmış, bilançoları içinde yabancı paraya dayalı işlemlerin payı artan bankalar, döviz kurlarındaki değişmelere bağlı olarak risklere maruz kalmışlardır.

Kaynakların yaratılması ve kullanılması rekabetin son o derece yoğun olduğu finansal piyasalarda sabit veya değişken faiz üzerinden yapmaya başlanmıştır. Faiz hem ulusal hem de uluslararası bankalar da aktif-pasif vade yapısının uyumu önem kazanmıştır. Bu gelişmeler, yabancı banka şeklinde faaliyet gösteren uluslararası bankalar da nakit ve kaynak yönetiminin önemini artırmıştır.

Uluslararası bankaların faaliyet gösterdiği ülkedeki ulusal bankalar rekabete dayalı bir piyasanın getirdiği güven unsurunun sürdürülmesinde ve sabit faizli kısa vadeli kaynak yaratma gücünün korunmasında aktif yönetimine artan oranda özen göstermeye başlamışlardır.

Artan rekabet yapısal değişim neticesinde, yerel bankalar da etkinlik ve verimlilik kazanmakta ve birçok açıdan uluslararası bankalara paralellik göstererek rekabet gücü eldi-e etmektedirler (Aksoy, 1998).

Uluslararası nitelikteki yabancı bankaların ilk etkisi, yerel ulusal bankalara itici güç sağlamaları ve ürün, donanım, teknoloji, örgütsel yapı hizmet kalitesi, işgücü kalifikasyonu, yeni enstrüman gibi birçok açıdan taklit edilme olanağı sağlamasıdır. Uluslararası bankaların yerel bankalara göre çeşitli açılardan avantajlı durumda olması, ana ülkede iten ve gelişen yerel ülkedeki çekene faktörlerin etkisi nedeniyle,y gelişen ülkelerdeki uluslararası bankacılık birimlerinin sayısı, hacmi ve bağladıkları öz sermayeye göre kar marjı önemli bir artış göstermiştir.

2.3. BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMA TÜRLERİ

Ulusal bankaların uluslararası hale gelmesinde gözlenen türlerden birisi, bankanın savunulması amacına yönelik uluslararasılaşmadır. Uluslararası bankaların ülke dış yatırımları, sahip oldukları ülke dışı piyasa paylarını korumaya yöneliktir. Banka mevcut finansa pazarları rakiplerine kaptırmamak için daha erken davranarak, finansal kolaylıklar sağladığı bu piyasada bir şube açma veya yerel bir ortakla banka kurma yolunu seçecektir.

Bununla beraber, bir finansal pazarın yerel ülke bankalarına kaptırılması veya hükümetlerin koyabileceği vergi ve kısıtlamalar nedeniyle kaybedilmesi olasılıkları da bankaya uluslararasılaşmaya iter.

Uluslararası banka, uluslararası rekabet gücünü kaybetmemek için, rakiplerinin teşebbüslerini yakından izlemek ve onları aldıkları düş yatırıma

kararlarına karşı yatırımla yanıt vermek zorunluluğunun hissetmektedirler. Bankaların karşılıklı olarak birbirlerinin piyasalarında yaptıkları yatırımların bir kısmı, bu tür savunma amacına yönelik yatırımlardır.

Uluslararası bankacılığa yol açan nedenlerden birisi de ülke dışı piyasaların çekiciliğidir. Farklı ülkelerin sahip olduğu işgücü, enerji sermaye gibi çeşitli faktörlerden yararlanabilme söz konusu olmaktadır.

Diğer bir uluslararasılaşma türü, bankaya özgü avantaj ve kaynakların değerlendirilmesine yöneliktir. Banka ülke dışında banka şubesi açma veya ortak teşebbüse iştirak etme yoluyla sahip olduğu makine, teçhizat, teknoloji, örgütsel ve yönetim üstünlüklerinin kullanarak etkinliğini artırabilmekte ve kar marjını yükseltebilmektedir. Burada insan faktörü önemli olmaktadır.

Uluslararası bankaların yatay genişlemelerinin önemli bir kısmı bankaya özgü avantajların maksimum düzeyde değerlendirilebilmesi arzusu ile açıklanabilir. Pazarlama, yönetsel beceri, sahip olunan organizasyon yapısı, teknoloji ve yaygın otomasyon düzeyi, çoklu ürün, enstrüman, finansal teknik ve hizmet farklılaştırma yeteneği gibi hususlar, birçok uluslararası bankanın temel dayanağını teşkil etmektedir (Aksoy, 1998).

Bankaların uluslararası hale gelmesinin arkasındaki yatan yapısal nedenlerden birisi de ülke içindeki oligopolistik endüstriyel yapıyla ilgilidir.

Tüm yatırım olanaklarını kendi sektörlerinde kullandıklarında iç pazarların er geç doyumuna ulaşacağı ve kar marjının düşeceğini bilen oligopolistik bankalar, bu tehlikeyi azaltmak için genelde iki yola başvururlar. Birincisi, ülke içinde, toptancı bankacılık, yatırım bankacılığı ve perakende bankacılık gibi başka bankacılık alanlarına yayılma, ikincisi ise uluslararası faaliyet göstermedir. Bir oligopolistik sektördeki rakip bankalardan birisi uluslararası hale geldiğinde, öteki bankalar da zorunlu olarak onu izlemektedirler. Aksi durumda, rakip bankanın

dışarıdaki muhtemel başarısı, bu bankaların önce dış pazarlarını, sonra da iç Pazar paylarını tehlikeye atmış olur.

Bankaların uluslararası faaliyette bulunmasında etkin rol oynayan yapısal nedenlerden birisi de, bankaların örgütsel yapılarında, hacimlerinde ve olanaklarında ortaya çıkan değişmelerdir.

Banka sahip olduğu ölçek büyüklüğü avantajını, merkezdeki fazla sermayesini daha yüksek kar oranı vadeden dış pazarlardı değerlendirerek büyüklükten dolayı ortaya çıkan bu olumsuz ekonomileri dengelemeye çalışmaktadır. Uluslararası bankaların dışa açıldıkları ülkelerde kullandıkları fonların yaklaşık yarısı, yerel ülkelerde mevduat vb. kaynaklardan teini ettiği fonlardır.

2.4. BANKALARIN ULUSLARARASILAŞMASINDA ROL OYNAYAN FAKTÖRLER

Bankaların uluslararasılaşma sürecinde genelde üç aşama gözlenmektedir. Yerel bankacılık, uluslararası bankacılık ve Evrensel (Dünya) Bankacılık.

Yerel bankacılık aşaması, genellikle ulusal düzeyde döviz işlemleri ile uğraşılan aşamadır. Bu aşamada, bankaların yerel İş ilişkisi içinde olduğu müşterilerin ithalat ve ihracat işlemlerine yönelik finansman olanakları artmaktadır.

Uluslararası bankacılık aşamasında, yerel firmaların uluslararası işlemlerinin finansmanı söz konusudur.

Evrensel bankacılığı aşamasında ise, yerel kişi veya firmalara dayalı bankacılık söz konusu değildir. Bu aşamada bankalar uluslararası alanda, maliyeti en düşük kaynaklardan temin ettikleri finansal fonları, karlarını maksimize eden alanlara plase etmeye çalışırlar.

Bu aşamaları bazı bankalar, sırasıyla takip ederken, bazıları da sadece bir aşamayı yoğunlaşabilmektedir.

Birinci aşama; Yerel müşterilerin dış ticaretini finanse etme

İkinci aşama; Yabancı ticari bankalara kredi verme, Hükümetlere ve özel kesime yönelik dış kredilere katılma, Yurt dışında temsilcilikler oluşturma,

Üçüncü aşama; Finansal olmayan yabancı firmaları ve hükümetlere yönelik krediler

Dördüncü aşama; Yurtdışında acenteler veya tüm hizmetleri sunan şube açılması, Yurtdışında ortak ya da tümü kendine ait olarak yan kuruluş oluşturma, Kredi sendikasyonunun yönetimi

Uluslararası bankacılığa geçişi belirleyen nedenler çok değişiktir. Bu sebeplerin belli bir standarda oturtulması zordur. Çünkü, her banka çok farklı nedenlerde ve farklı şekillerde uluslararası alana yönelebilir. Bankacılığın uluslararası hale gelmesi olayında, ev sahibi ülkelerde, uluslararası bankalarca oluşturulan değişik bankacılık kuruluşları söz konusudur. Bu bankaların gelişimi genel olarak, uluslararası firmaların gelişimine paralellik arz etmektedir. Uluslararası bankalar, ulusal piyasada olduğu kadar, yabancı ülkelerde oluşturacakları dış bankacılık birimleri aracılığıyla da faaliyetlerinde etkinlik sağlar.

Uluslararası bankacılığa yol açan faktörlerden önemli görülenlere aşağıdaki başlıklar halinde yer verilmektedir.

2.4.1. İçsel, Ekonomiler, Nedeniyle Maliyetlerde Görülen Düşme ve Karşılaştırmalı Üstünlükler

Uluslararası bankalar, yapıları gereği çok dinamik bir yapıya ve yönetime sahip olup, en yeni teknikleri uygulayarak optimum işlem düzeyine ulaşmak isterler. Bu amaç ve çabaya ek olarak, ana ülke piyasasının doygun olması da bankayı dışa açılmaya zorlar. Pazarlama ve hesap yönetimindeki etkinlik, banka içerisinde fonların düşük maliyetle transferi, pazarlama bilgisi ve ticari istihbarat gibi konularda

büyük (yaygın) ve uygun ilişkilerin varlığı gibi avantajlar, uluslararası düzeyde faaliyette bulunan uluslararası bankalara içsel ekonomiler sağlamaktadır. Bankalar maliyetlerini azaltabildiği ölçüde etkinlik ve karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olurlar.

2.4.2. Genişleyen Piyasalara Girme ve Çokuluslu Şirketlerin Uluslararasılaşma Sürecinde Yabancı Doğrudan Yatırım ve Yabancı Sermaye Yoluyla Yurtdışına Yönelmeleri

Uluslararası nitelikteki bankalar çok ürün üreten ve belli ihtiyaçlara cevap verebilecek esnekliğe sahip olan kurumlardır. Bu nedenle; bu tür bir esnekliğe kavuşmak isteyen bankalar, hızlı bir şekilde gelişen finansal merkezlerde faaliyette bulunma ve kıyı ötesi bankacılık merkezleri oluşturma arzusu taşırlar.

2.4.3. Petrol Fiyatlarında Meydana Gelen Artışlar

1973 yılında meydana gelen ilk petrol şokuyla beraber, finansal kaynaklara yönelik talepte büyük artış gözlemlendi. Arz açısından, arz edilebilir fonlar birkaç OPEC yatırımcısının elinde toplandı. Buna karşılık, petrol ihracatçısı olmayan birçok ülkede de ödemeler dengesi sorunları yaşamaktaydı. Önemli miktarda fon ihtiyacı söz konusu idi. OPEC ülkelerinin elindeki fonların yeniden devreye sokulması zorunluluğunu nedeniyle ilk petrol krizinden sonra uluslararası bankalar, uluslararası finansal sistemin temel unsurlarından bir durumuna geldi.

2.4.4. Mevcut Müşteri Portföyünün Korunması Amacı İle Mal ve Faktör Piyasalarındaki Noksanlıklar

Herhangi bir nedenle önemli bir müşterinin kaybı bankanın sağladığı herhangi bir piyasa uzmanlığından elde ettiği avantajlarında kaybı anlamına gelir. Oluşturulmuş müşteri ilişkileri, bankanın spesifik avantajlarını içselleştirmeye dönüştürecektir. Bu nedenle kurulmuş müşteri ilişkilerini ve hesaplarının diğer ülkelerde yabancı banka şeklinde şubeler açmak yoluyla korunması, çok zor olan bilginin korunması anlamına gelecektir.

ABD’de yapılan araştırma sonuçlarına göre, mevcut müşterilere hizmet ve yeni iş olanakları motivasyonları ABD uluslararası bankaların ve yabancı bankalarının diğer ülkelere yönelmesinde en önemli rolü oynamaktadır. Uluslararası bankaları yabancı ülkelere gitmesinde etken olan diğer faktörler, sırasıyla mevcut müşterilere hizmet yeni iş olanaklarının mevcudiyeti, yüksek karlılık beklentisi, müşteri portföyünde bulunan müşterilere coğrafi yakınlığın sağlanması olarak belirginlik kazanmaktadır.

2.4.5. Sermaye Kaynağının Kontrolünü Garanti Altına Alma, Para ve Sermaye Merkezlerine Ulaşma

Uluslararası bankalar, müşterilerine sunacakları fon transferi nedeniyle, değişik paralardan oluşan aktif ve pasif kompozisyonuna sahip olmak durumundadır. Dolar, Euro gibi konvertible paraların ana arz merkezlerine yönelik doğrudan bir bağlantının elde edilmesinin yaratacağı avantajlar, uluslararası bankacılığı yol açan motivasyonların birisidir. Bu etkiler, endüstriyel firmalarla ve yurtdışındaki diğer bankacılık birimleriyle olan ilişkilerle bağlantı halindedir. Dolayısıyla, özel avantajlarla, yabancı ülkede kurulan bankacılık birimlerinin yerine ilişki özellikleri arasında önemli bir ilişki söz konusudur.

Hem döviz piyasasında aktif bir rol oynamak hem de Dolar kaynağının genişletmek amacıyla önemli finansal merkezlere yönelen uluslararası bankaların sayısında önemli artış gözlemlendi. Örneğin, ABD’nin kredi krizinde, birçok ABD kökenli banka, ana ülkedeki merkezlerine fon temin etmek amacıyla, Avrupada’ki finansal merkezlerde şube açmışlardır.

2.4.6. Kabul Eden Ülkelerin Koruyucu Önlemleri, Yasal Kısıtlamalar ve Vergi Mevzuatı

Çeşitli teşviklerin olduğu yerel bankacılık sistemlerine yönelen uluslararası bankalar için çeşitli fırsatlar söz konusudur. Dünyanın bir çok ülkesinde yerel bankacılık hizmetleri uygun şekilde sunulmamakta ve bankacılığa ilişkin tüm ürün,

araç ve hizmetler sağlanamamaktadır. Büyük yabancı bankalar ise, bu tür eksiklikleri içermeyen bankacılık hizmeti sunma gücüne sahiptir. Yabancı bankalar, kendi ülkelerinde kullanamadıkları finansal potansiyellerini, yüksek getiri oranının söz konusu olduğu teşvik edici düzenlemelere girişen ev sahibi ülkenin müşterisiyle ilişkiye girerek etkin şekilde değerlendirme olanağı yakalayabilirler.

Yabancı bankalara getirilen kısıtlayıcı düzenlemelerden bazıları şunlardır:

- Ulusal bankalara uygulanan yasal çerçevede faaliyette bulunma zorunluluğu,
- Konsolide aktiflerin toplamına sınır getirilmesi,
- Mütakabiliyet prensibine uyulması,
- Yerel bir ortakla banka kurmaya yönelme,
- Piyasaya giriş kısıtlaması
- Bankacılık hizmetlerine yönelik kısıtlamalar (verilecek işlem türlerine izin verilmesi)
- Uluslararası işlem hacmi, satın alma gücü transferi ve dolaylı/dolaysız gelir akımı azaltan ve uluslararası bankacılıkla ters ilişkili olan döviz kontrolleri
- Arbitraj yasaklamaları
- Maliyeti artırıcı etkisi olan vergi benzeri kısıtlamaların getirilmesi (farklılaştırılmış karşılık oranları, perakende mevduat kabulü, reeskont olanaklarından yararlandırma ve döviz işlemleri gibi hususlara kısıtlama getirilmesi)
- Kota benzeri kısıtlamalar (kota sınırlandırması, kredi tavanları, kredi ve yatırım portföy yapılarının belirlenmesi, açılan şube sayısına getirilen kısıtlamalar ve ulusal bankadan hisse almanın yasaklanması gibi)

Uluslararası bankalar Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülke bankacılık sistemlerine yönelmişlerdir. Sahip oldukları üstünlük ve gelişen ülke bankacılık sistemlerinin yapılarının eksikliklerine bağlı olarak, bu ülkelerde faaliyetlerini yoğunlaştırma, şube ve bağlı şirket kurma, sayı ve faaliyetlerini artırma eğiliminde olmuşlardır.

2.5. ULUSLARARASI BANKALARIN DIŞ DÜNYA VE ULUSLARARASI PİYASALARLA BAĞLANTI TÜRLERİ

Her ülke ve/veya her banka uluslararasılaşma sürecine girerken veya girdikten sonra farklı örgütsel hizmet birimlerini benimsemiştir. Bir bankanın uluslararası hizmetleri sunmada atacağı ilk adım, uluslararası işlemleri yapabilmek için bankanın merkezi şubesinde bir bölümün oluşturulmasıdır. Bu bölümün boyutu ve organizasyonu bankanın özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek yapıda olmalıdır. Dış işlemler önemli boyutlarına ulaşıncaya dek, işlemlerin çoğu genellikle bankanın ulusal örgütü tarafından yapılır. Bununla beraber, iş hacmi belirli bir boyutu aştığında önce uluslararası departmanın oluşturulması, sonra da departmanın belirli bölümlere ayrılması gerekecektir.

Uluslararası faaliyetlerin genişlemesi durumunda kullanılacak çeşitli organizasyon şekillerinin varlığına rağmen, en uygun şeklin seçimi bir dizi değişkene bağlıdır. Bunlar ev sahibi ülkenin yasaları, ana bankanın yeni bir yerleşim alanından beklentileri ve arzu edilen yatırımların boyutu gibi. Bankalar bu genişleme şekillerinde birini veya bunların bir karmasını seçebilirler.

Uluslararası bankacılık işlemlerinin yapılacağı örgütsel birimin seçiminde etkili olan en önemli faktör, alternatif örgütsel yapıların avantaj ve/veya dezavantajlarıdır. Her yerde ve koşulda en iyi sonucu verecek tek bir strateji olmaması durumunda, ikinci en iyi yöntem yada örgütsel şekillerine bir bileşimi oluşturulmaya çalışılır.

2.5.1. Temsilcilikler

Bazı bankalar bir şube açmadan önce ara bir adım olarak temsilcilik oluşturma yoluyla dış piyasaya giriş yapabilmektedirler. Temsilcilik, bir bankanın dış ülkelerde kendini temsil etmek üzere kurduğu bir veya birden fazla kişiden oluşan bankacılık kuruluşudur. Temsilcilikler yoluyla, yabancı ticari bankacılığın yasaklandığı ülkelere giriş yapmak olanaklı hale gelmektedir.

Temsilcilikler, yabancı ülkelere yönelmek isteyen bankalar için hem bir ilk adım hem de en ucuz giriş yolunu oluşturmaktadır. Bu birimler, ana kuruluşa, buldukları ülkedeki yasal otoriteler, iş dünyası, iktisadi ve sosyal yapı, firma, kurum ve kuruluşlar ile mevcut müşteriler arasında bağlantı kurarlar.

Temsilciliklerin dezavantajı ise yerel banka kuruluşlarıyla sınırlı düzeyde ilişki ve bankacılık işlemlerinin yapılamaması, ayrıcalıklı örgütsel ve donanım olarak yeterli büyüklükte olmadıkları için yeterli piyasa araştırması yapılamamasıdır.

2.5.2. Muhabir Bankalar

Ana ülkedeki bir banka, faaliyetlerinin ve işlemlerinin az olduğu ülkelerde şube açmak yerine maliyetlerini düşük tutmak amacıyla, yerel bir bankaya anlaşabilir. Ana banka, bankacılık işlemlerini kendi ajanı sıfatıyla ve kendi nam ve hesabına yerel banka aracılığıyla yapabilir. Bu durumdaki yerel bankaya “muhabir banka” denmektedir.

Muhabir bankacılık işlemleri genelde danışmanlık hizmetleri sunumu, çek poliçe kabulü, nakit yönetimi, kredi mektubu, akreditife aracılık gibi bankacılık hizmetleri ile fon transferini sağlayıcı işlemlerden oluşmaktadır.

Muhabir banka uygulaması, örgütsel ana ülke müşterilerine dış piyasalarda yaygın hizmet desteği sağlamanın en ucuz ve kolay yoludur. Buna karşılık bu tür bir bağlantı yönteminde, muhabir bankaların özellikle krediler konusunda, önceliği ana ülke bankasından çok kendi yerel müşterilerine vermesi gibi bir dezavantaj bulunmaktadır. Dolayısıyla muhabir bankacılık yabancı ülkelerde amaca uygun ve en yaygın biçimi olmasına karşın, aktif bankacılık yapmanın en uygun yolu olamamıştır.

2.5.3. Acentalar

Bu tür bağlantı türü en çok ABD’de gözlenmektedir. Bu kuruluşlar, temsilcilik ve şube arası bir kurum olup, geniş bir faaliyet ve işlem yelpazesine sahiptir. Bu tip kurumlar, yerel para ve döviz piyasasıyla bağlantı kurma, nakit yöntemi, kredi ilişkileri, tahvil alım satımı gibi birçok işlemi yürütebilir.

2.5.4. Şube

Uluslararası bankaların, dış dünya veya uluslararası piyasalarda aktif olarak faaliyette bulunmak için seçtikleri yollardan birisi de, yerel piyasada şube açmaktır. Yerel piyasada açılan şube, şubeyi açan ana bankanın bir bankacılık koludur ve ana ülkedeki bankaya bağımlı bir yapısı vardır. Bu nedenle, şubelerin aktif ve pasifleri, politikaları vb. hususları ana bankaya aittir.

Şubeler, ana ülkedeki bankalara, esnek ve düşük maliyetli faaliyet olanağı ile beraber etkin ve dünya ölçeğine yaygın bir faaliyet fırsatı sağlamaktadır.

Şubeye sahip bankaların diğer bankalara karşı daha rekabetçi hale gelmeleri nedeniyle, ana ülke bankasına güven ve uygun bir pozisyon sağlanmaktadır. Bu tip bir örgütlenme, uygun personelin seçimi ve nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Uluslararası piyasalarda işlem yapma, bağlantı kurma ve kendi adına mevduat sertifikası çıkarma yetkisi olan şubelerde en önemli dezavantaj kaynağını, yerel piyasada, kuruluş, donanım ve örgütlenme giderlerinin ana ülke bankasına yük teşkil etmesidir. Yatırım bankacılığı ve bazı tür bankacılık hizmetlerini yapmaması da bir dezavantaj oluşturmaktadır. Şubeler ana bankaya diğer örgütsel şekillere göre daha fazla hizmet olanağı sağlamaktadır.

Bu tür bankalar, hemen her tür bankacılık hizmetini görürler. Ana bankanın sermaye hacmine göre kredi arz ederler tüketicilere en güvenilir ve en uygun koşul sağlayabilen şubelerdeki mevduatlar ise, ana bankanın garantisi içindedir.

Bankaların yurtdışındaki faaliyet alanları, ana ülke yasalarıyla sınırlandırıldığından, bankalar uluslararası genişleme ve dış bağlantılarında yan ve bağlı kuruluşlar başta olmak üzere alternatif yolları seçmektedirler.

Yan kuruluşlar, ulusal bankalardan pek farklılık arz etmeyip genelde tüm bankacılık hizmetlerini yaparlar. Dolayısıyla bu tür bir örgütlenme, ana ülkedeki bankalara, şubelere göre daha fazla avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle, yerel piyasada yeni iş potansiyeli yaratma verimli ve karlı iş ilişkileri geliştirme, yönünden avantaj sağlarlar.

Bu kuruluşlar, yerel banka sisteminin hem örgütsel yapının iyileşmesine hem de donanı, araç gereç, ürün, teknik, hizmet tür ve kalitenin artışına neden olurlar. Eski yöntemlerle klasik bankacılık hizmetleri sunan yerel bankalara örnek teşkil ederler. Rekabet artışı sağlayarak yerel bankaları, modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya örgütsel, teknolojik açıdan hizmetlerini ve ürünlerini ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye zorlarlar. Artan rekabet baskısı ve bu tür itici güçler neticesinde yerel bankalar, etkinlik kazanacak ve örgütlenme, teknik donanım, ürün ve faaliyet yelpazesi, maliyet, çeşit, etkinlik ve verimlilik açısından, gelişme gösterecektir.

2.5.5. Kıyı Bankacılığı

Kıyı bankacılığı (off-shore banking) terimi ile, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışından kullanılmasını amaçlayan bankacılık türü kastedilmektedir. Bir başka anlatımla, kıyı ötesi bankacılık merkezleri, yabancılara ait döviz cinsinden varlıklar veya borçlar ile ilgili işlemleri yapmak üzere uluslararası bankaları çekebilmek için yasal müdahalelerin vergilerin ve buna benzer kısıtların gönüllü olarak azaltıldığı veya kaldırıldığı devlet, bölge veya şehirlerdir. Off-shore kelimesi burada “kendi kıyısı dışında” anlamında kullanılmaktadır.

2.6. ULUSLARARASI BANKACILIK İŞLEMLERİ VE FAALİYETLERİ

Türk Bankacılığının, banka müşterilerinin yurt dışında olması durumunda “uluslararası” özellik kazanacağı kabul edilir. İşlemler bankanın merkez şubesinden veya kendi ülkesindeki şubeler veya diğer kurumlardan idare edilebilir. Bu işlemler yurtdışında oluşturulmuş kurumlar aracılığı ile de yapılabilir. Bu kurumlar, müşterinin ülkesinde olabileceği gibi üçüncü bir ülkede de bulunabilir. Kurumun üçüncü bir ülkede bulunması çok uluslu nitelik kazanmasını sağlar (Ekren, T. İş Bankası).

Uluslararası bankacılık, uluslararası söz konusu olan değişiklik finansal işlemleri kapsamaktadır. Bu işlemler, çok sayıda ve karmaşık bir dizi ekonomik olayın etkisinde kalmaktadır. Bu kısmı müşterilere veya müşterilerden fon akımını ve hizmet akımını kapsarken diğerleri global bankacılık yapısı içinde finansal ve finansal olmayan kaynakların transferini içermektedir. Dolayısıyla, uluslar arası bankacılık, değişik ülke gruplarındaki finansal ve ekonomik şartlarla karşılıklı bağımlılık içindedir.

Uluslar arası bankacılık işlemleri; cari hesap, risk sermayesi, perakende mevduatlar, işletme kredileri, para piyasası araçları, mevduatlar/krediler, uluslararası kiralama, Avrupa döviz mevduatları, sermaye piyasası yatırım işlemleri ve portföy yatırım danışmanlığı, Tüketici kredileri, ipotek karşılığı kredi dahil her türlü ödünç verme, kredi, referans ve garanti işlemleri, serbest bölge bankacılığı, yatırım ve iştirak danışmanlığı, döviz işlemleri, future, swap ve option işlemleri, kuvertür, hayat kaza sigortası işlemleri, garanti havale ve taahhütler, çalışan personel kredisi, seyahat çekleri, reasürans hizmetleri ve yatırım fonu yönetimi, kredi kartları ve her türlü nakit ve kredi kartı, kişisel tröstlerin yönetimi, kira tahsilatı, tüketicinin finansmanı, menkul değer artışı, komisyon hizmetleri, gayrimenkul ipoteği, para komisyon hizmetleri, ihracat kredisi, leasing, factoring, forfaiting, uluslararası fon transferleri, kredi sendikasyonları, proje finansmanı, altın, gümüş ve emtia rehin hizmetleri, uluslar arası birleşme ve devralma hizmetlerini kapsamaktadır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerin gelişmesine paralel olarak, uluslararası hizmetler talebi de önemli ölçüde artmıştır. Örneğin, ulusal piyasalarda sağladıkları fon transferi ve mevduat kabulü ile bazı hizmetleri uluslar arası alana yaydıkları gibi sadece uluslar arası bankacılığa ait döviz alım satımı hizmetleri de sunmaktır.

Batı ekonomilerinde bankacılığın gelişmesine bağlı olarak bankalar arası rekabette giderek yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, bankalar etki alanlarını ve iş hacimlerini genişletmek ve müşteriyle olan bağlarını güçlendirmek üzere leasing, forfaiting, factoring, tüketici kredileri, kredi kartları, yatırım yönetimi, kıymetli maden ticareti ve para piyasası işlemleri gibi birçok yeni faaliyetleri de sürdürmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca, Euro pazarların gelişmesi bankacılık faaliyetlerinde ulusal sınırların öneminin yok olmasına neden olduğundan bankalar uluslar arası pazarlarda hizmet görmeye başlamıştır.

Uluslararası bankacılık politikası günümüzde ulaşılan banka sayısı ve ülke potansiyelinden yararlanma imkanları da göz önüne alındığında zorunluluk haline geldiği görülmektedir.

2.7. TÜRK BANKACILIĞININ ULUSLARARASI BOYUTU

2.7.1. Türk Bankacılığının Dışa Açılmasının Türk Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Türk banka sisteminin yurt dışına açılmasıyla ekonomi üzerinde yapacağı en önemli etki, kısa dönemde ödemeler dengesi kalemlerinde olumlu gelişmelere neden olmasıdır. Türk ekonomisinin kısa dönemli en önemli sorunu (uygulanmakta olan politikalar çerçevesinde) dış ekonomik ilişkilerde döviz sağlayıcı faaliyetlerin artırılması ve çeşitlendirilmesidir.

İhracatın hızlı bir şekilde artışı, büyük ölçüde ihracatçılara sağlanan ucuz krediler ve vergi iadeleri yoluyla olmuştur. Şüphesiz ihracatın artırılabilmesi sağlanacak ucuz kredi imkanlarına bağlıdır. Yurt dışındaki yabancı banka şubeleri

konsorsiyumlara katılarak, euro-currency piyasalarından belli ölçülerde kredi alarak bu sorunu kısmen çözebilirler.

Diğer bir ifadeyle, yurt dışındaki şubeler yoluyla daha ucuz ve kolay prefinansman imkanı bulabilir. Buna ilaveten yurt dışındaki Türk bankalarının şubeleri aracılığıyla ihraç ürünlerine yeni pazarlar ve müşteriler bulunabilir. Çünkü, uluslar arasılaştırılan bir banka haberleşme kanalları dolayısıyla tüm dünyadan haberdar olabilmektedirler. Öte yandan, yabancı ülkelerdeki şubeler, bölgelerinde Türk malı ithal etmek isteyenlere ilgili bilgileri derleyip Türk ihracatçılarına bildirebilir. Böylece, bu şubeler Türk ihracatçılarla yabancı ithalatçılar arasında köprü vazifesi görebilir.

Yurt dışındaki şubelerin muhabirlik ilişkilerine nazaran dış ticaretin finansmanında avantajları söz konusudur.

Yurt dışındaki şubeler sadece dış ticaretin finansmanına katkıda bulunmayıp, ilgili ülkenin dış ticaretinin artışı hızlandırmakta veya teşvik etmektedir.

Yurt dışındaki şubeler, Türkiye'nin ihraç ürünlerini satın alarak yabancı kuruluşlara kendi para birimiyle ödemede bulunabileceğinden ve uluslar arası piyasalarda geçerli bazı kıymetli evraklara dayalı ithalatında Türkiye'den yapılmasını sağlayabileceğinden ihracat artışına olumlu katkıda bulunabilir. Bu amaçla, ithalatçı ülkedeki fonlar kredilendirilebilir.

Türk banka şubelerinin faaliyette bulunması, ithalatta bazı riskleri ortadan kaldıracığından ithalat fiyatlarındaki yükselişte azalacaktır. Bu da döviz tasarrufu sağlayacaktır.

Türk banka sisteminin yurt dışında özellikle Türk işçilerinin yoğun oldukları bölgelerde şube açmaları, ödemeler bilançosunun en önemli kalemi olan işçi dövizlerini büyük boyutlarda attırabilir. Bu dövizlerin büyük boyutlara ulaşması,

şubeleşme yoluyla daha da arttırabileceğinin açık bir kanıtı durumundadır. Çünkü böylece,

- Türkiye’de ilgili düzenlemeler zamanında doğru bir şekilde işçilere aktarılabilir.
- Bu dövizlerin Türkiye’deki yatırımlara yönlendirilmesi için banka şubeleri alternatifler sunabilir.
- Yurt dışındaki Türk işçilerin hesapları Türk banka şubelerinde tutulabilir ve Türk işadamlarının kullanımına sokulabilir. Ödemeler dengesi dolaylı olarak olumlu yönde etkilenmiş olur.

Türk bankalarının yurt dışındaki varlığı, görünmeyen kalemler içinde önemli rol oynayan uluslar arası ulaşım (kara ve deniz) sektörünün finansmanı ile oluşturulacak filolar ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunacaktır.

Uluslar arasılaşma aşamasının sonuna gelen bankalar, faaliyetlerini denetleyecek bir uluslar arası merkez bankası olmadığından, karşılık ayırma, kredi kısıtlamaları, reeskont politikalarının olumsuz etkilerini dünya ölçeğini kullanarak azaltabilmektedir.

Bankalar uluslararası özellik kazanırlarsa ulusal para politikasının etkin bir şekilde uygulanmasını önleyebilir ve uluslar arası bağlantıları dolayısıyla kredi kısıtlamalarının etkisini azaltabilirler. Diğer iç piyasanın rekabetçi ortamdan uzaklaşmasına neden olabilir. Yurt dışına büyük miktarda fon transferi etmeleriyle ödemeler dengesinin açık vermesine neden olabilirler.

Bankacılık sektörünün uluslararası özellik kazanması, ulusal ekonomi üzerinde bir dizi etkide bulunabilir. Örneğin; uluslar arası özellik kazanış bankalar uluslar arası sermaye hareketliliğine ilişkin engelleri ortadan kaldırarak, para ve sermaye piyasalarıyla bir anlamda entegrasyon sağlayarak ulusal ekonomideki refah düzeyini ve dağılımını etkileyebilir.

Türk banka sisteminin yurt dışındaki varlığı artarak, önemli bir uluslar arası güç haline geldiğinde, uzun dönemde şu anda yabancı bankaların sahip olduğu pozisyona sahip olacağını söyleyebiliriz. Diğer taraftan, uluslar arası firma literatüründe bulunabilecek tüm olumlu ve olumsuz etkilerin, bankacılığın bu özelliği kazanmasıyla da ortaya çıkabileceği gözden uzak tutulmamalıdır

2.7.2. Bankacılıkta Uluslararasılaşma Aşamaları ve Türk Bankalarının Durumu

Uluslararası bankacılık, bankaların değişik örgütsel şekilleri ve para birimlerini kullanarak, uluslar arası çerçevede değerlendirebilecek fonların vade, risk, faiz gibi değişkenleriyle ilgili tercih ve beklentileri uyumlaştırma işlemidir.

Bankaların örgütsel ve fonksiyonel açıdan uluslar arası alana yönelme derecesinin temel belirleyicileri, bankaların özellikleri iç ve dış piyasalarda ortaya çıkan ekonomik değişikliklerin sağladığı avantaj, her iki piyasada uygulanan yasal ve düzenleyici kısıtlamaların farklılığı ve ülkelerde uygulanan uzun dönemli politikalarıdır.

Uluslararasılaşma derecesi bankaların iç ve dış piyasadaki etkinliği yüksek olacağından Pazar payı da o ölçüde büyük olacaktır. Bu özelliğe sahip bankalar, uluslar arası bankacılık endüstrisinin rekabetçi yapısı içinde uyum faaliyet birimi ve türü oluşturabilmektedir.

Kısa süre içine kapalı bir dönem geçiren uluslar arası bankacılık endüstrisi, selektif işlemlere ve güvenliği ön planda tutan arayışlara dayalı canlanmanın eşiğinde bulunmaktadır. Böyle bir dönemde Türk bankalarının uluslararası alana yönelmek zorunda kalması çeşitli zorluğu da beraberinde getirmiştir. Uluslararası bankacılık faaliyetlerinden aslan payını kapmış bir çok banka marjinal piyasa ve işlemlerle ilgilenirken, Türk bankaları bu alana daha yeni genel açıdan yönelme çabası içindedir.

Her bankacılık türünde müşteriler, kullanılan para birimleri, işlemler ve bankanın yerleşim yeri değişiklik göstermektedir. Bu nedendir ki, genel kabul görmüş sabit bir uluslar arası bankacılık tanımı yapılamamaktadır.

Bankacılıkta standart bir özellik taşıyan üç tür uluslar arasılaşma aşaması vardır: Ulusal, çokuluslu ve uluslararası bankacılık aşamaları. Ulusal bankacılık, bu süreç içerisinde yetersiz bir örgütsel yapıyı ifade etmektedir. Bu bankacılık türünde muhabir bankacılık şeklindeki ilişkiler, yabancılardan mevduat alma ve kredi verme, ödemelerin denkleştirilmesi ve dış ticaretin finansmanı büyük ağırlığa sahiptir. Bu tip bankacılık ana ülkeden yönetilmektedir.

Çok uluslu bankacılık yabancı bir ülkede temsilcilik, irtibat büroları, şube gibi bankacılık birimleriyle yapılan bankacılık faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu faaliyetleri ulusal parayla mevduat toplama ve kredi verme ile Eurocurrency kredilerine ilişkin işlemler yapılmaktadır.

Off-shore bankacılık birimleri ile bağlı ve yan kuruluşlar ile yapılan uluslar arası bankacılıkta büyük miktarda kısa vadeli fonların satın alımı ve plasmanı, bankacılık sendikasyonu oluşturma, bankalararası Euro-currency ve döviz ticareti büyük ağırlığa sahiptir.

Her üç tip bankacılık durumunda şüphesiz yasal düzenleyici kısıtlamalar farklıdır. Uluslar arası özellik kazanma sürecinde bankaların bu aşamaları sırasıyla takip ettiği düşünülmemelidir. Bazı bankalar bu sıralamayı izlemeden birinden diğerine geçebilmektedir.

2.8. BASEL KRİTERLERİ

Uluslararası finansal krizlerin önüne geçmek ve istikrarlı bir yapı oluşturmak, regülasyon ve gözetimin standartlarını belirlemek için BİS'e bağlı kurulan Basel komitesi, 1988 Basel sermaye yeterliliği düzenlemesi yayımlanmıştır. Basel I'de

amaç, bir bankanın sermaye yeterliliği aktiflerinin en az % 8 oranında olması ve kredi riskine karşı önlem almasıdır.

1999 yılında sermaye hareketlerinin yoğunlaşması, bankaların kredi portföylerinin düşen performansı ve sermaye yeterliliğini karşılama ihtiyaçları, bankacılık sektörünün çok karmaşık hale gelmesi, menkul kıymetleştirme, kredi türevleri gibi yeni finansal enstrümanların ortaya çıkması ile Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesi ortaya çıkmıştır. Basel II 'de, risk yönetimi ile sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve riskin kontrol altına alınması amaçlanmaktadır.

Bankacılık risk alma işidir. Bankalar risk alır ve risk yönetirler bu faaliyetler, hissedar değeri yaratmak, bireylerin ve ekonomik sistemin ihtiyaçlarına cevap vermek özellikle kar elde etmek içindir. Bankalar risklerini iyi yönetirlerse karlılıklarını ve pazar paylarını arttırabilirler.

Türkiye'de son yıllarda yaşanan finansal krizler, bütün finansal kurumları özellikle bankaları derinden etkilemiştir. Aynı zamanlarda, uluslararası finans piyasalarında ortaya çıkan krizlerin de çoğunda etkin bir risk yönetiminin olmayışı neden olarak gösterilebilir. Tüm bu gelişmeler bankacılıktaki risk yönetiminin önemini daha da arttırmıştır.

Bankalardaki en önemli risklerden biri de kredi riskidir. Etkin kredi risk yönetimi sürecinde ilk adım, bankanın maruz kaldığı kredi risklerini tanımlamak, bu riskleri ölçmek ve kredi risklerinden korunmak için yeni teknikler kullanmaktır. Dolayısıyla, bu noktada Basel II devreye girmektedir. Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesinin birinci bloğu olan, asgari sermaye yeterliliğinde kredi riski ölçümü için farklı ölçüm yaklaşımları sunmuştur.

2.8.1. Basel'in Tarihi ve Basel Komitesi

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının sona erdirilmesi ve uluslararası ticaretin

gelişmeye başlaması, ardından 1974 yılında OPEC'in petrol fiyatlarını dört kat artırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara ve bankalar arsında sorunlar yaşanmasına yol açmıştır. Eşzamanlı olarak, Alman bankası Bankhaus I.D. Herstatt'ın bir gün içerisinde iflas etmesi finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunlara ortak bir çözüm bulunması gerektiğini gündeme getirmiştir (Candan ve Özün, 2006: 8). Bu süreç kur, faiz ve fiyatlarda yaşanan dalgalanmalar karşısında korunmak amacıyla yeni finansal ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda yaygınlaşan "de-regülasyon içerikli iktisat politikaları sayesinde daha da güçlenmiştir.

Diğer taraftan, 1990'lı yıllar ve sonrası yoğun bir şekilde iktisadi krizlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Söz konusu dönemde Japonya, Güney Kore, Endonezya, Rusya, Türkiye ve Arjantin'de makroekonomik krizler yaşanmış bu ülkelerde özellikle finans sektörü derinden etkilenmiştir. Reel sektör firmalarının ödeme kabiliyetini kaybetmesi ve bankaların alacaklarını tahsil etmede büyük sorunlarla karşılaşması gibi nedenler Japonya, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye gibi ülkelerde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını gerektirmiştir. Son dönemlerde de giderek daha dinamik hale gelen ve karmaşıklaşan finans sektöründe, önemli ölçüde mevduat sahibinden elde ettiği yabancı kaynaklarla reel sektöre fon sağlayan bankaların, sahip oldukları bu yabancı kaynakları yönetebilme kalitesi ve etkin risk yönetimi, finans sektörünün istikrarı açısından kritik önem taşımaktadır.

Sermayenin uluslararası yakınsaması ve daha iyi yönetilebilmesi için bir süredir Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) öncülüğünde çaba gösterilmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 1-2).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (The Basel Committee on Banking Supervision) İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Takas Bankası (Bank For International Settlements-BIS) nezdinde 1974 yılında bankacılık denetim, gözetim ve düzenleme kalitesini iyileştirici çalışmalarda bulunmak üzere G-10 ülkelerinin Merkez Bankası başkanlarınca oluşturulmuştur (Altıntaş, 2006: 59).

Basel bankacılık komitesi üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika gibi ülkelerden oluşmaktadır. Her ülke kendi Merkez Bankası ile temsil edilmektedir.

Eğer o ülkenin Merkez Bankası yok ise bankacılık konusunda yetkili makamlar tarafından temsil edilmektedir. Bu tablo bize 20. yüzyılın başından itibaren dünyadaki siyasi sıralamayı da göstermektedir.

Buna göre Basel Bankacılık Komitesinde gelişmekte olan ülkelerden üye yoktur.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ilk olarak 1988 yılında Sermaye uzlaşısı'nı (Basel Capital Accord) yayımlamıştır. Son yıllarda bankacılık, risk yönetimi uygulama ve teknikleri, denetim yaklaşımı ve finansal piyasalarda önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Haziran 1999 tarihinde Komite 1988 tarihli düzenlemenin yerini almak üzere yeni bir düzenleme taslağı hazırlamıştır. Risk duyarlılığı daha fazla olan yeni düzenlemeye ilgili taraflarca iki yüzün üzerinde görüş bildirilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda taslakta yapılan değişiklikler sonrasında Ocak 2001' de düzenlemeye ilişkin ikinci taslak çalışması kamuoyuna sunulmuştur. Mayıs 2001 sonuna kadar ikinci taslağa ilişkin tekrarlardan ilgili görüşlerin toplanması ve 2001 yılı sonunda yeni sermaye düzenlemesinin yayımlanarak, 2004 yılında uygulamaya geçirilmesi planlanmıştır.

Ancak uluslararası alanda konuyla ilgili yoğun tartışmalar gündeme gelmiş ve hali hazırda da sürmektedir.

Basel komitesi bankacılık denetimi ile ilgili sorunların tartışılması ve işbirliğinin sağlanması için üyeleri arasında düzenli bir forum oluşturmaktadır ancak komite bankacılık denetim ve düzenlemelerindeki kaliteyi dünya çapında artırma amacı gütmektedir. Uluslararası boşluklar sebebiyle denetimden kaçan banka

olmaması ve yapılacak denetimin de kaliteli olmasını hedeflemektedir. Komite tarafından yürütülen faaliyetleri 3 başlık altında toplamak mümkündür;

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili bilgi paylaşımı ve değişimi sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimdeki etkinliğini artırmak
- Bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemesiyle ilgili standartlar koymak

Basel Komitesi, resmi olarak, uluslararası bir bankacılık otoritesi olmadığı gibi aldığı kararların veya yaptığı tavsiyelerin herhangi bir bağlayıcılığı da bulunmamaktadır. Ancak uygulamada Komite bankacılığın denetimi için uluslararası standartların belirlendiği, yeni standartlar için çalışmaların yürütüldüğü bir merkez haline dönüşmüştür. Komite karar ve tavsiyelerinin gücü, Komite üyesi ülkeler ve Avrupa Birliği'nce kısa sürede ulusal ve uluslararası mevzuata dönüştürmelerinden kaynaklanmaktadır. Komite doğal olarak IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası mali kuruluşlarla da yakın temas halindedir (Altıntaş, 2006: 59).

2.8.2. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı

Basel Komitesi uluslararası bir sermaye yeterliliği uzlaşısının uluslararası bankacılık sistemindeki istikrarı artıracığı, ayrıca ulusal düzeydeki farklı sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini de ortadan kaldıracığı kanaatini taşımaktadır.

Komite, bankaların bilanço ve bilanço dışı kalemlerinin muhtelif risk ağırlıklarıyla çarpılması suretiyle bulunan risk ağırlıklı varlık ve yükümlülüklerin toplamının sermaye ile karşılaştırılması esasını getiren ilk sermaye yeterliliği uzlaşısını, G-10 ülkeleri Merkez Bankası Başkanlarınca onaylanmasını müteakiben Temmuz 1988'de yayınlamıştır (Altıntaş, 2006: 62).

Komite'nin 1988'de yayınladığı “Sermaye Uzlaşısı Basel I Standartları” ile, bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını artırmak üzere ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir.

Bu düzenleme ile bankaların sermaye yeterliliği konusunda uluslararası bir standart getirilmiştir. Bununla birlikte, komitenin esas hedefi, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktır (Aras, 2005: 4).

Komitenin tüm üyeleri tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Basel I Sermaye Uzlaşısı'nın Komite'ye üye olan ülkelerde uygulanması kararlaştırılmış ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara uygulanması konusunda tüm ülkelere tavsiye niteliğinde gönderilmiştir. Komitenin uluslararası bankalara uygulanan standartlar arasındaki yakınlaşmayı sağlamadaki başlıca iki amacı güçlü ve istikrarlı bir uluslararası bankacılık sistemi oluşturmak, bunun yanı sıra değişik ülkelerde bulunan bankaların birbirinden farklı düzenlemelere tabi olmasından kaynaklanan rekabetçi olmayan unsurları ortadan kaldırmaktır (Dmisiker, 2005: 4).

Dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının ilk adımı, 1988 Basel uzlaşısı ile atılmıştır. Bu uzlaşısı ile, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttıkları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu amaca uygun olarak, başkanlığını Bank of England'ın yaptığı komite, Cooke rasyosu olarak da bilinen sermaye yeterliliği rasyosunu (SYR) % 8 olarak ortaya koymuştur.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar} + \text{Gayri Nakdi Krediler}}$$

Bu rasyonun payında geçen “ Özkaynak ”, bankaların tuttıkları muhasebesel sermaye miktarından çok daha farklı olarak tanımlanmıştır.

SYR'da tanımlanan özkaynak miktarı şöyle hesaplanmaktadır.

- + I : Ana Sermaye (Ödenmiş Sermaye + Dağıtılmamış Karlar)
+ II: Katkı Sermaye (Karşılıklar + Rezervler + Fonlar)
+ III: Üçüncü Kuşak Sermaye (Sadece Piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler)
- IV: Sermayeden İndirilen Değerler (Aktifleştirilmiş Giderler + Mali İştirakler)
=ÖZKAYNAK (Teker vd., 2005: 44).

2.8.3. Basel I'in Eksiklikleri ve Basel I'e Yönelik Eleştiriler

1988 tarihli Basel I sermaye uzlaşısı, ilan edildiği tarihten itibaren basta G-10 ülkeleri olmak üzere hemen hemen tüm ülkeler ve bankalar için genel bir sermaye standardı haline gelmiştir.

Ancak teknolojide ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması, uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların gerçekte operasyonel riskleri de üstlenmelerine rağmen mevcut düzenlemenin banka sermayesini sadece piyasa ve kredi riskleri ile ilişkilendirmiş olması, kredi riskini hesaplamada kullanılacak tek bir yöntemin bulunması ve farklı faaliyetlerde bulunan tüm bankaların aynı yöntem tabii tutulması, temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması nedeniyle Basel I'in yetersiz ve eksik kalmaktadır (Bankacılar Dergisi, 2006: 5).

Basel I'e yöneltelen eleştirilerden bazıları ise şunlardır:

- Sermaye yeterliliği standart oranı 'risk bazlı' olmaktan ziyade 'likidite' bazlıdır.
- Rasyo, bankaları iflasa götüren, temel bir risk olan kredi kullanımında 'yoğunlaşmayı' dikkate almamaktadır.
- Bütün firma kredilerine, teminata göre yapılan farklılaştırma dışında, aynı risk ağırlığı öngörüldüğünden bankalar yüksek getirili, fakat yüksek riskli alanlara girmeye teşvik edilmektedir.

- Bankaların sadece sermaye yeterliliği oranını tutturmak için sermaye artırımına gitmeleri, getirisini dikkate almadan faaliyetlerini geliştirmelerine sebep olmaktadır.
- Sermaye yeterliliği oranını yükseltmek için sabit kıymetler gibi duran varlıkların yüksel değeri için her türlü yöntem başvurulması nedeniyle, bu varlıkların gerçek değeriyle satışı halinde ortaya çıkacak büyük zararlar, bankaların elini kolunu bağlar hale gelmiştir (Altıntaş, 2006: 76).
- Kredi riskinin ayrıştırılması Basel I'de sınırlı kalmıştır.
- Kredi riskinin statik ölçümü; sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen % 8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik gösterememektedir.
- Vadenin dikkate alınmaması; vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.
- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi (Babusçu, 2005: 263).

2.8.4. Basel II Düzenlemesinin Amacı, Kapsamı ve Temel Unsurları

Bankacılıkta risk yönetimi, maruz kalınan riskleri ölçmek, yönetmek ve risklerin gerektirdiği sermayeyi elde etmektir. Sermaye ise beklenmeyen kayıpların karşılığıdır. Basel II standartları, bankaların bulundurması gereken asgari sermaye miktarını riske göre belirlemeye yönelik bir düzenlemedir.

Yeni Basel sermaye uzlaşısı (Basel II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür (Çelik ve Kızıl, 2008: 1).

Basel komitesi yeni uzlaşmayı geliştirirken eskisine nazaran daha güçlü ve sağlam bir risk yönetimi uygulaması ortaya koyup aynı zamanda uzlaşının özellikle uluslararası bankalar açısından önemli bir rekabetsel eşitsizlik oluşturmaması için de çaba göstermiştir. Tüm bu düzenlemeler ve beraberinde getirilen güçlü risk yönetimi anlayışının bankaların öncelikle kendi menfaatlerine uygun olduğu düşünülmektedir.

Bu doğrultuda uzlaşının hazırlanması aşamasında olduğu gibi daha sonrasında gelen uygulanma aşamasında da bankalarla ilgili otoriteler arasındaki fikir alışverişi en önemli kaynak olarak görülmektedir.

Yeni uzlaşıyla birlikte getirilmiş olan en önemli yeniliklerden birisi bankaların kendi iç sistemleri dahilinde yapacakları risk değerlendirmelerinin sermaye yeterliliği hesaplamalarında büyük oranda kullanılabilecek olmasıdır (Dmisiker, 2005: 10-11).

Basel II kriterlerinin temel amacı bankaların sermaye yeterliliği oranlarının taşınan riskler ve o risklerin yönetilme becerileri de göze alınarak ölçülmesi ve bu sayede risklerini iyi yöneten bankaların daha düşük bir sermaye oranı ile ödüllendirilmesi ve risklerini iyi yönetemeyen bankaların daha yüksek sermaye oranı ile çalışmalarını sağlayarak; bankaların kötü risk yönetimi nedeniyle karşılaşacağı zararlara yetecek kadar sermayeye sahip olmasını sağlamak, böylece tasarruf sahiplerini korumak ve finansal piyasalarda istikrarı sağlamaktır.

Basel II aynı zamanda iyi risk yönetiminin ödüllendirildiği bir mekanizmadır. Hong Kong Denetim Otoritesi'nden Simon Toping, "Basel II'yi, 2. sermaye yeterlilik düzenlemesi olarak tanımlamayalım" diyor. Buna ilk "risk yönetimi düzenlemesi" diyebiliriz. Basel II, kredi ve operasyonel risklerin daha gerçekçi ve daha doğru olarak ölçülmesinin yanı sıra bu risklerin yönetimine de özel önem vermektedir (Küçüközmen, 2003: 2).

Basel komitesi, Basel I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel II'nin temel amaçlarını şu şekilde belirtmiştir.

Basel II içerisinde yer alan alternatif yöntem önerileri 'one-size –fits-all' olarak ifade edilen tek düzeliği ortadan kaldırmakta ve bankalara, yapıları ile uyumlu olan yöntemi seçme imkanı vermektedir.

Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında, basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel II içerisinde basitlik ile riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede, Basel II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması, ancak bu basitleştirmenin, temel amaçlardan olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedefleri gerçekleştirilmiştir.

Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik Basel II'de gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel II'nin farklı ama birbirini tamamlayan üç ayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.

Basel II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve genişletmeleri teşvik edilmiştir. Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.

İkinci yapısal blok ile etkin banka yönetimi ve denetimi için vazgeçilmez faaliyetler olan banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır. Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır (Yüksel, 2005: 3).

Basel II sermaye yeterliliği düzenlemesi birbirini destekleyen üç temel prensip üzerine kurulmuştur.

Birinci Yapısal Blok: Asgari sermaye yeterliliği,

İkinci Yapısal Blok: Denetimsel inceleme süreci, (Denetim otoritesinin gözden geçirmesi)

Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa disiplini.

Birinci Yapısal blokta, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için toplam asgari sermaye gereksiniminin hesaplanması ele alınmaktadır. Sermaye yeterlilik oranı; yasal sermaye ve risk ağırlıklı varlıklar esas alınarak hesaplanır. Toplam sermaye yeterlilik oranı %8'in altında olmamalıdır.

Risk ağırlıklı varlıklar toplamı; piyasa ve operasyonel risk (ilk defa dahil edilmiştir) sermaye yükümlülüklerinin 12,5 (yani, %8 asgari sermaye oranının tersi) ile çarpımı ve çıkan tutarın kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi ile bulunur.

Toplam sermaye = Sermaye Yeterlilik Rasyosu (min<%8) Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk

Risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir yenilik getirilmezken kredi riskine ilişkin olarak iki yöntem oluşturulmuştur. Bunlar; Standart yaklaşım ve İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlardır (Babuşcu, 2005: 265).

2.8.5. Basel II – Üç Temel Prensiptir

2.8.5.1. Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yeterliliği

Basel II'de minimum sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında esas olan üç risk grubu bulunmaktadır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerdir.

Kredi ve piyasa riski Basel I uygulamasında da kullanılmakta iken operasyonel risk kavramı Basel II ile getirilmiş bir yeniliktir (Dmisiker, 2005: 13).

Basel II'de minimum sermaye şartı ile ilgili formül ana hatları ile aşağıdaki gibidir:

Düzenleyici Sermaye /Risk Ağırlıklı Varlıklar ≥ 0.08

$[(\text{Ana Sermaye} + \text{Katkı Sermaye} - \text{İndirimler}) / \text{Kredi riski için risk ağırlıklı varlıklar} + 12,5 \times (\text{Piyasa Riski İçin Gerekli Sermaye} + \text{Operasyonel Risk İçin Gerekli Sermaye})] \geq 0.08$

Formülde 12.5 çarpanının kullanılmasındaki sebep; piyasa riskinin ve operasyonel riskin formüle bunlar için gerekli ek sermaye şeklinde dahil edilmiş olması, dolayısıyla bu tanımlamanın kredi riski için kullanılan risk ağırlıklı varlık tanımına dönüştürülebilmesi için 0.08 in tersi ($1/0.08=12.5$) ile çarpılması gereğidir. Başka bir deyişle, oranın payında yer alan tanımla ifade edilmiş değer paydadaki tanıma dönüştürülerek paydaya eklenebilmesi için $1/0.008$ değeri ile çarpılması gerekmektedir (Aras, 2005: 8).

Buna göre Basel II’de yer alan sermaye yeterlilik oranı şu şekildedir:

$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{(\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk} + \text{Diğer Riskler})} \geq \%8$

Yeni standardın en önemli bileşeni olan minimum sermaye gerekliliği incelendiğinde, sermaye tanımının ve yüzde 8 minimum SYR’nin değişmediği görülmektedir. Basel II, SYR hesaplamasında kredi ve piyasa riski yanında operasyonel riski de dikkate almaktadır (Değirmenci, 2003:38). Basel II’de risk ölçüm yöntemleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: Risk Ölçüm Yöntemleri

Risk Ölçüm Yöntemleri			
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	Dahili Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım	Dahili Modeller Yaklaşım	
Faaliyet Riski	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	Dahili Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak:TBB, 2002: 4

2.8.5.1.1 Kredi Riski

Tüm finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu temel risk faktörlerinden birisi kredi riskidir. Kredi riski; borçlu kişi veya kuruluşun anlaşma şartları dahilinde taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirememesi olarak tanımlanabilir.

Kredi vermek çoğu bankanın en temel faaliyetidir. Kredi işlemleri, bankaların ödünç alanların kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermelerini gerektirir. Bu kararlar her zaman doğru olmayabilir ya da ödünç alanların kredibilitesi çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde azalabilir.

Bankalar gün geçtikçe krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar; örneğin interbank işlemleri, kabuller, ticaret finansmanı, döviz işlemleri, swap işlemleri, bonolar, opsiyonlar, vadeli işlemler, garanti ve kefaletler vb. Yeni finansal işlem türlerinin ortaya çıkması, kredi riskinin önemini daha da arttırmıştır

2.8.5.1.2. Kredi Riski Yönetimi

Basel komitesinin 1999 yılında yayınladığı 'Principles for the Management of Credit Risk' adlı dokümanda kredi risk yönetimi sürecinin aşamaları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

- Kredi riskiyle ilgili çevresel ortamının oluşturulması,
- Kredi verme sürecinin etkin biçimde işlemesi,
- Kredi riskinin tanımlanması, yönetimi, ölçümü ve izleme işlevlerinin sürdürülmesi,
- Kredi riski ile ilgili içsel ve dışsal olarak yeterli kontrolünün sağlanmasıdır.

Basel komitesinin yayınladığı dokümanını esas olarak kredi risk yönetimi sürecinin temel unsurlarını şu şekilde tanımlayabiliriz:

- Üst yönetim tarafından onaylanmış kredi risk stratejileri ve politikaları,

- Kredi risk yönetiminin organizasyonel yapısı,
- Kredi risklerinin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi, kontrolü,
- Kredi riskine ilişkin uygun kontrollerin uygulanması,

Kredi risk yönetiminin amacı, uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir.

Bankalar hem tüm kredi portföyünün taşıdığı riskleri hem de tek tek her kredinin taşıdığı riski yönetmelidir. Bunun yanında kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de dikkate almaları gerekmektedir. Kredi riskinin etkin bir şekilde yönetimi; risk yönetiminde kapsamlı bir risk yaklaşımının önemli unsurlarından biridir.

Basel II’de tüm risk türlerinin temel yönetim prensibinde, bankanın yönetim kurulunca açık olarak belirlenmiş bir stratejisinin olması gerektiği vurgulanmaktadır. (Tuncer, 2005: 8).

Kredi risklerinin yönetilmesi için ölçülebilir seviyede olması gerekmektedir, ölçülmesinde ihtiyaç duyulan faktörler ise; kredilerin yapısı, teminatı, limiti, vadesi ve içsel derecelendirme sonuçlarıdır.

Basel II uzlaşısı kredi riski için bankalara üç farklı seçenek sunmaktadır:

1. Standart yaklaşım
2. İçsel derecelendirme yaklaşımı
3. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı

2.8.5.1.2.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımda krediler ve diğer alacaklar için risk ağırlıkların belirlenmesi Dışsal Kredi Derecelendirme Kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen notlar kullanılmaktadır (Aras, 2005:5).

Basel II bankaların bütün alacakları için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağını belirlemiştir.

Basel II ye göre banka alacakları, kamudan alacaklar, bankalardan alacaklar, kamu kuruluşlarından alacaklar, çok uluslu kalkınma bankalarındaki riskler, sermaye piyasası şirketleri, kurumsal riskler, perakende riskler, ikamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar, ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar, takipteki krediler, yüksek risk kategorileri, diğer aktifler ve bilanço dışı işlemler olarak gruplandırılmıştır (Babusçu, 2005:266).

Standart yaklaşımda kullanılan risk ağırlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları

Standart Risk Ağırlıkları	Ülke	Bankalar I	Bankalar II	Şirket
AAA'dan AA-'ye	%0	%20	%20	%20
A+'dan A-'ye	%20	%50	%50 (Uzun Vade) %20 (Kısa Vade)	%50
BBB+'dan BBB -'ye	%50	%100	%50 (Uzun Vade) %20 (Kısa Vade)	BB-'ye kadar %100
BB+'dan B-'ye	%100	%100	%100 (Uzun vade) %50 (Kısa vade)	BB-'nin altı için % 150
B-'den aşağı	%150	%150	%150	%150
Derecelendirilmemiş	%100	%100	%50 (Uzun Vade) %20 (Kısa Vade)	%100
Gayrimenkul teminatl krediler	Konut ipoteği karşılığında verilen krediler %50, ticari gayrimenkul ipoteği karşılığında verilen krediler %100 risk ağırlığına tabi olacaktır.			

Kaynak :TBB, 2002: 5

Bir bankanın kendi ilişkisi içinde bulunabileceği tüm gerçek ya da tüzel kişi taraflar için kredi ilişkisinin risklilik durumuna göre risk katsayıları verilmektedir. Bu katsayılar, derecelendirme kuruluşlarının kullandıkları standart dereceler ile eşleştirilmiş yüzde paylar olarak saptanmıştır. Yukarıdaki tabloda ülkeler, bankalar ve şirketler için belirlenmiş risk katsayıları sunulmaktadır (Değirmenci, 2003:40).

Basel II risk ağırlıkları düzenlemesine göre; kendi devletleri için daha düşük risk ağırlığı uygulayan ülkeler, bankalardan olan yerel para cinsi ve 3 aydan kısa vadeli alacaklarda “kamu” için belirlenmiş risk ağırlığının bir yükseğini uygulayabileceklerdir.

Rating derecesi olmayan bankalardan olan alacaklara uygulanan risk ağırlığı, kamudan alacaklara uygulanandan daha düşük olmamaktadır. Düzenlemeye göre kamu kuruluşlarından olan alacaklar için bankaların risk ağırlıkları geçerli olabilecektir, düzenlemede MB ve Hazine bu kurumlardan ayrı değerlendirilmiştir.

Sermaye piyasası şirketlerinde denetim ve gözetim yeterli düzeyde değil ise kurumsal alacaklar için uygulanan risk ağırlıkları uygulanacaktır (Babusçu, 2006: 267-269).

Standart yaklaşım içerisinde faiz oranı genel piyasa riski “vade merdiveni tablosu” aracılığıyla hesaplanmaktadır. Burada ilk olarak banka için alacak hakkını ifade eden uzun pozisyonlar ile yükümlülükleri ifade eden kısa pozisyonlar çeşitli vade dilimlerine yerleştirilmektedir. Daha sonra ise her bir vade diliminde yer alan uzun ve kısa pozisyonlar arasındaki fark üzerinden dikey sermaye gereksimi, vade dilimleri arasında çeşitli seviyelerde oluşan farklı yönlerdeki pozisyonlar için (uzun veya kısa) yatay sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır.

Hesaplanan dikey ve yatay sermaye gereksinimlerinin toplanması suretiyle faiz oranı genel piyasa riski tutarına ulaşılmaktadır. Faiz oranı spesifik riskin hesaplanmasında ise bulundurulmuş menkul kıymetlerin kamu menkul kıymeti olup olmadığı önem arz etmektedir. Kamu menkul kıymetleri %0 risk ağırlığına tabi

tutulurken diğerk menkul kıymetler ise çeşitli kriterlere göre daha yüksek risk ağırlığına tabi tutulmaktadır (www.merakmerkezi.com).

Standart yaklaşım içerisinde birçok portföyün (örneğin hazine ve merkez bankalarına, bankalara, şirketlere verilen krediler) tabi olacağı risk ağırlığının derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiş olması ve banka pozisyonlarının büyük bir çoğunluğunun bahsi geçen portföylere ait olduğu hususu dikkate alındığında, hesaplamalarda kullanılacak derecelendirme notlarının hangi kaynaklardan sağlanacağı hususu önem kazanmaktadır. Bu konuda Standart & Poor's, Moody's ve Fitch IBCA şirketlerinin derecelendirme notları Basel komitesi tarafından örnek mahiyetinde kullanılmış olup, notları dikkate alınacak derecelendirme şirketlerinin belirlenmesi denetim otoritesi tercihin e bırakılmıştır. Ancak katılımcı bankalarla yapılan görüşmeler neticesinde bahsi geçen üç derecelendirme kuruluşu dışında diğerk derecelendirme kuruluşlarının notlarının bankalarca sıkça kullanılmadığı tespit edilmiştir (BDDK, 2004: 21).

Tablo 3: Derecelendirme Notlarının Eşleştirilmesi

Standart & Poors	Moody's	Fitch IBCA	Kurumsal Krediler
AAA AA+ AA AA-	Aaa Aa1 Aa2 Aa3	AAA AA+ AA	% 20
A+ A A-	A1 A2 A3	A+ A A-	% 50
BBB+ BBB BBB-	Baa1 Baa2 Baa3	BBB+ BBB BBB-	% 100
Diğerk dereceler	Diğerk dereceler	Diğerk dereceler	% 150
Derecesiz	Derecesiz	Derecesiz	% 100

Kaynak: Sedat Yetim; Aslı Balcı, “Basel II Ulusal İnsiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber”, Ard çalışma raporları. İstanbul, BDDK Araştırma Dairesi, 2005, s22.

Diğer önemli hususta daha önce bahsedildiği gibi Basel II’de OECD ülkeleri için uygulanan “klüp kuralı’nın” artık uygulanmayacak olmasıdır, böylece OECD üyesi olarak 0 risk ağırlığına ve düşük kredi derecesine sahip gelişmekte olan ülke ve bankalardan alacakların risk ağırlığı %100’e kadar çıkabilecektir. Bu oluşumun tersi yani OECD üyesi olmayan ve %100 risk grubuna kabul edilen bazı ülkelerin risk ağırlıkları aldıkları dereceye göre daha düşük çıkabilecektir (Aras, 2005: 9).

2.8.5.1.2.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımları (IRB)

Basel II’nin getirmiş olduğu en önemli değişikliklerden biri bankaların kendi oluşturdukları derecelendirme sistemlerine bağlı hesaplama yöntemi geliştirerek kendi risklerini hesaplayabilmeleridir (Babusçu, 2005: 277).

Giese göre IRB yaklaşımı Tatbik Şartları göz önüne alındığında doğal olarak derecelendirme sisteminin salt uygulamasının ötesine geçmekte, özellikle kredi verme’ fiyatlandırma’ gibi hususları etkilemektedir (Boyacıoğlu, 2003: 71).

Bankalar içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmadan önce, Basel komitesi tarafından belirlenmiş kriterleri sağladıklarını, denetim otoritelerine kanıtlamak ve denetim otoritelerinin onayını almakla yükümlüdür (Candan ve Özün, 2006: 164).

İçsel derecelendirme yaklaşımını hesaplamak için aşağıdaki risk bileşenleri oluşturulmuştur:

Temerrüt Olasılığı (Probability Default-PD)

Temerrüt Halinde Kayıp (Loss Given Default-LGD)

Temerrüt Anındaki Bakiye(Exposure At Default-EAD)

Efektif vade-M

Bu bileşenlerden temerrüde düşme olasılığı borçlunun alacağını geri ödememe olasılığını içermektedir. Diğer bileşenler ise alacakla bağlantılı olarak hesaplanmaktadır.

İçsel derecelendirme sistemi içinde iki farklı yöntemi bulunmaktadır. Bunlar Gelişmiş ve Temel yaklaşımdır. Aralarındaki fark, temel yaklaşımda bankalar sadece temerrüt olasılığını hesaplayacaklardır. Kalan risk bileşenleri ulusal denetim otoriteleri tarafından sağlanacaktır. Gelişmiş yaklaşımda ise bankalar tüm risk unsurlarını (PD, LGD, EAD ve M) kendileri hesaplayacaktır. Ancak bir bankanın bu yaklaşımı kullanabilmesi için kredi riskini tanımlamış olması, derecelendirme sisteminin yeterli olması ve denetlenmesi, derecelendirme sisteminden elde edilen bulguların yeterli düzeyde kullanılması, yeterli düzeyde veri temin edilmesi, kullanılan modelin yetkili tarafından onaylanması, temerrüt olasılık tahmin yönteminin bulunması gibi kriterleri sağlaması gerekmektedir (Babusçu, 2005: 279).

Bankaların yönetim kurulları ve üst yönetimleri içsel derecelendirme sistemlerinin bütünsel tutarlılığından sorumlu tutulacaklarının bilincinde olmalıdırlar. Dış denetimden geçirildiğinde yeterli doğruluk ve tutarlılığın, bu derecelendirme sistemlerinde mevcut olduğu gözlemlenebilmelidir (Aksel, 2002: 2).

Bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını kullanabilmesi için Komite tarafından belirlenen asgari şartların sağlanması gerekmektedir. Asgari şartların sağlanmasının ardındaki temel ilke, derecelendirme ve risk tahmin sistemlerinin ve süreçlerinin borçlunun durumunun değerlendirilebilmesi ve riskin doğru bir şekilde tahmin edilebilmesi için anlamlı sonuçları vermesidir. Çeşitli derecelendirme yöntemleri, piyasalar ve ürünler arasında farklılık olabildiğinden, derecelendirmenin nasıl yapılacağı konusundaki operasyonel süreçlerin, ulusal otoritelerin kendi ülkelerine uygun bir şekilde tanımlamaları Komite tarafından önerilmektedir.

Dolayısıyla, resmi otoritenin bankanın sistemlerinin ve kontrollerinin içsel yaklaşımlara baz oluşturup oluşturmadığını gözden geçirmesi beklenmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 10).

2.8.5.1.3 Piyasa Riski

Piyasa riski bankaların alım satım amacıyla elinde tuttıkları veya buna ilişkin koruma temin etmek için bulundurdıkları finansal araçlar ve emtiadan kaynaklanan risklere denir (Dmisiker, 2005: 29).

Genel piyasa riski açısından bakıldığında ise finansal piyasalardaki bir dalgalanmadan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir (Babusçu, 2005: 45).

Bir başka görüşe ise piyasa riskinin temel nedeni yatırımcıların menkul kıymetlerle ilgili beklenti ve davranışlarındaki değişimlerdir (Rodoplu, 2001: 363).

Ocak 1996'da sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilen ve 1997 yılı sonundan itibaren uygulamaya konulan piyasa riski iki ana gruba ayrılmıştır; bankaların kısa vadede alım satım amaçlı elinde tuttuğu faize dayalı araçlar ile hisse senedinden kaynaklanan riskler ve bankaların bütünü için var olan döviz kuru ve emtia riski.

Piyasa riskinin ölçülmesinde iki yöntem kullanılmaktadır: Standart Yöntem ve İçsel Modelleme Yöntemi

Standart yöntemde faiz oranına dayalı araçlar ve hisse senetleri çeşitli özellikler kullanarak alt kategorilere ayrılmış ve her bir kategori için gerek spesifik gerekse genel piyasa riski için gerekli ek sermaye oranı belirlenmiştir (Özçam, 2004: 5).

Piyasa riskine ilişkin standart yaklaşımda, piyasa riski üç temel bileşenin toplamı (faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski) olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerin her biri için genel piyasa riski ve opsiyon riski hesaplanırken, faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca spesifik risk hesaplaması yapılmaktadır. Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel

hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almakta, spesifik risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almaktadır (Merakmerkezi,TY, 10).

Basel II ile piyasa riski çerçevesinde “spesifik risk” sermaye yükümlülüğü hesaplanırken kamu menkul kıymetleri için uygulanan esaslarda değişikliğe gidilmiştir. Artık kamu menkul kıymetleri için standart metodlarla, kredi riski hesabında olduğu gibi spesifik riskin hesabında da ülke notları esas alınacaktır (Altıntaş, 2006: 82).

İçsel modelleme yöntemleri ise bankanın belli koşulları yerine getirmesi ve denetim otoritesinin onayı ile uygulanabilmektedir (Özçam, 2004: 6).

2.8.5.1.4. Operasyonel Risk

Basel I den farklı olarak Basel II’de operasyonel risk ve piyasa riski ayrı birer disiplin olarak ele alınmıştır. Tüm risklerden daha eski ve temel bir risk olmasına rağmen operasyonel risk bilincinin ortaya çıkması 1970’lerde başlamıştır. Önceleri “diğer riskler” altında ölçülebilen riskler olan piyasa ve kredi riski dışında kalan, tüm diğer ölçülemeyen riskler olarak değerlendirilen operasyonel risk bu olumsuz tanımının risk ölçümü ve yönetimine imkan vermemesi nedeniyle ayrı bir risk olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır (Mazıbaş, 2005: 3).

Operasyonel risk uygunsuz ve başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemler veya dışsal hadiselerden kaynaklanan riskler olarak tanımlanmaktadır. Operasyonel risk yasal riski kapsamakla birlikte stratejik risk ve ünvan riskini kapsamamaktadır.

Büyük sofistike kurumların operasyonel risk sermayesi hesabında gelişmiş yöntemlerin şartlarına uyum sağlayacakları beklenmektedir. Eğer bunu

gerçekleştiremezler ise, ayrılması gereken sermaye miktarları ciddi olarak artacaktır. Bankaların yönetim kurulları ve üst yönetimleri, içsel operasyonel risk sistemlerinin ve kontrol işlemlerinin tutarlılığı ve güvenilirliğinden sorumludur ve gerekli üst denetimden geçirildiğinde yeterli şartları sağlamalarına yetecek önlemleri almalıdırlar (Aksel, 2002: 3).

Basel II'de operasyonel riskin ölçümü için üç metod kullanılmaktadır: Temel gösterge yaklaşımı, Standart Yaklaşım, İleri Ölçüm Yaklaşımı

Temel Gösterge Yaklaşımı: Bu yaklaşımı benimseyen bankalar net faiz gelirleri ve net faiz dışı gelirlerin toplamından oluşan brüt gelirlerinin, pozitif olduğu süre içerisinde son 3 yıllık ortalamasının % 15'i kadar sermaye tutmak zorundadırlar (Dmisiker, 2005: 27, 28).

Standart Yaklaşım: Standart yöntemde banka faaliyetleri sekiz ana işkoluna ayrılarak her bir işkolu için sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Bu yöntemde her bir işkolundan elde edilen brüt gelir o işkolu için belirlenen katsayı ile çarpılarak işkolunun sermaye yükümlülüğü bulunmakta ve tüm işkolları için hesaplanan sermaye tutarları toplanarak bankanın sermaye yükümlülüğüne ulaşılmaktadır (Mazıbas, 2005: 7).

İleri Ölçüm Yaklaşımları: İleri ölçüm sistemini benimseyen bankalar için tek bir operasyonel risk ölçüm sisteminden bahsedemeyiz. Banka kredisi için uygun olan, iş kolları bazında operasyonel risklerini gerçekçi olarak ortaya koyabilecek, geçmiş tecrübelerine ve verilere bağlı, denetim otoritesinin onayını alan ve denetimden geçen üst yönetiminde aktif olarak rol aldığı bir sistemi benimseyecektir.

Basel Komite tarafından İçsel Ölçüm Yaklaşımı, Zarar Dağılım Yaklaşımı, Senaryoya Dayalı yaklaşım ve Puan Kartı Yaklaşımı, ileri Düzeyde Ölçüm Yaklaşımları altında toplanmış ve bankaların bu teknikleri kullanabilmeleri için bir dizi kalitatif ve kantitatif standartlar getirilmiştir (Babusçu, 2005: 167).

2.8.5.2. İkinci Yapısal Blok: Denetimsel Gözden Geçirme

Basel II uzlaşısının ikinci ana bloğunu oluşturan denetsel gözden geçirme süresi sadece bankaların risklerine uygun yeterli sermayeye sahip olmalarını değil, aynı zamanda bankaların daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Özçam, 2004: 6).

Ülke denetim otoritesi, Basel II'nin bankacılık gurubunca uygulanmasının konsolide bazda denetiminden sorumludur. İkinci yapısal bloğun niteliği gereği konsolide banka grubuyla ilgili ikinci yapısal blok değerlendirmelerinin sorumluluğu, merkez ülke denetim otoritesinde kalmaktadır. Ancak banka grubunun organizasyon yapısına ve ev sahibi ülkedeki faaliyetlerin önemine bağlı olarak, ev sahibi ülke denetim otoriteleri, merkez ülke denetim otoritesinin konsolide banka grubu açısından İkinci Yapısal Blok çerçevesinde yapacağı değerlendirmeler için önemli veriler sağlayabilecektir (BIS, 2003: 5).

Denetim yeni rejimde daha da önem kazanır. Kendine has özellikleri vardır ve düzenleyiciler Basel II'ye uygun biçimde denetim yapmaları gerekir (Ward, 2002:28). Sermaye yeterliliğinin denetimi, gözetim ve denetim otoritesinin sorumluluklarını ve yetkilerini; risk yönetimi, sermaye yeterliliği ve banka sermayesinin proaktif bir biçimde izlenmesi, sermayenin riskleri karşılama yetersiz kalması durumunda da erkenden müdahale edilebilmesi gibi kontrol noktalarına odaklanmaktadır.

Öte yandan bu süreçte bankaların iç kontrol sistemi yönetsel yapısı ve kurumsal yönetim ilkelerine uyumu açısından denetimin yapılması ve bu alanlarda güçlendirici önlemlerin alınması amaçlanmaktadır (Aras, 2005: 10).

Bankanın birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Basel komitesi söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana ilke belirlemiştir:

Birinci ilkeye göre, bankalar risk profiline ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliğini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdır. Bu ilkeye göre, banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli, izleme ile raporlama yapılmalıdır.

İkinci ilke, denetleyici otoritenin bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında ihtiyati sermaye rasyolarına olan uyumların gözden geçirilmesi suretiyle bir değerlendirme yapmasına ilişkindir. Dolayısıyla resmi otoritenin yapacağı değerlendirmenin, yerinde denetlemek, uzaktan izlemek ve değerlendirmek, banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.

Resmi otoritenin, asgari yasal sermaye yeterliliği rasyosunun tutulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranında üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu üçüncü ilkede belirtilmiştir.

Dördüncü ilkede ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankaların kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir. Bunun gerçekleşmesi için resmi otorite, bankayı yoğun denetime veya yakından izlemeye alabilir. Kar payı dağıtımında kısıtlamalara gidebilir veya bankadan sermayenin artırılması yönünde bir eylem planı talep edebileceği gibi acilen sermaye artırımını da isteyebilir (Yayla ve Kaya, 2005: 11, 12).

2.8.5.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Yeni sermaye yeterlilik standardının son bileşeni piyasa disiplini. Bu bileşen hiçbir düzenleme yapılmadığında, piyasa güçlerinin bankaların aşırı risk almalarını engelleyecek mekanizmalar geliştireceği gerçeğinden hareket ederek oluşturulmuştur. Bankaların, mali durumları hakkındaki bilgileri, yatırımcıların

zamanında ve doğru şekilde bilgilendirmesi amacıyla kamuoyuna açıklaması gerekmektedir. Bankalar özel durumlar nedeniyle daha erken bilgilendirme yapmak zorunda kalmazlarsa, periyodik olarak altı ayda bir kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlüdürler.

Bu dayanak temelde şeffaflığı, diğer bir ifade ile bankaların kamuya açıklamaları gereken hususları belirten ve bu açıklamaların kapsamını, şeklini ve periyotlarını ortaya koyan bölümdür.

Piyasa disiplininin amacı ilk iki dayanağın tamamlayıcısı olmaktır. Komite, piyasa disiplini bir dizi açıklama gereklilikleri oluşturarak güçlendirmeye çalışmaktadır (Babuscu, 2005:293).

Kamuoyuna açıklanması gereken bilgiler temel ve tamamlayıcı bilgiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel bilgiler, tüm kamuoyuna mutlaka açıklanması gereken bilgiler iken, tamamlayıcı bilgiler sadece bazı kuruluşlar için önemli olabilecek bilgileri içermektedir (Değirmenci, 2003:47).

Piyasa disiplini birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlayıcı niteliktedir. Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin 3. ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan şey şeffaflığın sağlanmasıdır (Aras, 2005:12).

Üçüncü yapısal blok bankalara, sermaye yeterliliğinin piyasadaki katılımcıların değerlendirme yapmasına yardımcı olacak şekilde açıklama yapma yükümlülüğü getirip, piyasa disiplininin sağlanmasına teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Her denetim otoritesi kendine 3. yapısal bloğun uygulanmasına yardımcı olacak bir uygulama planı gerçekleştirmelidir. Bu plan bankacılık sisteminin büyüklüğü, bankaların gelişmişlik düzeyi, muhasebe standartları ve borsalara kotasyon şartlarının gelişmişlik düzeyi, denetim fonksiyonunun gücü ve

kapasitesi ile bankaların uygulamayı planladıkları Basel II seçeneklerini dikkate almalıdır.

Ne piyasaların kendi disiplinlerini oluşturmalarına izin verecek kesin ve karşılaştırılabilir bilginin ne de yeterli şeffaflığın öneminden kimsenin şüphesi olmayacaktır. Hiçbir piyasa katılımcısı ek bilgiyi reddetmeyecektir. Bununla birlikte, yatırımcılar ve diğer piyasa katılımcıları için hangi tür bilginin önemli olduğunu belirlemek konusunda denetimcilerin en uygun konumda olup olmadıkları sorgulanmalıdır (Aksel, 2001: 15). Bankalar kendi is profilleri parametreleri riskle karşı karşıya kalma durumuna ve riskle başa çıkma konusunda bilgi vermek zorundadır. Bu gibi açıklamalar bankalardaki piyasa disiplinini gerektirir. Bu bilgiler banka yöneticileri tarafından verilmelidir. Bu bilgiler kaliteli ve nicel içerikli olmalıdır. Sermayenin yapısı, kifayeti olmalıdır. Kredi pazarı ve işlem riskleri hakkında ayrı ayrı bilgi verilmelidir. Kredi riskleri için portföy yapısı hakkında veriler olmalıdır. Verilen kredi türleri, sektörel ve coğrafi olarak belirtilmelidir (Dierick vd., 2005: 19, 20).

Bankaların yönetim kurullarınca onaylanmış, resmi bir kamuyu aydınlatma politikaları olmalıdır. Bu politikalar, bankanın hangi açıklamaları yapacağı ve açıklanan süreçler üzerindeki iç kontrolleri göstermelidir. Açıklanması gereken bilgilere ana başlıklar itibari değinirsek: Genel niteliksel açıklamalar, Genel niceliksel açıklamalar, Sermayeye ilişkin açıklamalar, Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar, Risk miktarı ve değerlendirmesi, Kredi riski açıklamaları, Piyasa riski açıklamaları, Operasyonel risk açıklamaları, Sermaye katılımları için açıklamalar, Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları (Babuscu, 2005:293-294).

Denetim otoritelerinin bankaları açıklama yükümlülüklerine uymaya zorlayacak bir süreç geliştirmeleri gerekebilecektir. Söz konusu süreç aşağıda belirtilen hususları kapsamalıdır.

- Açıklanan bilgilerin değerlendirilmesi ve banka yönetimini değerlendirmek amacıyla kullanılması,
- Bilgilendirme yükümlülüklerine uyumun gözetiminin daha kolay hale getirilmesi için söz konusu bilgilerin edinilmesinde denetsel raporlara dayanılması,
- Çeşitli kamusal bilgilendirme girişimlerine bankacılık endüstrisi arasında ne düzeyde uyum sağlanmış olduğunu ortaya koyma amacıyla yapılmış araştırmaları yayımlamak suretiyle piyasanın bankalarının uyum derecesini izlenmesinin teşvik edilmesi,
- Resmi yetkililer tarafından kamuya yapılacak açıklamaların öneminin vurgulanması,
- Açıklama yükümlülüklerine uyumun sağlanması amacıyla standart denetim araçları (acil düzeltici eylem de dahil olmak üzere) kullanılması,
- Piyasa katılımcılarının açıklanan bilgileri anlayabilmeleri ve bunlar olmadığı durumda nasıl tepki verecekleri hususunda bilgilendirilmesi

2.8.6. Basel I ile Basel II Arasındaki Farklılıklar

Basel I ile Basel II nin birbirinden ayrıldığı noktalar aşağıda sıralanmıştır;

1. Basel I’de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “klüp kuralı” Basel II ile birlikte kaldırılmaktadır.
2. Basel II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmamaktadır.
3. Basel I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel II’de operasyonel risk, yetersiz veya

aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

4. Basel II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankaların kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
5. Basel II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I'de yer almamaktadır (BDDK, 2005: 2).

Basel II düzenlemesi, gerek kapsamı gerekse içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren uluslararası bir standarttır ve Basel Komitesi tarafından şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı proje niteliğindedir. Bu özelliği ile Basel II'nin başta bankalar ve bankacılık denetim otoriteleri olmak üzere, bankalar ile iş ilişkisinde bulunan tüm taraflar (Kurumsal ve Bireysel müşteriler, Derecelendirme şirketleri, veri sağlayıcı şirketler, vd.) ve ülke ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olması beklenmektedir (Yüksel, 2005:5).

2.8.7. Basel II Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri

Küreselleşme ile birlikte artan riskler, finans sistemindeki hassasiyeti ve kırılganlığı da arttırarak sık sık finansal krizlerin ve özellikle de bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler de giderek karmaşıklaşan mali piyasalar ve finansal enstrümanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmuştur. Üstelik ekonomilerinin birbirlerine oldukça yaklaşması ve finansal sistemlerin girift hale gelmesiyle bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi göstermekte ve diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke

sınırları içersinde kalmasının artık söz konusu olmadığını göstermiş ve finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin küresel düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir.

Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin artırılmasını amaçlamaktadır. Sözü edilen düzenlemelerden birisi de bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve istikrarlı işleyişinin sağlanması amacıyla getirilen “Basel II Bankacılık Sermaye Yeterliği Düzenlemeleri”dir (Aras, 2007:1).

Basel II düzenlemeleri, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements- BIS) bünyesinde kurulan “Bankacılık Denetim Komitesi” tarafından 1988 yılında yapılandırılan Basel I düzenlemelerinin yetersiz kalması sonrasında, 1999’da yine “Basel Komitesi” tarafından hazırlanan ve bankacılık sisteminin finansal risklere ve krizlere karşı korunmasını amaçlayan düzenlemelerdir. Basel II kararlarını, başta G-10 ülkeleri ve AB ülkeleri 2007’nin başından itibaren uygulamaya başlamıştır. ABD ise söz konusu kararları 2012 yılından itibaren uygulayacağını açıklamıştır (BIS, http://www.bis.org/publ/bcbs_n111.htm: 2007). Bunlara ilaveten FSI (Financial Stability Institute) tarafından 2004 yılında yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan 107 ülkeden 100’ü, zaman içerisinde Basel I gibi Basel II’yi kullanmayı planladıklarını belirtmişlerdir (Karabıyık ve Anbar, 2006: 40).

BIS bünyesindeki Bankacılık Denetim Komitesi, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, belirli bir vizyonu dünyaya yayabilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Komitenin önemli hedeflerinden birisi de uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir; birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği, ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir. Basel Komite’sinin temel amacı, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktır. Sağlıklı ve istikrarlı bir

finansal sistemi sürdürülebilir kılmak elbette tek başına asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile olanaklı değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir.

Özellikle 90'larda sermaye yeterliğine sahip olan bankaların dahi iflas etmiş olması bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu noktada bankacılık sisteminin yeniden düzenlenmesi ve denetimin önemi açık bir şekilde görülmüş ve yeni düzenlemeler bunun üzerine yoğunlaşmıştır (Aras, 2007:2-3).

Basel II düzenlemesinin bankalar üzerindeki temel etkilerine bakıldığında; düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artması, daha etkin hale gelmesi beklenmektedir.

Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olması muhtemeldir. Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. Bu konuda en çarpıcı örnek Türkiye ile ilgidir. Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankacılık sektöründe sermaye gereklerini artıracaktır (Özince, 2005:20).

Basel II, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasını, yani etkin risk yönetimini temel almaktadır. Risk odaklı kredi fiyatlaması bankalarla kredi ilişkisi içinde olan bütün işletmeleri etkileyecek bir uygulamadır. Bu yeni yaklaşımla birlikte, Basel I deki geleneksel kredi değerlendirmesinden farklı olarak kredi talepleri kredi riskine göre değerlendirilmektedir. Kredi riski ise, firmanın finansal verileri yanında firma faaliyetleri ve yönetimini de içeren bütün göstergelerin bir arada değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile belirlenmektedir.

Öte yandan banka açısından yüklenilen risk de ise; tahsis edilen kredinin teminatı, vadesi, para birimi vb. gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Basel II, kredi işleminin kendisinden kaynaklanan riski ve kredi kullanan firmanın riskini bir arada değerlendirmektedir. Bu değerlendirme sonrasında riske göre kredi fiyatlaması yapılmakta, diğer bir ifade ile, firma riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansıtılmaktadır.

Öte yandan, bankanın kredi verdiği firmanın riskinin yüksek olması kendisinin maruz kaldığı riski arttırmaktadır. Böyle bir durumda banka maruz kaldığı kredi riski arttıkça riske göre daha fazla sermaye bulundurmak zorundadır. Bu kaybını da kredi fiyatına yansıtarak kendisini koruyacaktır. Sonuçta kredilendirmeden kaynaklanan firma ve kredi riski maliyetin temel faktörü olarak kredi kararında da belirleyici olacaktır. Basel II uygulaması ile birlikte, kredilendirmede subjektif değerlendirmelerden çok, objektif faktörlere dayanan kriterlerin benimsenmesi sonucu, kredi sınıflandırma sistemleri ve kredi risk ölçümünün çok daha homojen bir yapıya kavuşmasının sağlanması beklenmektedir. Yeni düzenleme bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için çok daha geniş bir risk ölçme ve yönetme esnekliği vermektedir. Böylece daha geniş bir kapsamda sermayenin mevcut riske uyumlu hale getirilmesi ile bankacılık sisteminin daha güvenilir ve daha verimli bir yapıya kavuşması beklenmektedir (Aras, 2007:3-4).

Yukarıda belirtilen olumlu gelişmelerin yanı sıra, Basel II uzlaşısının gelişmiş ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkelere açısından çeşitli sonuçları olacağı beklenmektedir. Örnek olarak; gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetlerinin artması ve verilen kredi miktarının azalması, vadelerinin kısalması, büyük bankaların rekabet avantajlarının artması ve konjonktürel dalgalanmaları arttırması beklenmektedir. Ayrıca bu kararların gelişmekte olan ülkelerde uygulanmasının gelişmekte olan ülkelere olası olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak ise, dış kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı önem verilmesi, ileri ölçüm yöntemleri için istenen verilerin yetersizliği, iki farklı bankacılık sisteminin ortaya çıkması sonucu yabancı veya büyük bankaların rekabet

avantajı elde etmesi, uygulama maliyetlerinin yüksekliği ve kalifiye personelin yetersizliği v.b. gibi olumsuz etkiler beklenmektedir (Turgut,2007:33-34).

2.8.8. Basel II Kriterlerinin Türk Bankacık Sektörüne Olası Etkileri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği, Türk Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların bir an önce alt yapılarını ve kredi tahsis süreçlerini Basel II kriterlerine göre oluşturmalarını talep etmektedir. Çünkü Türkiye'nin uluslararası finans zincirinin dışında kalmaması için öncelikle finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların bütün bu gelişmelere hazırlanması gerekmektedir (Arslan, 2008:64).

Basel II uygulamalarıyla Türkiye'nin ülke ve banka risk ağırlığı değişeceğinden finansal istikrarı önemli oranda etkilenebilecektir. Türk bankacılık sektöründe yaşanan sorunlar ve gelişmelerin sonucu olarak, Basel II'ye uyum sürecinde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve Türk bankacılık sistemi büyük oranda değişmiştir. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak hem iç baskılar hem de uygulanmakta olan ekonomik istikrar programına taraf olan IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların dış baskıları sonucu başta sektörün gözetimi ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapmak zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanmaktadır: (Beşinci, 2005: 24).

Öncelikle 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı yeni Bankalar Kanunu düzenlenmiştir. Bu kanun ile Türk bankacılığına getirilen en önemli düzenleme 9. maddenin 4. fıkrasında yer almıştır. Bu maddede “Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu esasları ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla” ve bankaların yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunlu tutulmuştur.

Türk bankacılık sisteminin sağlam bir şekilde işleyebilmesi için Bankacılık Kanunu'na paralel olarak BDDK kurulmuş, kurum 31 Ağustos 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir. BDDK tarafından hazırlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 08.02.2001-24312 tarih ve sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin geçici maddesi ile bankalara, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerini yeni duruma uygun hale getirmeleri için 1.1.2002 tarihine kadar süre tanınmıştır.

BDDK, 10 Şubat 2001 tarihinde Sermaye Yeterlilik Tebliği'ni yayınlamıştır. Bu tebliğ, BIS'in 1996 değişikliği adı ile yayınladığı ve gelişmiş piyasalarda 1 Ocak 1998 yılında uygulamaya başlanan tebliğin benzeri bir tebliğdir. Artık bankalar Sermaye Yeterlilik Oranını eski yöntemle değil, piyasa riskini de içerecek şekilde her gün ölçeceklerdir. 01.11.2005 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu yayımlanmıştır. 5411 sayılı kanun, 4389 sayılı kanunda yer alan maddelerin çoğunu aynen benimsemekle birlikte, 4389 sayılı kanunda eksik bırakılan veya yer almayan çok yeni tanım ve kuruluşlara ilişkin hükümler getirmiş bulunmaktadır. (finansal holding şirketi, destek hizmeti kuruluşu, denetim komitesi, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları gibi) Yeni Kanun “sistemik riske karşı alınacak önlemler” başlıklı 72. maddesinde finansal sistemin bütününe etki edebilecek ölçüde olumsuz bir gelişmenin ortaya çıkması ve bu durumun koordinasyonundan Bakanlar Kurulu sorumlu tutulmuştur. Ayrıca, bu kanun bankaların mali bünyelerinde zayıflamalar olması durumunda BDDK'ya yasal önlemler alma yetkisi vermektedir.

Basel II Türkiye açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir olanak olarak değerlendirilmektedir. Türk Bankacılık sektöründe, 3 adet Kamusal Sermayeli Mevduat Bankası, 11 adet Özel Sermayeli Mevduat Banka, 1 adet Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Banka, 4 adet Katılım Bankası, 11 adet Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Banka, 6 adet Türkiye'de Şube Açan Yabancı Banka, 6 adet Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası, 3 adet Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası, 4 adet Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası bulunmaktadır (TBB, 2009).

BDDK'nın 2005 yılında yaptığı çalışmasında (ikinci anket çalışması) Türk bankalarının Basel II uzlaşısı uyum sürecine yaklaşımlarının farklılık içerdiği görülmektedir. Bankaların bir kısmı, uyumu sadece proje olarak düşünürken, önemli bir bölümü sadece belirli bölümleri ilgilendiren bir konu olarak ele almaktadır. Burada bankaların büyük bir kısmının Basel II ile ilgili olarak çalışma grupları kurduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda bankaların hemen hemen tamamının Basel II'ye geçişle ilgili politika ve stratejilerini oluşturdukları görülmektedir. BDDK 2005 yılında Basel II'nin etkilerini öngörebilmek amacıyla bir de QIS-TR çalışması yapmıştır.

Yapılan QIS-TR çalışmasında Türk Bankalarının uzlaşıda standart yöntemleri kullanmaları durumunda önemli bir sermaye ihtiyacı ile karşılaşmayacakları tespit edilmiştir. Basel II kriterlerine göre kredi riski için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, Türk Bankalarının bir bölümü (küçük boy bankalar) Standart Yöntemi uygulama kararlılığındadır. Ancak programda hedef olarak İçsel Derecelendirme yaklaşımını düşünen bankaların bir bölümü (orta boy bankalar) başlangıçta Standart Yöntemi kullanacak, ilerleyen dönemlerde İçsel Derecelendirme yöntemine geçeceklerini belirtmişlerdir. Bu geçişin planlamalarda 10 yıllık bir süreyi kapsayacağı düşünülmektedir (Çelik ve Kızıl,2008:25).

Basel I yaklaşımı içerisinde de olan piyasa riskinin saptanması konusunda önemli değişiklikler yapılmamıştır. Bankacılık sektöründe aktif olarak kullanılan iki temel gösterge vardır. Bunlar Standart Yöntem ve Riske Maruz Değer (VaR) yaklaşımlarıdır. VaR yaklaşımı genellikle bankalarca risk oranlarının ve ekonomik sermaye gereksinimlerinin tespitinde ve küçük bankalarca özellikli portföyler için kullanılmaktadır. Uzlaşının ilerleyen ilk birkaç yılı içerisinde tüm sektörün VaR yaklaşımına geçmesi beklenmektedir. Basel II ile gündeme gelen operasyonel risk tanımı, Türkiye'nin de uzlaşya dahil olma kararlılığından dolayı bankacılık sektörünün üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Operasyonel riskler için sermaye hesaplamasında üç temel gösterge kullanılacaktır. Bunlar, temel gösterge yaklaşımı (BIA), standart yaklaşım (SA), alternatif standart yaklaşım (ASA) ve dahili ölçüm yaklaşımıdır (IRB) Sektörde faaliyet gösteren bankaların büyük bölümü

hedef olarak IRB yaklaşımına geçmeyi amaçlasa da, uygulamaya IRB dışındaki yöntemlerle başlanacağı görülmektedir. Yapılan incelemelerde Türk Bankacılık sektörünün ağırlıklı olarak, karmaşıklık düzeyi yüksek olan ve ön çalışmaları uzun süren I. Yapısal Blok safhasında yoğunlaştıkları görülmektedir (Çelik ve Kızıl, 2008: 25-26).

Son olarak, Basel II'nin yüzden fazla ülke tarafından uygulanmaya hazırlandığı bir dönemde uygulamadan uzak kalmak Basel II'nin muhtemel olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayacağı gibi ilave maliyetleri olabileceği düşünülmektedir.

Buna ilaveten, Basel II ile beklenen muhtemel faydaları şu şekilde ifade edebiliriz; (Turgut,2007: 36). Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması, bankaların aracılık hizmetlerini daha etkin biçimde yerine getirmesi, bankalar aracılığıyla kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması, bankaların sermaye seviyelerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması, bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme beklenmektedir.

Ayrıca, Basel II kararlarının uygulanma süreciyle birlikte finansal yapının büyük oranda değişime tabi olacağı ve etkileneceği açıktır. Bu etkileşimin olumlu sonuçlanabilmesi için, Türkiye'de, uygulamaya geçmeden önce yapılması gerekenleri Türkiye Bankalar Birliği şu şekilde ifade etmektedir (Turgut, 2007:36-37;TBB, 2007 <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc:8>); Öncelikle Türkiye'de denetim otoritesinin (BDDK) öncülüğünde, risk yönetim ve derecelendirme kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Türk bankalarının kendi iç risk değerlendirme modellerini geliştirip uygulayarak, uluslararası standartlara yaklaşma yönünde gayret etmesi gerekmektedir. Türk bankaları, kredi ve operasyonel riskleri için veri setleri oluşturmaya ve perakende bankacılık faaliyetlerine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Ayrıca, her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da BDDK tarafından belirlenmesi

uygun olacaktır. Bununla birlikte, BDDK'nın seçtiği modelleri bu amaçla sınaama yetkisini kullanması etkinlik açısından uygun olacaktır. Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi, gerek veri tabanının oluşturulması, gerekse uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar, bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu amaçla, bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilmesi yararlı olacaktır. Ancak hepsinden önemlisi, BDDK'nın en kısa sürede ülke şartlarına uygun yasal düzenlemeler getirmesi gerekmektedir.

BDDK 30.05.2005 tarihinde Basel II standartlarına uyum aşamasında Basel II'ye geçiş yol haritasını açıklamış ve kademe kademe hangi tarihlerde ne gibi uyumlaştırma çalışmaları yapılacağını beyan etmiştir. Bu bağlamda 01.01.2008 tarihi Basel II standart yöntemlere geçiş için 01.01.2009 tarihi de ileri ölçüm yöntemlerine geçiş için kabul edilmiştir.

Türkiye, Basel II düzenlemesinin standart yöntemler için 01.01.2008 tarihinde yürürlüğe gireceğini ve 2009 yılından itibaren de ileri yöntemler için BDDK'ya başvurulabilecektir.

Sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamalarında operasyonel riskin dahil edilmesi hususunda gecikmeler olsa da öngörülen takvime paralel ilerleme görülürken kredi riskinin derecelendirmeye dayalı hesaplamasına ilişkin planlanan takvimden sapmalar olmuştur. Muhasebesel olarak standartların oluşturulmasına karşın bahse konu standartların uygulanmasını zorunlu hale getirecek hükümleri içeren yeni Türk Ticaret Kanunu tasarısı tamamen yasalaşmamıştır. Bunun yanında, Basel II ile birlikte, halen kredi riskinin hesaplanmasında %0 risk ağırlığı uygulanmakta olan bankaların yabancı para cinsinden gerek devlet iç borçlanma senetlerinin ve gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki alacaklarının da ülke kredi notuna dayalı olarak riske dahil edilmesi gündeme gelmektedir. Söz konusu durum doğrudan bankaların bu çerçevedeki aktif kalemler için daha fazla sermaye tahsis etmeleri zorunluluğunu doğurmakta ve nihayetinde bu durum para ve maliye politikalarının uygulanmasını etkilemektedir. Bu nedenlerden

dolayı 2007 yılında reel sektör temsilcilerinin ve banka üst düzey yönetiminin ıslarları neticesinde BDDK tarafından derecelendirmeye dayalı kredi riski hesaplamaya ilişkin uygulamanın 2009 yılının başına ertelendiği duyurulmuştur (www.bddk.org.tr, 23.07.2008).

BDDK tarafında 25.06.2008 tarihinde yapılan basın açıklamasında; 2008 yılında uygulanmaya başlanacağı planlanan ve gerek kanunsal alt yapının eksikliklerinden gerekse piyasanın söz konusu standartlara uyumlaştırılmasının sağlanamamasından dolayı 2009 yılının başına ertelenen kredi değerlemede Basel II standartlarına geçişin, son dönemde uluslararası finansal piyasalarda yaşanan sebepleri ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında özellikle seküritizasyon ve likidite riski açılarından Basel II uzlaşısında eksiklikler tespit edildiğinden ve 2007 yılında ertelemeye sebep olan nedenlerin devam etmesinden dolayı derecelendirmeye dayalı kredi riski hesaplamaya ilişkin uygulamanın belirsiz süreliğine ertelendiği duyurulmuştur (BDDK,2008:1).

2007 yılında sorunlu eşik-altı (sub-prime) mortgage kredileri nedeniyle başlayan dalgalanma ve ardından tüm finansal piyasalarda son dönemde yaşanan gelişmeler, Basel II'nin standartlarında seküritizasyon ve likidite riskleri açısından eksik kalınan yönleri ortaya koymuştur. Fakat finansal piyasalarda meydana gelen bu dalgalanmalar bankaların, üstlendikleri riskler ile orantılı olarak güçlü bir sermaye yapısına sahip olmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. BDDK'nın basın açıklamasına istinaden Türkiye'de kredi riskinin hesaplanmasında Basel II uygulaması henüz belirlenmeyen bir tarihe ertelenmiştir. Fakat Basel II ile uyumlu düzenleme çalışmalarına hız verilmiştir ve Basel II'ye olan muhtemel eleştiriler uluslararası platformda giderilmeye çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİRMA ANALİZİ VE MALİ ANALİZ

3.1. BANKACILIKTA İSTİHBARAT

3.1.1. İstihbaratın Tanımı ve Önemi

Bankacılıkta, kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla, gizlilik ve tarafsızlık içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit için çeşitli kaynaklardan yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işine istihbarat denilmektedir.

Bankacılık sisteminin ilk yıllarında kredi teklifinde bulunan şube müdürü kredi isteyen müşterisini kısaca "ilgili kişi tarafımda iyi tanınmaktadır" anlamına gelen "mumaileyh marufumdur" ifadesi ile tanıtır. Kredi isteyen şirketin mali yapısı, moralitesi, iş hacmindeki gelişme, pazar payı, teknolojik yapısı vb. konularda bilgi verilmez; bu ifade ile şube yöneticisi müşterisinin mali durumunun iyi olduğunu, iş hacminin gelişmekte olduğunu, her hangi bir taahhüt bozukluğuna rastlanmadığı, ilgili şahıs veya şirket ortaklarının konularında bilgili insanlar olduğu ve mazbut bir hayat sürdürdükleri vb. anlatılırdı. Şube yönetiminin müşterisi hakkında verdiği bu sanal bilgiler ve banka üst düzey yöneticilerinin şube yönetimine duyduğu güven çerçevesinde kredi tesis ediliyordu.

Tek banka şubesinin bulunduğu küçük yerleşim birimlerinde doğal olarak bölgedeki her türlü gelişme şube yöneticilerine gelir ve müşterilere kredi teklifinde bulunma aşamasında ek bilgiye ihtiyaç duyulmazdı. Zaman içinde aynı yerleşim biriminde birden fazla banka şubesinin olması ticaret ve sanayinin gelişmesine ve artan nüfus sayısına bağlı olarak şube yöneticileri bölge tüccar ve ticaretinin kontrolünü edemez hale gelmişler ve kredi isteyenler hakkında bilgi toplama ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu süreç ile bankacılıkta "istihbarat" birimleri oluşmaya başlamıştır. Büyük şubeler ve/veya bölge müdürlükleri kapsamında faaliyet gösteren istihbarat elemanları öncelikle kredi talep eden veya kredi kullanan müşterilerin yaşam şekilleri ve borç ödeme gücü ve isteklerini takip ederlerdi.

Gelişen ve müşterinin faaliyet gösterdiği bölge dışına sarkan ticaret, tüccarlar arasında çek/senet kullanımını artırmış ve kredi kullanımı için çek/senetler teminat olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tahsil imkanı azalan veya kanuni takibe intikal eden kredi tutarlarının artması kredinin verilme aşamasında araştırma yapılması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu nedenle istihbarat elemanları teminata alınan veya alınacak çek/senetlerin ödenip ödenmeyeceğini araştırmakta ve şube yönetiminin kredi müşterisini tanımmasının yanında alacaklarının kalitesi hakkında bilgi toplanmaya başlanmıştır. Başka bir ifade ile firmaların dikkate alınabilecek mali tabloları bulunmamakla beraber müşterilerin aktif kalitesinin saptanması için en azından alacakların kalitesinin saptanması için birebir araştırma yapılmakta, kredi müşterisi kadar müşteriye çek/senet veren kişiler de araştırılmakta ve sürekli olarak izlenmektedirler.

Bankaların kredi işlemlerini düzenleyen ve 1958 yılında kabul edilen 7129 sayılı Bankalar Yasası kredi müşterilerinden bazı istisnai kredi işlemi dışında 'hesap özeti' denilen ve işletmelerin aktif ve pasif kalemlerinin dağılımını ve kalitesini saptamaya yönelik bilgiler içeren istenmeye başlanmıştır. Kanun 1958 yılında kabul edilmesine rağmen-dönemin siyasi yapısının da etkisiyle- müşterilerden istenecek bilgilerin kapsamı ve şekli ile ilgili çalışmalar 1962 yılında tamamlanmış ve 1963 uygulamaya başlanmıştır.

Başlayan yeni uygulama ile aktif ve pasifi denk olmayan, sermaye kalemi olmayan, dönem kâr/zararı bulunmayan, amortisman ayrılmayan, işletme kasası ile şirket ortaklarının kasasının aynı olduğu; özetle mali tabloları yakın tarihlerde tanıyan kişilerin hayretler içinde kalacağı mali tablolar düzenlenmeye başlanmıştır. Bu yeni uygulama ile mali analiz mesleği hayatımıza girmiş ve "istihbarat" müdürlüklerinin adı "Mali analiz ve İstihbarat" müdürlüğü haline gelmiştir. Dünya

uygulamaları takip edilerek insanlar eğitilmiş Tek düzen hesap planının olmaması nedeniyle kredi müşterilerinden alınan bilanço ve gelir tabloları kalemler arasında aktarma ve düzeltmeler yapılmış; uluslararası standartlara tam olarak uymamakla beraber, kendi mantığı içinde anlamlı mali tablolar ile mali analiz yapılmaya başlanmıştır.

Ülkemizde 1930'lu yıllardan itibaren tartışılan tek düzen hesap planı çalışmaları ancak 1989 yılında sonuç vermeye başlamış ve tüm şirketler için tek düzen hesap planı uygulanmaya başlanmıştır.

Avrupa Birliği katılım süreci, Basel II ve yıllar boyunca süren Avrupalılaştırma sürecine bağlı olarak kredi değerlendirme sürecinde "oranlama" "derecelendirme" vb. isimler altında yer alan ve ağırlıklı olarak rakamsal değerlere dayanan sistem ile kredi değerlemesi yapılmakta; alınan puana göre kredi ilişkisine girilmekte veya girilmemektedir. Alınan puan/dereceye göre kredi ilişkisine girilebilir ise hangi teminat ve hangi vade ile şube yetkisi veya otorize kredi şeklinde girilebileceği belirtilmektedir. Belirlenen bu not banka genel müdürü dahil hiç kimse tarafından değiştirilememektedir. Ağırlıklı olarak rakamsal değerlere dayanan bu uygulamada raporu hazırlayan uzmanın raporu değerleyecek olan şube yönetiminin ve onay makamının değiştirme farklı yorumlama şansı bulunmamaktadır.

Mali değerlere verilecek puanlar bankalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı bankalar işletmenin iş hacmindeki gelişmeyi ön plana çıkarırken bazı bankalar faaliyet gösterilen işyerinin işletme mülkü olmasını ön plana çıkarmakta, bazı bankalar ise işletmenin yurtdışı ilişkilerini daha olumlu olarak değerlemektedir. Bu farklı uygulamalar nedeniyle bir banka ile kredi ilişkisi kurulabilir iken başka bir banka ile çalışma imkanı olamamaktadır.

3.1.2. İstihbaratın Amaçları

İstihbaratın amacı; işletmelerin genel durumları hakkında bilgi ve görüş sahibi olmak, kredi hazırlığını belirli usul ve esaslara dayanan bir disiplin altına

almak, işletmenin ödeme gücünü tespit etmek sureti ile kredi riskinin azaltılmasını sağlamaktır.

Kredi; Sözlük anlamı itibariyle "saygınlık ve güven" anlamında kullanılmakta olup, genel anlamda herhangi birine ödünç para vermek veya nakit olarak alınacak bir mal veya verilecek bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti vermek, bedelini daha sonra almak kaydıyla bir mal ve / veya hizmeti vermek olarak tanımlanmaktadır.

Bankalar Yasası açısından ise kredi; Bankaların, öz varlıklarının yanı sıra, topladıkları vadeli ve vadesiz Türk Lirası yada döviz mevduat ile banka dışında temin ettikleri fonları, yasal sınırlar içinde ve banka içi mevzuatı çerçevesinde ihtiyaç sahiplerine belirli bir süre sonra geri alınması kaydı ile borç olarak vermesi ya da borç anlamında olmamakla birlikte, birbirleriyle taraflardan birinin taahhüdünün ve / veya bu taahhütten doğacak borçlarının garanti edilmesi işlemidir.

Bankaların kredi risklerini azaltmaları ancak istihbarat ve mali analiz yapmaları ile mümkün olabilmektedir. Kredinin nerede kullanılacağı ve nasıl geri ödeneceğini kredi açan bankanın önceden bilmesi gerekmektedir.

Müşterinin kredi talebi olduğunda, müşteri hakkında bilgi toplanmaktadır. Müşterinin iş konusu, ortakları, sermaye yapısı, yönetimde etkin olan ortak, yönetim kadrosu, başka bankalarla ilişkileri, mevcut kredi limit ve riskleri, geciken ödemeleri vb. konularda edinilen bilgiler ve ön istihbarat denilen bu süreç, firmanın bankanın kredilendirme ön koşullarına uyup uymadığının tespiti için yapılmaktadır (Şakar, 2002:66). Bu çalışmalar kredi limiti tesis edildikten sonra da bankanın belirleyeceği ara dönem kredi limiti yenileme ya da yıllık yenileme dönemlerinde tekrar edilmektedir.

Müşteriyi iyi tanımak, isabetli, süratli karar ve tedbir almaya yaramaktadır. İyi tanınmayan bir müşterinin talepleri isabetli ve emniyetli cevaplandırılmamakta, dolayısıyla alınacak kararlarda yanılma payı yüksek olmaktadır. Müşterilerin kredi

talepleri değerlendirilirken isabetli bir karara varılabilmesi için detaylı, güncel ve objektif rapor hazırlanması gereklidir.

3.1.3. İstihbaratın Kaynakları

İstihbaratın kaynakları genel olarak kalitatif ve kantitatif şeklinde sınıflandırılmaktadır. İstihbaratı birkaç kaynağa dayandırmak ve sınırlı kaynaklarla istihbaratta bulunmak sıhhatli değildir. İstihbarat kaynaklarını özel, resmi ve yarı resmi kaynaklar olarak sınıflayabiliriz.

3.1.3.1. Özel Kaynaklar

3.1.3.1.1. Şirket Ana Sözleşmesi

Şirket ana sözleşmesi, ortaklık halindeki, özellikle ticari şirketlerde önem kazanmaktadır. Ortaklığın tanınması için öncelikle inceleme gerekmektedir. Şirket ana sözleşmesinde yer alan konuların başlıcaları; ortaklığın türü, ticaret ünvanı, adresi, ortakları ve bunların hakkında bilgi, kuruluş tarihi, süresi, sermaye durumu, yetki ve sorumluluk, kârın dağılımı, yöneticiler. Bu bilgilere aynı zamanda kamuya açık olan ticaret sicil gazetelerinden de ulaşmak mümkündür. Bunun yanında bir takım resmi belgeler de firmadan temin edilebilmektedir. Bunlar; kapasite raporu, oda kayıt belgesi, hazirun cetveli, tapu bilgileri vb. dir.

Firmanın kredi kullanımı, üçüncü şahıslar lehine teminat ve ya kefalet vermesi konusunda açık hükümler olması beklenmektedir; açık hükümler bulunmuyorsa firmadan şirket ana sözleşmesini tadil etmesi talep edilmektedir.

3.1.3.1.2. Hesap Durum Belgesi ve Mali Hesapların Açıklayıcı Notları

Bankalar tarafından açılacak krediler ve verilecek kefalet ya da teminatlar için kredi talebinde bulunanlardan, Bankalar Kanunu'nun 11. Maddesine göre

Türkiye Bankalar Birliği tarafından saptanan örneğe uygun olarak düzenlenmiş hesap durum belgesi alınması zorunludur (BDDK, 2001).

Hesap durum belgesi alınmasını gerektirmeyen kredi işlemleri için T.C. Merkez Bankası ile Türkiye Bankalar Birliği'nin görüşü alınmaktadır. Mali hesapların açıklayıcı notları, hesap vaziyetindeki bilanço ve gelir tablosunda yer alan rakam ve bilgilerin ayrıntılı olarak gösterildiği tablolardır. Bunlar hesap durum belgesi ile birlikte kredi talebinde bulunan firmadan alınmaktadır.

Hesap durum belgesinde yer alan rakamların, işletmenin yasal defterindeki kayıtlarına uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle firmadan alınacak olan bilanço ve gelir tabloları ile eklerinin mutlaka vergi dairesi veya yeminli mali müşavir onaylı olması gerekmektedir.

3.1.3.1.3. şirket Yetkili/Ortakları ile Karşılıklı Görüşme

Firma ziyaretinde, firmanın teknik ve sosyal yapısı yönetimin kalitesi ve firma sahipleri ya da temsilcilerinin mesleki nitelikleri hakkında oldukça yararlı bilgi ve izlenimler edinilmektedir. Bununla ayrıca, üretim birimlerinin müşterilerle ticari özelliklerinin yerinde değerlendirilmesi imkânı vardır. Kredi görüşmesinde firmanın yapısı ve çalışma şekli, borçların ve alacakların yapısı, iskontodan yararlanma, ödeme hedeflerine bağlılık, ödeme araçları ve ödeme şekilleri, uyarılar v.b. bilgilerin alınmasını sağlamaktadır (Hilscher, 1979:311). Görüşmeler, aynı zamanda işletmenin ürünlerinin satış başarısı ve pazar payları ya da rekabet gücüne ilişkin yargı yürütmeye de katkıda bulunmaktadır.

- Rakip firmalar aracılığı ile müşteri değerlendirilmesi,
- Personel yapısındaki değişiklikler,
- Yapılması düşünölen yatırımlar,
- Varlıklarda meydana gelen olağanüstü değişmeler,
- İşletme sahibinin yaşam biçimi ve özel harcamaları,
- Müşterinin pazar ve rekabet davranışları,

- Örgütsel yapı, sözgelimi eksik belge kullanımı,
- Ödeme şekli ve alacak tahsil politikası,
- Siparişler ve siparişlerdeki değişme eğilimleri,
- İstihdam durumu ve personel sayısındaki değişme

İşletme ilgilileriyle karşılıklı görüşmenin yanında, işletme tesislerini, işyerlerini, inşaat işletmelerinde inşaatları yerinde görmek, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde önemli yarar sağlamaktadır. Krediler ekibi hazırlanan dosya üzerinden karar vermesi nedeni ile firma ziyaretlerine katılması olumlu sonuç yaratabilmektedir.

Kaynakların en güvenilir olanı, firmanın bankalar ile olan ilişkisidir. İşletmelerin özellikle kredi ilişkisine girmeyi düşündüğü banka ile yaptığı işlemleri belgelemek mümkündür. Banka sistemleri oldukça gelişmiş durumda olup yıllar itibari ile müşterinin olumlu olumsuz tüm kayıtlarına ulaşılabilir. Firmanın bugüne kadar bankaya yapmış olduğu kredi başvuruları, kullanılan krediler, geri ödeme performansları, bankaya verilen teminatlar, tahsil ve teminattaki senetler, bunların tahsil hızı, mevduatı, faiz ve faiz dışı gelir ve bankaya yarattığı karlılık ve verim gibi tüm detaylar görülebilmektedir.

3.1.3.1.4. Diğer Rapor ve Belgeler

Bankaların istihbarat çalışmalarında başvurduğu ve önemli görülen diğer rapor ve belgeler şunlardır; dış denetim raporu, Yeminli Mali Müşavir raporu, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir raporu, firma faaliyet raporları, kapasite raporu, hak ediş belgesi, iş bitirme belgesi, iş sözleşmesi, yatırım teşvik belgesi, ihracatçı-ithalatçı belgesi, vergi beyannamesi.

3.1.3.2. Resmi Kaynaklar

3.1.3.2.1. Ticaret Sicil Kayıtları

Ticaret sicil işleri; İstanbul ve İzmir’de müstakil Ticaret Sicili Memurlukları tarafından, Ticaret ve Sanayi Odaları veya Ticaret Odaları bulunan yerlerde bu odalarca, Ticaret ve Sanayi Odalarının bulunmadığı yerlerde ise bütün il sınırlarını kapsayacak şekilde Belediyelerce yerine getirilmektedir.

Ticaret veya Sanayi Odası veya Ticaret Odası bulunan bütün ilçelerde birer ilçe Ticaret Sicili Memurluğu bulunmakta ve ildeki bazı ilçeler bu memurluklara bağlanmaktadır. Bir işyerinin veya bu işyerine ait unvanın, Ticaret Sicil Memurluğu’na tescili; Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde ilan edilerek sonuçlanmakta ve ilgiliye bir Sicil Tasdiknamesi verilmektedir. Her tacirin bu kaydı yaptırması ve Sicil Tasdiknamesi alması gerekmektedir. Sicil Tasdiknamesi bir yıl için geçerlidir. Bu durum karşısında işine devam eden her tacirin yıl sonlarında sicil memurluklarına başvurarak bu belgelerini vize ettirmeleri gerekmektedir.

Kredi ilişkisinde bulunan her şirketin dosyasında bu tasdiknamenin sicil memurluğunca tasdikli bir suretinin veya ilanı içinde bulunduran Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nin bulunması zorunludur. Sicil tasdiknameleri her yıl için geçerli olduğundan, bu belgelerin asılları her sene görülerek değişiklik bulunup bulunmadığı hususu müşteri dosyalarındaki suretleri üzerine işaret edilir. Sicilde bir değişiklik veya ilave varsa bu husus not ettirilmekte ya da değişikliği gösteren Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi istenmektedir.

Şahıs firmalarının; ticaret unvanları, ticari ikâmetgahları, kuruluş tarihleri, faaliyet konuları, ünvan değişiklikleri, ticareti terk tarihleri, şirketlerde ise; statüler, statü değişiklikleri, fesih ve tasfiyeleri hakkındaki bilgiler TTSG (Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi)’nden öğrenilmektedir.

3.1.3.2.2. Esnaf ve Sanatkârlar Sicil Kayıtları

Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu'na göre, esnaf ve sanatkâr olan kimselerin Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği'ne kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Üyelere kayıt karşılığında bir belge verilmektedir. Kredili şirket, Esnaf ve Sanatkârlar hüviyetinde ise bu belgenin bir sureti istenir, Ticaret Odası Sicil kaydı aranmamaktadır. Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği'nin bu belgesinden veya kayıtlarından şirketin unvanı ve faaliyet konusu öğrenilmektedir.

3.1.3.2.3. Trafik Tescil, Liman Tescil, Tapu Sicil ve Vergi Kayıtları

Araç rehni karşılığı kullanılacak kredilerden, güvence olarak verilen veya şirketin makine parkına kayıtlı araçlar için Trafik Tescil Belgesi, gemiler için ise Liman Tescil Belgesi gerekmektedir. Tapu ve vergi kayıtları da resmi belgelerdendir. Tapu sicilleri açıktır. İlgili olduğunu ispat eden herkes kendisince önemli olan başlıca sayfaların memur huzurunda gösterilmesi veya bunların birer suretlerinin verilmesini isteyebilmektedir.

Gayrimenkul durumlarının tetkiki için şirketlerden tapu kayıtlarını tetkike yetki veren bir belge alınır. Tetkik gerektiğinde bu belge tapu memurluğuna ibraz edilir. Kredili müşterilerin veya kredi talep eden şirketlerin; Bilanço içi ve Bilanço dışı gayrimenkul varlıkları, bunlar üzerinde ipotek v.b. şartlara bağlanmış bir durumun mevcudiyeti, ibraz edilecek tapu senetlerinden ve tapu kayıtlarından öğrenilebilmektedir.

İşletmenin kâr/zarar durumu ve ödediği vergi miktarı ise mâliyet bilançolarının tetkikinden ve vergi dairelerinin açıklamalarından saptanmaktadır. Firmaya ait vergi beyannamelerinin onaylanmış örneğinin incelenmesi, kredi talep eden firmanın vergi dairesine verdiği mali tablolar ile bankalara sunduğu tablolar arasında farklar olup olmadığını; bir vergi incelemesi sonucunda vergi isteklisi aleyhine ek vergi tarhiyatı yapılması olasılığını ortaya koymakta olup, ilgili kişinin dürüstlüğü hakkında bazı ipuçları vermektedir. Cezalı, ilave vergi alınmasının, kişi

veya firmaları mali açıdan zor durumlara sokabileceği, incelenmemiş her vergi beyannamesinin firma için şarta bağlı bir borç doğurma tehlikesi taşıdığı, kredi analizlerinde dikkate alınması gereken etmenler arasında yer almaktadır.

3.1.3.2.4. T.C. Merkez Bankası Kaynakları

T.C. Merkez Bankası idare merkezinde Bankacılık ve Krediler Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir müdürlük santralizasyon işleriyle görevlidir. Bu müdürlük, bankaların müşterilerinin kredi ve risk durumlarını toplamak, toplanan bu bilgilerden firma kredilerini ve risklerini santralize ederek bu konuda bankalara bilgi vermek, bankaların müşterilerine açmış oldukları ve kullandırdıkları kredilerin çeşitlerine, niteliklerine, iktisadi faaliyet gruplarına göre bölgeler, iller ve bankalar itibariyle dağılımını tespit etmektedir. Ayrıca Türkiye genelinde elde edilen bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutarak karşılaştırmak; kredi ve risk bildiri cetvelleri üzerinde gerekli kontrolü yapmak, Elektronik Bilgi İşlem Müdürlüğü'ne devrederek bu müdürlükle işbirliği yapmak suretiyle kredi ve risklerin memzuç hale getirilmesini sağlamak v.b. işleriyle sorumlu ve yetkili organ olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Eyüpgiller, 1997:169). Risk santralizasyonu, protestolar, karşılıksız çekler bankalar için önemli veri kaynağıdır. Özellikle kredi limit çalışması yapılan müşterinin yakın dönemde olumsuz istihbarat kaydının bulunması müşterinin geri ödeme performansının zayıf olacağının bir göstergesidir.

Risk santralizasyonu: Bankalar, müşterilerine açtıkları kredi limitleri ile kullandırdıkları kredileri T.C. Merkez Bankası'na bildirmektedir. T.C. Merkez Bankası, bankalarca bildirilen kredi bilgilerini birleştirerek, tekrar bankalara gönderir. Bu bilgilerde, işletmeye tüm bankalarca açılan ve kullanılan krediler görülür. Bu uygulamaya bankacılık dilinde memzuç risk cetvelleri adı verilmektedir. Bilgisayar ortamında gönderilen bu tablolar, incelenerek bir takım sonuçlar çıkartılması açısından çok önemli bir kaynaktır. Bu tablolardan çıkartılacak başlıca sonuçlar şunlardır;

- Bankalar tarafından açılan veya kullanılan kredi miktarının işletmenin gücünün üzerinde olup olmadığı tespit edilebilir.
- Bankalarca açılan veya kullanılan kredilerde dönemler itibarı ile artma veya azalma varsa, bunlar izlenebilir.
- Kredilerdeki artma, işletmenin başka bankalarca kredilendirildiğini müşteri kaybetme tehlikesi olabileceğini gösterir.
- Kredilerdeki azalma ise, işletmenin bankalardaki kredilerinin çeşitli nedenlerle kapatıldığını gösterir. Bu nedenlerin öğrenilmesi kullanılan kredinin riskinin azaltılması açısından önemlidir.
- İşletmenin bünyesindeki bozulma diğer bankalarca tespit edilmiş ve bunun sonucunda kullanılan krediler tasfiye edilmişse, geç kalan bankanın riskle karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Bu açıdan dikkatli olunmalıdır.
- Hangi dönemlerde işletmenin daha fazla kredi kullandığı tespit edilebilir.
- Açılmış ve kullanılmış kredilerin türü incelenerek, müşterinin ağırlıklı olarak ne tür kredi kullandığı tespit edilebilir. Müşterinin bankadaki kredi ve riskleri o kredi türlerine yönlendirilebilir.

Protesto kayıtları: Çalışma döneminin protesto kayıtları; işletmelerin söz ve taahhütlerine bağlılıkları ile mali durumları hakkında bilgi vermesinden dolayı önemlidir. Senet borçlusu senedi verirken belli bir vade sonunda belli bir miktar ödeyeceğini belirtmekte ve söz vermektedir. Senedi vadesinde ödemeyenler protesto olmakta, dolayısıyla da sözlerini yerine getirmemiş olmaktadır. Bu da işletmenin söz ve taahhütlerine bağlı olmadığını bir göstergesidir. Söz ve taahhütlerine bağlı olmayanlarla çalışmak, bankanın plasmanlarının riskini arttırmaktadır. Protestoların devamlılık göstermesi ise, işletmenin mali durumunun da kötüye gittiğini göstermektedir. Ülkemizde ödenmeyen senetler Noterler tarafından protesto edilmektedir. Bütün Türkiye’de Noterler tarafından yapılan protestolar T.C. Merkez Bankası tarafından yayınlanmaktadır. Bu yayınlardan senetleri protesto olan şirketler izlenebilmektedir.

Karşılıksız çekler: T.C. Merkez Bankası, çek kullanan müşterilerin karşılıksız çıkan çeklerini bankalara bildirmektedir. Bankalar için kaynak teşkil eden bu

yayımlar, istihbarat için de iyi bir kaynaktır. Kredi talep edenlerin çekleri karşılıksız çıkıyorsa, bunlar söz ve taahhütlerine bağlı değil demektir. Bu gibi müşterilere plase edilen kredilerin riski fazla olarak kabul edilmektedir. Teminata alınan çeklerin tahsil performansı ve işlemsiz iade oranı yakından takip edilerek kredinin geri ödenmesi sağlanmalıdır.

3.1.3.2.5. İcra İflas Dairesi Kayıtları

Her asliye mahkemesinin yargı çevresinde yeteri kadar icra dairesi bulunmaktadır (İcra ve İflas Kanunu, Md:1). borçlunun borcunu alacaklıya ödemesi için Devlet eliyle cebri tahsilat işlemlerinin yapıldığı kurumda, kaydı bulunan şirketlere kredi kullanılması riskli olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu kayıtlar, bankalar için önemli bir istihbarat kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

3.1.3.2.6. Kanun, Kararname ve Tebliğler

Şirketlerin ticari faaliyetlerine sınırlama getiren veya faaliyet alanlarını belirleyen kanun, kararname ve tebliğler de önemli istihbarat kaynakları arasında yer almaktadır. Bazı ürünleri ithalat ve ihracatı kota /sınırlama getirilmesi firmanın tüm nakit akışını etkileyebilir.

3.1.3.3. Yarı Resmi Kaynaklar

Noterler, ticaret ve sanayi odaları, esnaf ve küçük sanatkârlar dernekleri, ihracatçı birlikleri, mühendis ve mimar odaları, kooperatif birlikleri, serbest muhasebeci, mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler odaları, menkul kıymetler borsası gibi kuruluşlar yarı resmi kaynaklar olarak sayılmaktadır.

3.1.4. İstihbarat Yapılarak Saptanacak Hususlar

İstihbaratta saptanacak hususlar içerisinde müşterinin özelliklerinin krediye yaraşır olmasına özen gösterilmelidir. İstihbaratta oldukça önemli olan krediye

yaraşırılık çoğu kez müşterinin vereceği teminattan önce gelebilmektedir. Kişisel yaraşırılık açısından müşterinin telkin ettiği güven, çalışkanlık ve beceri derecesi, mesleğindeki başarı ve deneyimi gibi özelliklerinin aydınlığa çıkarılmasına çaba gösterilir. Maddi yönden krediye yaraşırılık bakımından da; ekonomik ve finansal yaşamının ne oranda düzenli olduğu, ekonomik durumu ve gelecekteki gelişmesi açısından krediyi geri ödeyecek durumda olup olamayacağı araştırılmaktadır (Yüksel, 1992:107).

Kredi taleplerinin sağlıklı olarak nedenlerini bilmek, kredinin riskini azaltmak bakımından önemlidir. Bu nedenle kredinin riski tespit edilirken, işletmenin, ortaklarının veya yöneticilerinin şahsi, mali ve ekonomik durumları üzerinde ayrı ayrı durmak ve bunları incelemek gerekmektedir. Diğer bir ifade ile işletmenin KARAKTER, KAPİTAL ve KAPASİTE'si hakkında bilgi edinilmesi gerekmektedir.

3.1.4.1. Şahsi Durumla İlgili İstihbarat (Karakter)

Kredinin risk yaratmasında kişisel etkenlerin önemi çok büyüktür. Kredinin geri ödenmemesinin nedenleri; yöneticilerin yeteneği, yaşantısı, yaşı, tahsili, sağlık durumu, piyasa değişikliklerine uyumu gibi şahsi etkenlere sıkı sıkıya bağlı olmaktadır. Her şeyden önce yöneticilerin kabiliyetleri ile iş ahlakı ve karakteri hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Kredi müşterisi iyi niyetten ve/veya borçlarını geri ödeme konusunda gerekli çabayı göstermekten yoksun olduğu takdirde, bankalar ne kadar maddi teminat alırlarsa alsınlar, kredilerinin geri ödenmesinde önemli sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Akgüç, 2000:15). Kredi, teminata değil firmanın nakit akışı ve mali performansına verilmelidir.

Kredibilite incelemelerinde, işletme sahibinin değerlendirilmesinde özellikle küçük ve orta boy işletmelere özel önem verilmektedir. Burada her şeyden önce işletme sahibi ve işletme ilişkileri, firma sermayesi, işletme yetki ve sorumlulukların çok ya da az sayıda kişide toplanması ve sübjektif risk söz konusu olmaktadır.

Uzmanlaşma ilkesine uygun olarak kurumsal görev bölümü oluşturan büyük işletmelerin aksine küçük ve orta boy işletmelerde yetki genellikle tek kişide, işletme sahibinde yoğunlaşmaktadır. Böylece işletmelerin başarısı, işletme sahibinin kapasite, yeteneklerine ve ömrüne bağlı olmaktadır. İşletmenin değerlendirmesinde ağırlık noktasını rasyonel maddi kredi incelemeleri yerine işletme sahibinin kişisel kredibilitesi, kapasite ve hataları oluşturmaktadır. Kişisel göstergelerle kredi için başvuranın anlaşmalara bağlı kalma yeteneği ve isteği araştırılmaktadır.

Müşterinin karakteri kredi analizinde taviz verilemeyecek bir unsurdur. Karakter, müşterinin dürüstlüğü ve borcunu geri ödeme konusundaki istekliliğinin bir ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Şahsi durumla ilgili şu bilgilerden faydalanılmaktadır:

3.1.4.1.1. Hüviyet

Ticaret ünvanı, işletme adı, ikametgah (iş merkezi) adresi, çalışma konusu, uyuşu, kuruluş tarihi ve süresi, ticaret sicil numarası ve hukuki ehliyeti kontrol edilmelidir.

3.1.4.1.2. Ahlak ve Seciye

Söz ve taahhütlerin yerine getirilmesi-borcunu geri ödemek konusunda samimi ve dürüst, kanun dışı uygulamalara (vergi kaçakçılığı, haksız rekabet, karaborsacılık gibi) başvurmeyen kişiler olması gerekmektedir. Kanun dışı uygulamalara başvuranların, uzun vadede mali durumlarını tehlikeye sokma ihtimallerinin yüksek olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun yanında; karakter özelliği, işletme sahibinin orijini-dış görünüş özellikleri, açıklık derecesi (ekonomik ilişkileri ortaya koyma durumu), yaşı, aile durumu ve ilişkileri, işletme dışındaki sosyal rolleri, hobileri gibi kişisel özellikleri de kapsamaktadır.

3.1.4.1.3. İçtenlik, Açıklık, Akılcı Davranış ve Bilgi

Bir müşteri, kredi görüşmeleri sırasında, kredi almayı kolaylaştıracak etmenler kadar, kredi kararı üzerinde olumsuz etki doğurabilecek hususları da büyük bir içtenlikle ortaya koymalı, bankaca olumsuz karşılanabilecek faktörleri, gizleme, saklama çabası içine girmemelidir. İyi bir kredi müşterisi, bankalarca kendisine yapılan öneri ve tavsiyeleri yerine getirmeye açık olmalı ve özellikle bankaların finansman konusundaki deneyimlerinden yararlanmaya çaba göstermelidir. Bankalar bir anlamda müşterilerinin mali danışmanları olduğundan, finansman sorunlarının çözümünde, müşterilerine yol gösterebilmekte, yardımcı olabilmektedirler. Bankaların müşterilerine yapacakları ölçülü, akla uygun öneri ve düzeltmelerin müşterilerce benimsenerek yerine getirilmesi, firmaların gelecek dönemlerdeki başarısına katkıda bulunabilir.

3.1.4.1.4. Yetenek ve İşte Başarı Derecesi

Firma ve ortakların ticari geçmişleri, yapılan iş ile ilgili deneyimleri ve bu konuda aldıkları eğitim hakkındaki bilgiler, ticari nitelikleri, eğitim durumu, yönetim tarzı, yetki devri, işletmenin kurucusu değilse kuruluşun bu yana kaçınıncı nesle ait olduğu gibi özellikleri, kredi talebini değerlendirecek olan organların kararlarına yardımcı olacak konulardan bazılarıdır. Firmaların başarısızlığa uğramasına, finansal yapısının zayıflamasına yol açan etmenlerin başında yönetim hataları gelmektedir.

Bankalar açısından, soğukkanlı, sabırlı, ölçülü, borç ödemede titiz, karar almada cesur, firmanın geleceği ile kumar oynamayan, çalışkan, değişen koşullara uyum yeteneği olan, ekip çalışması yapabilen kişiler, iyi müşteri olarak bilinmektedir. Buna karşılık, sabırsız, bir an önce ne pahasına olursa olsun başarıya ulaşmak isteyen, olaylar karşısında serinkanlılığını yitiren, almış olduğu kredileri spekülâtif amaçlarla hatta yasa dışı alanlarda kullanan, yönetimde tek başına gösteri yapmaktan hoşlanan, ekip çalışması yapma yeteneğinden yoksun, girişim yeteneği zayıf, karar almada duraksayan, değişen koşullara uyum yeteneği olmayan

müşteriler, cari mali durumları iyi olsa dahi bankalar açısından tercih edilecek bir müşteri tipi olmamaktadırlar.

Kredi açılmasına engel veya sınırlı kredi kullanılmasını gerektiren hallerin olup olmadığı, kişinin kredi karakteri ile ilgili en iyi değerlendirme onun geçmişini, geçmişteki davranışlarını incelemektir. Geçmişteki tutum ve davranışları gelecekte de nasıl davranacağı konusunda analiz yapan banka uzmanına ışık tutacaktır.

3.1.4.2. Mali Durumla İlgili İstihbarat (Kapital)

Kapital (sermaye), müşterinin finansal yönden değerini ifade etmekte ve genellikle net değerle ölçülmektedir. Kapital, firmaya verilen kredilerin geri ödenmesinde veya zararların ortadan kaldırılmasında bir tampon görevi üstlenmektedir. Diğer taraftan, işletmenin daha etkin ve verimli çalışmasını, faaliyetleri için gerekli nakit akışını gerçekleştirmesini sağlayacak olan işletme varlıklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, kredi değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Banka, kredi müşterisinin mali analizini yaparken sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem vermektedir (Matar ve Baktır, 2001).

Değerlendirme açısından incelemelerin ağırlık noktasını, kredilerin geri ödenebilmesi için işletmenin nakit çıkışı sürecinden ne oranda finansman kaynağı sağlayabileceği konusu oluşturmaktadır (Berk, 2001:81).

Kredi talep edenin yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme kapasitesi veya gücü, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek tutarda kaynak bulmasına bağlıdır. Kredi talep edenin moralitesinin yüksek oluşu, yukarıda belirtilen kişisel özelliklere sahip olması, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oldukça önemli olmaktadır. Ancak bu durum, kredinin geri ödenebilmesi için, kredi talep edenin yeterli ölçüde kaynak sağlamanın gereğini ortadan kaldırmaz. İlgilinin moralitesinin yanı sıra, kaynak sağlama yeteneği ve kapasitesi de dikkatle incelenmelidir.

Varlıkların satışı yoluyla kredinin tahsili, beraberinde şu sakıncaları getirmektedir: Pahalı bir yoldur, zaman alıcıdır, firmanın varlığını tehlikeye düşürebilmektedir, bankanın kredi taleplerini iyi değerlendirmedeği konusunda bir gösterge oluşturabilmektedir, banka hakkında kredi müşterilerinde olumsuz izlenimlerin doğmasına yol açabilmektedir, başarısızlığa uğrayan firmaların kredilendirilmesi yoluyla kıt fonların israf edildiği kanısı yaygınlaşmaktadır. Bu sakıncalar nedeniyle, varlıkların, fiziki güvencenin paraya çevrilerek kredinin tahsili, bankalar açısından arzu edilen, olağan bir yol değildir. Bankacılıkta önemli olan, firmanın varlığını, gelir oluşturma kapasitesini sürdürerek, kredinin geri ödenmesini sağlamaktır.

Kişi, firma veya kuruluşların, başka bir kaynaktan borçlanarak mevcut bir borcu ödemeleri de bankalar için istenen bir yol değildir. Böyle bir durum, borçlunun ekonomik gücünün zayıflamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Varlıkların paraya çevrilmesi veya başka bir kaynaktan borçlanılarak mevcut bir borcun ödenmesi, olağan yollar olmadığından, bankalar, kredi talep edenlerin yükümlülüklerini karşılayabilecek tutarda gelir yaratma gücüne sahip olmalarına büyük önem vermektedirler.

Bir firmada öz sermayesinin iki fonksiyonu bulunmaktadır; iktisadi değerlerin elde edilmesi için kaynak sağlamak ve firmanın alacakları için güvence oluşturmak şeklinde olmaktadır. Diğer koşullar aynı kalmak üzere öz sermayesi yeterli olan firmalara kredi vermek bankalarca kredilendirmeden doğan riski hafifleten bir önlemdir. Kredi talep eden kişi veya firmaların sahip oldukları iktisadi varlıklar, gösterebilecekleri güvence ve güvence tutarı hakkında da bankalara fikir vermektedir.

3.1.4.3. Piyasa Durumu ile İlgili İstihbarat (Kapasite)

Yalnız mali ve şahsi durumla ilgili yönler hakkında bilgi edinilmesi yeterli değildir. Diğer ekonomik ve teknik etkenlerin de bilinmesi gerekmektedir. İşletmenin piyasadaki durumu; üretim, satış ve stok politikası gibi koşulların tayin edilmesinde

rol oynamaktadır. Kredinin geri dönüşünün öngörülebilmesi için, yukarıdaki konular ve ek olarak şirketlerin rakipleri ve hitap edilen piyasa ve bu piyasanın özellikleri, şirketlerin üretim, pazarlama ve büyüme stratejileri gibi konular da önem kazanmaktadır.

Kredinin riski tespit edilirken 3 K olarak adlandırılan, işletmenin Karakter, Kapital ve Kapasite'si hakkında bilgi edinilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan kimi kaynaklar bu ilkelerin sayısını 5 K olarak belirlemekte ve yukarıdaki üç ilkeye Koşullar ve Kredi teminatı konularını eklemektedirler (Ziraat Bankası, 2003:14).

Müşteriler, zaman zaman beklenmeyen ekonomik ve siyasi koşullarla karşılaşabilmektedirler. Kredi analizi yapılırken firmanın faaliyette bulunduğu sektörün yapısını, işsizliği, satış azalışlarına ve faaliyet zararına neden olabilecek tüm olumsuz faktörleri belirleyen erken uyarıların dikkate alınması gereklidir. Düşen satışlar ve gelir kaybının olumsuz baskısı altında, güçlü, hatta dürüst olan müşteriler dahi varlıklarını koruyabilmek için bankaya karşı olan sorumluluklarını yerine getiremeyebilmektedir. Bu tür koşullar kredilendirme sırasında dikkate alınması gereken faktörler arasında yer almaktadır (Matar ve Baktır, 2001). Genel olarak koşullar ve kredi teminatında etkili faktörler şunlardan oluşmaktadır:

Ekonomik hayatta meydana gelen dalgalanmalar: Şirketlerin gelir yaratma kapasitesini etkilemektedir. Ancak endüstri kollarının dönemsel hareketlerden etkilenme dereceleri birbirinden çok farklı olmaktadır. Dönemsel hareketlere karşı duyarlı endüstri kollarında faaliyetlerde bulunan firmaların ürettikleri mal ve hizmetlere karşı talep, ekonomik genişleme dönemlerinde çok canlı olduğu halde, durgunluk dönemlerinde önemli ölçüde azalış göstermektedir. Başka bir deyişle, talebin gelir esnekliği yüksek olan mal veya hizmetleri üreten firmalar, genellikle ekonomik hayattaki dalgalanmalardan daha büyük ölçüde etkilenmektedir (Akgüç, 2000b:20). Enflasyon oranının yüksek olduğu ekonomilerde fiyatlarla ücretler aynı oranda artmadığı için, mal satışları ve buna bağlı olarak da şirketlerin kârlılığı azalabilmektedir.

Şirketin içinde bulunduğu sektörde yaşanan gelişmeler: Sektörel büyüme hızı, teknolojik yenilikler, talepteki değişimler, yeni pazarlama metodları gibi konularla ilgili sektördeki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmak, kredi taleplerinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bankaların, kredi politikalarını tespit ederken ve kredi taleplerini değerlendirirken çeşitli endüstri kollarındaki büyüme hızlarındaki farklılığı da göz önünde tutmaları gerekmektedir. Aynı endüstri kolunda zamanla rekabet koşullarında oluşan değişimler de, kuşkusuz bankalarca dikkate alınacak bir etmendir. Rekabete karşı korunmuş, garantili pazarları bulunan firmalar, rekabete açık firmalara kıyasla, diğer şartlar aynı kalmak üzere daha az riskli olmaktadır. Rekabetin sınırlı olduğu endüstri kollarında iş riski görece olarak daha az olup, bu tür endüstrilerde firmaların satışları ve kârları genellikle daha fazla kârlılık göstermektedir. Teknolojik gelişmenin hızlı olduğu endüstri kollarında faaliyette bulunan firmaları finanse eden bankalar, riski azaltıcı bazı önlemler alabilmektedir.

Hükümetlerce izlenen ekonomik politikalar: Hükümetler tarafından alınan ekonomik kararlar, çıkartılan yönetmelikler, vergi ve iş kanunlarında yapılan değişiklikler ve kurumsal reformlar şirketlerin gelir yaratma kapasitesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecektir. İhracatta vergi iade oranlarının kaldırılması, yatırım teşvik tedbirleri, fiyatların dondurulması veya serbest bırakılması, işçilere ödenecek asgari ücret ve kıdem tazminatları, devalüasyon gibi karar ve önlemler firmaların gelirlerini önemli ölçüde etkilemektedir.

Pazara yerleşmiş ve pazar payı büyük, faaliyette bulunduğu sektörde rekabetten az etkilenen, satışlarını dış rekabete karşı korunmuş piyasalara yapmakta olan, ekonomik dalgalanmalardan az etkilenen, satış fiyatları ve maliyetlerinde kararlı olan, hızla gelişen sektörde faaliyette bulunan, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren, herhangi başarı veya başarısızlık durumunda hükümet kararlarından fazla etkilenmeyen firmaları kredilendirmek daha az riskli olmaktadır.

3.1.4.4. Pazar ve Sektör Analizi

Pazar ve sektör hakkındaki bilgilerin pek çoğu, müşterinin pazar içindeki rekabet gücünü tespit etmek üzere yapılan istihbarattan elde edilmektedir. Bir işletmenin başarısı büyük ölçüde faaliyet gösterdiği pazara bağlı olabilmektedir. Bu nedenle yöneticiler ürünleri için belirli bir pazar olduğunu, pazardaki yerlerini tanımlamaları gerektiğini ve pazardaki beklenen paylarının ne olacağını bankaya anlatmak ve bildirmek zorundadır. Kredi müşterisi, firmanın pazarlama stratejisini ve bu stratejinin dayandığı varsayımları bankaya açıkça izah edebilmelidir. Pazarlama stratejisi, pazarlama politikalarına ve ürünün niteliğine bağlı olarak verilen hizmeti, ürünün kalitesini, fiyatını veya başka unsurları ön plana çıkarabilmektedir. İyi organize edilmiş ve dikkatle planlanmış bir pazarlama stratejisinin varlığı şirketin iyi bir yönetime sahip olduğunun göstergesidir. Ancak kredi yöneticisi bir aşama daha ileri gidip firmanın uyguladığı pazarlama stratejisinin doğru ve geçerli bir strateji olup olmadığını saptayabilmelidir.

Firmanın bankaya sunduğu pazarlama planlarının varlığını doğrulayacak bilgiler yönetim tarafından bankaya verilmelidir. Bankacıya burada düşen görev kendisine sunulan bilgilerin doğruluğunu çeşitli kaynaklar aracılığı ile belgelemek olacaktır. Bu da diğer bankaları, firmaları ve kaynakları tarayarak büyük çaplı bir araştırmayı gerektirmektedir.

Benzer pazarlarda faaliyet gösteren diğer şirketlerle yapılan karşılaştırmalar da firmanın başarı derecesi hakkında fikir verebilmektedir. Karşılaştırmalı değerlendirmelerin yanı sıra pazarlama planının dayandığı varsayımlar, müşteri grupları, demografik koşullar, dağıtım koşulları ve coğrafik koşullar daha yakından izlenerek satış tahminlerinin ne derece gerçekçi varsayımlara dayandırıldığı incelenebilir.

İşletmenin içinde faaliyet gösterdiği sektörün çoğu zaman kredi kararının verilmesinde etkileyici rolü bulunmaktadır. Bazı bankalar belirli sektörlerle taşıdıkları risk derecesini fazla buldukları için kredi vermezler. Öte yandan bazı sektörlerde

faaliyet gösteren şirketler sadece belirli hizmetleri sunan ve belirli tekniklere sahip olan bankalarla iş yaparlar. Sektörün özellikleri sektördeki risk unsurlarını da etkilemektedir. Rekabetin çok yoğun olduğu, kâr marjlarının düşük, talep esnekliğinin fazla, piyasanın doymuş olduğu istikrarlı, rekabete karşı korunmuş, garantili pazarlara sahip olan ve ekonomik hayattaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı az olan sektörler daha az riskli sektörler olarak değerlendirilmektedir.

Sektör risklerini takip edebilmek adına bazı bankalarda sektörel yapılanma söz konusudur. Aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların bir arada yönetilmesi bankanın ilgili sektöre olan hakimiyetini arttırmakta hem de bankanın plasman büyüklüğünü kontrol etmesini sağlamaktadır. Sektörde faaliyet gösteren bir firmanın performansında gözlenen düşüklük erken uyarı sinyali olarak kabul ederek sektörde faaliyet gösteren diğer firmaları da yakında takip etme şansı vermektedir. Banka riskli gördüğü sektörde küçülme kararı vererek kaynaklarını daha karlı ve verimli kullanacağı diğer sektörlerle aktarabilir.

Şirketin içinde bulunduğu piyasadaki, Türkiye ve Dünya piyasalarındaki yerinin belirlenmesi, üretilen mal ve hizmetlerin stok, satış durumları ve fiyat hareketlerinin araştırılması gerekmektedir.

Kural olarak, talebin gelir esnekliği yüksek olan mal ve hizmetleri üreten şirketler, ekonomik hayattaki dalgalanmalardan daha fazla etkilenmektedir. Diğer yandan hükümetçe alınan ekonomik kararlar, çıkarılan yönetmelikler, vergi kanunlarındaki ve iş hukukundaki değişiklikler, faiz, para, ücret, teşvik politikaları şirketlerin mali bünyelerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bankalar bu faktörlerden fazla etkilenen şirketleri tercih etmemektedirler.

3.2. MALİ ANALİZİN KAPSAM VE ESASLARI

Bankaların kredi ilişkisinde bulunduğu ya da bulunmayı düşündüğü gerçek ve tüzel kişi işletmelerin kredi değerliliği ve ödeme gücüne göre hangi tutarlarda hangi tür kredilerin hangi teminatlarla kullanılması gerektiğinin tespiti ve riskin

azaltılması amacıyla gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve geçerlilik ilkeleri altında edinilen bilgileri ilgililere sunma ticari, mali ve moralite açısından çeşitli kaynaklardan araştırma yapma, bilgi toplama, değerlendirme ve raporlama işlemidir.

Başka bir deyişle mali analizin kapsam ve esasları, bir işletmenin mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek, gelişme yönlerini saptayabilmek ve söz konusu işletme ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için, mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesinden oluşmaktadır.

3.2.1. Mali Analizin Tarihsel Gelişimi

Bir firmanın hesaplarının özetini yapmak, başka bir deyişle ilkel şekilde de olsa mali tablolar hazırlamak gereksinimi, modern muhasebe uygulaması ile birlikte duyulmaya başlanmıştır. Nitekim modern muhasebenin kurucularından sayılan Lucas Pacioli, hesapların özetinin hazırlanması konusunda da belirli esaslar ortaya koymuştur. Mali tablolar hazırlanmasının tarihi oldukça eski olduğu halde, mali tablolar analizinin en fazla yüz yıllık bir geçmişi bulunmaktadır (Akgüç, 2005:10-13).

Mali Tablolar analizine bankerlerce başlanmıştır. Mali tablolar analizi, ilk kez XIX'uncu yüzyılın sonlarında 1890'larda bankerler tarafından yapılmaya başlanmıştır. Bankerler, kredi talebinde bulunan kişi veya firmalardan, kredi açılması hususundaki kararlarına dayanak oluşturmak üzere, bilanço istemeğe başlamışlardır. Bu nedenle, kredi taleplerinin incelenmesi ve firmaların borç ödeme güçlerini saptamak için bilançolardan yararlanılmasına, XIX'uncu yüzyılın sonlarından itibaren başlandığı söylenebilmektedir. Bu şekilde bankerler, bir firmanın kredilendirilmeye değer olup olmadığını belirlemek için mali tablolardan yararlanılabileceği esasını ortaya koymuşlar ve mali tabloları bu amaçla kullanmışlardır.

Başka bir anlatımla bankerler, kredi verirlerken, kredi talep edenin borç ödeme gücü olup olmadığını, bilançolar aracılığıyla tespit etmeye çalışmışlardır. Bununla beraber bankerlerce, XIX'uncu yüzyılın sonunda, bir analiz tekniğinin geliştirildiği görülmemektedir. Bu dönemde mali tabloların kapsamını nicel olarak ölçebilecek herhangi bir girişim yapılmamıştır. XIX'uncu yüzyılın sonlarında bilanço kalemleri bankerlerce incelenmiş, fakat bu kalemler arasındaki ilişkileri nicel olarak ölçecek esaslar ortaya konulmamıştır. Bu dönemde yazarların analiz yöntemleri hakkında görüşleri de çok açık değildir.

1900'lü yılların başlarında James G. Cannon, bilançoların karşılaştırmalı olarak paralel sütunlar şeklinde gösterilmesi görüşünü savunmuştur. Cannon, bir analiz tekniği geliştirmekten çok birbirini izleyen dönemlere ilişkin olarak bilançolardaki değişikliklerin daha belirli bir şekilde gösterilmesine imkân vermiştir. Denilebilir ki Cannon'un bu konudaki katkısı, bir analiz metodu geliştirmekten çok şekil yönünde olmuştur.

1906 yılında Charles W. Reihl, inceleme ve karşılaştırma yapmak yoluyla mali tabloların analiz edilmesi görüşünü savunmuştur. Mali tabloların geçmiş dönemlerle karşılaştırmalı olarak analizi, yeni bir görüş olmakla beraber, Charles W. Reihl, hangi kalemlerin karşılaştırılması gerektiği hususunda belirli esaslar ortaya koymamıştır.

Mali analiz için karşılaştırma yapılmasının gerekli olduğu görüşünü benimseyen bankerler, XX'nci yüzyılın başlarından itibaren, anlamlı karşılaştırmaların nasıl yapılabileceğini, hangi kalemlerin karşılaştırılması gerektiğini araştırmaya başlamışlardır. 1908 yılında William M. Rosendale, kredi verilirken, firmanın hazır değerlerine yani para veya çok kısa süre içinde paraya dönüşme imkânı yüksek değerlerine önem verilmesi gerektiği üzerinde durmuş ve hazır değerlerin kısa süreli borçlara oranının yeterli olabilmesi için bu oranın 1- 2,5 arasında olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu şekilde 1908 yılından itibaren bilançoların analizinde oranlar kullanılmaya başlanmıştır.

XX'nci yüzyılın başlarında, mali tabloların incelenmesi yoluyla bir firma ve o firmanın gelişme yönleri hakkında bilgi edinilmesi görüşü, sermaye sahipleri arasında da yayılmaya başlamıştır. Birikim sahipleri de, bir şirketin hisse senetlerini, tahvillerini satın alırken veya ortak olurken mali tablolardan ve bunların analizinden yararlanmaya başlamışlardır. Bu tarihten itibaren menkul değerlere yatırım alanında da mali analiz gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır.

Lawrence Chamberlain, 1911 yılında yayınlanan "The Pirinciples of Bond Invesment" isimli yapıtında ilk kez bilançoların yüzde yöntemi ile analiz tekniğini kullanmıştır. Bu yöntemde, her bilanço kaleminin genel toplam içindeki görelî önemi yüzde olarak hesaplanmakta ve değerlendirme buna dayanılarak yapılmaktadır.

3.2.2. Mali Analizin Amacı

Mali analiz yapılmasındaki amaç; kredi işlemlerindeki riski en aza indirmektedir. Mali analiz yapılması için genel olarak; yeni müşterilerin kredi taleplerinin incelenmesi, eski müşterilerin kredilerinin arttırılması veya revize edilmesi, banka müşterisi işletmenin durumunda olumsuzluk görülmesi, kredi ilişkisi kurulması olası şirketlerin tanınması gibi durumlarda gerekmektedir.

Mali tablolar kredi talep eden firmalar hakkında kredi kararının en önemli dayanağını teşkil eden bilgi kaynaklarıdır. Bu bakımdan tabloların analizi bankalarca büyük önem taşımaktadır. Kredi analistleri firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik analiz yapabilmek için birbirini izleyen birkaç döneme ait mali tabloları istemektedir. Böylece dönemler itibariyle değişiklikleri inceleyerek, firmanın ve mali durumunun hangi yönde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakta ve firmanın geleceği için tahminde bulunabilmektedirler.

Mali analiz uzmanı, firmalardan aldığı mali tabloları incelerken firmanın rakam yığınları arasında yatan gerçek durumunu görebilmeli, kredi talebinin gerçek nedenini saptayabilmelidir. Mali analiz sadece masa başında ve dosya ile sınırlı

kalmamalı, şirketin iş yeri ziyaret edilerek ve firma yetkilileri ile görüşülerek, mali tablolarda görülmeyen hususlar belirlenebilmelidir.

Mali tabloların analizinde amaç; tabloların düzenlendiği tarihte firmanın borç ödeme gücünün tespiti, borç ödeme gücünün gelecekte devam olasılığını, firmanın gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi, firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp, yaratamayacağını saptamaktır.

Ayrıca; bir şirketin kârlılığı, likiditesi ve etkinliği ile ilişkili rasyoların muhasebesi, şirketlerin performansının mutlak ve görelî şartlara göre ölçülmesi ve şirketin performansının yorumlanması, muhasebe bilgisinin sınırlamalarının ve kullanımının anlatımı, şirketin karar alma mekanizmasında finansın öneminin anlaşılması amaçları ile de mali analiz yapılmaktadır (Giles ve Capel, 1987:289).

Kredi analizinin ana amacı, kredi talep eden şirketin sözleşme şartlarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesine ve arzusuna sahip olup olmadığını saptamak suretiyle kredi riskini azaltmaktır. Diğer bir amacı da şirketin finansman gereksinimine doğru tanı koymak ve kredi gereksinimine uygun tutar ve vadede kredi verilmesini sağlamaktır. Kredi analizlerinde özellikle firmalara ilişkin göz önünde tutulacak başlıca hususlar; firmanın deneyimi, moralitesi, yönetim kadrosu ve kapasitesi, rekabet gücü, pazar payı, firmanın likidite ve kârlılık durumu, firmanın faaliyette bulunduğu sektörün yapısı, ürettiği mal ve hizmetlere ilişkin talepteki gelişmeler, müşteri profili, firmanın gösterdiği güvenceler olarak belirtilmektedir.

3.2.3. Mali Analizin Önemi

Bankaların kredi işlemlerinde kullandıkları mali kaynakları; özkaynaklar, alınan krediler ve daha büyük ölçüde de mevduat, yani tasarruf sahiplerine ait paralar oluşturmaktadır. Dolayısıyla, plasmanların emniyet ve akıcılığı sadece kredi veren banka için değil yurt ekonomisi bakımından da önem taşımaktadır.

Şirket veya şirket sahiplerini, adı ve çalışma konusu ile yakından tanımak kredi belirleme çalışmalarında kolaylık ve rahatlık sağlamaktadır. Müşteriyi iyi tanımak isabetli, çabuk karar ve tedbir almaya imkân vermektedir. Yakından tanınmayan müşterilerin istekleri isabetli ve güvenli olarak cevaplandırılmamakta, alınacak kararlarda yanılma payı yüksek olmaktadır. Müşterilerin kredi istekleri değerlendirilirken isabetli ve emniyetli karara varılabilmesi, mali analiz yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Bankaların, gerek kanunların emredici hükümlerini yerine getirmeleri, gerekse kredi risklerini azaltmaları mali analizi önemli kılmaktadır. Çağdaş iş hayatında mali analiz, geniş ölçüde kullanılmakta ve bu konu giderek daha da önem kazanmaktadır. Aşağıdaki etkenler, özellikle yirminci yüzyılda mali analizin önemini artırmış, kullanım alanını genişletmiştir: (Akgüç, 2000a:3-4).

İşletmelerin sürekli büyüme eğilimi göstermeleri ve yeni tür örgütlenmeye gereksinim duymaları; çağdaş iş hayatında işletmelerin büyüme eğilimi içinde olmaları veya büyük kapasitelerle kurulmaları, yeni tür örgütlenmeyi gerekli kılmaktadır. Büyük işletmelerde ilişkiler kişisel olmayıp, işletme hakkında her türlü nicel bilgiyi içeren muhasebe kayıtlarının tasnifli ve anlamlı özeti niteliğinde olan mali raporlar, işletme yönetimi için yararlı, zorunlu araçlar olmaktadır. Mali analiz, bir denetim aracı olarak büyük yararlar sağladığı gibi, işletmenin izleyeceği çeşitli politikaların, işletme ile ilgili olarak alınacak kararların dayanağını da oluşturmaktadır. Büyük kapasitelerle kurulma büyük üretimde bulunma zorunluluğu, sermaye şirketlerinin özellikle yönetici, ortak, girişimci ayırımına imkân veren çok ortaklı anonim şirketlerin gelişmesinde etkili olmaktadır. Şirketlerde mali çıkarları bulunan ortaklar, şirketlerin kısa ve uzun süreli borç ödeme gücü, fon üretme gücü, faaliyet sonuçları, kâr dağıtma imkânı, finansal yapısı hakkında gerekli bilgileri mali analiz aracılığı ile alabilmekte ve bunları değerlendirerek şirketin yöneticilerini denetleyebilmektedir.

Vergi yasaları; yirminci yüzyılda gelir vergilerinin önem kazanması, mali tablolar hazırlanmasını, işletmeler için yasal olarak zorunlu kılmıştır. Gerçekten

vergi matrahının hesaplanabilmesi ve vergi denetiminin etkin bir şekilde yapılabilmesi için işletmelerin düzenli muhasebe kayıtlarının olması ve her hesap dönemi sonunda bilanço ve gelir tablosu düzenlemesi gerekmektedir. Bu nedenle vergi yönetimi, kamu otoriteleri, işletmeleri belirli niteliklere ve kurallara uygun mali tablolar düzenlemeleri konusunda zorlamaktadırlar. Vergi uygulamaları, mali tabloların hazırlanmasını zorunlu kılmakta ve bunların kullanış alanlarını genişletmektedir.

Sermaye piyasasının genişlemesi; yatırımcılar, bir şirketin hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymetlerine yatırım yaparken, ortaklığın ödeme gücü, faaliyet sonuçları, kârlılığı, özkaynakları hakkında açık ve sağlıklı bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler de mali tablolar ve bu tablolarda yer alan rakamların yorumlanması ile yani mali analiz ile elde edilebilmektedir.

Bankacılığın ve kredi ilişkilerinin gelişmesi; bankacılığın gelişmesi ve bankaların kredi taleplerini incelerken başvuruda bulunan işletmelerin, borç ödeme gücünü belirlemek için mali tablolarından yararlanmaları, bankaların kredi müşterilerinden hesap durumu alma zorunluluğu, mali tabloların kullanım alanını genişleten, mali analizin önemini artıran bir etmen olmuştur. Yalnız bankalar, finans kurumları değil, işletmelere kredili mal satan veya diğer şekillerde kredi ilişkisine giren kişi ve kuruluşlar da, gereksinim duydukları bilgileri, o işletmenin mali tabloları aracılığı ile edinmektedirler.

3.2.4. Mali Analizin İlkeleri

3.2.4.1. Gizlilik

Güvene dayalı bir hizmet faaliyeti olan bankacılıkta gizlilik esastır. Bu nedenle, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendiklerini, bankaya ya da müşterilere ait sırları bu konuda kanunen açıkça yetkili bulunan mercilerden başkasına açıklayan banka mensupları Bankalar Kanunu uyarınca cezalandırılmaktadır (Ziraat Bankası, 2004:18).

Büyük ölçekli firmalar, planlanan stratejik projeler ile ilgili tüm bilgileri banka ile paylaşmadan önce karşılıklı gizlilik sözleşmesi imzalanmasını talep edebilir. Banka uygun görür ise gizlilik sözleşmesini imzalayarak projenin finansmanı konusunda analiz çalışmasını başlatır.

3.2.4.2. Tarafsızlık

Lehine kredi kullandırılan veya kullandırılması düşünülen gerçek ve tüzel kişi işletmeler hakkında yapılacak mali analiz ve istihbarat çalışmalarının her türlü önyargıdan uzak bir biçimde objektif olarak yapılması, edinilen bilgilerin çeşitli kaynaklardan doğrulanması, birbirini doğrulamayan bilgilere değer verilmemesi gerekmektedir.

3.2.4.3. Süreklilik

Belli bir zamanda yapılan mali analiz, işletmenin belli bir dönemdeki durumunu ortaya koymaktadır. Hâlbuki kredinin, kullandırıldıktan sonra da takip edilmesi gerekmektedir. Kredinin vadesinde ödeninceye kadar az ya da çok risk taşıdığı dikkate alındığında kredinin vadesinde geri ödeninceye kadar oluşabilecek risklerin göz önünde tutulması gerekmektedir.

3.2.4.4. Gerçeklik

Kural olarak kredilendirilmiş veya yeni kredilendirilecek işletmelerin mali tablolarının gerçek durumu yansıtması gerekmektedir. Ancak bu tabloları düzenleyen yetkililerin gerek kredi kararına etki edecek bir takım olumsuz hususları gizlemek istemeleri gerekse tabloları düzenleyecek bilgi ve deneyimden yoksun olmaları gibi sebeplerden dolayı mali tablolar, işletmelerin gerçek durumlarını yansıtmaktan uzak olabilir. Böylesi durumlara karşı gerekli araştırmaların yapılması ve düzenlenecek olan raporların, doğru ve güncel bilgileri kapsamaları gerekmektedir.

3.2.5. Mali Analizin Kapsamı

Mali analiz, mali tablolarda yer alan kalemler arasında yüzdeler, oranlar, devir hızları ve benzeri şekillerde yapılacak hesaplamalarla bunların ölçülmesi, değerlendirilmesi, yorumlanması ve bunlar arasında kurulacak ilişkilerle işletmenin faaliyet sonuçlarının, mali yapısının, karlılık durumunun ve benzeri hususların tespitinde kullanılacak yöntemleri içermektedir (Özer, 1997b:710).

Mali analiz, yalnızca bankalar tarafından kredi değerlendirme amacıyla değil, çeşitli amaçlarla işletme yöneticileri ve/veya hissedarları, devlet kurumları, yatırımcılar gibi değişik kişi ve gruplarca da başvurulur. Mali tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında bilgi kaynaklarından biri olmakla beraber, kredi kararının en önemli dayanağını teşkil etmektedir. Bu nedenle tabloların analizi bankalar açısından önem taşımaktadır.

Bankalar kredi kararı verirken, kredi talebinde bulunan firmaların yalnızca mali tablolarını incelemekle yetinmemektedir. Mali tablolar kredi analizinde nicel boyutu oluştururken bir de nitel boyutu vardır. Nitel boyut çoğunlukla sayısal olmayan verilerden oluşmaktadır. Kredi analizinde firmanın gelecekteki performansını etkileyen ya da etkileyebilecek nitel ve nicel bütün faktörler analize dahil edilmektedir (Babuşçu, 1997:47).

3.2.6. Mali Analiz İçin Gerekli Şartlar

Mali analizin bu denli büyük bir öneme sahip olmasına rağmen mali analizin yapılabilmesi ve başarısı ancak belirli şartların varlığına bağlı olmaktadır. Genel olarak bu şartları iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi mali analist ile ilgili şartlar, diğeri mali tablolarla ilgili şartlardır.

3.2.6.1. Mali Analist

Mali analist ile ifade edilmek istenen husus her kim olursa olsun mali tabloları analize tabi tutan kimse anlaşılmaktadır. Mali analiz için mali tabloların düzenlenmiş olması yeterli değildir. Çünkü mali analiz sonuçlarını etkileyen en önemli faktörlerin başında mali analistin yeterli eğitim düzeyine sahip olup olmadığı, yeterli tecrübeye sahip olup olmadığı ve iyi bir yargılama ve yorum kabiliyetine sahip olup olmadığı hususları gelmektedir.

Yeterli bilgi seviyesine sahip olmayan mali analist tarafından üretilen sonuçların gerçeği yansıtmaktan uzak olacağı, büyük bir hata ve risk payı içereceği açıktır. Bu nedenle mali analistin yeterli bilgi seviyesine sahip olması en az mali tablolar kadar büyük bir öneme sahip olmaktadır.

Diğer taraftan mali analistin yeterli teorik bilgi seviyesine sahip olmakla birlikte tecrübesinin olmaması da pek çok hata ve risk ihtimalini beraberinde getireceğinden dikkatli olunması gerekmektedir. Mali analizde, hesapların sürekli olarak birbirini etkilemesi ve mali analiz tekniklerinin tek başına ele alınmasının yeterli olmaması nedeniyle, pek çok ihtimalin aynı anda düşünülmesini, geniş bir yorum ve kabiliyetini gerektirmektedir. Mali analiz yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olsa dahi olaylara geniş bir açıdan bakarak yorum yapamıyorsa, mali olayların birbiriyle bağlantılarını kuramıyorsa, hesapların ve olayların birbirine olan muhtemel etkilerini hesaplayamıyor yahut öngöremiyorsa mali analiz sonuçları konusunda yine temkinli davranılması gerekecektir (Özer, 1997a:707).

Sağlıklı ve güvenilir bir raporun düzenlenebilmesi, mali analiz işleri ile görevlendirilecek personelde bazı niteliklerin bulunmasını gerektirmektedir. Her şeyden önce mali analiz işi, özel bir meslek bilgisine ve uzmanlığa ihtiyaç göstermektedir.

Mali analiz elemanının özellikle muhasebe, iktisat, işletme iktisadı, Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Vergi Kanunları, Teşvik Tedbirleri, İthalat ve İhracat rejimleri gibi konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Mali analiz elemanları temsil yeteneğine sahip, sır saklayan, tarafsız, dürüst, nazik, araştırma ve muhakeme gücüne, takip fikrine, sezgi kâbiliyetine sahip personelden seçilmelidir. Mali analiz elemanları, kredi talebi ile ilgili olarak müşterilere olumlu veya olumsuz kanaatini açıklamamalı, her türlü önyargıdan uzak kalmalıdır (Ziraat Bankası, 2003:17).

Günümüzde özel bankalarda müşteriye en iyi tanıyan müşteri ilişkileri yöneticisi (müşteri temsilcisi) tarafından müşteri kredi dosyası hazırlanmaktadır. Müşteriden temin edilen ham mali veriler banka kurullarına uygun olarak aktarma ve arındırma işlemine tabi tutulur. Müşteri temsilcisi hazırladığı bilgi dosyası ve mali tablolar üzerinden görüş ve bilanço analizini tamamlayarak kredi dosyasını kredi tahsis birimine aktarır. Kredi tahsis birimi dosyanın kontrolünü tamamlar ve dosya hakkında gerekiyorsa ek bilgi talep eder. Tüm bilgiler temin edildikten sonra kredi dosyası onay yetki seviyesine göre onaylanır ya da gerekçeleri ile red edilir.

3.2.6.2. Mali Tablolar

Belki de mali analizin ilk ve temel şartı mali analize elverişli, doğru, güvenilir ve güncel mali tabloların hazırlanıp sunulabilmesidir. Mali tablolar çeşitli formatlarda düzenlenebilmektedir. Farklı formatlarda düzenlenen mali tabloların işletmeyle ilgili bilgileri yahut gerçek ve güvenilir bilgileri yansıtmadığı iddia edilemez. Ancak bütün mali tablolar da mali analize tabi tutulamamaktadır. Mali tabloların analize tabi tutularak güvenilir sonuçlar elde edilebilmesi, ancak mali tabloların aşağıdaki özellikleri taşımaları ile mümkün olmaktadır.

Bu şartlardan birincisi; Mali tablolar analize uygun bir formatta düzenlenmelidir. Tek düzen muhasebe sistemi ile düzenlenme zorunluluğu getirilen mali tablolar tamamıyla analize uygun yapıdadır. Ancak bu yapıya uygun olmayan

mali tabloların bu açıklamalar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. İkinci olarak; mali tabloların güncel ve gerçeğe uygun şekilde düzenlenmiş olmaları gerekmektedir.

3.2.7 Mali Analizin Türleri

Mali analiz türleri, mali analizin amacına göre, kapsamına göre ve mali analizi yapan/yaptıran kişilere göre gruplandırılmaktadır.

3.2.7.1. Mali Analizin Yapılış Amacına Göre Analiz Çeşitleri

Mali analiz, yapılan mali analizin amacına göre, kapsamına göre ve mali analizi yapan yahut yaptıran kişi ve kuruluşlara göre sınıflandırılmaktadır.

3.2.7.1.1. Yönetim Analizleri

İşletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulurlar. İşletmenin faaliyetine devam edebilmesi ise doğal olarak uzun dönemde kârlılığa bağlı olmaktadır. Kârlılığı etkileyen en önemli faktör ise işletme yönetimi ve işletme yönetiminin uyguladığı politikalarıdır. İşletmenin kâr amacına yönelik olarak kurulmasına rağmen işletmenin başarısının ölçülmesinde dönem faaliyet kârı tek ölçü değildir. Yönetimin başarısı için işletme faaliyetlerinin her yönüyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Dönem faaliyet sonuçları zararla kapanmasına yahut beklenen seviyede kâr elde edilmemiş olmasına rağmen yönetim başarılı olabilmektedir. Yahut beklenen seviyeden daha yüksek kârlar elde edilmiş olmakla birlikte yönetim başarısız sayılabilmektedir.

Unutmamak gerekir ki, işletmelerin ömrü sınırsız olarak kabul edilir. Kısa vadede yüksek kâr politikası yahut uzun vadeye yaygın istikrarlı ve büyümeyi hedefleyen işletme politikası, işletme yönetim ve politikalarına bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle, kâr başarısının ölçülmesinde önemli bir araç olmakla birlikte tek gösterge olmamaktadır (Özer, 1997b:717).

Mali raporlar, yöneticilerin elinde görev ve işlevlerini yerine getirmede önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir (Akgüç, 2000a:5). Bu araçlar sayesinde işletme yönetimi yapılan yanlışlıkları, muhtemel hata ve riskleri önceden görerek gerekli tedbirleri alabilmektedir. Diğer taraftan mali analiz, işletme yönetimine önemli planlama araçları da sunmaktadır. Bütün bu unsurların işletme yönetimi tarafından iyi değerlendirilmesi durumunda, mali tablolar analizinin işletme yönetimi için vazgeçilmez bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Yönetim, finansal tabloların analizi suretiyle ulaşılmış olduğu sonuçları, gelecekteki beklentileri, işletmenin içinde bulunduğu sektördeki değişimleri, işletme ile ilgili yasal değişimleri ve genel ekonomik durumu da göz önünde bulundurmak suretiyle değerlendirmekte varmış olduğu sonuçlara göre gelecek için hedefler tespit etmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:516).

3.2.7.1.2. Yatırım Analizleri

İşletmeye yatırım yapan yahut yapacak olan kişi ya da kuruluşlar tarafından yapılan analizdir. İşletmeye yatırım yapacak yatırımcılar açısından işletmenin verimlilik ve kârlılık durumu işletmeyle ilgili yatırımları etkileyecek en önemli unsurdur.

İşletmenin ortakları doğal olarak işletmeden tatmin edici düzeyde bir kâr bekleyeceklerdir. Ancak bilinçli yatırımcı için sadece bir dönemde ödenecek temettüden ziyâde işletmenin mali yapısı ve verimliliği gibi hususlar daha önemli olmaktadır.

İşletmeye ortak olacak kişiler ise doğal olarak mevcut ve geçmişteki faaliyetleri değerlendirerek ortak olma noktasında geleceğe dönük bir karar vereceklerdir. Sermaye piyasaları yoluyla işletmeye fon sağlayan yatırımcılar açısından da mali tablolar analizi önemli bir araçtır. Zira hisse senedi değerlerinin tespitinde de mali analiz tekniklerinden yararlanılmaktadır.

Yatırım analizlerinde, ortaklarla ortak olmayı düşünenler, işletmenin mevcut ve gelecekteki kazanma gücü ile dağıtacakları kâr payları ve hisse senetlerinin değerlerindeki değişimleri araştırılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:517).

3.2.7.1.3. Kredi Analizleri

Kredi analizleri, işletmenin kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerini yerine getirme gücünü ölçmeye yarayan analizdir. İşletmenin finansman yapısı ve borç ödeme gücü gerek işletme ve gerekse işletmeye kredi sağlayan üçüncü kişiler açısından hayati öneme sahip olmaktadır. Çünkü işletme tarafından borç ödeme gücü konusunda yapılacak stratejik bir hata işletmeyi iflas riskiyle bile karşı karşıya getirebilmektedir. Diğer taraftan kredi verenler açısından yapılacak yanlış bir yatırım ise verilen kredinin geri dönmemesi gibi bir durumla sonuçlanabilir.

İşletmelere kredi veren yurt içi ve yurt dışındaki finans kurumları işletmenin kredi değerliliği, ödeme gücü, kredi riski konusundaki karar ve değerlendirmelerinde, işletmenin mali raporlarından yararlanmaktadırlar (Akgüç, 2000a:6). Mali tabloların analizi, kredi kurumları açısından kredi riskini, kredinin geri ödenmemesi ihtimalini azaltan araçlardan biridir. Özellikle bankalar, banka işletmeciliği ve/veya yasal düzenlemeler gereği, kredi müşterilerinden mali tablolarını almak durumundadırlar. Mali raporlar, kredi kurumları elinde yalnız kredi değerliliğini tespit etmede değil, mevcut kredili müşterilerin izlenmesinde de kullanılan önemli araçlardan birisi olmaktadır.

Kredi analizleri, mali yapıya ilişkin analizlerdir. Kredi analizlerinde amaç, işletmenin borç ödeme yeteneğini ölçmek ve borçların zamanında ödenip ödenmeyeceğini araştırmaktır. Gerek işletmeye kredi sağlayan finansman kuruluşları gerekse işletmeye kredili mal satan diğer işletmeler, işletmeye verecekleri borcun tutarını, vadesini ve teminat olarak isteyecekleri karşılıkların risk durumuna göre tutarlarını tespit edebilmek için, kredi analizlerine başvurmaktadır.

3.2.7.2. Mali Tablolar Analizinin Kapsamına Göre Analiz Çeşitleri

Kapsamlarına göre mali tablolar analizi, sabit ve yaygın yahut statik ve dinamik analiz olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Mali tablolar her iki analiz çeşidini kapsadığı için her iki analiz çeşidinin de kullanılması, işletme faaliyetlerinin değerlendirilmesinde oldukça yararlı olmaktadır.

3.2.7.2.1. Sabit (Statik) Analiz

Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanmasına ve bu ilişkilerin incelenmesine statik analiz denmektedir. Statik analizle, ancak işletmenin belirli bir dönemdeki likidite durumu, finansal yapısı ile kârlılık ve faaliyet sonuçları hakkında, faydalı bilgiler sağlanabilmektedir. Sabit analiz, mali analizin temelini oluşturmaktadır.

3.2.7.2.2. Yaygın (Dinamik) Analiz

İşletmelerin birbirini izleyen dönemlerine ilişkin finansal tablolarda yer alan kalemlerin incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin tespit edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dinamik analizde, işletmenin içinde bulunulan dönemle geçmiş dönemlerine ilişkin finansal tabloları karşılaştırılarak incelenmekte ve zaman içinde işletmenin göstermiş olduğu değişme tespit edilmektedir. Bu analiz, işletmenin aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılması suretiyle de daha geniş bir biçimde yapılabilmektedir. Böylece işletmenin benzer alanda faaliyet gösteren işletmeler karşısındaki durumu ortaya konabilmektedir.

3.2.7.3. Mali Analiz Yapan veya Yaptıran Kişilere Göre Mali Analiz Türleri

Mali tablolar analizi, işletmeler tarafından yapılabileceği gibi, işletme dışındaki üçüncü kişiler tarafından da yapılmış olabilir. Bu açıdan mali analiz işletme içi analiz ve işletme dışı analiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.2.7.3.1. İşletme İçi Mali Tablolar Analizi

İşletme yönetimince, işletme içinde yaptırılan analizlerdir. İşletme dışı analizlerden temelde iki noktada farklılık gösterilebilirler. Birinci olarak mali tablolara esas teşkil eden tüm belge ve bilgiler normal işletmede mevcuttur. Bu nedenle işletme içi analizde, işletme dışı analize oranla daha fazla imkânlar olduğu, bu nedenle işletme içi analizin daha sağlıklı olacağı söylenebilir. İkinci olarak, farklı amaçlarla yapılması nedeniyle farklı yorum ve değerlendirmelerin olması da mümkün olmaktadır.

3.2.7.3.2. İşletme Dışında Yapılan Mali Analizler

İşletmeyle ilgili diğer üçüncü kişiler tarafından işletme dışında yapılan analizdir. İşletme içi analize göre taşıdığı dezavantaj ise bu analizde işletme tarafından yayınlanan mali tablolar ve dipnotlarından yararlanılacaktır. Bu nedenle mali tablolar ve dipnotları haricinde ortaya çıkan bilgi ihtiyacının karşılanması zordur.

3.3 MALİ TABLOLAR

Bir işletmenin sorumlusu veya mali uzmanı ya da kredi işlerinde yetkili bir bankacı için; çeşitli belge ve bilgilere dayanarak, o işletmenin sermaye durumu ve ekonomik yapısı hakkında fikir edinmek, finansal işlemlerin ilk basamağını oluşturmaktadır. İşletmenin mali ve ekonomik bünyesiyle ilgilenen kimse için, istediği bilgileri derlemeye bir takım belgeler kaynaklık etmektedir.

Mali tablolar, bankalara kredi talep eden firmaların mali yapısı hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardır. Bu nedenle mali tabloların analizi bankalar açısından büyük önem taşır. Mali tabloların analizinde amaç, işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını, mevcut kaynaklarını etkin kullanıp kullanmadığını, almış olduğu krediyi ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp yaratamayacağını saptamaktır (Arda ve Göğebakan, 2003:61).

Kredi analistleri firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik analiz yapabilmek için birbirini izleyen birkaç döneme ait mali tabloları istemektedirler. Böylece dönemler itibariyle değişiklikleri inceleyerek, firmanın ve mali durumunun hangi yönde gelişmekte olduğu hakkında bilgi sahibi olmakta ve firmanın geleceği için tahminde bulunabilmektedirler.

Bu konuda bankaya ışık tutacak, gerekli bilgileri sağlayacak mali tablolar şunlardır:

- Bilanço
- Gelir Tablosu
- Satışların Maliyeti Tablosu
- Fon Akım Tabloları
- Nakit Akım Tablosu
- Kâr Dağıtım Tablosu
- Öz Kaynaklar Değişim Tablosu

3.3.1. Mali Tabloların Sınırları

Mali analiz, mali tablolarda yer alan verilere dayandırılarak yapılmaktadır. Ancak bu tabloların belirli sınırları, hazırlanmalarında bazı sorunlar vardır. Başlangıçta bu tabloların sınırlarını hatta eksik yönlerini açıkça belirtmek, yapılacak mali analizin değeri yönünden yararlı ve zorunlu olmaktadır (Akgüç, 2000a:8-10).

Mali tablolar geçicidir: Mali tablolar, belli tarihlerde veya belli hesap dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanırlar. Bir işletme satılmadıkça veya tasfiye edilmedikçe gerçek öz varlığı, kesin kâr veya zararı tespit edilememektedir. Ancak işletmelerin belirli dönemler itibariyle faaliyet sonuçlarını görebilmek, gelişme yönlerini belirleyebilmek için, işletmelerin sınırsız varsayılan yaşam süreleri sınırlı uzunlukta belirli zaman dilimlerine bölünmekte ve her dönemin faaliyet sonuçları, diğer dönemlerden ayrı olarak tespit edilmektedir. Bu nedenle, muhasebedeki dönemsellik ilkesine uyumlu olarak hazırlanan, genellikle 12 aylık hesap dönemlerini kapsayan bu tablolar geçici nitelikte olup, kesin olmamaktadırlar.

Mali tablolarda yer alan değerler salt doğru ve kesin değildir: Mali tablolar, muhasebenin genel kabul görmüş ilkeleri, muhasebenin temel kavramları, kamu otoritelerinin düzenlemeleri çerçevesinde üretilmektedir. Bu nedenlerle, mali tablolarda yer alan rakamlar, değerler, salt doğru ve kesin olmamaktadırlar. Örneğin, işletmenin varlık tutarı, gerçekleşmesi beklenen satış fiyatını veya rayiç bedelini (varlıkların değerleme günündeki normal alım satım değerini) yahut işletmenin tasfiyesi halinde, tasfiye değerini, başka bir deyişle bunların satışından elde edilecek para tutarını göstermemektedir.

Mali tablolar, işletmenin sürekliliği varsayımı altında düzenlenmektedir. İşletmenin faaliyetlerinin bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceği varsayımı, bilançolarda varlıkların dönen varlık, duran varlık olarak bulunmasına, harcamaların ise cari ve sermaye harcamaları olarak bölümlenmesine, duran varlıklar bedellerinin amortisman ayırma yoluyla yararlı ömürleri içinde gider yazılmasına neden olmaktadır.

Belli bir döneme ilişkin kâr veya zararın hesaplanması öznelidir: Bir işletmenin belli bir döneme ilişkin kâr veya zararı, muhasebenin belli varsayımlarına ve seçilen değerleme ölçülerine göre hesaplanmaktadır. Gerçekten, özellikle varlıkları değerleme ölçüleri, seçilen amortisman yöntemi, sermaye harcamalarıyla cari harcamalar arasındaki ayırım, karşılık ayrılmasında izlenen politikalar, dönem kârının hesaplanmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Farklı varsayımlar, farklı değerleme ölçüleri, farklı dönem kârı veya zararı hesaplanmasına yol açmaktadır. Mali tablolarda yer alan rakamlar, belli muhasebe varsayımlarına, bu tabloları hazırlayanların benimsedikleri muhasebe politikalarına hatta değer yargılarına göre belirlendiğinden, bir ölçüde öznel olmaktadır.

İşletme yöneticilerinin tercihleri, amaçları, eğilimleri, mali tabloları etkilemektedir: Yöneticiler, muhasebe yöntemlerini, değerleme ölçülerini seçerken, karşılık ayırma ve amortisman ayırma politikalarını belirlerken, farklı tercihler yapabilmektedirler. Vergi tasarrufu sağlayarak az vergi ödemek, halka açık anonim şirketlerde hisse senetlerinin fiyatlarını etkileme, kredi sağlama imkânlarını artırma,

kaynak maliyetini azaltma, başarılı gözükme, dağıtılacak kâr payını sınırlama, toplu pazarlıklarda veya işgücü piyasasından gelebilecek yüksek ücret isteklerini önleme gibi düşünceler, güdüler mali tabloların hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bilanço makyajı olarak nitelendirilen düzenlemeler, saptırmalar, mali tabloların güvenilirliğini azaltmakta, daha ciddi ve nesnel denetleme gereğini doğurmaktadır. Mali tablolar, yasal zorunlulukların özellikle vergi yasalarının gereklerini yerine getirme, bir formaliteye uyma anlayışı ile hazırlandıklarında, bazı işlemleri tam yansıtmadıklarından eksik yönleri bulunmaktadır. Mali tablolar, bazen yeterli açıklıkta, yeterli şeffaflıkta düzenlenmemektedir: Bazı işletmelerin çeşitli nedenlerle faaliyetlerini gizlilik içerisinde yürütme eğiliminde olmaları, kamuya fazla bilgi vermekten kaçınmaları, mali tabloların içeriğini de etkilemektedir. Şeffaflıktan yoksun, yeterli açıklıkta düzenlenmemiş, ekleri ve dipnotları eksik mali tablolar, işletmelerin faaliyet sonuçlarını değerlendirmek için gerekli bilgileri sağlamamaktadır.

Hesap planlarının tekdüzen olması: İşletmelerin hesap planlarında içerik olarak tekdüzelik bulunmaması, mali tablolara da yansımakta, mali tabloların standart ürünler olmasını etkilemekte, dolayısıyla işletmeler arası karşılaştırmaları zorlaştırmaktadır. Hatta aynı işletmenin farklı tercihlerle, farklı muhasebe uygulama ve politikalarına yönelmeleri, aynı işletmenin mali tabloları arasındaki tutarlılığı da bozmaktadır.

Mali tablolar işletmeyi etkileyen tüm etmenleri yansıtmazlar: Bir işletmenin mali durumuna, faaliyet sonuçlarına, finansman imkânlarına değerine etki yapan birçok etken, parasal olarak ifade edilemediklerinden mali tablolarda yer almamaktadır. Örneğin; işletmenin kuruluş yeri, sahip olduğu müşteri kitlesi, kamuoyundaki imajı, saygınlığı, personelin beceri ve yetenekleri, işletmeye bağlılıkları, çevre ilişkileri, hammadde sağlama imkânları gibi etmenlerin, işletmenin başarısında etkili oldukları halde nicel olarak değerlendirilerek mali tablolarda gösterilmemektedirler.

3.3.2. Temel Mali Tabloların Düzenlenme İlkeleri

Temel mali tabloların düzenlenme ilkeleri, temel mali tablolara paralel olarak iki ana gruba ayrılır:

3.3.2.1. Gelir Tablosu İlkeleri

Gelir tablosu ilkelerinin amacı; satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kâr ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlamaktır.

Bütün satışlar, gelir ve kârlar ile maliyet, gider ve zararlar brüt tutarları üzerinden gösterilirler ve hiç bir satış, gelir ve kâr kalemi bir maliyet, gider ve zarar kalemi ile tamamen veya kısmen karşılaştırılmak suretiyle gelir tablosu kapsamından çıkarılamaz.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen gelir tablosu ilkeleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Gerçekleşmemiş satışlar, gelir ve karlar; gerçekleşmiş gibi veya gerçekleşenler gerçek tutarından fazla veya az gösterilmemelidir. Belli bir dönem veya dönemlerin gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını göstermek için, dönem veya dönemlerin başında ve sonunda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

Belli bir dönemin satışları ve gelirleri bunları elde etmek için yapılan satışların maliyeti ve giderleri ile karşılaştırılmalıdır. Belli bir dönem veya dönemlerin başında ve sonunda maliyet ve giderleri gerçeğe uygun olarak gösterebilmek için stoklarda, alacak ve borçlarda doğru hesap kesimi işlemleri yapılmalıdır.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile özel tükenmeye tabi varlıklar için uygun amortisman ve tükenme payı ayrılmalıdır.

Maliyetler; maddi duran varlıklar, stoklar, onarım ve bakım ve diğer gider grupları arasında uygun bir şekilde dağıtılmalıdır. Bunlardan direkt olanları doğrudan doğruya, birden fazla faaliyeti ilgilendirenleri zaman ve kullanma faktörü dikkate alınarak tahakkuk ettirilip, dağıtılmalıdır.

Arızı ve olağanüstü niteliğe sahip kâr ve zararlar meydana geldikleri dönemde tahakkuk ettirilmeli, fakat normal faaliyet sonuçlarından ayrı olarak gösterilmelidir.

Bütün kâr ve zararlardan, önceki dönemlerin mali tablolarında düzeltme yapılmasını gerektirecek büyüklük ve niteliktekiler dışında kalanlar, dönemin gelir tablosunda gösterilmelidir.

Karşılıklar, işletmenin kârını keyfi bir şekilde azaltmak veya bir döneme ait kârı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır.

Dönem sonuçlarının tespiti ile ilgili olarak uygulana gelen değerlendirme esasları ve maliyet yöntemlerinde bir değişiklik yapıldığı takdirde, bu değişikliğin etkileri açıkça belirtilmelidir.

Bilanço tarihinde var olan ve sonucu belirsiz bir veya bir kaç olayın gelecekte ortaya çıkıp çıkmamasına bağlı durumları ifade eden, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, makul bir şekilde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararlar, tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılır. Şarta bağlı gelir ve karlar için ise gerçekleşme ihtimali yüksek de olsa herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz; dipnotlarda açıklama yapılır.

3.3.2.2. Bilanço İlkeleri

Bilanço ilkelerinin amacı; sermaye koyan veya sonradan kendilerine ait kârı işletmede bırakan sahip ve hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların muhasebe kayıt, hesap ve tablolarında

anamlı bir şekilde tespit edilmesi ve gösterilmesi yoluyla, belli bir tarihte işletmenin mali durumunun açıklıkla ve ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasıdır. Bilanço, varlıkların içinde bulunulan zamandaki değerini veya tasfiye halinde bunların satışından elde edilecek para tutarlarını yansıtan bir tablo değildir.

Bütün varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar bilançoda gayrisafi değerleri ile gösterilirler. Bu ilke, bilançonun net değer esasına göre düzenlenmesine bir engel oluşturmaz. Bu doğrultuda net değer bilanço düzenlenmesinin gereği olarak indirim kalemlerinin ilgili hesapların altında açıkça gösterilmesi esastır.

Bu amaç doğrultusunda benimsenen bilanço ilkeleri; varlıklar, yabancı kaynaklar ve özkaynaklar itibarıyla aşağıda, belirtilmiştir:

3.3.2.2.1. Varlıklara İlişkin İlkeler

İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları, bilançoda dönen varlıklar grubu içinde gösterilir.

İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanan uzun vadeli varlıkları, bilançoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar dönen varlıklar grubunda ilgili hesaplara aktarılır.

Bilançoda varlıkları, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleriyle gösterebilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur.

Dönen varlıklar grubu içinde yer alan menkul kıymetler, alacaklar, stoklar ve diğer dönen varlıklar içindeki ilgili kalemler için yapılacak değerlendirme sonucu gerekli durumlarda uygun karşılıklar ayrılır.

Bu ilke, duran varlıklar grubunda yer alan alacaklar, bağı menkul kıymetler, iştirakler, bağı ortaklıklar ve diğer duran varlıklardaki ilgili kalemler için de geçerlidir.

Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen giderler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde tahsil edilecek olan gelirler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

Dönen ve duran varlıklar grubunda yer alan alacak senetlerini, bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

Bilançoda duran varlıklar grubunda yer alan maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla her dönem ayrılan amortismanların birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

Duran varlıklar grubu içinde yer alan özel tükenmeye tabi varlıkların maliyetini çeşitli dönem maliyetlerine yüklemek amacıyla, her dönem ayrılan tükenme paylarının birikmiş tutarları ayrıca bilançoda gösterilmelidir.

Bilançonun dönen ve duran varlıklar gruplarında yer alan alacaklar, menkul kıymetler, bağı menkul kıymetler ve diğer ilgili hesaplardan ve yükümlülüklerden işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilişkili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

Tutarları kesinlikle saptanamayan alacaklar için herhangi bir tahakkuk işlemi yapılmaz. Bu tür alacaklar bilanço dipnot veya eklerinde gösterilir.

Verilen rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatların özellikleri ve kapsamları bilanço dipnot veya eklerinde açıkça belirtilmelidir.

Bu ilke, alınan rehin, ipotek ve bilanço kapsamında yer almayan diğer teminatlar için de geçerlidir.

Ayrıca, işletme varlıkları ile ilgili toplam sigorta tutarlarının da bilanço dipnot veya eklerinde açıkça gösterilmesi gerekmektedir.

3.3.2.2.2. Yabancı Kaynaklara İlişkin İlkeler

İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelen borçları, bilançoda kısa vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir.

İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde vadesi gelmemiş borçları, bilançoda uzun vadeli yabancı kaynaklar grubu içinde gösterilir. Dönem sonu bilanço gününde bu grupta yer alan hesaplardan vadeleri bir yılın altında kalanlar kısa vadeli yabancı kaynaklar grubundaki ilgili hesaplara aktarılır.

Tutarları kesinlikle saptanamayanları veya durumları tartışmalı olanları da içermek üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen bütün yabancı kaynakları kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda gösterilmelidir.

İşletmenin bilinen ancak tutarları uygun olarak tahmin edilemeyen durumları da bilançonun dipnotlarında açık olarak belirtilmelidir.

Gelecek dönemlere ait olarak önceden tahsil edilen hasılat ile cari dönemde tahakkuk eden ancak, gelecek dönemlerde ödenecek olan giderler kayıt ve tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir.

Kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar grubunda yer alan borç senetlerini bilanço tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile gösterebilmek için reeskont işlemleri yapılmalıdır.

Bilançonun kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar gruplarında yer alan borçlar, alınan avanslar ve diğer ilgili hesaplardan işletmenin sermaye ve yönetim bakımından ilgili bulunduğu ortaklara, personele, iştiraklere ve bağlı ortaklıklara ait olan tutarlarının ayrı gösterilmesi temel ilkedir.

3.3.2.2.3. Özkaynaklara İlişkin İlkeler

İşletme sahip veya ortaklarının sahip veya ortak sıfatıyla işletme varlıkları üzerindeki hakları özkaynaklar grubunu oluşturur.

İşletmenin bilanço tarihindeki ödenmiş sermayesi ile işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli adlar altında işletmede bırakılan kârları ile dönem net kârı (zararı) bilançoda özkaynaklar grubu içinde gösterilir.

İşletmenin ödenmiş sermayesi bilançonun kapsamı içinde tek bir kalem olarak gösterilir. Ancak, esas sermaye özellikleri farklı hisse gruplarına ayrılmış bulunuyorsa esas sermaye hesapları her grubun haklarını, kâr ve tasfiye paylarının dağıtımında sahip olabilecekleri özellikleri ve diğer önemli özellikleri yansıtabilecek biçimde bilançonun dipnotlarında gösterilmelidir.

İşletmenin hissedarları tarafından yatırılan sermayenin devam ettirilmesi gerekir. İşletmede herhangi bir zararın ortaya çıkması, herhangi bir nedenle özkaynaklarda meydana gelen azalmalar; hem dönemsel, hem de kümülatif olarak izlenmeli ve kaydedilmelidir.

Özkaynakların bilançoda net olarak gösterilmesi için geçmiş yıllar zararları ile dönem zararı, özkaynaklar grubunda indirim kalemleri olarak yer alır.

Özkaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıl kârları (zararları) ve dönem net kârı (zararı)ndan oluşur. Kâr yedekleri yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen kârların dağıtılmamış kısmını içerir. Sermaye

yedekleri ise hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları, yeniden değerlendirme değer artışları gibi kalemlerden meydana gelir. Sermaye yedekleri, gelir unsuru olarak gelir tablosuna aktarılamaz.

3.4. FİNANSALLARIN ANALİZE HAZIRLANMASI

3.4.1. Aktarma ve Arındırma İşlemleri

Finansal tabloların mali analize hazırlanabilmesi için aşağıdaki tabloda belirtilen aktarma ve arındırma işlemlerinin yapılması gereklidir.

Tablo 4: Aktarma ve Arındırma İşlemleri

Kasa	Faturalanamayan giderler sebebi ile firmanın kasa ve ortaklardan alacaklar kalemlerinde artıyor ise ilgili gider hesabı tespit edilerek gelir tablosuna aktarılmalı, dönem kar/zararı değiştirilmeli, karşılığında özkaynaklar içerisindeki dönem kar/ zararı düzeltilmelidir.
	Şahsi yatırımlar için kullanıldığı ve firmanın bünyesine dönmeyeceği öğrenilen veya dönmeme ihtimali yüksek görülen fonlar özvarlıklardan düşülür.
	Faturasız satışlara ilişkin aktifte kaldığı tespit edilen stok maliyetleri ilgili hesaplardan arındırılır ve özvarlıklardan düşülür/ ortaklara borçlardan düşülür.
	Belgelenemeyen ancak firman mülkiyetine ait duran varlık yatırımına kanalize edilmiş giderler duran varlık kalemine aktarılır. Ortaklar şahsi mülkiyetindeki bir yatırım için yapılmış ödemeler sebebi ile kasa büyümüş ise varlıklardan düşülerek arındırılmalıdır.
	Kasa hesabında bankalardaki kiralık kasalarında yer alan varlıklarını kayıtladıkları görülebilmektedir. Eğer nakit fonlar ise herhangi bir aktarma yapılmasına gerek yoktur. Çek, senet vb.

	Varlıklar ise mahiyeti öğrenilerek ilgili hesaba aktarılır.
Ortaklardan Alacaklar / Ticari Alacaklar vs	Ödeme çağrısı yapılmamış sermaye artışlarına ait alacaklar aktiften arındırılarak, ödenmemiş sermaye hesabına tekrar aktarılır. Ödeme çağrısı yapıldığı tespit edilen sermaye taahhütleri tahsil vadesine göre ortaklardan alacaklar hesabına aktarılır.
Alınan çekler	Avans nitelikli alınan çekler alacak tahsil süresinin etkilenmemesi amacı ile diğer çeşitli alacaklara çekilir.
	Fiktif- finansman- hatır çek/senetleri var ise, özkaynaklar düşülür.
	Firma geri dönülemez faktoring yapmış ancak, alınan çeklerde göstermeye devam ediyorsa, alınan çeklerden çıkmalı ve özkaynaklardan düşülmelidir. Firmanın geri dönülebilir faktoring yapmış ise alacaklarda izlenmeye devam etmeli, pasifte mali borçlarda yer almalıdır.
Bankalar	Banka mevduatları içerisinde raporlanmış olan hisse senedi, repo, hazine bonosu vb. Türünden kıymetler ilgili menkul kıymet hesabına aktarılmalıdır. Dönem sonları ve ara dönemlerde Bankalar hesabında yer alan tutarların mutabakatı yapılmalı, gerekirse diğer bankalardan ortalama mevduat tutarı istihbarat yapılmalıdır.
Verilen çekler	Döneme ait ticari işlemlerden kaynaklanıyorsa borç senetlerine, ticari olmayan yada geçmiş döneme ait ticari işlemde kaynaklanıyorsa diğer çeşitli borçlara aktarılır. Eğer çekler avans nitelikli ise diğer çeşitli borçlar hesabına aktarılmalıdır.
Menkul Kıymetler	Kısa vadeli yatırım olarak alınmayan, uzun vadeli iştirak amaçlı alınmış hisse senetleri pay oranına göre ilgili mali duran varlık hesabına kayıtlıdır.
	İflas etmiş, piyasa değeri kalmamış şirketlerin hisse senetleri özvarlıktan düşülür.
Ticari Alacaklar	Satışlar ile alacaklar arasında endirekt bir bağ bulunması gerekir. Geçmiş dönemlerde faturası kesilmiş ve geçmiş dönemlerin cirosuna yansımış bir ticari alacağın ilgili dönemin ticari alacakları içerisinde yer alması, ilgili dönemin alacak tahsil

	<p>vadesinin yanlış hesaplanmasına yol açacaktır. Geçmiş yıllardan devir olanlar bir önceki yılın Duran Varlıklarındaki tutar mı? Değilse, vadesi geçmiş alacak mı? Sorunlu olduğu ve tahsil edilemeyeceği tespit edilen yıllar itibari ile devam eden alacaklar sorunlu hale geldikleri dönem itibari ile karşılık ayrılarak gelir tablosuna aktarılmalı ve dönem karı azaltılmalıdır. Alacakların % 25 ve üstü payı olan firmalar için istihbarat sorgusu yapılması doğru olacaktır.</p>
	<p>Firmaların DV ile ilgili alacaklarını ve borçlarını ticari alacak ve borçları içerisinde izlediklerine rastlanabilmektedir. Bu yöndeki bakiyeler diğer çeşitli alacak ve borçlara aktarılmalıdır.</p>
	<p>Dövizli ticari alacaklara kur değerlemesi yapılması şarttır. Firmanın kur değerlemesini yapmadığı tespit ediliyor ise bilanço tarihi itibariyle TCMB döviz alış kuru üzerinden değerlemeler mali analist tarafından yapılmalıdır. Kur farkı geliri tespit edilirse ticari alacaklara eklenmeli, dönemin satışına ait ise gelir tablosuna yurt içi veya yurt dışı satışlara eklenmeli, dönem karı arttırılmalı ve pasif dengesi sağlanmalıdır. Kur farkı zararı tespit ediliyor ise alacaklardan düşmeli, dönemin satışına ait ise yurt içi veya yurt dışı satışlarda tenzil edilmeli, dönem karı azaltılmalı ve pasif dengesi sağlanmalıdır. Eğer konu kur farkları dönem cirosuna ilişkin değil ise gelir tablosundaki düzeltilmesi kambiyo karları ve zararları kalemleri dahilinde yapılmalıdır.</p>
Ortaklardan Alacaklar	<p>Ortaklardan alacaklar var ise bünye dışına çıkmış bir kaynak olarak görülür ve özvarlıktan düşülen kalemi arındırılır.</p>
Stoklar	<p>Firmaların stokları arasında görülebilen konsinye stokların faturalı alımı yapılmamış olup karşılığında bir pasif hesap ile kayda alınmıştır. Stoklardan ve pasifteki borçlardan (genellikle satıcı borçları ve çeşitli borçlar içerisindedir) karşılıklı olarak arındırılır.</p> <p>Satılmadan sarf malzemesi olarak kullanılan kırtasiye malzemesi, makinelere ilişkin bakım/onarım malzemeleri vb. Türden malzemeler eğer stoklar içerisinde yer alıyorsa peşin ödenen</p>

	<p>giderler hesabına aktarılmalıdır.</p> <p>Modası geçmiş, satış kabiliyetini /stok değerini yitirmiş stoklar direkt ilgili stok kaleminden eğer stok kalemi ayrıştırılmıyorsa stok değer düşüklüğü karşılığı kullanılarak stoklardan düşülmelidir. Karşılığında gelir tablosunda “karşılık giderlerine” aktarılarak giderleştirilmeli, dönem karı azaltılarak pasif dengesi sağlanmalıdır.</p> <p>Yap-sat tarzı inşaat işi yapan firmalarda yapılan inşaatlara yönelik harcamalar projenin o anki fiziki durumuna göre, diğer üretici firmalar gibi ilk madde malzeme, yarı mamul ve mamuller hesaplarında izlenir. Tamamlanan konut/dükkan/ vb. Yapılar mamuller hesabına alınmalıdır. İnşaatı devam eden kısım yarı mamuller hesabında izlenmelidir.</p>
İştirakler	<p>Ödeme çağrısı yapılmış sermaye taahhütleri iştirakler ya da bağlı ortaklıkların altında indirim kalemi olarak gösterilmez, iştirakler/bağlı ortaklıklara borçlara çekilir. Apel çağrısı yapılmamış ise ilgili kalemin altında “sermaye taahhüdü” olarak indirim kalemi olarak yer almalıdır.</p>
Maddi Duran Varlıklar	<p>Firma tarafından finanse edildiği belirlenen, buna karşılık hukuki nedenler ile (kooperatif, organize sanayi bölgeleri vb.) firmanın maddi duran varlıklarına kayıtlanamayan ve aktifte herhangi bir hesapta izlenen duran varlıklarla ilgili maliyetler genellikle ortaklardan alacaklardan izlenmekte olup diğer maddi duran varlıklar hesabına aktarılmalıdır.</p> <p>Firmalar zaman zaman duran varlıkları ile ilgili mahkeme kararına bağlı değer artışı uygulayabilmektedirler. Tespit edilen konu değer aktifte ilgili duran varlığın üzerine yazılırken pasifte de özkaynaklar içerisinde çoğu zaman sermaye yedekleri içerisinde raporlanmaktadır. Birebir mahkeme kararı görülebiliyor ise konu işlem aynı şekilde değerlendirilmelidir. Yapılan değer artışı mahkeme kararına dayanmıyor ve firmanın genel muhasebesi içerisinde gerçekleştirilmiş ise eklenen fark aktiften ve pasifteki</p>

	<p>ilgili kalemden arındırılır.</p> <p>Firmaların yatırım amaçlı kullandıkları banka kredilerinin finansman giderlerini (faiz +kur farkı) yatırım devam ettiği sürece ilgili varlık maliyetine eklemeleri VUK'a göre kabul edilmektedir. Yatırımın bitişinden/yatırımın kullanıma hazır hale geçişinden sonra oluşan finansman giderlerinin ise gelir tablosu ile ilişkilendirilmesi ve özkaynaklara +/- etki yaratması gerekmektedir</p>
Gelecek Yıllara Ait Giderler	<p>Konu hesap içerisinde yer alan giderlerin genellikle vade ayrımlarının yapılmadığına rastlanılmakta, izleyen yıla ait tüm bakiyelerin uzun vadede değerlendirildiği görülmektedir. Vade ayrımının 12 aylık süreç için kısa vade olacak şekilde yapılması gerekmektedir.</p>
Banka Kredileri	<p>Dövizli banka kredilerinin diğer tüm dövizli borçlanmalarda olduğu gibi bilanço tarihleri itibariyle kur değerlemelerinin yapılması gerekmektedir. Yapılmadığı tespit edilen değerlemeler hesaplanmalı lehte ve aleyhteki kur farkları banka kredileri ve özvarlıktan düşülenler kalemi ile ilişkilendirilerek kayda alınmalıdır.</p>
	<p>TCMB memzuç kayıtları ile bilançodaki kredi riskleri karşılaştırıldığında arada olduğu tespit edilen farklarla ilgili firmadan bilgi alınabiliyorsa (kredinin var olup olmadığı ve mevcut ise nereye kanalize edildiği) ilgili aktif /pasif kaleme karşılık girişi yapılır. Örneğin yılsonunda stok alındığı, yatırım yapıldığı ya da bir borcun ödendiği gibi. Bilgi alınamıyor ve kredinin mevcut olduğu kanaati bulunuyor ise pasifte banka kredilerine yazılırken ihtiyatlılık gereği özvarlıktan düşülenler kalemi ile arındırılır.</p>
	<p>Kabul kredili ithalat borçlarının zaman zaman banka kredileri içerisinde kayıtladığı izlenmektedir. Eğer konu kredi nakde dönmemiş ise ilgili borcun borç senetleri içerisine aktarılması gerekir.</p>

Ortaklara borçlar	Şahıs firmalarından görülen ortaklara borçlar bir özkaynak unsuru gibi değerlendirilir ve özvarlıktan düşülenler kalemine ters bakiye verilerek özkaynaklara aktarılır. Ortaklara borçlar kalemi çoğu zaman fiktif içerikli olabildiğinden kaynağı sorgulanmalı; ikrazatçı borçlarının bu kaleme kayıtlanabildiği göz önünde bulundurulmalıdır.
Diğer Borçlar	Personele veya SSK ya olan borçların firmaların aylık ödeme rakamları ile orantılanarak kaç aylık ödemenin biriktiği kontrol edilir. Bu tutarların yüksek olması önemli erken uyarı sinyali olarak değerlendirilir.
Ödenmemiş sermaye	<p>Firmada sermaye artırımını yapılmış veya sermaye taahhüdü kapatılmış gibi görünmesine karşın genellikle genellikle fiktif bir kayda alımdan kaynaklandığına konu nakdin bünyeye hiç girmediğine ve buna bağlı ortaklardan alacaklar hesabının çalıştırıldığına sıkça rastlanmaktadır. Reel bir sermaye artırımının olmaması sebebi ile ortaklardan alacaklar ile özkaynaklar arındırılmalıdır.</p> <p>Firmanın bir önceki yıl elde ettiği karın bir sonraki dönemde nerede olduğu, özkaynakta kalıp kalmadığı hesaplanmalıdır. Geçmiş yıl karlarının son dönemde bünyeden çıktığı hesaplanan kısmı öncelikle dağıtılacak kar paylarına aktarılmalı aşan kısım var ise ilgili öz kaynak kaleminden çıkarılarak kısa vadeli ortaklara borçlar kalemine aktarılmalıdır. Arındırılmış mali tablolarda dağıtılacak kar paylarının kısa dönem içerisinde özvarlıktan çıktığı dikkate alınmalıdır.</p> <p>Mevcut birikmiş karlara yönelik cari dönemde gerçekleşen bir dağıtım olup olmadığının veya planlanıp planlanmadığının bilgisi alınmalı buna istinaden kar dağıtımı yapılmalıdır. Özellikle temettü dağıtmakta olan ve buna meyilli firmalarda cari dönemler için yapılacak ticaret sicil gazetesini sorgularında kar dağıtımlarının ilan edildiği ticaret sicil gazeteleri tespit edilebilmektedir.</p>
Kısa vadeli ve	Mali tablolar bazında kısa vade 0-12 ay arası, uzun vade ise 12 ay

Uzun vadeli ayrımı	aşan süreler için kullanılan tanımlamalardır. İlgili finansal tabloların tarihi her ne ise izleyen 12. ay sonuna kadar geçen süre kısa vadeli olarak kabul edilmektedir.	
Evalüasyon	Dövizli borç ve/veya alacakların buldukları döneme ait kurlarla değerlendirilerek TL karşılıklarının mali tablolarda raporlanmış olması gerekmektedir. Mali analist tarafından yapılan incelemede özellikle dövizli banka, alacak ve dövizli borçlanmaların evaluasyonlarının yapılıp yapılmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Yapılan kontrollerde eğer lehte ya da alehte kur farkı tespit edilmiş ise ilgili kaleme eklenip çıkarılarak karşılığında gelir tablosundaki gelir /gider hesabına yansıtılır ve dönem kar/zararı düzeltilir.	
Leasing işlemleri	Finansal kiralama faaliyetleri bir iktisadi kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm riskler ile yararların kiracıya bırakıldığı kiralama olarak tanımlanmıştır. Konu değişiklik sonrasında firmalar finansal kiralama borçlarını kayda almaya başlamıştır. Banka, kiralama konu varlığın anapara maliyeti aktifte Maddi olmayan duran varlıklar içerisindeki haklar kaleminde değerlendirilmekte, pasifteki borçları ise vade ayırım yaparak Mali Borçlar içerisindeki diğer mali borçlar kalemi içerisinde değerlendirilmektedir.	
UFRS'ye göre şerefiye	Şerefiye bir varlığın özellikle bir iştirakin veya bağlı ortaklığın nominal değeri ile makul veya piyasa değeri arasındaki farktır.	
Amortisman uygulamaları	VUK	UFRS
	Amortisman ayırmak zorunlu değildir.	Amortisman ayırmak zorunludur.
	Faydalı ömrü devlet belirler.	Faydalı ömrü şirket belirler.
	Finansman giderleri ayrıştırılmaz.	Finansman giderleri ayrıştırılır.
	Bina maliyetinin içinde kalan arsa arazi maliyeti ayrıştırılmaz.	Bina maliyetinin içinde kalan arsa arazi maliyeti ayrıştırılır ve kalan kısım için

		amortisman ayrılır.
	2. el mallar için tam amortisman ayrılabilir.	2. el mallar için ancak kalan faydalı ömürlerine paralel amortisman ayrılabilir.
	Hurda değer dikkate alınmaz.	Hurda değer dikkate alınır, tamamen amorti edilmiş olmasına karşın fiilen kullanılan varlıklar için maliyet bedelinden emsal değeri düşülür kalan tutar üzerinden amortisman ayrılır.
	Kıst amortisman zorunlu değildir.	Kıst amortisman zorunludur.

3.5. ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

3.5.1. UFRS Temel Varsayımları Hakkında

UFRS' nin temel varsayımları;

- Her işletme kârını maksimize etmek için faaliyette bulunur.
- Aksi ispatlanana kadar her işletmenin uygulama ve muhasebe kayıtları doğrudur.
- Gelir ve gider olarak kaydı yapılan her tutar vergi matrahını doğrudan etkiler.
- Tahakkuk esası; Tahsilat veya ödemelerden bağımsız olarak işlemlerin ve diğer olayların etkisi gerçekleştiğinde ilgili döneme kayıt yapılmasıdır.
- İşletmenin sürekliliği; İşletme tüzel kişiliğinin sonsuza kadar devam edeceği varsayımına göre faaliyetlerin yürütülmesidir.

3.5.2. UFRS Uygulamaları Hakkında

3.5.2.1. Stok Değerleme Yöntemi

UMS 11 (inşaat sözleşmeleri), UMS 39 (finansal araçlar) ve UMS 41 (biyolojik varlıklar) dışındaki tüm stok kayıtları bu standarda göre yapılır. FIFO ve ağırlıklı ortalama maliyet metoduna göre stok değerlemesi yapılabilir. LIFO uygulanamaz. Stoklar için değer düşüklüğü karşılığı ayrılması fiili durum nedeniyle veya işletmenin tercihinin bağlıdır.

3.5.2.2. Devam Eden Yatırımlarda Finansman Gideri Aktifleştirilmesi

UFRS' ye göre tüm yatırım süreci içerisinde hiçbir zorunluluğa bağlı olmaksızın finansman giderlerinin aktifleştirilmesi veya kâr/zarara yansıtılması firmanın inisiyatifine bırakılmıştır. Ancak yatırım tamamlandıktan sonra faizler gider kaydedilmelidir, kur farkları ise isteğe bağlı olarak aktifleştirilebilir. UFRS' ye göre duran varlıklar içerisinde aktifleştirilmiş bir finansman gideri var ise mutlaka bu gider ayrıştırılarak kalan kısım için amortisman ayrılmalıdır.

VUK' a göre sabit kıymetin aktife alındığı takvim yılının sonuna kadar oluşan faiz giderleri ve kur farkları aktifleştirilmekte olup izleyen dönemde bu kalemlerin aktifleştirilmesi ya da gider yazılması ihtiyaridir. Ancak ilk yıl hangi seçenek (maliyet ya da gider) tercih edilmiş ise takip eden yıllarda aynı seçenek zorunlu olarak uygulanacaktır. Duran varlıklarda aktifleştirilmiş bir finansman gideri var ise bu tutar ayrıştırılmadan toplam maliyet üzerinden amortisman ayrılır. Dolayısıyla aktifleştirilmiş olan finansman giderleri de amortismanına konu olmaktadır.

SPK mevzuatında ise; yatırım tamamlanana kadar tüm finansman giderleri aktifleştirilir ancak yatırım tamamlandıktan sonra sadece kur farklarının aktifleştirilmeye devam edilmesi mümkündür. Yatırım tamamlandıktan sonra faiz giderleri kâr/zarara yansıtılmamaktadır.

3.5.2.3. UFRS Amortisman İçin Üç Yöntem

Standart Yöntem: Faydalı ömre göre hesaplanan normal amortisman yöntemidir.

Hızlandırılmış Yöntem (Azalan Bakiyeler): İşletme iki katına kadar amortisman ayırabilir ancak bu yöntemde UFRS'nin amacı teknolojisi yeni olan ve çok yoğun bir şekilde kullanılan duran varlıkların amorti edilmesidir. Amaç gideri arttırmak değildir. Çünkü UFRS kâr maksimizasyonunu benimsemiştir.

Hanelerin Toplamı (Rakamları Toplamı): Amortisman için öngörülen faydalı ömür örneğinin 4 yıl ise $4+3+2+1=10$ ortak payda alınarak 1. yılda $4/10$ ' luk kısmı, 2. yılda $3/10$ ' luk kısmı, 3. yılda $2/10$ ' luk kısmı ve 4. yılda ise $1/10$ ' luk kısmı amorti edilir.

3.6. MALİ ANALİZDE KULLANILAN TEKNİKLER

Mali tablolar, işletme ile ilgili çeşitli önemli ve uygulamaya yönelik soruların cevaplarını araştırmak için analize tabi tutulmaktadır (Akgüç, 2005:345).

İşletmenin borç ödeme gücü var mıdır? İşletme sermayesi yeterli midir? İşletme dengeli bir şekilde finanse edilmiş midir? İşletme, uzun süreli borçlarını ödemede güçlüklerle, imkânsızlıklarla karşılaşabilir mi? İşletme duran varlıklara aşırı yatırım yapmış mıdır? İşletmenin faaliyet sonuçları, kârlılığı yeterli midir? Bu sorular artarak devam edebilir.

Finansal tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında başlıca bilgi kaynağı olmalarının yanı sıra kredi kararının en önemli dayanağını oluşturmaktadır. Bu nedenle, finansal tablolar analizi bankalar için çok önemli olmaktadır. Bankalar kendilerine sunulan finansal tabloların doğruluğu ve güvenilir olmalarını kontrol etmektedirler. Finansal tablolar sağlıklı bir şekilde hazırlanmadığı takdirde analiz

teknikleri ile kredi talep etmekte olan firmaların mali durumu hakkında güvenilir sonuçlara ulaşmak mümkün olmamaktadır (Polat, 1995:86-87).

Genel olarak muhasebe verilerinin, bu soruların büyük bir kısmını cevaplama da yardımcı olduğu söylenebilmektedir. Ancak mali tablolarda yer alan hangi kalemlerdeki değişikliklerin, eğilimlerin ve kalemler arasındaki ilişkilerin, bu soruları cevapladığını bilmek, ortaya koymak gerekmektedir. Örneğin, bir işletmenin duran varlıklarının tutarı, o işletmenin kısa süreli borç ödeme gücü hakkında çok az bilgi vermekte, hatta hiç bilgi vermeyebilmektedir. Yine tek bir yıla ilişkin kâr rakamı, o işletmenin faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinde yeterli olmayabilir. Buna göre, işletmelerle ilgili soruları cevaplayabilmek için, mali tablolar incelenirken hangi noktalar üzerinde durulması gerektiğinin, hangi ilişki, eğilim ve değişikliklerin, hangi sorunun cevabını oluşturduğunun açık olarak bilinmesi zorunlu olmaktadır. Gerçekten mali tablolar analizi, bir işletmenin mali durumunun ve mali yönden gelişmesinin yeterli olup olmadığını belirlemek için, mali tablolarda yer almakta olan kalemlerdeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin ve bu ilişkilerin incelenmesinden ve gerektiğinde aynı endüstri kolundaki diğer işletmelerle karşılaştırmalar yapılmasından ibaret olmaktadır.

Çeşitli göstergeler, ölçüler, karşılaştırmalar, işletmenin mali durumunun, kârlılığının, verimliliğinin değerlendirilmesinde yardımcı olmaktadır. Mali tabloların analizinde aşağıda açıklamaları yapılan teknikler kullanılmaktadır.

3.6.1. Karşılaştırmalı Mali Analiz

Karşılaştırmalı mali analiz, bir işletmenin iki veya daha fazla dönemlerine ilişkin mali tablolarının birbirini izleyen dönemler bakımından karşılaştırmalı düzenlenmesi ve bu tablolarda yer almakta olan kalemlerde zaman içerisinde oluşan değişikliklerin incelenerek değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (İnan, 1994:64-65). Bu mali analiz türü dinamik bir analiz türü olup, belirli bir tarihte düzenlenmiş mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş olduğu artış veya azalış miktarlarını incelemektedir.

Finansal tabloların iki dönemli olarak düzenlenmesi durumunda, cari dönemin verileri geçmiş dönemin verileri ile karşılaştırılmakta ve artış veya azalışlar ve bunların yüzdeleri buna göre saptanmaktadır. Buna karşın, karşılaştırmalı tabloların ikiden fazla dönemi içerecek biçimde düzenlenmesi durumunda, karşılaştırmalar iki biçimde yapılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:519).

En önceki yıl temel yıl olarak alınmakta ve tüm karşılaştırmalar bu yıla göre yapılmaktadır. Her iki yıl, kendisinden önce gelen yıllarla karşılaştırılmaktadır.

Karşılaştırmalı mali analizin en büyük üstünlüğü, incelenen işletmenin gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır. Mali tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin incelenmesi, işletmenin ve onun mali karakteristiklerinin hangi yönde gelişmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca karşılaştırmalı mali analiz, işletmenin gelecekteki gelişmesi hakkında tahminlerde bulunmak yönünden de yararlı olmaktadır. Koşullarda büyük değişiklik olmadığı sürece, işletmenin geçmişteki eğilimine uygun düşen bir gelişme göstereceği beklenebilir (Akgüç, 2005:347).

Karşılaştırmalı tablolar analizinde beklenen yararın sağlanabilmesi için karşılaştırmaya esas alınan dönemlerin aynı uzunlukta olması, tablonun içerdiği bilgilerin aynı muhasebe kuram ve ilkelerine göre belirlenmiş olması gerekmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:519).

Karşılaştırmalı mali analiz yapılırken analistin, işlemlerin daima cereyan ettikleri tarihlerde muhasebeleştirildiğini, bu nedenle mali tablolarda yer alan kalemlerin çok farklı fiyat düzeylerini yansıtabileceğini göz önünde tutması gerekmektedir. Mali tablolarda yer alan bazı kalemler, para değerindeki değişiklikleri çok yakından izleyebildikleri halde bazı kalemler, ancak işletme tarafından elde edildikleri tarihteki maliyet bedelleri ile tablolarda gösterilebilmektedirler. Ayrıca bazı kalemlerdeki artış veya azalışlar, reel olmaktan ziyade, fiyat düzeyinin değişmesi nedeniyle tamamen görünüşte fiktif olabilmektedir. Bu nedenle, fiyat dalgalanmalarının hızlı ve aşırı olduğu dönemlerde, mali tablolarda yer alan

kalemlerdeki artış ve azalışlar incelenirken, değişiklikler yorumlanırken, ihtiyatlı davranmak gerekmektedir.

Karşılaştırmalı mali analiz ile işletmenin verimlilik, kârlılık, mali yapısı gibi konularda detaylı bilgi edinilmektedir. İşletmenin cari dönem verileri ile geçmiş dönem verileri yahut sadece geçmiş dönem verileri üzerinde karşılaştırmalı analiz yapılmaktadır. İşletmenin mevcut durumu ve geçmiş faaliyet dönemlerinin karşılaştırılmasıyla ortaya konulan analiz sonuçları doğrultusunda işletme politikalarına yön verilirken işletmenin başarısı da ortaya konulmaktadır.

“Dikey yüzdeler analizi”, ”Ortak paydaya indirgenmiş tablolar” olarak da adlandırılan yüzde metodu ile mali analizde, mali tablolarda yer alan her bir kalemin, toplam içerisindeki payı yüzde olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemle mali tablolar analiz edilirken birden fazla yılın rakamlarının karşılaştırılması esas alınmamaktadır.

Bir yılın rakamları üzerinde hesaplama yapılmaktadır. Ancak aynı tablo üzerinde birden fazla yılın verilerinin de bulunması durumunda yüzde tutarlar itibariyle karşılaştırmalar yapmak mümkün olmaktadır. Bu metod daha çok işletmenin sektördeki ortalamalar veya diğer firmalarla karşılaştırılması için kullanılmaktadır (Özer, 1997b:738).

Bilançoların yüzde yöntemine göre analizinde inceleme dönemine ilişkin bilanço verilerine gereksinim vardır. Analiz üç sütun üzerinde yapılmakta ve birinci sütuna bilanço verilerinin tutarları, ikinci sütuna her kalemin kendi grup toplamı içerisindeki oranı yazılmaktadır. Üçüncü sütuna ise, her kalemin bilanço toplamına olan oranı yazılmaktadır. Böylece bu biçimde hazırlanacak bilançoların her kaleminin, hem mutlak değerlerini hem de gerek kendi grupları içindeki gerekse genel toplam içindeki ağırlıklarını görme ihtimali elde edilmektedir.

Gelir tablolarının yüzde yöntemine göre analizde, net satışlar 100 olarak kabul edilmekte ve diğer kalemler net satışlara oranlanmaktadır. İstenirse gelir tablosu verilerinin kendi grupları içindeki oranları da bulunabilmektedir.

Bir işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını tanıyıp, hakkında tam bir hüküm verebilmek için, onun faaliyette bulunduğu endüstri kolundaki diğer işletmelerin durumuyla karşılaştırılması gerekmektedir. Bunun için kalemleri tablo içindeki nispi önemlerine göre yazarak başka işletmelerinki ile karşılaştırırız. Bu metod, aynı zamanda işletmenin kendi içinde analiz edilmesini mümkün kılmaktadır (Bektöre ve Çömlekçi, 1980:55).

Bu analiz yönteminin, diğer tekniklere kıyasla iki önemli üstünlüğü bulunmaktadır (Akgüç, 2005:347-348).:

Diğer mali analiz teknikleri, mali tablolarda yer alan kalemlerin toplam içindeki görece önemlerini göstermedikleri halde, bu yöntem, her bir kalemin toplam içindeki yüzdesini, payını açıkça ortaya koymaktadır.

Mali tablolar ve bu tablolarda yer alan kalemlerdeki değişiklikler salt rakamsal olarak gösterildiğinde, aynı endüstri kolunda benzer işletmeler arasında anlamlı karşılaştırmalar yapmak imkânı bulunmamaktadır. Örneğin aynı endüstri kolunda A işletmesinin stoklarının 100.000 TL, B işletmesinin stoklarının ise 200.000 TL olması halinde, salt rakamları esas alarak yapılacak bir karşılaştırma anlamlı olmayabilmektedir. Buna karşılık, stokların A işletmesinde varlık toplamının %10'unu oluşturmasına karşılık B işletmesinin %30'unu oluşturduğunun ifadesi, çok daha anlamlı olabilmektedir.

3.6.2. Eğilim Yüzdeleri (Trend Analizi)

Bu yöntemde, finansal tablolarda bir yıl baz yıl olarak kabul edilmekte ve o yıla ait tutarlar 100 kabul edilerek bunu izleyen dönemlere ilişkin aynı tür değerlerin baz yılına göre yüzde olarak değişimi hesaplanmaktadır. Trend analizi veya indeks yöntemi ismi ile de anılan bu yöntem, işletmede dinamik analiz yapılmasına imkân vermektedir. Eğilim yüzdeleri analizinde, işletmelerin finansal tablolarında yer alan kalemlerin dönemler arasında göstermiş olduğu artış veya azalışlar tespit edilmekte

ve bu değişikliklerin temel yıla göre oransal önemleri ortaya konularak işletmenin gelişme yönü incelenmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2001:575).

Yüzdelerin yorumundan beklenen faydanın sağlanabilmesi için incelenen dönemin uzun tutulması faydalı olmaktadır. Baz alınarak seçilecek yılın mali verilerinin olağanüstü durumlardan etkilenmemiş (teşvik, mevzuat, grev v.b.) ayrıca enflasyon oranının çok farklılık göstermemiş yıllardan seçilmiş olması bu metodun başarısını artırmaktadır (Emlak Bankası, 1997:45). Mali analist, bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimleri saptayarak ve aralarında örgütsel (organik) bağ bulunan belirli kalemlerin göstermiş olduğu eğilimleri karşılaştırarak, inceleme dönemindeki olumlu veya olumsuz gelişmeler hakkında sonuçlara varmaktadır.

Eğilim yüzdeleri hesaplanırken esas amaç, birbiri ile ilişkisi olan aralarında örgütsel bağ bulunan bilanço kalemlerinin göstermiş olduğu eğilimlerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle, bilançoda yer alan önemsiz, diğer bilanço kalemleriyle aralarında organik bağ kurulamayan kalemler için eğilim yüzdesi genellikle hesaplanmamaktadır. Bilanço kaleminin tek başına göstermiş olduğu eğilim, mali analist için fazla aydınlatıcı, bilgi verici olmayabilmektedir. Birbiriyle ilgili kalemlerin göstermiş oldukları eğilimlerin karşılaştırılması, daha anlamlı, analiz için daha değerli olmaktadır.

Trend analizlerinde dikkate alınması gerekli bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlara uyulmaması yanlış ve yanıltıcı sonuçlar elde edilmesine neden olacağından, elde edilen sonuçların güvenilirliği açısından bu hususların sağlanması gerekmektedir. Bunlar kısaca aşağıda açıklandığı şekildedir.

Seçilen baz yılı analiz sonuçlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek hatalı sonuçlara gidilmesine neden olabilmektedir. Örneğin piyasalardaki aşırı durgunluk yahut dalgalanma veya krizin olduğu bir dönemin ele alınması durumunda buna bağlı olarak bütün işletme faaliyet sonuçları da farklı çıkmaktadır. Aşırı durgunluk döneminin baz alınması halinde normal faaliyet dönemindeki satışlar bile yüksek görünürken, kârlılık oranları da gerçek durumu yansıtmayacaktır.

Mali tablolar enflasyona göre düzeltilmeli yahut mali tablolar üzerindeki enflasyon etkileri dikkate alınmalıdır. Enflasyon etkilerinin dikkate alınmaması durumunda, sonraki yıllarda ortaya çıkacak artışların gerçek artış mı, yoksa fiyat artışlarından kaynaklanan fiktif (gerçek değeri yansıtmayan) artışlar mı olduğu anlaşılacak ve tamamı gerçek artışlar gibi dikkate alınacaktır. Gerçekte enflasyona ilişkin özel düzenlemeler yapılmadıkça enflasyonun etkilerinin mali tablolarda yapılacak düzenlemelerle ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Ancak bunun asgariye indirilmesi açısından yararlı olmaktadır.

Trend analizleri tek başına yeterli olmayacağından diğer analiz teknikleriyle, özellikle rasyolarla birlikte kullanılması gerekmektedir. Trend analizlerinde mali tablolarda yer alan kalemlerin yıllar itibariyle trendleri incelenirken aynı dönem içerisindeki işletmenin başarı ve verimliliğine ilişkin diğer yöntemlerle bunların desteklenmesi gerekmektedir.

Sadece trend yüzdeleri değil, aynı zamanda mutlak rakamların da esas alınması gerekmektedir. Sadece trend yüzdelerinin esas alınması durumunda analiz sonuçlarının hatalı olması sonucu ortaya çıkabilmektedir. Yukarıdaki a ve b başlığı altında açıklandığı üzere baz yılının doğru seçilmesi ve enflasyonun mali tablolar üzerindeki etkilerinin tam olarak giderilmesi mümkün olmamaktadır. Diğer taraftan tabloda yer alacak yüzdeler, dikey yüzde yönteminde farklı olacağı için mali tablo kalemlerinin tablo içerisindeki genel ağırlığını göstermeyecektir. Örneğin, net baz yılının net satışlarının 100.000 TL olduğu kabul edilirse, birinci yılın net satışlarının 105.000 TL olduğu bir ortamda satışlardaki artış sadece %5 olmaktadır. Diğer taraftan 50.000 TL olan diğer olağan gider ve zarar kaleminin 200.000 TL olduğu düşünülürse, diğer olağan gider ve zararlar hesabındaki artışın %400 olduğu görülecektir. Mutlak rakamların dikkate alınmaması durumunda, net satışlardaki %5 gibi önemsiz bir artışa karşın diğer olağan gider ve zararlar kaleminde %400 gibi önemli bir artışla karşılaşmıştır. Mutlak rakamlar dikkate alınmadığı için analistin normal şartlar altında %400 oranında artan giderler ile daha yakından ilgilenmesi gerekmektedir. Oysa mutlak rakamların da yer alması durumunda artışın 150.000 TL

gibi ihmal edilebilir bir rakamdan kaynaklandığı ve üzerinde durulmaması gerektiği anlaşılmaktadır.

Trend analizinde sadece esas alınan baz yılına göre ilgili yılda artış yahut azalışlara ilişkin olumlu veya olumsuz yüzdeler hesaplanmaktadır. Bu yüzde rakamlarının mukayesesi için her sektör için değişmez kriterler mevcut olmamaktadır. Bu rakamların yorumu ve değerlendirilmesi tamamıyla analizi yapan kişiye bağlı olmaktadır.

3.6.3. Oran Analizi

Bir işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları incelenirken ve değerlendirilirken, işletmenin finansal tablolarında görülen rakamlardan çok, bilanço ve gelir tablosunda yer alan kalemler arasındaki ilişkiler daha anlamlı olmaktadır. Bu nedenle finansal analizde, oranlardan geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Oran analizi, işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını kendi içinde ve aynı veya farklı sektörden diğer işletmelerin sonuçları ya da sektör sonuçlarıyla karşılaştırarak incelemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu kullanım sadece bir dönem için olabileceği gibi, iki veya daha fazla dönem için olabilmektedir. Bu yönüyle oranlar işletme içinde ya da dışında olan analizciye işletmenin mevcut durumu, yönetimin yeterliliği veya işletmenin uzun vadeli beklentilerini değerlemeye çalışma, yönetime kendi faaliyetlerini değerlendirme, hatalarını düzeltme ve finansal kararsızlıklar ile ticari başarısızlıklara sürükleyici koşullardan ve kararlardan kaçınma gibi durumlarda yardımcı olmaktadır (Özdemir, 1999:26).

Rasyo analizleri statik analiz türünden olmaları nedeniyle sadece bir yıla ilişkin mali tablolar üzerinde yapılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, rasyolarda herhangi bir orana ulaşmak değil, o oranı yorumlayabilmek önemli olmaktadır. Elde edilen sonuçların yorumlanmasında temel olarak üç ilke esas alınmaktadır.

Bunlardan birincisi, işletmenin önceki yıl standartlarıdır. Bu standartlar ise ancak işletmenin 5, 6 veya daha fazla yıl verileri üzerinde yapılacak aynı türden

analizlerle elde edilecek standartlar olabilmektedir. İşletmenin sadece ilgili dönem verilerini tek başına değerlendirilmesi yerine, özellikle yönetim analizlerinde geçmiş yıllara göre izlediği trendin de dikkate alınması yararlı olmaktadır. Bu nedenle bu analiz tekniğinin sadece bir yıla ilişkin mali tablo kalemleri arasında yapılmasına rağmen daha açık bir ifade ile ilgili oranların birden fazla yıla ilişkin mali tablo kalemlerinin birbiriyle oranlanması mümkün olmamasına rağmen birden fazla yıla ilişkin mali tablolar üzerinde yapılacak analiz sonuçlarının bir arada değerlendirilmesi de analiz sonuçlarının daha sağlıklı yorumlanması için gerekli bir hal almaktadır.

Sonuçların yorumlanmasında esas alınacak bir diğer kriter ise, işletmenin içinde bulunduğu sektörlerle ilişkin standartlardır. Ancak bu standartların esas alınabilmesi için, öncelikle bu standartların belirlenmiş olması gerekmektedir. Bu şekilde işletmenin durumu sektörde standart kabul edilen değerlerle mukayese edilerek işletmenin likiditesi, mali yapısı, kârlılığı v.b. durumları hakkında bir kanaate varılacaktır.

Sonuçların yorumlanması sırasında dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise, uluslararası standartlardır. İlgili konuda belirlenen uluslararası standartların da analiz sonuçlarının yorumlanmasında kullanılabilmesine rağmen, bu konuda oldukça dikkatli davranılması gerekmektedir. Çünkü uluslararası standartların bütün işletmeler için bir standart olarak kabul edilerek çok katı şekilde uygulanması oldukça hatalı sonuçlara neden olabilmektedir.

Analizlerde önemli olan oranların hesaplanması değil, bu oranların yorumlanmasıdır. Bu itibarla; analizi yapacak olan kişinin yeterli bilgi düzeyine sahip olması yanında yeterli tecrübesinin de olması zorunludur. Bu yorumlarda yapılacak bir hata işletmenin, olduğundan daha farklı şekilde ele alınmasına neden olacağından belirli bir risk payı da içermektedir.

Analizlerde bir tek oran ile sonuca gidilmesi mümkün olmayacağından varılan sonuçların birden çok rasyo ile desteklenmesi gerekmektedir.

Mali tablolara yansımayan yahut yansımakla birlikte rasyolarda net olarak görülmeyen nedenlerden dolayı işletmenin karşı karşıya kaldığı riskler daha açık bir ifadeyle gizli riskler de tespit edilebildiği oranda bu analizlerin yorumunda kullanılabilirdir.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise, temel rasyoların tali ve diğer rasyolarla desteklenmesi zorunluluğunun bulunmasına rağmen gereğinden fazla rasyoların esas alınması durumunda ise, analizi yapan kişi gereksiz detaylarla uğraşmak zorunda kalacağı için asıl önemli noktaları gözden kaçırabilmektedir: Bu nedenle analizi amacına yönelik olarak hangi rasyoların kullanılacağı önceden tespit edilmeli ve gereksiz detaylarla uğraşılmamalıdır.

Rasyoların yorumlanması sırasında gerek işletmenin özel durumlarının ve gerekse ekonominin ve diğer çevresel şartların da dikkate alınması gerekmektedir.

İşletmelerin mali tabloları üzerinden hesaplanacak rasyolar işletme sahip ve yöneticilerine yahut ortaklara yada işletmeye yatırım yapacak yatırımcılara aşağıdaki konularda bilgi sağlamaktadır (Özer,1997b:757).

İşletmenin likidite durumu hakkında, mali yapısı hakkında, kârlılık durumu hakkında ve benzeri diğer hususlar hakkında geniş bilgiler sağlamaktadır.

İşletmenin rakip firmalarla mukayese imkânı vereceğinden, işletmenin rekabet gücü hakkında bir kanaat edinilmektedir.

İşletmenin mevcut durumu ve geçmişteki elde edilen sonuçlar ışığında sektör standartları ve rakip firmaların durumları da dikkate alınarak geleceğe yönelik bir planlama aracı olarak kullanılabilir.

Kredi verenler açısından verilen kredilerin ne denli risk altında olduğu ortaya konulacak ve en önemlisi verilen kredinin geri dönmeme ihtimalinin olup olmadığı belirlenmeye çalışılarak muhtemel riskler önceden görülerek gerekli tedbirler alınacaktır.

Bu analizler işletme içinde yapılabileceği gibi yatırımcılar, kredi verenler yahut işletmeyle ilgili üçüncü kişiler tarafından işletme dışında da yaptırılabilir.

İşletme içinde yapılan analizlerde mali tabloların yanı sıra muhasebe sisteminde yer alan diğer verilerden de yararlanılacağı için yapılan mali analiz daha sağlıklı olmaktadır.

Mali analizde, sadece oranları hesaplamak, mali tablolarda yer alan kalemler arasında basit matematiksel ilişkileri göstermek, tek başına yeterli olmamaktadır. Deyim yerinde ise, oranları hesaplamak mali analizin mekanik yönü olarak ifade edilebilir. Önemli olan hesaplanan oranların yorumlanması ve değerlendirilmesidir (Akgüç, 1998:21).

3.6.3.1. Mali Analizde Kullanılan Rasyolar

Firmalarda yapılacak her analiz bir amaca yönelik olup, basit bir oranı ifade eden rasyoyu, finansal tabloların çeşitli kalemlerini kullanarak hesaplamak mümkün olmaktadır. Ancak analizin amacının ne olduğunu hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekmektedir. O zaman görülecektir ki, hesap edilen çok sayıda rasyonun ancak belli sayıda olanları amaca uygun düşmektedir (Türko, 1994:86).

Örneğin, firmaya kısa vadeli kredi bulmak için yapılan mali analizde likiditenin ölçülmesi önem kazanmaktadır. Firmaya kısa vadeli kredi verenler için önemli olan, borcun zamanında ve tamamen geri ödenebilmesi olmaktadır. Firmanın uzun vadedeki kârlılığını kısa vadeli kredi verenler için pek fazla önem ifade etmemektedir. Uzun vadeli kredi sağlanması için yapılacak mali analizde ise, önemli olan firmanın faaliyetlerinin verimliliği ile kazanç gücü olmaktadır. Verimin düşük oluşu, kârın azlığı uzun vadede borçların geri ödenmesinde yetersiz kalınacağına işaret eder. Mali analizde kullanılan rasyolar aşağıda anlatılmaktadır.

3.6.3.2. Likidite Oranları

Likidite oranları, kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek, başka bir deyişle likidite riskini değerlendirmek, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır (Akgüç, 2005:380). Gerek firma yöneticileri gerekse firmaya borç verenler açısından firma borç ödeme kapasitesinin bilinmesi oldukça önemli olmaktadır. Bu nedenle firmanın dönen varlıkları ile kısa süreli borçları arasında bir ilişki kurularak firmanın kısa sürede borçlarını ödeyebilme kapasitesi belirlenmeye çalışılmaktadır.

İşletmelerin cari durumlarının belirlenmesinde; dönen varlıkların ne derece güvence teşkil ettiğinin, varlıkların kalitesi ve likiditesi açısından incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, işletmeye borç verenlerin güvencede olup olmadığı belirlenirken, net işletme sermayesinin yanında, varlıkların kalitesi ve likidite derecesine de bakmak gerekmektedir.

Bir varlığın kalitesi ile o varlığın satışa çıkarıldığı zaman gerçek değerini bulma ihtimali ifade edilmektedir. Örneğin devlet tahvillerinin kalitesi yüksektir. Çünkü vadesi geldiğinde, kayıtlı değeri üzerinden ödenmektedir. Varlığın likiditesinden belirtmek istenen ise; bir varlığın paraya çevrilmesindeki çabukluk ve kolaylık özelliği olarak ifade edilmektedir.

Net işletme sermayesi, dönen varlıklardan kısa vadeli yabancı kaynakların çıkarılması ile bulunan tutarı ifade etmektedir. Net işletme sermayesinin finansmanı uzun vadeli yabancı kaynaklar ve özkaynaklar ile karşılanmaktadır. Başka bir ifade ile net işletme sermayesi, firmanın uzun vadeli bir varlığı olmaktadır. Net işletme sermayesi yatırım projeleri değerlendirilirken, yatırım olarak dikkate alınmaktadır (Ercan ve Ban, 2005:22).

Net işletme sermayesinin yeterliliği, net işletme sermayesinin tutarından çok, cari oranla, başka bir deyişle dönen varlıkların kısa süreli yabancı kaynaklara oranı ile ölçülmektedir. Normal olarak, bu oran ne kadar yüksek ise, işletmenin borç

ödeme gücü o kadar fazla anlamına gelmektedir. Bununla beraber cari oranın çok yüksek olması, işletmenin yönetimi açısından sakıncalı görülebilmektedir. Gerçekten bu oranın gereğinden yüksek olması, işletmenin elinde atıl fonlar bulunduğunu veya mali kaynakların verimli olmayan varlıklara yatırılmış olduğunu, kaynakların etkin bir şekilde kullanılmadığını göstermektedir (Akgüç, 2005:284).

Net işletme sermayesi gereksinimini etkileyen başlıca faktörler şunlardır; işletmenin niteliği, karakteri, üretim süresi veya satılacak malların tedarik süresi, satılacak malların birim maliyeti, işletmenin satış hacmi, satın alma ve satış koşulları, stokların devir hızı, alacakların devir hızı, dönen varlıkların değerinde düşme ihtimali, konjonktür hareketler, mevsimlik hareketler ve kullanılan teknoloji şeklinde sayılabilir.

3.6.3.3. Firmaların Likidite Yapısının Analizi

3.6.3.3.1. Cari Oran

Şirketin kısa süreli borçlarını ödeyebilme gücünü ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını gösterir. Oranın yüksek olması şirketin likidite durumunun kuvvetli olduğunu gösterir. Bununla birlikte oranın aşırı yüksek olması firmanın sahip olduğu fonları yeterli verimlilikte kullanamadığına işaret eder.

$$\text{Cari Oran} = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Borçlar}$$

Genel bir kural olarak cari oranın 2:1 olduğu kabul edilmekle birlikte reel ekonomi, faaliyet kolu, çalışma koşulları, iş hacmi, sektör yapısı (inşaat taahhüt, karayolu taşımacılığı gibi.) vb. faktörler dikkate alındığında; oranın 2'den büyük olması yetersiz olarak yorumlanacağı gibi, 2'nin altında olması da yeterli olarak kabul edilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde likidite çok yüksek olmadığından, bu ülkelerde sınai ve ticari işletmelerde cari oranın 1,5 olmasının yeterli olabileceği ileri sürülmektedir.

Gerçekten gelişmekte olan ülkelerde, ticaret bankalarının genellikle kısa süreli kredi verme eğiliminde olmaları, sermaye piyasasının gelişmemiş olması, gerçek anlamda sermaye şirketlerinin (anonim şirketlerin) sayısının sınırlı oluşu gibi kurumsal nedenler ve varlık yapıları, işletmelerin daha çok kısa süreli yabancı kaynak kullanmalarına neden olmaktadır. Bu durum, anılan ülkelerdeki firmaların cari oranlarının, gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük olmasına yol açmaktadır. Ayrıca sürekli enflasyonist süreç içinde yaşayan ekonomilerde artan işletme sermayesi esas itibariyle kısa süreli borçlarla finanse edildiğinden, bu olgu da cari oranda düşüşe neden olmaktadır.

Cari oranın hesaplanmasında amaç, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ölçmek ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını ortaya koymaktır. Cari oran, işletmenin borç ödeme kapasitesini, net işletme sermayesi tutarına kıyasla daha iyi gösteren bir ölçü olarak kabul edilmektedir. İşletmenin borç ödeme gücünü net işletme sermayesine göre daha iyi gösteren cari oranın yeterli olup olmadığına karar verebilmek için (Akgüç, 2005:382-387);

- Dönen varlıkların yapısının
- Satın alma ve satış şartlarının
- Satışların düzenliliğinin ve kârlılığının
- İş hacminin özelliklerinin
- Mevsimlik hareketlerin
- İşletmenin faaliyette bulunduğu sektörün
- İşletmenin bankalardaki kredi riskinin
- Stok devir hızının
- Alacak devir hızının incelenmesi gerekmektedir.

3.6.3.3.2. Likidite Oranı (Asit-Test Oranı)

İşletmenin ani kısa süreli borç ödeme yeteneğini gösteren ve cari oranı tamamlayan bir orandır. Bu oran, para ve kolaylıkla paraya çevrilebilen değerlerin kısa süreli borçlara bölünmesi suretiyle bulunmaktadır. Kısacası dönen değerlerden

stokların düşülmesi sonucu kalan tutarın kısa vadeli borçlara bölünmesi şeklinde formüle edilmektedir. Likidite oranı, aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır:

$$\text{Likidite oranı} = (\text{dönen varlıklar} - (\text{stoklar} + \text{diğ. dön. varlıklar})) / \text{ks. vad. yb. kay.} * 100$$

Bu oran firmanın ani kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin daha duyarlı bir ölçüsüdür. Genel olarak literatürde bire-bir oranını ideal bir ölçü olarak kabul etmekle birlikte oranın yorumunda aktivite oranlarına da dikkat etmek gerekmektedir. Şöyle ki alacakların tahsil süresinin borç ödeme süresinden kısa ve stok devir hızı yüksek olan firmaların nakit ihtiyacının asgari düzeyde olduğu kabul edilmektedir.

Firmanın çalışma konusu ve faydalandığı kredi türlerine göre örneğin emtia ve vesaik karşılığı kredilerini geniş ölçüde kullanıyor ise bu kredilerin karşılığı emtia içerisinde bulunduğundan, daha düşük oranda bulunacak likidite oranı da bu açıdan yeterli sayılabilmektedir. Likidite oranının üç yıl içerisindeki seyri firmanın kısa vadeli mali imkanlarının gelişmesi hakkında fikir verebilecek nitelikte olup, mali analiz sırasında dikkate alınması gereken hususlardan birisidir.

Likidite oranı değerlendirilirken incelenen firmanın kısa süreli borçlarının yapısı da dikkate alınmaktadır. Büyük ölçüde müşteri avansı ile çalışan, müşterilerinden peşin tahsilat yapan firmaların likidite oranlarının düşük görülmesi doğal karşılanmaktadır. Çünkü müşteri avansları normal olarak gelecek hesap döneminde stokların satılması ile kapatılacaktır.

Kısaca özetlemek gerekirse, işletmenin stok ve alacak devir hızları, kısa süreli borçlarının yapısı, borçların para ya da mal olarak ödenme şekilleri ve vade dağılımı, satış düzensizliğinden doğan iş riski gibi etkenler dikkate alınmadan likidite oranı hakkında kesin bir yargıya varmak yanlış yorumlamalara sebep olmaktadır.

3.6.3.3.3. Nakit Oranı (Disponibilite Oranı)

Bu oran, para ve benzeri değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara oranını ifade etmektedir. İşletmenin elindeki mevcut hazır değerleri ile kısa vadeli borçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini gösteren bir oran olarak değerlendirilmektedir. Bir anlamda işletmenin acil bir durumda mevcut para durumunu göstermektedir. Firmanın faaliyetlerinin durdurulduğu varsayılarak; likit değerleri ile mevcut faaliyetleri kapsamında yapmış olduğu olağan giderlerini ne kadar süre ile finanse edebileceğini göstermekte olan nakit oranının %20'nin altına düşmemesi genel bir kural olarak arzulanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:615).

Gerek cari orana göre gerekse likidite oranına göre daha duyarlı bir oran olan nakit oranı, aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

Nakit oranı=Hazır değerler/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar.* 100

Bu oranın bir civarında olması istenmesine rağmen, bu oranların yorumu, mali analizin yapılış amacına göre farklı olmaktadır. Kredi analizlerinde bu oranın 1 çıkması iyi bir değer olarak kabul edilmektedir. Çünkü işletme bütün kısa vadeli borçlarını hazır değerleriyle karşılayabilecektir. Bu nedenle kredi üzerindeki risk payı azaltılmış olmaktadır. Ancak yönetim analizlerinde 1 oranı çok olumlu karşılanmamaktadır. Çünkü kısa vadeli yabancı kaynakları karşılayacak oranda elde hazır değer tutulması, işletmenin kaynaklarını verimli kullanmadığı ve elde atıl fon tuttuğu anlamına gelmektedir ki, bu da işletmenin verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.6.3.3.4. Dönen Varlıklar/Toplam Yabancı Kaynaklar

Dönen varlıkların yabancı kaynakları karşılayabilme gücünü ortaya koymaktadır. Sektörel analizler yapılırken Dönen Varlıklar/Toplam Yabancı Kaynaklar rasyosunun ortalaması dikkate alınmaktadır. Bu rasyo ne kadar yüksek

olursa firmanın dönen varlıklarının toplam yabancı kaynakları karşılayabilme gücü o düzeyde arttığını göstermektedir.

3.6.3.4. Firmanın Finansal Yapısının Analizi

3.6.3.4.1. Aktivite Oranları

İşletmenin çalışma durumunun analizinde, işletme faaliyetlerinde kullanılan varlıkların etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını ölçmek için kullanılan oranlar olarak tanımlanmaktadır. Mali analiz çalışmalarında genel olarak aşağıda maddeler halinde açıklanan aktivite oranları kullanılmaktadır.

3.6.3.4.2. Ticari Alacakların Satışlara Oranı ve Ticari Alacakların Ortalama Tahsil Süresi

Ticari alacakların satışlar içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) satışların peşin satışlardan fazla olup olmadığını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması, satışların çoğunlukla kredili (vadeli) yapılmakta olduğunu veya kredili satışlarda uzun vadeye gidildiğini göstermektedir.

Firmanın normal ticari ve sınai çalışmaları ile ilgili satışlarından doğmuş alacaklarının yani, aktifteki kısa ve uzun vadeli alıcılar, alınan çekler, alacak senetleri ve diğerleri toplamının gelir tablosunda gösterilen yıllık net satışlar toplamına bölünmesi ile hesaplanmakta olup, aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir.

Ticari alacakların satışlara oranı= (kısa vadeli ticari alacaklar + uzun vadeli ticari alacaklar) / net satışlar * 100

Bu oran aracılığıyla ticari alacakların ortalama tahsil süresi hesaplanmaktadır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin hesaplanan oran %20 ise ortalama tahsil süresi $0.20 * 365 = 73$ gün olarak hesaplanmaktadır.

Ortalama süre, ticari alacaklar bakiyesinin, satışların günlük ortalamasına bölünmesi şeklinde de hesap edilmektedir. Bu şekilde hesaplanan ortalama süre kredili satışların ortalama süreleri değil, tüm satışların ortalama süresidir. Kredili satışlara ait ortalama sürenin hesaplanabilmesi için, kredili yıllık satışlar toplamının bilinmesi gerekmektedir. Kredili satış tutarını bulmak her zaman mümkün olmadığından ticari alacakların satışlara ait oranı hesaplanırken eldeki verilerle yetinilmektedir. Firmanın alacaklar toplamı, dönen varlıklar arasında büyük bir yekün oluşturuyorsa, bu alacaklarının gerçek duruma uygun olup olmadığını anlamak üzere esaslı bir şekilde inceleme yapılması gerekmektedir.

3.6.3.4.3. Ticari Borçların Satışların Maliyetine Oranı ve Ticari Borçların Ortalama Ödeme Süresi

Firmanın normal ticari ve sınai çalışmaları ile ilgili satışların maliyetine ilişkin alımlardan kaynaklanan ticari borçların yani, pasifteki kısa ve uzun vadeli satıcılar, borç senetleri ve diğer ticari borçlar toplamının gelir tablosunda gösterilen yıllık satışların satılan malın maliyeti (SMM) toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanmakta ve çıkan değer 100 ile çarpılmaktadır.

Ticari borçların satışların maliyeti içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) alışların peşin alışlardan fazla olup olmadığını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması, faaliyetler kapsamında mal alışlarının çoğunlukla kredili (vadeli) olduğuna, ek finansman imkanlarının bulunduğuna işaret etmekle birlikte firmanın vadesi gelen borçlarını yenilediği ve ödeme gücünün içinde bulunduğu durumları da ifade edebilmektedir. Bu oran aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Ticari borçların satışların maliyetine oranı= (kısa vadeli .ticari borçlar + uzun vadeli ticari borçlar) /SMM *100

Bu oran aracılığıyla ticari borçların ortalama tediye süresi hesaplanmaktadır.

Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir. Örneğin; oran %30 ise ortalama tediye süresi $0.30 * 365 = 109$ gün olarak hesaplanmaktadır.

3.6.3.4.4. Stok Devir Hızı - Devir Sayısı

Firmalar için stokların devir hızı önemli bir gösterge olup, bu hız stokların ne kadar zamanda nakde dönüştüğünü, yılda kaç defa satıldığını ve geri dönüşüme uğradığını ifade etmektedir. Bazı sanayi firmalarında stok devir hızının yüksek olması verimlilik göstergesi olarak kabul edilmektedir (Ercan ve Ban, 2005:41). Gelir tablosunda gösterilen yıllık satışların maliyeti toplamı verilen sipariş avansları dışında tutularak ortalama stok toplamına bölünerek elde edilmektedir. Ortalama stok, devre başı ve devre sonu değerlerin toplanıp ikiye bölünmesi ile pratik olarak hesaplanmaktadır. Stok devir hızı; stokların yılda kaç kez devrettiğini göstermektedir. Bulunan sayının olumlu veya olumsuz olduğu, satışa konu olan malların alım ve satım özelliklerine göre değerlendirilmektedir. Aşağıdaki şekilde formüle edilebilir:

Stok devir hızı= $S.M.M/ortalama\ stok$

Stok devir hızının yeterli olup olmadığı konusunda bir standart bulunmamaktadır. Firmanın geçmiş yıl stok devir hızları veya aynı iş kolundaki diğer firmaların stok devir hızları ile karşılaştırılması gerekmektedir. Stok devir hızının yüksek olması, firmanın daha fazla kazanç elde etmek için stoklara daha az para bağladığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda firma daha etkili bir rekabet imkanına sahip olmaktadır. Özellikle işletmelerin incelenmesinde stok devir hızı; stoktaki malların kalitesi, satış çalışmalarının verimi, malların satış kabiliyeti hakkında fikir edinmek için kullanılan bir analiz aracı olmaktadır.

3.6.3.4.5. Aktif Devir Hızı

Net satış tutarının ortalama aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Ortalama aktif toplamı dönem başı ve dönem sonu aktif toplamlarının 2'ye ölünmesi ile elde edilmektedir. Aşağıdaki formül aktif devir hızını vermektedir.

Aktif devir hızı=net satışlar/ortalama aktif toplamı

Firmanın mevcut kaynaklarının etkin kullanılıp kullanmadığının göstergesi olan oran; firmada sermaye ve emek yoğunluğu ile varlık kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Aktif devir hızı, firmanın varlık yapısı içerisinde duran varlıklarının görelî önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda aktif yapısı varlık devir hızını etkilemektedir. Aktif devir hızı yavaş iş kollarında maddi duran varlıklar yapı içerisinde genellikle önemli yer tuttuğundan bu durum kârlılığî etkilemekte ve iş riskini yükseltmektedir. Bu oranın düşük olması işletmenin tam kapasite ile çalışmadığını göstermektedir. Buna karşılık aktif devir hızı yüksek olan iş kollarında talebe göre varlık ayarlaması daha kolay yapılabildiğinden iş riski de o ölçüde azalabilmektedir.

Aktif devir hızının yavaş olması firmada tam olarak kullanılmayan varlıkların bulunduğuna işaret edebilmektedir. Buna karşın firmanın duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutup tutmadığı aktif devir hızını yorumlarken dikkate alınması gerekmektedir (Ziraat Bankası, 2000:86).

3.6.3.4.6. Nakde Dönüşüm Süresi ve Finansman Süresi

Nakde dönüşüm süresi; firmanın mal alımından nakde dönüşmesine kadar geçen süreyi ifade etmektedir. Bu sürenin kısa olması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Bu oranlar aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Nakde dönüşüm süresi=alacakların ortalama tahsil süresi+stok tutma süresi

Finansman süresi=alacakların ort.tahsil sür.+stok tutma sür.-borç tediyeye sür.

Nakde dönüşüm süresi ile borç tediyeye süresi arasındaki fark ise firmanın finansmana ihtiyacı olan gün sayısını vermektedir.

3.6.3.5. Mali Bünye Oranları

İşletmenin kaynak yapısının ve uzun vadeli borç ödeme gücünün ölçülmesinde kullanılan oranlar bu grupta toplanmaktadır. Başka bir deyişle işletmenin özkaynağının yeterli olup olmadığı, kaynak yapısı içinde borç ve özkaynağın dengesi ve özkaynak olarak oluşturulan fonların ne tür dönen varlık ya da duran varlıklara kullanıldığı ölçülmesinde kullanılan oranlardır. İşletmenin gerek uzun vadeli borçlarının anapara ve faizlerinin ödenip ödenemeyeceğinin analizinde, gerek kaynaklardan yararlanma derecesinin belirlenmesinde bu oranlardan yararlanılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2001:618).

İşletmenin sağlamlık derecesi hakkında tam bir yargıya ulaşmak için, kaynak yapısının ve sermaye yeterliliğinin analizi gerekmektedir. İşletmenin uygun bir şekilde finanse edildi mi? Özkaynaklar ile yabancı kaynaklar arasında uygun bir denge var mıdır? Finansman kaynaklarının toplam kaynaklar içerisindeki oranları nelerdir? Gibi soruların cevapları bu gruptaki oranlar yardımıyla bulunmaya çalışılmaktadır. En çok kullanılan oranlar aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır.

3.6.3.5.1. Finansman Oranı

İşletmenin maddi özkaynaklara göre ne oranda borçlandığını göstermektedir. Normal olarak orta çaptaki işletmelerde bu oranın %100'ü (bire bir) geçmemesi gerekmektedir. Yani işletmenin maddi özkaynaklardan fazla bir miktar borçlanması, mali güven bakımından istenen bir sonuç olmamaktadır. Bu oran ne kadar büyük

olursa alacaklılar da o oranda düşük bir mali güven ile korunmuş olmaktadır. Bu oran aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır.

Finansman oranı=yabancı kaynaklar/özkaynaklar *100

Bu oranın %100'ün üzerinde olması toplam yabancı kaynakların özkaynaklardan daha fazla olduğunu, %100'ün altına düşmesi ise toplam kaynaklar içerisinde özkaynakların oranının daha fazla olduğunu göstermektedir. Özkaynakların fazlalığı temelde iki şekilde etki göstermektedir. Birincisi, işletmenin mali yapısı yabancı kaynak oranının fazla olması durumuna göre daha kuvvetli olacağı için, işletmeyi dışarıdan gelecek olumsuz baskılara karşı daha güçlü kılmaktadır. Başka bir ifadeyle işletmenin, ekonomideki herhangi bir istikrarsızlık yahut fiyat dalgalanmaları ya da ekonomik krizden daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan özkaynak oranının fazlalığı işletmeden alacaklı olanların haklarının daha fazla güvencede olduğunu göstereceği için işletmeye kredi verecek olan kişi ve kuruluşların daha uygun şartlarla işletmeye yabancı kaynak sağlamalarına zemin hazırlamaktadır.

Ancak bütün bunlara rağmen özkaynak oranının yüksekliğinin temelde şu sakıncaları bulunmaktadır; Bunların başında yabancı kaynak maliyetlerinin bir noktadan sonra ek maliyetler getirmesidir. Yani denge noktasından sonra yabancı kaynağın getirisi maliyetinin altına düşeceğinden, bu dengenin çok iyi kurulması gerekmektedir. Diğer taraftan yabancı kaynak oranının özkaynak oranından fazla olması işletmeyi sürekli olarak bir risk altında bırakmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak özellikle kriz dönemlerinde işletmenin çok zor durumda kalması da ihtimal dahilinde değerlendirilmektedir. Başka bir sıkıntı ise yabancı kaynak oranının belirli bir seviyenin üstüne çıkması durumunda, işletmenin mali bağımsızlığını kaybedeceğidir.

Toplam mali borçlar / pasif toplamı ise toplam kaynakların % kaçının, mali borçlardan oluştuğunu ifade etmektedir. Oranın yüksekliği firmanın işletme dışı kaynak olarak daha çok banka kredisi ve diğer mali borçlara başvurduğunu

göstermektedir. Oranın düşüklüğü ise firmanın finansman kaynağı olarak banka dışı kaynaklardan (satıcı kredisi, finansman bonusu gibi borçlanma senetleri çıkarılması, müşteri avansları v.b.) yararlandığını ortaya koymaktadır (Akgüç, 2005:402).

Maddi Duran Varlıkların Özkaynak ve Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı

Bu oran şöyle formüle edilmektedir;

$$M.D.V \text{ (Net)} / (U.V.Y.K.+ \text{Özkaynak}) *100$$

Duran varlıklar toplamının prensip olarak özkaynaklarla karşılanması gerekmektedir. Özkaynakların yetersiz kaldığı durumlarda uzun vadeli yabancı kaynaklardan da yararlanılmaktadır. Bulunan oran; özkaynak ve uzun vadeli yabancı kaynakların net maddi duran varlıklara bağlanmış olan kısmını vermektedir. Diğer bir deyimle, net maddi duran varlıkların ne oranda firmanın kendi kaynakları ve uzun vadeli yabancı kaynak imkanları ile finanse edildiğini göstermektedir.

3.6.3.5.2. Kârlılık Oranları

Nihai hedefi kâr olan işletmeler kâr amacına yönelik olarak kurulmakta olup, faaliyetleri sonucu uzun vadede kâr sağlayabildikleri sürece varlıklarını sürdürebilmektedirler. Bu nedenle işletmelerin kârlılığı bütün faaliyetlerin odak noktası olarak kabul edilmektedir.

Kârlılık oranları, yatırım ve satışlar üzerine kârlılık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İşletmelerin kârlılığı işletme yöneticileri açısından önemli olup, kârlılık bu kişilerin başarısını göstermektedir. İşletmenin zarar etmesi ya da beklenen kârın sağlanamaması da başarısızlıklarını göstermektedir. Çünkü oluşan kârdan bu kişiler pay almaktadır. İşletmeye yatırım yapacak üçüncü kişiler de kârlılıkla ilgilenmektedir. Dolayısıyla yatırımın asıl amacı yatırımdan beklenen düzeyde gelir

elde edilmesi olarak kabul edilmektedir. Kredi verenler açısından en önemli faktör ise kredinin geri dönmesi olduğundan kredinin geri dönmesi işletmenin kârlılığına bağlı olmaktadır. Yine Devlet açısından da önemli görülen kârlılık, vergilendirme yönüyle önemli hal almaktadır.

Bir firmanın elde ettiği kârın, ölçülü ve yeterli olup olmadığını belirlemek için şu etmenlerin gözönünde tutulması gerekmektedir (Akgüç, 2005:427):

- Sermayenin alternatif kullanılış alanlarında sağlayabileceği gelir,
- Genel ekonomik koşullar,
- Aynı endüstri kolunda benzer firmaların kâr oranları,
- Geçmiş yıllarda kârın göstermiş olduğu eğilim,
- İşletmenin planladığı kâr hedefleri.

İncelenen firmanın kârı ilk bakışta tutar olarak az gözüktüğü dahi, kârlılık oranı, aynı endüstri kolundaki diğer işletmelerden daha yüksek ise, görece olarak söz konusu işletmenin kârının tatminkâr olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca, iktisadi hayattaki durgunluk nedeniyle bir işletme zarar edebilir. Eğer zarar oranı, aynı endüstri kolundaki benzer işletmelerden daha az ise, uğranılan zararı yöneticilerin başarısızlığı olarak yorumlamamak gerekir. Kârlılık oranları aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır;

3.6.3.5.2.1. Brüt kâr marjı

Brüt kâr/net satışlar oranını ifade etmektedir. Brüt satış kârı oranının zaman içerisinde yükselme eğilimi göstermesi, firmanın lehine yorumlanacak olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Net kâr marjı Net kâr/net satış tutarı oranını ifade etmektedir. Bilanço kârının net satışlara oranı net satışların yüzde kaçının işletmenin vergi öncesi karını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Anılan oranın yüksek olması ve yükselme eğilimi

göstermesi firma için olumlu bir gelişme olarak yorumlanmaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Bilanço kârlılığı=bilanço kârı(vergi öncesi/sonrası)/net satışlar *100

3.6.3.5.2.2. Özsermaye kârlılığı

Özkaynakların kârlılığını ifade eden bu oran, işletmenin ortaklar tarafından yatırılmış bulunan sermaye ve diğer fonların kârlılık derecesini saptamaya yaramaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Özsermaye kârlılığı=net kâr/Özsermaye * 100

Genel olarak bu oran ne kadar yüksek olursa sermaye sahiplerinin firmaya temin ettiği fonların kârlılık derecesi de o kadar yüksek olmaktadır. Öz sermaye kârlılığının düşmüş olması, daima olumsuz bir gelişmeye işaret olmayıp, böyle durumlarda düşüşün nedenleri araştırılmalı, işletmenin yeni yatırımlara girip girmediği veya geçen yıllarda gösterilmesi veya yıllara dağılması gereken bir takım giderlerin bir yılda gösterilip gösterilmediği tespit edilerek bir sonuca varılması gerekmektedir. Yüksek kârlılık oranına, firmanın aşırı borçlanması sonucu ulaşılmış ise bu sonucun ihtiyatla karşılanması gerekmektedir.

3.6.3.5.2.3. Aktif kârlılığı

İşletmenin öz ve yabancı kaynaklarını ne derece kârlı kullandığını saptamaya yaramaktadır. Elde edilen oran ne kadar yüksek olursa kaynakların da o derece kârlı kullanılmış olduğu sonucuna varılmaktadır. Aşağıdaki gibi formüle edilmektedir.

Aktif kârlılığı = net kâr/aktif toplamı * 100

Net kârın, özkaynaklara ve aktif toplamına oranları firma sahibinin veya şirket yöneticilerinin yönetimde gösterdiği başarıyı belirlemektedir. Ancak rantabilite

oranları, firmaların çalışma konularına, özellikle sanayi sektöründeki yeni kuruluşlara ve konjonktür şartlarına göre değişebileceğinden değerlendirmede bu faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKALARIN TİCARİ KREDİ POLİTİKALARI

4.1. KREDİ KAVRAMI VE KREDİ TÜRLERİ

Genel olarak kredi, itibar anlamını taşımaktadır. Ekonomik ilişkilerde, vadeli mal ve hizmet satışını ve ödünç para verme olayını ifade etmektedir. Bankacılıkta ise, geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan bir firmaya (gerçek veya tüzel kişiye) nakdi veya gayri nakdi bir itibarın, geri alınmak kaydıyla, bir bedel (faiz, komisyon) karşılığında belirli bir süre için verilmesi veya bir hizmet taahhüdünün garanti edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ziraat Bankası, 2004:1).

Bugünkü iktisadi faaliyetlerde kredi önemli bir rol oynamaktadır. Babadan kalma üretim metodlarını sürdüren işletmelerin, modern üretim metodlarını uygulayabilmeleri, emek yoğun üretim yönteminden sermaye yoğun üretim yöntemine geçmeleri, üretilen malların iç ve dış pazarlarda sürümünü sağlayan ticari faaliyetin etkinliğinin artırılması, sanayi işletmelerinin kurulması, genişletilmesi ve işletilmesi, taşıma hizmetlerinin geliştirilmesi v.b. sermaye gerektirmektedir.

Sermaye ihtiyacını özkaynakları ile karşılayamayanlar kredi talep etmektedirler. Halkın kısa ya da uzun bir süre kullanmadığı paraları gelecek bir tarihte geri ödeme vaadinde bulunarak almak istemektedirler. Böylece kısa ya da uzun bir süre kullanmak istemedikleri paralarını ödeme vaadine karşı vermek isteyenler ile ödeme vaadinde bulunarak para almak isteyenler arasında bir piyasa oluşmaktadır (Zarakolu, 1993:51).

Geleneksel olarak, ticari bankaların müşterilerine geçici bir destek sağlamak için sadece kendini likidite eden krediler sundukları varsayılmaktadır. Hatta ticari bankaların ilk dönemlerinde, bu geleneğin realiteden daha çok ideal olarak kalmasının mümkün olabileceği kabul edilmektedir. Bugün ise uygulamada krediler sadece kısa vadeli, kendi kendini likidite eden ticari kredilerden oluşmamaktadır.

Bunun yanında farklı özelliklerde, farklı vadelerde ve değişik amaçlara yönelik pek çok kredi türü uygulamaya konu olmaktadır (Aras, 1996:7).

Kredi talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişinin güvenilir olup, olmadığı çeşitli yöntemlerle hakkında yapılacak istihbaratla anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kredi alanın aldığı krediyi kısmen ya da tamamen geri ödeyememesi her zaman olasıdır. Bankacıların bu konudaki görevi, kredinin geri ödenmeme riskini en aza indirgeyecek önlemleri almaktır. Ticari bankaların müşterilerine kullandırdığı krediler iki temel grupta incelenmektedir. Bunlar, kurumsal krediler ve bireysel krediler olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.1.1. Kurumsal Krediler

Bankaların firmalara kullandırdıkları büyük hacimli krediler kurumsal krediler kapsamında değerlendirilmektedir. Müşterilerin kredilendirilmesi; sunulan fonlara belli ödeme süreleri tanınmasını, kullanım ve geri ödeme koşullarını belirleyerek, alacakların güvenceye alınmasını gerektirmektedir. Alacakların müşterilerden tahsil edilmesi, alacak sürelerini izleyerek, vadesi dolmaları tahsil etmek ve gerektiğinde uyarı yöntemine başvurarak, kredilerin geri dönmemesi nedeniyle uğranılacak kayıpların en az düzeyde tutulması çabalarını gerektirmektedir (Capell ve Swinne, 1981:11).

Bankalar yaşadıkları deneyimler sonucu kredilendirme konusunda yeteneklerini oldukça geliştirmişlerdir. Değişken şartlar ve çeşitli amaçlarla şirketlere uygun kredi çeşitleri sunmada başarılı olduklarını ispatlayan bankalar, çeşitli işletmelerin yanında büyük kamu kuruluşlarına bile kredi kullandırmaktadırlar.

İşletmeler genel olarak şu sebeplerden dolayı kredi kullanmaktadırlar; mevsimlik çalışma sermayesi ihtiyacı, vadeli çalışma sermayesi ihtiyacı, duran varlıkların finansmanı, duran varlıkların yenilenmesi, ödeme koşullarındaki değişmelerin finansmanı, olağanüstü harcamaların finansmanı ve zarar eden işletmelerin kaynak ihtiyacıdır.

İşletmelerin kredi kullanımı için başkaca pek çok sebep sayılabilmektedir. Her ne kadar, birbirlerinden farklı olsalar da, kredi çeşitleri vadelerine, teminatlandırılmalarına ve diğer özelliklerine göre farklı gruplara ayrılmaktadırlar.

Kısa ve uzun vadeli kredi, yenilenen ya da süresi uzatılabilen kredi, durumuna ya da nakdi-gayri nakdi olarak kullanılmaktadırlar. Kredilerin önemli bir bölümü çalışma sermayesinin finansmanına yönelik kullanılmaktadır. Bir yıldan kısa süreli olan bu tür kredilerin yarısı mevsimsel özelliklere sahip sektörlerde faaliyet göstermekte olan veya projelere bağlı çalışan firmalar tarafından kullanılmaktadır. Finansal yapısı zayıf veya kârlılığı yetersiz küçük işletmelere kısa vadeli krediler teminatlı olarak kullanılmaktadır.

İşletmeler uzun vadeli kredileri genellikle eşit taksitler halinde geri ödemektedirler. Bu tür krediler sabit varlık alımı veya işletme sermayesinin süreklilik gösteren kısmının finansmanında kullanılmaktadır. Borçlanma amacına göre vadeli krediler teminatlı veya teminatsız olabilmektedir. Genelde kredilerin vadesi iki ile beş yıl arasında değişmektedir (Berk, 2001:9).

Uzun vadeli krediler ülkemizde yaygın kullanılmasa bile, batı da bu tür krediler bankaların kredi portföyünde artarak önemli bir yer almaktadır. Büyük bankaların ticari ve endüstriyel kredilerinin önemli bir kısmı bu tür kredilerden oluşmaktadır. Batılı ülkelerde bankalar bu tür kredileri kullandırmayı, sağladığı daha yüksek getiri yüzünden tercih etmektedirler. Fakat kısa vadeli kredilerle karşılaştırıldığında bankaların daha uzun dönemde riske girmelerine yol açmaktadırlar.

4.1.2. Bireysel Krediler

Herhangi bir hizmetten yararlanılması ya da varlığın satın alınmasında, ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, belirlenmiş koşullarda ödenmek üzere kullanılan krediler geniş anlamda bireysel kredi olarak adlandırılmaktadır.

Tüketicilere kullandırılmakta olan bireysel krediler, son yıllarda riskin dağıtılması prensibine uygun olarak oldukça önemli bir paya ulaşmıştır.

Bireysel kredilerinin temel amacı, bir mal ya da hizmetin satışını özendirmek veya bir ihtiyacı karşılamaktır. Oysa ticari kredilerin temel amacı kârlılıktır. Bireysel krediler, genellikle aylık taksitler halinde geri ödenmek iken, ticari kredilerin geri ödemesi kredinin türüne göre değişkenlik kazanmaktadır. Ticari kredilerde teminat olarak, işletme rehni, teminat mektubu, ticari senetler, şirket varlıkları ya da şirket ortaklarının özel varlıkları kullanılırken, bireysel kredilerde borçlunun potansiyel geliri ve satın alınan mal teminat oluşturmaktadır.

4.2. KREDİLENDİRME SÜRECİ

Modern iş bölümünün yer aldığı bir ekonomide kredi kurumlarının işletmelere kredi sunma işlevi, eldeki kaynakları işletmelere ya da özel müşterilere güvenceli bir şekilde dağıtmaktan oluşmaktadır. Bu sürecin aynı zamanda gerçekten fon gereksinimi olan projelerin önem sırasına göre kredilendirilmesi gerekmektedir (Berk, 2001:111).

Kurumsal müşterilerin kredilendirilmesinde, fonların firma hedeflerine uygunluğunu sağlamada bilinçli bir planlama, yürütme, koordinasyon ve kontrol faaliyetlerine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca kredilendirilen işletmelere sunulabilecek fon tutarlarının, müşterilerin özelliklerine ve kredi kurumlarının imkanlarına göre değişebileceği de belirtilmelidir.

Kamu bankaları, uluslararası genel kabul görmüş Banking International Settlement (BIS) çerçevesinde hazırlanan kredi politikaları gereği kârlı faaliyetlere ağırlık vermektedir. Pazarlama birimleri ile koordineli yürütülen çalışmalar sayesinde hem krediler ayağında hem de şube dışı kâr birimlerinde çağdaş bankacılık anlayışı yerleşmektedir.

Kamu bankalarının bu yeni vizyonunun ilk ayağında krediler grubu, bankacılık bilgisi yüksek, deneyimli, piyasa bilgisine hakim, ileri teknolojiden yararlanabilen, hızlı ve doğru karar alabilen, insiyatif kullanabilen, riski sürekli izleyen, uzmanlaşmış personel ile donatılmıştır.

Sektör ve piyasaların, sürekli ve etkin bir şekilde izlenmesi yanında, oluşturulacak çağdaş bilgi işlem altyapısı, veri tabanı ve etkin teknoloji kullanımıyla müşteri segmentasyonlarına göre farklı kredilendirme sistemleri geliştirilmektedir.

Muhtemel risklerin izlenmesi, birimler arasında etkin ve sürekli bir işbirliğiyle, iletişim sağlanması, hizmet içi ve dışı eğitim kanalları ile sürekli eğitilen nitelikli insan kaynağı ile iş süreçlerinin tam-doğru tanımlanması ve uygulanmasıyla, öne çıkan bir kredi politikası izlenmektedir.

Kamu bankalarında kredi riskinin minimize edilmesi konusunda yapılacak çalışmalar ile daha sağlam bir aktif yapı elde edilmektedir. Müşteriler içerisinde sektör, bölge ve kişi bazında risk derecelendirmesi (az riskli, orta riskli, riskli gibi) yapılmak suretiyle riskin düşürülmesi, kredi kayıt bürosu veritabanı yardımı ile oluşturulan değerlendirme (scoring) programı ile müşterinin kredibilitesi belirlenerek geri ödememe riskinin en aza indirgenmesi, orta ve uzun vadeli proje kredileri taleplerinin değerlendirilebilmesi için, analiz ve değerlendirme kriterleri oluşturularak mevzuat düzenlemesine gidilmektedir. Risk artışlarının nedenleri araştırılarak makul olmayan gelişmelere derhal müdahale edilmesi ve çok boyutlu erken uyarı sisteminin hayata geçirilmesi çalışmaları sürmektedir. Kaynakların nihai tüketiciler, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde yoğunlaşması ile risk tabana yayılarak minimize edilmektedir (Erdoğan, 2002:191-192).

4.2.1. Kredi Kullandırma İlkeleri

Bankacılık uygulamalarında müşterilerin kredilendirilmesinde, temel oluşturan prensipler; güvence, likidite, kârlılık olarak bilinmektedir. Günümüz

bankacılık sisteminde, değişen çevre koşulları bu temel prensiplere yenilerini eklemektedir. Bu konudaki temel prensipler aşağıda açıklanmaktadır.

4.2.1.1. Güvence

Bu prensibe göre müşterilerin kredilendirilmesi, bankanın finansal güç ve yapısını olumsuz etkilememelidir. Kredilendirmede bankayı güvenceye almanın temel koşulu, kredi kararının güncel ve güvenilir bilgilere dayandırılması olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında müşteri ile kredi ilişkisine girilmeden önce, bankaların iyi bir mali analiz ve istihbarat çalışması yapması gerekmektedir. Ayrıca bir firmanın kredilendirilmesinde, firmanın ortak ve yöneticilerinin moralite, yetenek, kapasite ve bilgi seviyelerinin belirlenmesi bankaların potansiyel riskten korunmasında etkili olmaktadır. Kredinin teminatlara başvurulmadan geri dönmesini tüm bankalar arzu etmektedir (Şakar, 2001:59). Bu sebeple kredinin kullanım alanlarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

4.2.1.2. Likidite (seyyaliyet)

Kullandırılan kredinin kısa sürede ödenmesi, donuklaşmaması, firmaların faaliyet yapısına ve sezona uygun şekilde kullandırılması anlamında önemli bir prensip olarak kabul edilmektedir. Likiditesi yüksek kredilerin, güvenilirliği ve kârlılığı daha da artmaktadır. Kredilerin likit olması halinde, bankalar daha fazla kredi talebini karşılar ve bunun sonucunda, çok sayıda müşteri ile ilişki kurulabilmektedir.

4.2.1.3. Verimlilik

Kredinin pazar şartlarına göre rantabl kullandırılması, kredi faizinin yanı sıra yeterli düzeyde komisyon ve gelirin sağlanması anlamına gelmektedir. Bankacılıkta giderek artmakta olan rekabet, kredilerin koşullarında farklılaştırma imkanı, kurumsal müşterilerin pazarlık gücünü artırmakta ve bankaların kâr marjlarını büyük ölçüde daraltmaktadır (Berk, 2001:112). Bu nedenle verimin artırılmasında, bir

yandan maliyetlerin kontrol altına alınmasına ağırlık verilirken, diğer taraftan da bankaların gelir kaynaklarının artırılmasını gerekli kılmaktadır.

4.2.2. Kredilerin Yapılandırılması - Kredi Talebine Uygun Kredi Türü ve Koşullarının Tespiti

Ticari bankalar son yıllarda başarılı kredi kullandırma yöntemleri geliştirmiş ve farklı koşullarda, farklı amaçlarla firmalara uygun kredi çeşitlerini başarılı bir şekilde sunmaktadırlar. Hemen her iş kolundan firmalar zaman zaman kredi kullanmaktadır. Hatta büyük kamu kuruluşlarının da banka kredisiyle finansman sağlama yoluna gittikleri sıkça görülmektedir (Hempel vd., 1990:449).

Kredilerin yapılandırılması aşamasına ulaşıncaya kadar geçen adımlarda, kredi mülakatlarında, firma ziyaretlerinde, yapılan istihbarat ve mali analizde toplanan bilgiler kredi analizcisine müşterinin krediyi geri ödeme konusunda, isteklilik derecesi ve firmanın geri ödeme kapasitesi hakkında yeterli bilgileri sağlamaktadır. Kredi analizcisi, bu bilgileri değerlendirerek kredi tahsis etmeye karar verdiği takdirde kredilendirme sürecinde bir sonraki aşama kredinin yapılandırılması olarak belirlenmektedir (Seval, 1990:209).

Müşterilere tahsis edilen krediler çok çeşitlilik göstermektedir. Krediler teminatsız, maddi teminatlı, garantili veya şahsi teminatlı olabileceği gibi, bir kez ödemeli kredi limiti şeklinde veya eşit ödemeli olarak kısa vadeli, orta vadeli veya uzun vadeli koşullarla verilmektedir. Kredi yapılandırılmasının başarılı olabilmesi için uygulanacak temel ilke, müşterinin finansman ihtiyaçları ile kredi imkanlarını uyumlu bir şekilde birleştirebilmek, müşterinin ihtiyaçlarına cevap verecek kredi imkanları sunabilmektedir. Müşterinin kredi değerliliği yüksek olsa dahi, kredinin kötü bir şekilde yapılandırılması geri ödenememesine yol açmaktadır.

Kredilerin yapılandırılmasında birinci aşamayı, uygun borçlanma ve finansman koşullarının seçilmesi oluşturmaktadır. Yapılacak bu seçim, kredinin amacına, fonlanan işlemin niteliğine, müşterinin geri ödeme kapasitesine ve geri

ödeme kaynaklarına bağılı olarak yapılmaktadır. Genel olarak bir kredi fonlandığı varlıkların meydana getirdiğı nakit ile geri ödenmektedir. Bu bakımda krediler; cari varlıkları finanse eden krediler ve sabit varlıkları finanse eden krediler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

4.2.3. Kredi Yapılandırmasının Krediler Süreci İçindeki Yeri ve Önemi

Kredi yapılandırma süreci, kredinin geri ödeme koşullarının kredinin amacına uygun olarak biçimlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Yetersiz istihbarat ve yetersiz mali analiz, kredinin geri ödenmemesinin nedeni olabileceğı gibi müşterinin ihtiyacına uygun olmayan ve kötü yapılandırılmış bir kredi de olumsuz sonuçların doğmasına sebep olabilmektedir. Örneğın çok sıkı geri ödeme koşulları olan bir kredi sözleşmesi müşteriye faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu sermayeden yoksun bırakabilmektedir. Müşteri bu durumda yeni kredi bulamadığı takdirde işini büyütüp geliştiremeyecek, başlangıçta kötü geri ödeme koşulları ile almış olduğı bir kredi firmayı daha fazla dış fonlara ve yeni kredilere bağımlı hale getirmektedir. Diğer taraftan çok serbest bir şekilde belirlenmiş geri ödeme koşulları da bankanın müşterinin borçlarını geri ödeme üzerindeki kontrolünü kaybetmesine neden olmaktadır.

Miktarı doğru saptanmayan bir kredi de sonradan sorunlu hale gelebilmektedir. Gerçekte 500 Bin TL'ye ihtiyaç duymakta olan bir firmanın ihtiyaçları doğru olarak tespit edilemez ve sadece 200 Bin TL kredi verilirse sonuçta banka geri ödenmeyen 200 Bin TL ve yeni bir kredi veya süre talep etmekte olan bir firma ile uğraş vermek zorunda kalabilir. Bu durumun tam tersi olarak 200 Bin TL kredi ihtiyacı olan bir firmaya 500 Bin TL kredi tahsis edilmesi halinde müşteri ihtiyacını aşan 300 Bin TL'yi kredinin amacı dışında başka yerlerde kullanabilmektedir. Firmanın bazen fazladan almış olduğı kredileri, bilgisi olmadığı alanlarda değerlendirmeye çalışması, firmayı zarara uğratabilmektedir. Sonuçta firmanın zarar görmesi, bankanın da bu durumdan olumsuz etkilenmesine sebep olmakta, dolayısıyla geri ödeme aşamasında yeterli fon sağlayamayan firma, bankanın da sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır.

Genel olarak özetlemek gerekirse; geri ödeme koşulları, miktarı, vadesi, teminatları ve fiyatı müşteri ihtiyaçlarına göre tespit edilememiş, yani doğru olarak yapılandırılmamış bir kredi, bankalara önemli ölçüde sorun çıkarmaktadır. Kredilerin doğru yapılandırılması; kredi ihtiyacının çok iyi anlaşıldığını, alınan fonların nerede kullanılacağına bilindiğini, geri ödeme kaynaklarının önceden tespit edildiğini ve müşterinin geri ödeme kapasitesinin iyi tahmin edildiğini göstermektedir.

4.2.4. Alternatif Finansman Kaynakları

Firmalar için bankaların çeşitli krediler aracılığıyla müşterilere sundukları finansman kaynaklarından başka alternatif imkanlar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları banka kredilerine rakip nitelikte olup, bazıları da banka kredilerini tamamlayıcı özelliğe sahip olmaktadır. Bankacı olarak kredi yöneticisinin de kredi müşterisine açık olan imkanları iyi bilmesi sadece rekabet açısından değil, müşterilerine finansal konularda yol gösterebilme açısından da önem kazanmaktadır. Kredi müşterilerine sunulabilecek bazı alternatif finansman kaynakları; ticari kredi, finansman bonosu, tahvil ihracı, factoring ve forfaiting şirketleri ile leasing ile tanımlanmaktadır.

4.2.5. Kredinin Teminatlandırılması

Bankalar, müşterinin borcunu vadesinde ödememesi durumunda almış oldukları teminatları nakde dönüştürerek kredinin kapatılmasını sağlamaktadırlar. Müşterinin krediyi vadesinde ödememesi durumunda, kredinin güvencesi olarak alınan teminatın paraya çevrilerek kredinin kapatılmasında kullanılabilmesi için gerekli dokümanların önceden hazırlanmasında bankalar çok dikkatli davranmaktadır.

Firmanın gayrimenkulleri teminat olarak gösterildiğinde, banka bu mallar üzerine ipotek koymakta ve tapuya bu ipoteği kaydettirmektedir. Bu şekilde banka kendisini üçüncü kişilere karşı garantiye almaktadır. Banka, kolayca nakde

dönüştürebileceği bir teminat aracılığı ile müşterinin güvenilirliğini izleyebilmektedir. Bankalar kullandıracakları kredinin güvencesine gayrimenkul haricinde; hisse senedi, tahvil, bono, vadeli mevduat, kefalet, müşteri çeki, senedi, alacağın temliki, stoklar, işletme rehni vb. teminatlarını da alabilmektedir.

4.2.6. Kredi Yönetimi

Kredi yönetimi, bankanın kredilendirmeye ilişkin uygulamalarının banka politikaları ile tutarlı olması ve kredi portföyünün krediye ait faiz ve anapara ödemelerinin zamanında yapılması ve problemlerin önceden teşhisini sağlayacak şekilde yönetilmesi çabalarını içermektedir.

Kredi yönetimi, bankanın büyüklüğüne ve organizasyon yapısına, kredi fonksiyonunun niteliğine, tepe yönetiminin amaçlarına ve eldeki personele göre bankadan bankaya farklılık göstermektedir. Genellikle büyük bankalarda kredi yönetimi daha kapsamlı ve daha uzmanlaşmış bir fonksiyon niteliğinde olmaktadır. Daha küçük bankalarda ise tüm kredi fonksiyonu tek bir servis tarafından yürütülebilmektedir. Şekli ne olursa olsun etkin bir kredi yönetimi sağlıklı bir kredi politikası, bu politikanın uzman krediciler ve yöneticiler arasındaki koordinasyonu ve bankanın ihtiyaçlarına yönelik organizasyon ve sistemler ile desteklenmesi sonucu gerçekleşmektedir (Seval, 1990:251). Kredi yönetimi, aşağıda açıklanan aşamalardan oluşmaktadır:

4.2.7. Kredi Politikası

Kredi politikası, bankanın temel yönetim felsefesi ile kredilere ilişkin prosedürlerin birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kredi politikası, bankanın tüm yönetim tarzını yansıtmakta ve bankanın kredilere yaklaşımının tutucu mu yoksa liberal mi olacağını önemli ölçüde belirlemektedir. Bankanın varlıkları arasında en önemli payı kredi portföyünün oluşturduğu göz önünde bulundurulursa, söz konusu portföyün yönetimine ilişkin politikanın da tüm banka organizasyonu üzerindeki önemli bir etkisinden bahsetmek gerekmektedir.

Kredi politikası, kredi fonksiyonunun sınırlarını tanımlamakta ve kredi yöneticilerinin bu sınırlar içinde karar almalarını sağlamaktadır. Belirli bir kredi politikası olmaması halinde her yönetici kendi standartlarına ve birikimine göre karar alacağından yönetim açısından bütünlükten uzaklaşma sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bir bankanın kredi politikasında mutlaka bulunması gereken unsurlar şöyle sıralanmaktadır (Donald ve Kinleye, 1981:349):

- Kredilerin onaylanmasına ilişkin sistemin ana hatları
- Kredilerin sınıflanmasına ilişkin ana hatlar
- Kredi onay makamlarının limitleri
- Kredilerin izlenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin bir sistem
- Kredilendirme standartları
- Kredilendirme standartlarına ve onay uygulamalarına istisna teşkil eden durumlar.
- Tercih edilen ve edilmeyen kredilere ilişkin açıklamalar
- Kredi türleri
- Kredi vadeleri
- Teminatlara ilişkin belirlemeler
- Fiyatlama politikası
- Coğrafi pazar tanımları
- Belgelemeye ilişkin yöntemler ve uygulamalar

Kredi politikası, genellikle tepe yönetim tarafından belirlenmekte ve yönetim kurulu tarafından onaylanmaktadır. Politikanın izlenmesi ve gözden geçirilmesi kredilerden sorumlu tepe yöneticisinin sorumluluğunda bulunmaktadır. Kredi politikasında ayrıca şu istisnai durumlarda görülmektedir. Bunlar; vadesi geçen ödemeler, limit aşmaları, avanslar, teminatlarda yetersiz marjlar, dönemsel olarak izlenmeyen krediler, zamanında alınmayan finansal tablolar, yetersiz veya düzenli olmayan belgeleme, geri ödemeye ilişkin anlaşmanın değiştirilmesi, kredi sözleşmesine uyulmaması, kredilerin bir sektörde yoğunlaşması ve bankanın verim standartlarını karşılamayan krediler.

Bu tür istisnai durumların ortaya çıkması halinde mutlaka sorumlu kişiye veya bölüme rapor edilmesi ve raporlama sonucunda gerekli önlemleri almaya yönelik harekete geçilmesi gerekmektedir. Mümkün olduğu ölçüde bu istisnai durumlarda yapılması gereken işlemler kredi politikasında özetlenmelidir. Bazı bankalar kredilerin takibine ve değerlendirmesine yönelik özel sistemler geliştirerek ne gibi olağandışı durumlarda neler yapılacağını önceden tahmini olarak belirlemektedirler.

4.2.8. Kredi Onay Süreci

Kredi onay mercileri, her mercinin bir üst makamın onayını gerektirmeden tahsis edebileceği kredi miktarının belirlendiği ve bu limitlere kadar kontrolün o merci tarafından sağlandığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Bankanın kredilendirme felsefesi tutucu olduğu ölçüde kontrol miktarı da o ölçüde artmaktadır.

Kredi onay sürecinde, ölçeğin bir ucunda kredi yöneticisine hiçbir yetki vermeyen “merkezi” onay sistemi yer almaktadır. Burada kredi yöneticisi krediyi bir paket olarak hazırlayan ve onay yetkisi olan makama veya komiteye sunan kişi veya departman niteliğindedir. Bu sistemin temel avantajı kredi kararlarında nesnelliğin sağlanması olup, diğer taraftan kredi yöneticisinin insiyatifinin azalmasına ve bütün yükün onay merkezine yayılarak işlemlerin yavaşlamasına neden olabilmektedir.

Ölçeğin öteki ucunda, kredi yöneticisine tam yetki veren merkezkaç onay sistemi olarak adlandırılan sistem yer almaktadır. Bu sistemin avantajı kredi müşterisinin kredi hakkında en fazla bilgisi ve yetkisi olan kişiyle doğrudan temas halinde bulunması ve kredi yöneticisini karar veren kişi olarak kredi taleplerine daha çabuk cevap verebilmesidir. Ancak bu sistem çok fazla bireysel kapasitelere dayandığından organizasyon içindeki uygulamalarda tutarsızlıklara ve kontrol kaybına neden olabilmektedir.

Her iki yöntemin sakıncalarını giderebilecek ve orta yol olarak nitelendirilen bir üçüncü yol ise her kademeye tecrübelerine ve kapasitelerine uygun olacak

miktarlarda belirli sınırlar çerçevesinde yetki vermek ve her kademeyi belirli sınırlar içinde onay merkezi haline getirmek olabilmektedir. En tepede en üst sınırdaki kredi miktarlarını onaylayacak kredi komitesi ve yönetim kurulu bulunmaktadır.

Türkiye'deki uygulamada kredi onay mercilerinin Bankalar Kanunu ile belirlendiği görülmektedir. Bankalar Kanunu'na göre, belirli bir limite kadar kredi onay yetkisi Genel Müdürlüğe, daha üst bir limite kadar Kredi Komitesine, bu limitler üzerinde Yönetim Kuruluna verilmiştir. Genel Müdürlük yetkisini banka politikalarına uygun limitler ve koşullar çerçevesinde şubelere ve bölge müdürlüklerine devredebilmektedir. Şubelerde şube kredi komiteleri, bölgelerde ise bölge kredi komiteleri kredi onay mercilerini oluşturmaktadır.

4.3. KREDİLERİN İZLENMESİ

Tahsis aşamasından sonra krediyi tamamen unutup bir kenara koymak ve soruna bitmiş gözüyle bakmak mümkün olmadığından, kredinin tahsisi ile geri dönüşü arasında geçen süre içinde kredi müşterisinin kredi değerliliği artabilmekte veya bu iki sınır arasında değişiklikler gösterebilmektedir (Seval, 1990:254). Kredi kalitesinin hiç değişmeden sabit kalması son derece nadir rastlanan durumlardandır. Kredi izlemeden sorumlu olan yönetici elindeki sınırlı imkanlarla çok sayıda kredi müşterisini izlemek ve mevcut kredi ilişkilerini gözden geçirmek durumundadır.

Kredileri izlemenin ve belirli aralıklarla gözden geçirmenin bankaya sağlayabileceği çeşitli yararlar arasında kredi müşterisinin kredi sözleşmesi koşullarına uygun hareket edip etmediğinin tespit edilmesi gelmektedir. Bunun yanında problem oluşturan ve buna yatkın kredilerin zaman geçirmeden belirlenmesi, sorunlu kredilerin çözümü için tedbirlerin gecikmeden alınabilmesi için banka yönetimine kredilerin kalitesi, tahsil kabiliyeti ve kredi portföyünün yapısı hakkında bilgi sağlanması ve bankanın şüpheli krediler karşılığının veya sermayesinin uğranılabilecek zararlar için yeterli olup olmadığı konusunda yönetimi bilgilendirmek gerekmektedir.

Kredileri izleme araçları genel olarak aşağıda belirtilen konulardan oluşmaktadır (Berk, 2001:128):

- Finansal tabloların periyodik olarak değerlendirilmesi,
- Firmanın müşterileri, satıcıları ve rakipleri ile ilişkilerinin incelenmesi
- T.C. Merkez Bankası Risk Santralizasyon bilgilerinin, protestolu senet, sorunlu krediler, haciz, iflas vb. enformasyonun periyodik olarak izlenmesi,
- Firma ziyaretlerinde sağlanan güncel bilgi ve veriler,
- Kredi ve teminat koşullarına uygunluğun incelenmesi,
- Kredilendirme koşullarındaki eksikliklerin şube kredi yönetimi tarafından periyodik olarak raporlanması,
- Ticaret ve Sanayi Odası raporları, sektörel raporlar ve bültenler ile yazılı ve görsel basında firmaya ilişkin açıklamalar,
- Aylık toplam kredi işlemi ve kârlılık raporları.

Potansiyel müşteriler hakkında yeterli bilgi olmaması durumunda bazı sinyaller uyarıcı olarak kullanılmaktadır. Bu uyarı sinyalleri; isme yazılı araba plakaları, gösterişli ofisler, güzel sekreterler kullanma, şirket uçağı/yatı, lüks araba kullanımı, yönetim kurulunda finansçının olmaması, çok sayıda denetçiye yer verilmesi, bankacılarla çok sıkı ilişkiler içinde olma, çok sayıda banka ile çatışma vb. konular sayılabilmektedir.

4.3.1. Kredi Riski Yönetimi

Kredi analizi, bir bankanın kredi müşterisinin kredi anlaşmasına uygun bir biçimde yükümlülüklerini yerine getirip getiremeyeceğinin değerlendirilmesinin yanında, kredi riskinin yönetimi konusunu da içermektedir. Kredi riski yönetiminin amacı; ortaya çıkabilecek finansal riskleri ölçmek, izlemek, kontrol etmek olarak özetlenmektedir. Bankacılık sektöründe uygulanan aktif / pasif yönetimi günümüzde risk yönetimi adını almaktadır (www.tbb.org.tr).

Diğer bütün iş alanlarında olduğu gibi bankacılıkta da temel amaçlardan biri hissedarlarının kârlarının maksimizasyonunu sağlamaktır. Ancak bu noktadaki en önemli sorun, yüksek kârların yüksek riskler alarak elde edilebilmesidir. Dolayısıyla bir bankayı başarılı olarak yönetebilmek için dikkat edilmesi gereken nokta, kârı maksimize etmeye çalışırken risklerin de kontrolden çıkmamasına özen göstermek gerekmektedir. Risk; planlanan ve arzu edilen başarının elde edilememesi, gerçekleşen gelir ile beklenen gelir arasındaki farkın negatif olma olasılığı olarak tanımlanmaktadır.

Bankacılıkta riskleri daha iyi anlayabilmek için öncelikle bir bankanın varlıkları ile kaynaklarının özelliklerini karşılaştırmak gerekmektedir. Bir müşterinin bankadaki çek hesabı bankanın kaynak kalemlerine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu hesap, son derece likittir ve müşteri istediği zaman hesabındaki tutarı nakit olarak çekebilmektedir. Ayrıca güvenli olup, değerinden her zaman emin olunmaktadır. Bankanın parayı ödemekten vazgeçebilme hakkı bulunmamakla birlikte, mevduatın değeri piyasadaki faiz oranları dalgalanmalarından etkilenmemektedir (Şimşek, 2000:17).

Ancak kaynakların aksine, bankaların varlık kalemlerinin pek çoğunun likit olmadığını, yani kolayca paraya çevrilemediği görülmektedir. Bankaların varlıklarının çoğu kredilerden oluşmaktadır ki, bu krediler kolaylıkla nakde çevrilememektedir. Ancak her şeye rağmen şartlar ne olursa olsun bankalar, müşteriler talep ettikleri zaman mevduatlarını nakde çevirme ve ödemek zorundadırlar. Bankaların bunu gerçekleştirememesi veya gerçekleştirmesinin çok pahalı olması riskine "likidite riski" denilmektedir. Bankaların müşterilerine açtığı krediler, sadece kolayca nakde çevrilememesi riskine değil, kullanıcılar tarafından geri ödenmemesi riskini de taşımaktadır. Bankaların kayıplarının müşterilere kayıp olarak yansıtılmaması anlamına gelen bu riske "kredi riski" denilmektedir. Kredi riski, borç alanın borcunu geriye ödeyememesi durumunun yaratacağı potansiyel kayıp ya da kredinin sürekliliğindeki kötüye gidiş olarak da tanımlanabilmektedir (Bessis, 2002:435). Kredilerin geri ödenmemesi riskine ek olarak, bankanın varlıkları piyasadaki faiz oranları ve döviz kurlarında meydana gelen değişimlerden de

etkilenmektedir. Bu riskler de "faiz oranı riski" ve "kur riski" olarak adlandırılmaktadır. Bu risklerin kaynakları; yetersiz çeşitlendirme, yetersiz likidite ve risk alma eğilimi konularından oluşmaktadır.

Kredilerde ortaya çıkan sorunların önceden tespit edilerek gerekli önlemlerin alınması suretiyle risk emniyetinin sağlanması, sağlıklı ve etkin bir kredi yönetimi olarak kabul edilmektedir. Ancak bu değerlendirme sürecinde, bankaların belirli sınırlar içerisinde hareket serbestliğine sahip olmaları yanında, bir takım şartların gerçekleşmesi halinde bazı yasal düzenlemelere ve öngördüğü koşullara da uyma zorunlulukları bulunmaktadır. Bu temel yasal düzenlemelerden biri de; Bankalar Kanunu'na dayanılarak oluşturulan karşılıklar kararname'si olmaktadır (Altan, 2001:260).

Risk kavramının oluşmasına neden olan olası problemler şunlardan oluşmaktadır (Şakar, 2001:79):

- Kredilendirilen müşterinin ekonomik faaliyetleri çeşitli nedenlerle(sektörel nedenler, iş yaptığı sektörler ve ülkelerde ortaya çıkan belirsizlikler, alacaklarının gecikmesi veya ödenememesi, kur riski, doğal afetler, kazalar, grev, teşvik uygulamasının değişmesi, işletmede yönetimin değişmesi vb.) aksayabilmektedir.
- Türkiye ve Dünya ekonomisinde beklenmedik siyasi ve/veya ekonomik krizler yaşanabilmektedir.
- Kredi verilmeden önce muhtemel riskin minimize edilebilmesi için kredilendirilecek müşteri hakkında ayrıntılı bir istihbarat çalışması ve mali analizin yapılması gerekmektedir.

4.3.2. Riskin Niteliği ve Türleri

Kredi alan veya menkul kıymet ihraç eden kişi veya kuruluşun borç ödeme yeteneğinin düşmesi veya iştirak ve bağlı menkul kıymetlerde yatırım yapılan kurumun aktif bir değerinin kalmaması ve dolayısıyla bağlanan fonların değersiz

hale gelmesi nedeniyle uğranılacak zarar riskin niteliğini oluşturmaktadır (Kaval, 2000:59). Riskin kaynağı, borçlunun borç ödememe veya ödeyememe ya da iflas etmiş olması nedeniyle kendisinden tahsilat yapılamıyor olması olarak bilinmektedir. Borçlunun bu duruma düşmesi kendi yönetim politikalarından veya davranışlarından kaynaklanıyor olabileceği gibi, ekonomik durumun genel olarak kötüleşmesi veya olumsuz bir konjoktüre girilmiş olması nedeniyle de olabilmektedir.

Bu tür riskler iki farklı yatırım türünden kaynaklanmaktadır. Birinci yatırım türü kredi kullanılmasıdır. Kredi kullanıldığı durumlarda, gerek kredinin ana parasının, gerekse faizinin geri dönmemesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle bu tür riskler, "müşteri riski", "kredi riski", "kredibilite riski" gibi deyimlerle adlandırılmaktadır. Borçlunun değişik nedenlerle borcun anapara veya faizini ödeyememesi ya da borçlu ödese de, bunu bankanın tahsil edememesi durumunda riskler zarara dönüşmektedir. Bazen borçlu ekonomik durumunun kötüye gitmesi, iflas gibi değişik sebeplerle veya kasıtlı olarak borcunu ödeyemez duruma gelebilmektedir. Bu nedenle müşterinin riski zarara dönüşmektedir. Bazı durumlarda da borçlu borcunu ödemek istediği halde banka tahsilat yapamadığından yine risk ortaya çıkabilmektedir. Borçlu yurtdışı bir müşteri olduğunda borcunu transfer yoluyla ödemek isteyecek olup, o ülkenin para transferlerinde ortaya çıkardığı sorunlar dolayısıyla tahsilat gerçekleşmeyebilmektedir. Bu nedenle ortaya çıkan risk "ülke riski" olarak tanımlanmaktadır.

İkinci yatırım türünden doğmakta olan riskler ise; bankanın herhangi bir şirketin sermayesine yatırım yaptığında veya herhangi bir şirketin menkul kıymetini uzun vadeli olarak satın almasından kaynaklanan riskler olmaktadır. Bankalar sürekli temettü elde etmek amacıyla ve bir şirketin yönetimini dolaylı veya dolaysız bir şekilde elde ederek bankacılık işlemlerini kendi bankasına yaptırarak gelir elde etmek, aynı zamanda hisse senetlerinde değer artışları olduğunda da bunlardan yararlanmak amacıyla diğer şirketlere ortak olarak katılmaktadırlar.

Bunlar iştirak veya bağlı ortaklık şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durumlarda eğer beklenen gerçekleşmez ve iştirakin hisse senetlerinin fiyatlarında artış meydana

gelmez ise, bu banka için ölü bir yatırım olmaktadır. Getirisi bekleneni karşılamadığı veya hisse senetlerinin fiyatları, maliyetinin altına düştüğü için bir risk doğmaktadır. Bazen de bankalar başka bir şirketin sermayesine katılmak yerine onun ihraç ettiği borçlanma belgelerini çoğu zaman nominal değerinin altında satın alarak, adeta onlara kredi kullandırmış olmaktadır. Ancak o şirket bu menkul kıymetin anapara veya faizlerini ödeyemez ise banka bir risk üstlenmiş olur ki bu tür risklere “yatırımcı riski” veya “ihraççı riski” denilmektedir.

Firmalar açısından risk, geleceğe ait olup gelecekteki beklentilerle ilgili hesaplamaları içermektedir. Firmaların gelecekte etkilenebileceği pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar; firmanın sermaye yapısından kaynaklanan finansal risk, yönetim yapısından kaynaklanan yönetim riski, faaliyet konusundan kaynaklanan faaliyet riski gibi kısmen veya tamamen kontrolünde olan riskler olduğu gibi kontrol edemediği enflasyondan kaynaklanan enflasyon riski, piyasa değişkenliklerinden oluşan piyasa riski, faiz oranlarındaki değişimlerden meydana gelen faiz oranı riski gibi riskler de bulunmaktadır (Ercan ve Ban, 2005:178).

4.3.3. Kredi Riskinin Dağıtılması

Riskin dağıtımını görüşünün çok eski bir geleneği bulunmaktadır. Bu düşüncenin kredi işlemlerine uygulanmasının anlamı, sözleşmelerine uygun olarak kullanılan kredilerin mümkün olduğu kadar farklı etkileyici faktöre dayandıran çok sayıda müşteriye sunmak olarak kabul edilmektedir (Berk, 2001:220).

Risk dağıtımında her şeyden önce, ihmal edilmesi bankaları ağır koşullarla karşı karşıya bırakan iki önemli sınırlayıcı faktörün dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Birincisi, bir bankanın özsermaye düzeyine ulaşan hatta onu aşan çok büyük bir kredinin ansızın batması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Karşılık oluşturulması son derece güç olan bu durum bankanın ekonomik temelini sarsmakta olup, başarısızlığına yol açmaktadır. Diğer taraftan, birçok banka kredisi doğrudan veya dolaylı olarak birbiriyle ilişkilidir; büyük tutarlarda kredi alan bir işletmenin

iflasının banka müşterisi olan, yasal olarak bağımsız işletmelerin de bundan zarar görmelerine yol açması bankanın varlık yapısını aşındırmaktadır.

Riskin kaynaklarından bağımsız olarak yeterli sayıda müşteriye dağıtıldığında, basit bir çeşitlendirme varsayımı kredilendirme için yeterli olmaktadır. Kredilerin firma ve sektör bakımından gerekli görülen en az dağıtım sınırlarına birçok ülke, bankalar yasası ile ulaşmaya çalışmaktadır. Kredilerin tek bir işletmede yoğunlaştırılması, büyük krediler tutarının sorumlu özsermayeden fazla olmaması ve diğer aşılmaması öngörülen limitler Bankalar Kanunu'nda yer almaktadır.

Batılı ülkelerin birçoğunda bankaların açtığı belirli büyüklüğün üzerindeki kredilerin merkez bankaları risk santralizasyonu merkezinde toplanan bilgileri bankalara aktararak riskli firmalar hakkında uyarılmaktadır. Ayrıca, büyük tutarlara varan borçları nedeniyle riski artan hileli müşterilerin yeniden kredilendirilmesi de ilgili karar organının onayına bağlı olmaktadır. Ülkemizde bu alanda en belirgin uyarıcı görevi Merkez Bankası bünyesindeki risk santralizasyonu merkezi yerine getirmektedir.

Coğrafi açıdan şubelerin hacimlerine göre kredilerin dengeli dağıtımı bankaların sıkça başvurdukları önlemler arasında yer almaktadır. Kredi riskinin zaman açısından dağıtılması bankaya sürekli nakit akışı sağlayacak biçimde vadelerin planlanması risk sınırlamada önemli bir rol oynamaktadır. Alınan önlemler ile sadece ödenmeme durumunda olan nominal kredinin maksimum düzeyi sınırlanmaktadır. Ancak bu da dolaylı bir biçimde ilgili riskin ortaya çıkış kaynaklarını etkilemektedir. Zira müşteri başına kredinin üst limitinin sınırlandırılması, sabit bir kredi hacmi düzeyinde, kredilendirilecek firma sayısının artması anlamına gelmektedir. Kredi kurumları kredi türlerine göre de çeşitlendirme yapabilmektedirler.

Kredi riskinin kaynaklarının genellikle işletmenin sunulan teminatların kalitesine bağlı olmasına karşın, kredi sürelerinin artması ile birlikte riskin de artması

kredi süresinin önemli rol almasına yol açmaktadır. Bu bakımdan kısa süreli işletme kredisi, uzun süreli yatırım kredisine oranla daha az risklidir. İskonto kredisinde de risk sadece müşterinin kredibilitesine bağlı olmayıp, senette yer alan diğer borçluların durumu önem kazanmaktadır. Burada bankalar açısından kredi türüne göre daha düşük riskin ortaya çıkması beklenmektedir. Öte yandan sürelerin uzunluğuna karşın, kredilerin türlerine göre birinci dereceden ipotek ile güvence altına alınan ipotek karşılığı krediler cari hesap kredilerine oranla daha az risk taşımaktadır. Zira ipoteğin çözülebilmesi için müşterinin öncelikle kredilerin geri ödenmesine çaba göstermesi gerekmektedir.

Kredi riskinin dağıtımında temel motivasyon, kredilendirilecek müşterilere göre çeşitlendirmenin hedef alınması gerekmektedir. Müşterinin kredibilitesi onun ödeme gücünü belirlemekte, bu da kredi ilişkilerinden beklenen geliri etkilemektedir.

4.3.4. Riskin Doğmasını Önlemeye Yönelik Politikalar

Bankaların vermiş olduğu kredilerin geri dönmemesi veya bir iştirakten beklenen getirinin gerçekleşmemesinden kaynaklanan risklere karşı koymak için uygulanacak bazı politikalar bulunmaktadır. Riskin doğmadan önlenmesini hedef alan aktif politikalar genel olarak şunlardan oluşmaktadır:

4.3.4.1. Riskin Yansıtılması

Kredi riskinin müşteriden alınarak, başka bir güvence üzerine aktarılmasıdır. Kredinin anapara veya faizinin ödenmediği durumlarda, bankanın zararını tazmin edecek bir teminatın alınması şeklinde olmaktadır. Banka herhangi bir olumsuz gelişme durumunda bu teminata başvurarak zararını tamamen veya kısmen telafi etmektedir (Kaval, 2000:61).

Teminatlar da kredi kullanan veya üçüncü bir kişi tarafından sağlanmaktadır. Müşteri tarafından sağlanan teminatlar genellikle gayrimenkul, menkul ipoteği, işletme rehni gibi maddi teminatları kapsamaktadır. Üçüncü kişiler tarafından

sağlanan teminatlar ise kefalet veya aval verme şeklinde olmaktadır. Özellikle uluslararası kredilerde görülen başka bir teminat şekli, belirli bir primle bankanın riskini sigorta ettirmesi şeklinde olmaktadır. Yine ülkemizde Eximbank veya diğer bankaların teminatı ile verilen nakdi ve gayri nakdi krediler bunların örnekleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bankalar geleneksel olarak bu önlemi her zaman kullanmaktadırlar.

4.3.4.2. Risk Tutarının Küçültülmesi Yoluyla Çeşitlendirilmesi

Aynı tutarda bir fonun bir veya birkaç müşteriye kullanılması yerine, daha fazla sayıda kişilere kullanılarak, bir kredi müşterisi üzerindeki riskin azaltılması politikası olup, verilecek kredilere üst limit getirmek şeklinde uygulanan politikalarlardır. Bu şekilde, çok sayıda ancak küçük miktarlardaki kredi kullandırmalarında batma riski, az sayıda ancak büyük miktarlardaki kredi kullandırmalarından daha küçük olmaktadır.

4.3.4.3. Riskin Sınırlandırılması

Riskin yansıtılması ve küçültülmesi politikaları, kredi alıcısı üzerinde yoğunlaşmakta olan politikalarlardır. Ancak riskin sınırlandırılması tek bir kredi üzerinde değil, krediler toplamı üzerinde yoğunlaşmakta ve bankanın verebileceği toplam kredilere üst sınırlar getirmektedir. Bu üst sınırlar toplam kredi tutarı üzerine olabileceği gibi, herhangi bir sektör, müşteri grubu üzerine de olabilmektedir. Esasen bu tür risk politikalarının izlenmesi yasal mevzuat ile de korunmakta olup zorunlu olarak uygulanmaktadır.

4.3.4.4. Riskin Farklılaştırılması

Risklerin miktar olarak değil de, nitelik olarak farklı gruplara yayılması veya farklılaştırılmasını esas alan politikaları kapsamaktadır. Mesela müşteri grupları; tüketiciler, küçük ticari, büyük ticari müşteriler, şirketler ve kurumsal yatırımcılar gibi müşteri grupları oluşturulursa ve pazarlama politikaları da bu gruplara uygun

geliştirilerek, bunlara kullanabilecekleri kredilerin üst sınırı belirlenirse, otomatik olarak, hem kredi risk sınırlaması, hem de risk farklılaştırması yapılmış olacaktır. Risk farklılaştırması, sadece müşteri grupları oluşturarak değil, toplam kredilerin hangi bölgelerde ne ölçülerde kullanılacağı veya hangi sektörlerde hangi oranlarda kredi kullanılacağı şeklindeki kararlarla da yerine getirilebilmektedir.

Başka bir farklılaştırma vadeler itibarıyla yapılabilmektedir. Toplam kredi hacminin kısa, orta ve uzun vadeler şeklinde miktar olarak bölünmesi, ekonomik konjoktüre ve faiz oranlarının değişim hızına göre bu miktarların yeniden düzenlenmesi, krediler donuk olmaktan çıkarılıp daha akıcı hale getirilmesi risk farklılaştırması olarak nitelendirilmektedir.

4.4. KREDİLENDİRMEDE AVRUPA BİRLİĞİ İLKELERİ

Ticari bankalar kredi müşterisinin ya da kredi sözleşmesine taraf olanın anlaşma koşullarına uygun olarak sorumlulukları yerine getirme sürecini izlemeleri gerekmektedir. Bir çok banka için kredi riskinin en geniş ve en görünür kaynağı, açılan krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskine yol açmakta olan başka faktörler bulunmaktadır (Roche, 2000:55).

Özellikle kredileendirme açısından banka denetimini özendirme finansal pazarların istikrarında önemli rol oynamaktadır. İstikrarsız bir finans sektörü reel sektörü olumsuz etkilemekte özellikle büyüme ve istihdam azalmaktadır. Bu nedenle bankaların kredibilite incelemelerinin özenle yapılması gerekmektedir. Optimal risk yönetimi açısından öncelikle yeterli bir özsermayeye sahip olmak gerekmektedir. Çünkü beklenmeyen kayıpların karşılanmasında özsermaye tampon işlevini görmekte olup, aynı zamanda finans sisteminin istikrarını belirlemektedir.

Genel olarak AB mevzuatı üç temel amaç gözetmektedir: Birincisi, Avrupa Birliği'nde bankacılık iç pazarının tamamlanması için gerekli uyumlaştırılmış koruyucu denetimin büyük bölümüne uygulanabilir olmak; ikincisi, mudileri ve yatırımcıları uygun bir şekilde korumak amacıyla, kredi kurumlarının ortalama

ödeme gücü seviyesini yükseltmek; üçüncüsü ise, bankacılık sisteminin istikrarını garanti altına almaktır.

AB bankacılık sisteminde risklerin dağıtılması veya bölünmesi, genel olarak finansal faaliyetlerin ve özellikle bankacılığın altın kuralı olarak kabul edilmektedir. Denetimleri altında olduğu varsayılan kredi kurumlarının bu kurala titizlikle uyup uymadıklarının kontrolü denetim otoritelerinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Kredi riskleri alanında, risklerin aynı tarafta yoğunlaşması, istikrarı tehdit edebilecek zarar ihtimalinin artmasıyla, kredi kurumunun idaresinin bağımsızlığını tehlikeye sokmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2004:91).

1988 yılında kredi kurumları açısından geliştirilen Basel prensipleri bu alanda yönlendirici nitelik taşımaktadır. Özellikle faiz değişme ve operasyon riskinin sınırlandırılması için 1996 yılından beri özsermaye sorumluluğu ilkesi başarı ile uygulanmaktadır. Bu açıdan yasal ve ekonomik özsermaye ayırımı da önem kazanmaktadır. Avrupa Birliği'ndeki kredilendirme işlemlerinde müşterinin değerlendirilmesinde Haziran 1996'daki konsültasyon belgesi doğrultusunda dışsal rating kuruluşları ve içsel rating sonucu standart değerlendirmeleri öngörmektedir (Berk, 2001:47).

Banka içi ratinge (puanlama) dayalı değerlendirme aşağıdaki temel özellikleri taşımaktadır:

- Beklenen kayıp ya da ödenmeme ihtimalini alan risk sınıflarının belirlenmesi ve kredilerin risk sınıfına göre sıralanması,
- Bankalarda denetim amaçlı bir şemanın uygulanması açısından bir yöntem geliştirilmesi,
- Her risk sınıfı için ağırlık faktörlerinin tespiti,
- İçsel ratingin kalitesinin güvenceye alınması bakımından asgari kriter ve prensipler,
- İçsel ratingin bankalardaki uygulamasının kontrolü.

Diğer taraftan 1999 yılında G-10 ülkelerinden 30 banka üzerinde yapılan araştırmalar yapı, yöntem ve kullanım açısından farklı rating sistemlerinin kullanıldığını göstermektedir. Farklılıkların önemli bir bölümü de nitel faktörlerin (örneğin kredi müşterisinin yönetim kalitesi) ve bilanço analizi alanında yoğunlaştığını göstermiştir. Ayrıca kredi portföyünün oluşturulmasında ve proje bazında kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan ratinglerde de farklar görülmektedir.

Bankalar, kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrolünde olduğu kadar bu riskleri karşılamak için yeterli sermayeyi ayırmak konusunda da istekli ve bilinçli olmalıdırlar. Basel Komitesi tüm bankacılık gözetim ve denetim otoritelerini kredi risk yönetimi konusunda etkin ve güvenilir uygulamalar geliştirilmeyi özendirmek amacıyla hazırladığı dökümanda kredilendirme sürecinin etkin biçimde işlenmesi ile ilgili olarak Basel prensiplerinin uygulanmasını önermektedir (Tevfik, 1997:296-302).

4.5. KREDİLERİN GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE YAŞANAN SORUNLAR

Bankalarda çeşitli kaynaklardan elde edilen fonlar, yatırım alternatifleri arasında dağıtılmaktadır. Dağıtım yapılırken alınacak kriter, her alternatifin risklilik derecesi ve buna karşılık getiri miktarıdır. Bankacılık sektöründe riskler, genelde likidite yetersizliğinden, faiz oranlarının ya da döviz kurlarının dalgalanmasından, borçların geri ödenmemesinden ve ekonomik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Aktif yönetiminde, bir bankanın karşılaştacağı riskleri çok iyi bilip, ona göre aktif dağılımı yapması gerekmektedir.

Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali, gerekse kurumsal yapıları itibariyle göz ardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün gelişimini etkileyen bazı olumsuzluklarında mevcut olduğu, bilinmektedir. Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan

riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilmektedir. Zira finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir.

Ancak bu aşamada önemli olan risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir (www.dtm.gov.tr).

Genellikle sorunlu bir kredinin nedeni tek bir faktöre veya olaya bağlı olmamaktadır. Kredinin sorunlu hale dönüşmesine katkıda bulunan pek çok sebep bulunmaktadır. Sorunlu bir kredinin edenlerini tespit edebilmek için borçlunun faaliyetlerinin ve banka ile ilişkilerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, genel olarak şu sebeplerden dolayı krediler sorunlu hale gelmektedir (Seval, 1990:276):

- Firmaya ilişkin nedenler; yönetim, ürünün niteliği, pazarın durumu ve firmanın finansal yapısı.
- Çevresel faktörler; ekonomik, politik ve teknolojik çevredeki değişimler.
- Bankacılıkta yapılan hatalar; kredi istihbaratı, yapılan mali analiz, teminat alınmaması veya kredi fonksiyonunun yönetimindeki bozukluklar.

4.5.1. Firmaya Ait Nedenler

Yönetim; işletmelerin başarısızlıklarında kötü yönetimin payı oldukça büyük olup, kötü yönetim, bilgi, uzmanlık ve tecrübe eksikliğinden ortaya çıkabileceği gibi sorumsuzluktan ve kötü niyetten de kaynaklanabilmektedir. Yetersiz planlama, çoğu kez yönetsel sorunlara yol açmaktadır. Kısa ve uzun vadeli planlardan yoksun bir firma, elindeki fırsatları değerlendirme ve çevresel koşullardaki değişimlere uyum gösterme özelliğini kaybedebilmektedir. Amaçları ve gideceği yönü belirlenmemiş bir firma dış faktörlerin etkisiyle önceden öngörülme yen sonuçlara doğru daha kolay

sürüklenebilmektedir. Yöneticilerin ileriye görme ve planlama yeteneği ne kadar fazla ise başarı olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır.

Üretilen mal; Bir firmanın faaliyetlerini kârlı bir şekilde sürdürebilmesi, ürettiği malın piyasadaki üstünlüğünü ve kalitesini istikrarlı olarak koruyabilmesine bağlı olmaktadır. Hammadde veya enerji teminindeki zorluklar, kaliteli iş gücünün bulunamaması, ürünün maliyetini ve üretim hacmini olumsuz olarak etkilemektedir. Öte yandan tüketim tercihlerindeki değişimler veya yeni teknolojik gelişmeler ürünün piyasadaki durumunu değiştirebilmektedir. İşletmenin ürettiği malı etkileyen bu faktörlerden herhangi bir tanesi firmanın kârlılığını veya borç ödeme gücünü olumsuz olarak etkilemektedir.

Pazarlama koşulları; Sorunlu kredilerin nedenleri araştırılırken firmanın pazarlama faaliyetleri de yakından incelenmektedir. Kredi borçlusunun iyi tanımlanmış bir pazarlama politikası ve bu politikasını uygulayabileceği etkin araçların bulunması gerekmektedir. Dağıtım kanallarının doğru olarak seçimi, fiyat politikasının tespit edilmesi, reklam kampanyalarının oluşturulması pazarlama faaliyetlerinin temelini teşkil etmektedir. Firma etkin bir pazarlama planı oluşturamaz ve piyasadaki konumunu ve rolünü iyi belirleyemezse, bu tutum satışların ve kârlılığın düşerek sorunlu kredilerin doğmasına neden olabilmektedir.

Kontrol sistemleri; Bir firma doğru ürünü doğru pazarda etkin bir pazarlama stratejisi ile pazarlayabilir, ancak faaliyetleri gerektiği gibi kontrol edilemiyorsa başarısızlık kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bir işin sağlıklı yönetilebilmesi için alacakları, stokları, genel üretim giderlerini kontrol edecek sistemleri, ürün kalitesini, varlıklarını, giderlerini kontrol altında tutacak, suistimali önleyecek mekanizmaları, bütçeleri, projeksiyonları, planları olmalıdır. Kontrolsüz bir firmada herhangi bir sorun teşhis edilemeden büyüyebilmekte ve çözümü imkansız hale gelebilmektedir.

4.5.2. Çevresel Koşullar

Çevresel koşullar, firmanın hayatiyetini sürdürebilmesi için daha önceden öngörülerde bulunarak planlaması gerektiği ekonomik faktörler, hükümet kararları veya teknolojik değişimler gibi firma dışından kaynaklanan koşullar olmaktadır.

Teknolojik çevre; Bir firmanın değişen teknolojik koşulları belirleyip bu değişimlere zamanında uyum sağlayabilmesi finansal istikrarı ve hayatiyeti açısından oldukça önem taşımaktadır. Daha gelişmiş yeni ürünlerin piyasaya sunulması veya üretim teknolojisindeki iyileşmeler bir firmanın malına olan talebi ve piyasadaki rekabet gücünü hızla etkileyen gelişmelerdir.

Ekonomik çevre; Bir işi başarılı bir şekilde yönetebilmek için içinde bulunulan ekonomik koşulların mutlaka iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Ekonomik dalgalanmalar, vergiler, faiz oranları, satın alma gücündeki değişimler firmanın başarısını ve dolayısıyla borç ödeme gücünü önemli ölçüde etkilemektedir. İşkolunun niteliği işletmenin ekonomik dalgalanmalara ne ölçüde duyarlı olacağını belirlemektedir. Bazı sektörler ekonomik değişkenlerle ve genel trendlerle aynı yönde etkilenirken bazı sektörlerin etkilenmeleri ters yönde olmaktadır.

Doğal çevre; Birçok firma hammadde temini ve enerji ihtiyacı nedeniyle doğal kaynaklara bağımlı olmaktadır. Bu kaynakların temini ve maliyeti arz talep koşullarına, politik ve çevresel nedenlere bağlı olarak değişmektedir. Örneğin petrol fiyatlarındaki değişim geniş çapta bütün iş hayatını etkisi altına alabilmektedir. Öte yandan yangın, sel, kuraklık, don ve diğer doğal felaketler de firmanın hammaddesini temin etmesini ve faaliyetlerini sürdürmesini etkilemektedir.

Politik çevre; Birçok firma açısından hükümetlerin aldığı kararlar ve yasal düzenlemeler firma yönetimini ve başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Asgari ücretlerde yapılan değişiklikler, vergiler, ithalat ve ihracat koşullarına getirilen kısıtlamalar, verilen teşvikler sermaye piyasasının işleyişine ve bu piyasadan fon

temin etmeye yönelik kısıtlamalar veya imkanlar, fiyat kontrolleri, firmaların başarılarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

4.5.3. Kredilendirme Sürecinde Yapılan Bankacılık Hataları

Bazı durumlarda kredilerin sorunlu hale düşmesinde kredi tahsis edenlerin de payı bulunmaktadır. Borçlunun hakkında yapılan istihbaratın yeterli olmaması; Borçlunun yönetim kapasitesinin yeterince araştırılmaması olumsuz finansal bilgilerin yönetimin başarısızlığı olarak değerlendirilmesinden ziyade dış faktörlere (rekabet, kötü ekonomik koşullar v.b.) bağlanması tahsis edilmemesi gereken bir kredinin bankanın portföyüne dahil edilmesine neden olmaktadır.

Finansal tabloların yetersiz analizi; Finansal tabloların zaman baskısı nedeniyle uzman kişiler tarafından değil de tecrübesiz analistler tarafından değerlendirilmesi sorunlu kredilere neden olabilmektedir.

Kredinin amacının ve geri ödeme kaynağının yetersiz analizi; Kredinin amacının ve geri ödeme kaynaklarının yeterli derecede analiz edilmemesi çoğu zaman kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olmaktadır. Krediyi tahsis eden yönetici firmanın faaliyetlerini iyi anlayamazsa firmanın nakit akışını, dolayısıyla finansman ihtiyaçlarını doğru olarak tespit edemeyecek ve sağlayacağı finansmanı bu ihtiyaçlar doğrultusunda yapılandıramayacaktır. Kredi tahsisinin ve geri ödenmemesinin doğru olarak zamanlanamaması, vadelerin firmanın nakit akışı ile uyumsuz olmasına neden olmaktadır. Birçok sorunlu kredi, kredi yöneticisinin işi, sektörü ve ekonomik çevreyi iyi etüt etmesiyle önlenabilir. Faaliyet döngüsüne göre düzenlenen geri ödeme dönemleri kredi borçlusunun yükümlülüğünü daha rahat yerine getirmesini sağlamaktadır.

Yetersiz teminat; Tahsis edilen kredilere karşı borçludan alınan teminatlar bankayı olası zararlara karşı korumaktadır. Alınan teminat, pazar değeri ve piyasada satılabilirliği açısından yeterli olarak değerlendirilmemişse olası bir zararla karşılaşmak her zaman mümkün olmaktadır. Teminatın yeterli özellikleri olsa bile

bankanın bu teminat üzerinde yasal hak iddia edebilmesi için belgelemenin doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Yetersiz izleme; Firmanın ve kredinin kalitesinin ne yönde değiştiğinden haberdar olmak için etkin bir izleme gerekmektedir. Firmadan dönemsel olarak finansal verilerin istenmesi, firmaya dönemler itibariyle ziyaretler yapılması, değişen ekonomik koşulların borçlu üzerindeki etkilerinin izlenmesi kredi kalitesindeki değişimi ortaya koyan izleme teknikleri olarak bilinmektedir. İzlemenin yetersiz olması halinde sorunlar zamanında fark edilmeyecek ve sorun su yüzüne çıkınca bankayı koruyacak önlemlerin alınmasında gecikilmiş olarak zarar ortaya çıkabilecektir.

Kredi fonksiyonunun yönetiminde yetersizlikler; Kredi fonksiyonunun iyi yönlendirilmemesi, kredi politikasının kredi fonksiyonuna yeterli derece yön verecek şekilde belirlenememesi, kredi kalitesinin düşmesi pahasına kâr ve büyüme hedefinin gözetilmesi, iyi eğitilmemiş kişilerin bu departmanda çalıştırılması, sorunlu kredi miktarını arttırmaktadır.

Hızlı büyümenin izlenememesi ve kontrol altına alınamaması; Sorunlu kredilerin nedenleri arasında en sık rastlanılardan bir tanesi de hızlı büyümesidir. Yatırımların ve satışların hızla artması firma yöneticilerinin kontrolü kaybetmelerine ve firmanın sağlıklı büyümesini finanse edecek iç ve dış kaynakların zorlanmasına neden olmaktadır. Kontrol edilemeyen büyüme sonunda firma, önemli bir nakit darboğazına girmektedir. Bu durumda banka, firmayı hayatta tutabilmek ve önceki borçlarını tahsil edebilmek amacıyla yeni krediler açmak zorunda kalabilmektedir. Böyle bir sonuç ise, kredi borçlusunun normal koşullarda borcunu geri ödeme kapasitesini yitirdiğini ve bankanın elinde son derece sınırlı seçenekle baş başa kaldığını göstermektedir.

Sorunun teşhis edildiği anda önlem almada gecikme; Kredilerde en çok yapılmakta olan hatalardan bir tanesi de sorunun teşhis edildiği anda hemen harekete geçilmemesidir. Bu yaklaşım çoğu zaman sorunu daha da büyütme ve zarar

olasılığını arttırmaktadır. Bankadaki sorumlu yönetici müşteriye sıkıştırmaktan çekinirse veya şahsi korkuları nedeniyle problemi kabul etmekten kaçınırsa durum kontrol altına alınmayacak derecede kötüleşebilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SEKTÖR UYGULAMASI

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Uygulama ile Basel kriterleri ve mali analizi göz önüne alınarak kredi kullanacak olan bir firmanın, kredi kullanımına uygun olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Uygulamaya konu olacak firmanın tespitinde finansal verilerin şeffaf, denetlenmiş ve uluslararası standarda haiz olmasına önem verilmiştir. Şirket ve Türkiye’de yerleşik bağlı ortaklıkları, yasal defterlerini ve kanuni finansal tablolarını Türk Ticaret Kanunu (“TTK”) ve vergi mevzuatınca belirlenen muhasebe ilkelerine uygun olarak tutmakta ve hazırlamaktadır. Yabancı ülkelerde faaliyet gösteren bağlı ortaklıklar muhasebe kayıtlarını ve yasal finansal tablolarını faaliyette buldukları ülkelerin para birimleri cinsinden ve o ülkelerin mevzuatına uygun olarak hazırlamaktadırlar.

Sermaye Piyasası Kurulu (“SPK”), işletmeler tarafından düzenlenecek finansal raporlar ile bunların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke, usul ve esasları belirlemektedir. Bu tebliğe istinaden, işletmeler finansal tablolarını Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (“UMS/UFRS”)’na göre hazırlamaları gerekmektedir. Ancak Avrupa Birliği tarafından kabul edilen UMS/UFRS’nin Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (“UMSK”) tarafından yayımlananlardan farkları Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (“TMSK”) tarafından ilan edilinceye kadar UMS/UFRS’ler uygulanacaktır. Bu kapsamda, benimsenen standartlara aykırı olmayan, TMSK tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (“TMS/TFRS”) esas alınacaktır. Avrupa Birliği tarafından kabul edilen UMS/UFRS’nin UMSK tarafından yayımlananlardan farkları TMSK tarafından ilan edilinceye kadar, finansal tablolar SPK’nın açıklamaları çerçevesinde UMS/UFRS’ye göre hazırlanmaktadır.

Bu nedenle % 13,27 si halka açık olan IMKB'ye kote Petrol Ofisi firması tercih edilmiştir.

5.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

IMKB (www.imkb.gov.tr) ve Petrol Ofisi A.Ş (www.poas.com.tr) internet sayfalarından 2007/12 , 2008/12 ve 2009/12 ay Petrol Ofisi mali verileri ve yıllık faaliyet raporlarına ulaşılmıştır. Mali tablolar, mali tahlile uygun hale getirilerek analize hazır hale getirilmiştir.

Firmanın faaliyette bulunduğu sektör ve sektörel gelişmeler göz önüne alınarak firmanın 2009 yılı performansı yapılan literatür çalışması paralelinde analiz edilmiştir.

5.3 ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.3.1. Dünya Petrol Piyasasında Yaşanan Gelişmeler

2008 ve 2009 yıllarındaki gelişmeler, ekonomideki büyük dalgalanmalarla birlikte petrol sektörünü de istikrarsız bir döneme sokmuştur. Son dört yıldır sürekli artış eğiliminde olan ve 2008'in yaz aylarında 145 ABD doları/varil ile tüm zamanların rekorunu kıran ham petrol fiyatları, 2008'in üçüncü çeyreğinden itibaren krizle birlikte hızla değer kaybetmeye başlamış ve petrole yatırım yapan fonların pozisyonlarını bozarak güvenli limanlara sığınmasıyla 2008 yılını 45 ABD doları/varil seviyesinde tamamlamıştır. Bu süreç içinde küresel çapta tasarruf eğiliminin artması ve akaryakıt tüketiminde önemli paya sahip olan sektörlerde önemli daralma yaşanması, hızla düşen petrol fiyatlarının tutunmasını daha da zorlaştırmıştır. Ocak 2009 ortalarında 39 ABD doları/varil gibi dip bir noktaya vuran ve ancak bu tarihten sonra bir toparlanma sürecine giren petrol fiyatları, yılın ilk çeyreğini 50 ABD doları/varil düzeyinde tamamlamıştır.

2009'un ikinci çeyreğinden itibaren ham petrol ve petrol ürünleri fiyatları, makroekonomik göstergelerdeki görece iyileşme belirtilerinden ve emtia piyasalarındaki spekülasyon para girişlerinden güçlü bir şekilde yararlanmış ve doların yeniden değer kaybetmesiyle kararlı bir yükselişe girmiştir. Gelişmiş ekonomilerdeki gevşek para politikası ve likidite bolluğu, risk iştahının ve diğer emtia fiyatlarıyla birlikte petrol fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Brent ham petrolünün 2009 yılı ortalama fiyatı 61,68 ABD doları/varil seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu rakam, 2008 yılındaki ortalama 97,37 ABD doları fiyatına göre %36,6 düşüşü ifade etmektedir. Petrol fiyatları 2009'un ilk çeyreğinde 39,66 ABD doları ile en düşük seviyesini görürken, yılı 77,67 ABD doları ile tamamlamıştır.

Küresel mali kriz, 2009 yılında petrol talebini olumsuz yönde etkileyerek talebin günde 1,4 milyon varil, yıllık bazda %1,6 azalmasına yol açmıştır. Ancak ekonomik krizden çıkış belirtilerinin gün geçtikçe güçlenmesi ve dünyadaki büyümenin 2010 yılında yeniden artışa döneceğine dair beklentilerin yaygınlık kazanmasıyla, küresel petrol talebinin 2010'da günde 0,5 ile 1 milyon varil arasında artış göstereceği tahmin edilmektedir. Ancak petrol piyasasının yönü, esas olarak halen küresel ekonominin mevcut olumlu görünüşünün devamına bağlıdır.

5.3.2. 2009'da Türkiye Akaryakıt Sektörü

Türkiye ekonomisinde 2008 ve 2009 yıllarında yaşanan gelişmeler, diğer pek çok alanda olduğu gibi petrol ürünleri pazarında da derin etkiler yaratmış ve krizin etkisiyle sektörde belirgin bir daralma yaşanmıştır. Bu gelişmede, 2008 yılından başlayarak bireysel ve kurumsal tasarruf eğilimlerinin artmasının yanı sıra sanayi, inşaat, turizm ve tarım gibi akaryakıt tüketiminde önemli paya sahip olan sektörlerin gerilemesi de önemli rol oynamıştır. Ürün bazında incelendiğinde, PETDER verilerine göre, beyaz ürünler olarak adlandırılan ve benzin, motorin ve LPG Otogaz'ın toplamı olarak ifade edilen otomotiv yakıtları tüketimi 2008 yılına göre %2,3 azalarak 18 milyon tona inmiştir. Beyaz ürünler arasında en büyük daralma, son beş yıldır sürekli artış eğilimi gösteren motorin tüketiminde olmuştur. 2009 yılında tüketilen motorin türleri (düşük kükürtlü motorin ve kırsal motorin)

toplamında 2008 yılına göre %3,9 oranında bir azalma meydana geldiyse de, bu düşüşün asıl sorumlusu %9,4 gibi çok yüksek bir oranda tüketimi gerileyen kırsal motorindir. Son yıllarda artan dizel araç sayısı ile bağlantılı olarak daha fazla talep gösterilen düşük kükürtlü dizel tüketimindeki artış ise 2009 yılında da sürmüştür ve toplam motorin tüketimi içindeki payı %20'den %25'e yükselmiştir.

2009 yılında toplam benzin tüketimi %2,7 oranında azalarak 2,28 milyon ton seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu azalmada, daha düşük ÖTV uygulaması nedeniyle fiyat avantajına sahip olan oto-LPG'nin benzin tüketiminden pay alması etkili olmuştur. Nitekim 2009 yılında ilk kez oto-LPG tüketimi (ton cinsinden) benzin tüketimini aşmış ve 2,3 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Benzin ile oto-LPG arasındaki pazar paylaşımında benzinin payı 2008'e göre %52,6'dan %49,8'e gerilerken, oto-LPG pazar payını aynı oranda yükseltmiştir.

5.3.3. Firmanın Tanıtımı

Genel Bilgiler

Firma unvanı: Petrol Ofisi A.Ş.

Ticaret Sicil Numarası: 456102 – 403684

Ticari Kayıt Bölümü: İstanbul Ticaret Sicil Memurluğu

Vergi Numarası: 7290015043

Vergi Dairesi: Büyük Mükellefler Vergi Dairesi

Kuruluş: 1941

Adres: Eski Büyükdere Cad. No: 33-37 B Blok 34398 Maslak İstanbul

Telefon ve Faks No: 0 212 329 15 00 / 0 212 329 18 88

Halka açıklık oranı: % 13, 27 (1991 yılında halka açılmıştır)

5.3.4. Petrol Ofisi ve Grubun Faaliyet Konusu:

Petrol Ofisi A.Ş (Şirket) ve bağlı ortaklıkları konsolide finansal tablolar için "Grup" olarak anılacaktır. Şirket'in fiili faaliyet konusu yurt içinden ve yurt dışından akaryakıt temin etmek ve satmak, dağıtımını tanzim etmek, depolamak, ayrıca

rafineri yan ürünlerini satmak, her türlü madeni yağ ve gres ile bunların yan ürünlerini üretmek, harmanlamak, üretim ve harmanlama için gerekli tesisleri kurmak, toptan ve perakende satışını, ithalini ve ihracını yapmaktır. Grup'un 3.095 (Petrol Ofisi: 2.811, Kipet: 87, Erk: 197) istasyon bayii, 1 madeni yağ fabrikası, 10 akaryakıt ve 2 LPG terminali, ve 35 hava ikmal ünitesi bulunmaktadır. Grup'un 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla personel sayısı 1.128'dir.

5.3.5. Petrol Ofisinin Bağlı Ortaklıkları ve Temel Faaliyet Konuları:

Kıbrıs Türk Petrolleri Ltd ("KIPET"), 1974 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kurulmuş olup akaryakıt dağıtım faaliyeti gerçekleştirmektedir.

PO Petrofinance N.V ("Petrofinance"), 2002 yılında Hollanda'da fon yaratma, borç alma ve kredilendirme amacı ile kurulmuştur.

2003 yılında kurulan Erk Petrol Yatırımları A.Ş.'nin ("ERK") fiili faaliyet konusu yurt içinden ve yurt dışından akaryakıt, petrol ve petrol ürünleri ile LPG ve benzeri diğer her türlü ürünü temin etmek ve satmak, dağıtımını tanzim etmek, depolamak, ayrıca rafineri yan ürünlerini satmak, her türlü madeni yağ ve gres ile bunların yan ürünlerini üretmek, harmanlamak, üretim ve harmanlama için gerekli tesisleri kurmak, toptan ve perakende satışını, ithalini ve ihracını yapmaktır.

PO Oil Financing Ltd ("PO Oil Financing"), 2004 yılında Cayman Adaları'nda uluslararası piyasalarda tahvil ihraç amacı ile kurulmuştur.

Petrol Ofisi Alternatif Yakıtlar Toptan Satış A.Ş ("PO Alternatif Yakıtlar"), 2005 yılı Ocak ayında, Türkiye içinde ve/veya dışında doğalgaz piyasasında faaliyette bulunmak, doğalgaz kullanımını aktif bir şekilde geliştirmek, doğalgaz, sıvılaştırılmış doğalgaz ve benzeri ürünleri yurtiçinden temin etmek veya ithal etmek, Türkiye içinde ve/veya dışında satmak ve pazarlamak, dağıtımını tanzim etmek, depolanması ve modülasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere kurulmuştur.

Petrol Ofisi Gaz İletim A.S (“PO Gaz İletim”), 2005 yılı Ocak ayında, Türkiye içinde ve/veya dışında doğal gaz piyasasında faaliyette bulunmak, doğalgaz kullanımını aktif bir şekilde geliştirmek, Türkiye içinde ve/veya dışında doğalgaz piyasasında sıvılaştırılmış doğalgaz, sıkıştırılmış doğalgaz ve doğalgaz iletim, dolum, taşıma ve teslim faaliyetlerinde bulunmak ve bu faaliyetlere yönelik taşıma vasıtaları ile tesislerin projelendirilmesi, inşası ve işletilmesini yapmak, Türkiye içinde doğalgaz piyasasında faaliyette bulunan şirketler ile teslim ve taşıma sözleşmeleri yapmak ve teslim aldığı doğalgazı nakil vasıtaları ile taşımak ve bu ürünlerin depolanması ve modülasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere kurulmuştur.

Petrol Ofisi Akdeniz Rafinerisi Sanayi ve Ticaret A.S (“Akdeniz Rafinerisi”), Ceyhan Bölgesi’nde kurulması planlanan petrol rafinerisi için 2007 Haziran ayında kurulmuştur.

PO Georgia LLC (“PO Georgia”), havacılık akaryakıt ikmal hizmetlerinin verilmesi, bayilik sistemi ile işletilecek istasyonlardan oluşan bir perakende akaryakıt dağıtım istasyon ağının kurulması ve dağıtım faaliyetleri ile ilgili destek hizmetlerinin sağlanması amacıyla Gürcistan’da 2007 Mayıs ayında kurulmuştur.

Petrol Ofisi Arama Üretim Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi (“PO Arama Üretim”), 6326 sayılı Petrol Kanunu ve bununla ilgili mevzuata ve yapılan herhangi bir ek ve/veya yerine geçebilen hükümlerle düzenlenen konularda arama, üretim, geliştirme, taşıma, pazarlama , satış işleri ve yeraltı endüstriyel hammaddeler ile sınırlı kalmamak üzere yurt içinde her çeşit hidrokarbon, yağ ile çözülmüş ve serbest gazlar, karbondioksit ve kömür metan gazları ile ilgili olarak kıyı ötesi ve karalarda faaliyette bulunmak amacı ile Eylül 2008’de kurulmuştur. PO Arama Üretim, 55.000.000 ABD doları bedel ile Güney Akçakoca Doğal Gaz Arama Geliştirme ve Üretim Projesi’nde Treador Türkiye Ltd. Şirketi’ne ait %26,75’lik hisseyi 2009 yılı içerisinde satın almıştır.

Marmara Depoculuk Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi (“Marmara Depoculuk”), 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve Petrol Piyasası Yönetmeliği ile

bunlarla ilgili mevzuatta ve yapılan herhangi bir ek ve/veya ek yerine geçebilen hükümlerle düzenlenen konularda; Petrol Piyasasında faaliyette bulunanların stok ve işletme ihtiyaçlarını karşılamak üzere üçüncü şahısların mülkiyetinde bulunan dökme petrol ürünlerinin ve ambalajlı madeni yağ ve müstahzarların depolanması ve genel antrepo işletmeciliği faaliyetinde bulunmak amacı ile 2009 Temmuz ayında kurulmuştur.

5.3.6. Firmannın Ortaklık Yapısı

Tablo 5: Petrol Ofisi Ortaklık Yapısı

Ortağın Unvanı	Sermaye Tutarı (TL)	%
Doğan Şirketler Grubu Holding AŞ	304.520.667,80	52.73
OMV Aktiengesellschaft	196.350.000,00	34.00
Halka Açık Kısım	76.629.332,20	13.27
Toplam	577.500.000	100

*IMKB'den yapılan alımlardan sonra Doğan Şirketler Grubu Holding AŞ'nin Petrol Ofisi'ndeki doğrudan ortaklık payı %54,17'ye OMV Aktiengesellschaft'ın doğrudan ortaklık payı %41,58'e yükselmiştir.

5.3.7. Konsolideye Dahil Edilmeyen İştirakler

Tablo 6: Petrol Ofisi İştirakler

TL	31/12/2009	31/12/2008
Çankaya Bel-Pet Ltd. Şti.	135.020	135.020
İstanbul Gübre Sanayi A.Ş.	872	872
Toplam	135.892	135.892

5.3.8. Yatırımlar

2009 yılında yatırım harcamalarının büyük çoğunluğunu perakende ve arama üretim alanında yapılan yatırımlar oluşturmuştur. Toplam yatırım harcamaları 222 milyon Amerikan Doları seviyesinde gerçekleşmiştir.

Petrol Ofisi'ni entegre bir petrol ve gaz şirketi haline getirme amacı ile Türkiye'nin en büyük doğalgaz üretim sahası olan Akçakoca'da doğalgaz yatırımı yapılmaktadır. Şirketin portföyünü çeşitlendirmek ve dikey entegrasyon anlamında arama ve üretim alanına girmek üzere gerçekleştirdiği 55 milyon ABD doları tutarındaki bu yatırım, Petrol Ofisi'ni bu projede Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'ndan (TPAO) sonra ikinci büyük ortak haline getirmiştir.

Petrol Ofisi'nin ikinci büyük yatırımını, kontrat yenileme ve yeni istasyon yatırımları oluşturmuştur. Perakende sektörü, şirketin cirosunun yaklaşık %70'ini oluşturan bir iş sahası olarak şirket faaliyetleri arasında hayati bir öneme sahiptir. Petrol Ofisi'nin son yıllarda büyük önem verdiği istasyon geliştirmeleri ve operasyonel mükemmellik hedefi, bu yöndeki yatırımların ağırlıklı bir şekilde devam etmesinde etkili olmuştur.

Şirketin üçüncü büyük yatırım alanını lojistik ve altyapı hizmetleri oluşturmaktadır. 29 Ocak 2009 tarihinde hizmete sokulan 7.700 m³ stoklama kapasiteli Batman deposu ile Marmara Ereğlisi'nde hayata geçirilecek terminal yatırımı önemli bir yere sahiptir.

Tablo 7: Yatırım Harcamaları Tutarı (Milyon ABD Doları)

2006	2007	2008	2009
153	173	233	222

5.3.9. Üretim/satış/kapasite miktarları

Üretim faaliyetlerinin tamamını İzmit'teki Derince Madeni Yağ Fabrikası'nda toplamıştır. Üretim kapasitesi 140.000 ton/yıl olan Derince Madeni Yağ

Fabrikası'nda otomotiv yağları, endüstriyel yağlar, antifrizler, hidrolik fren yağları ve greslerin üretimi yapılmaktadır.

2009 yılında net satışlar, petrol fiyatlarındaki azalış ve pazardaki daralmaya paralel olarak, dolar kurlarındaki dalgalanmanın da etkisi ile 2008'e göre düşüş göstermiştir.

Tablo 8: Petrol Ofisi Net Satışlar (Milyon ABD Doları)

2006	2007	2008	2009
9.615	10.366	13.251	9.119

Tablo 9: Petrol Ofisi Satış Hacmi

Petrol Ofisi Ürün Kırılımı (milyon ton)	2008	2009	09/08 (%)
Motorin	3.97	3.76	-5.2
Oto LPG + Benzin	0,96	0.94	-0.2
Jet A1	1.54	1.63	5.8
Siyah Ürünler	1.65	0.88	-46.8
Madeni Yağlar	0.08	0.07	-13.3
LNG	0.07	0.07	-2.8
Petrol Ofisi Toplam Satış Hacmi	8.27	7.35	-11.1

5.3.10. Yurtiçi & Yurt Dışı Mal Alım

Petrol Ofisi, dağıtımını yaptığı akaryakıtları iç pazarda TÜPRAŞ'tan temin etmekte, ayrıca Rusya, Ukrayna, Yunanistan, İtalya, Malta, Gürcistan, Hollanda, Letonya ve Fransa gibi ülkelerden ithalat yapmaktadır. 2009 yılında TÜPRAŞ'tan 3.859.000 tonu beyaz ürün ve 849.000 tonu siyah ürün olmak üzere toplam 4.708.000 ton petrol ürünü alımı yapılmıştır. Aynı yıl içinde yurtdışından 2.187.000 tonu motorin, 32.000 tonu fuel-oil ve 5.000 tonu avgaz olmak üzere toplam 2.224.000 ton ürün ithal edilmiştir.

5.3.11. Yurt İçi ve Yurt Dışı Mal Satım

Şirket cirosunun % 70'i perakende sektöründen gelmektedir. Petrol Ofisi, 81 ilin tamamını ve yaklaşık 850 ilçeyi kapsayan geniş bayi ağı ile Türkiye'nin ülke çapında hizmet verebilen tek ve en büyük akaryakıt dağıtım şirketidir. 2009 yılındaki perakende satış faaliyetlerini ikinci markası olan Erk'le birlikte 3.008 istasyondan olusan dev satış ağı yoluyla sürdüren şirket, bu özelliğiyle Türkiye'nin en yaygın perakende organizasyonlarından biri konumundadır.

2009 yılında küresel krizin ihracat sektöründe yol açtığı daralmaya rağmen firma yurtdışı satışlarını başarılı bir şekilde sürdürmüş ve Irak, Azerbaycan, Libya, Gürcistan ve KKTC başta olmak üzere 22 ülkeye 11.688 ton madeni yağ satışı gerçekleştirmiştir. Kazakistan, Lübnan ve İran yeni girilen pazarlar olurken, Mısır, Suriye ve Cezayir'le görüşmelere başlanmıştır.

5.3.12. Sektördeki Yeri

Petrol Ofisi, akaryakıt satışlarını iki marka yoluyla yapmaktadır. 2.811 adedi Petrol Ofisi ve 197 adedi Erk markasıyla faaliyet gösteren toplam 3.008 istasyon, Türkiye'deki toplam 12.693 istasyonun %24'ünü oluşturmaktadır. Şirket, rekabetteki bu üstünlüğünü satış performansı ile da pekiştirmektedir. 2009 yılında Petrol Ofisi, dev satış ağı aracılığıyla 4,6 milyon m³ perakende beyaz ürün (benzin, motorin, gazyağı ve LPG) satışı gerçekleştirmiş ve benzinde %23,5, motorinde ise %27,9 pazar payı elde etmiştir. Sektör genelinde 2009 itibariyle istasyon başına yıllık satış ortalaması 1.200 m³ civarındayken, Petrol Ofisi bayileri 1.500 m³'ün üzerinde bir satış ortalamasıyla sektör ortalamasının hayli üzerinde bir performans sergilemiştir.

5.3.13. Firmanın Mali Kuruluşlarla İlişkileri

Petrol Ofisi, Kredi kartı kampanyaları ve yeni müşteri kazanımı amacı ile İşbankası, HSBC, Garanti Bankası, Finansbank, Fortisbank, TEB ve Denizbank ile aktif olarak çalışmaktadır.

Tablo 10: Petrol Ofisi Banka Kredileri

(TL)	31/12/2009	31/12/2008
Kısa Vadeli Banka Kredileri	6.482.942	19.432.173
K.V. Finansal Kiralama Borçları (net)	7.189.376	7.288.814
Uzun vadeli kredilerin kısa vadeli anapara taksitleri ve faizleri	534.235.113	103.670.980
Toplam Kısa Vadeli Finansal Borçlar	547.907.431	130.391.967
Uzun Vadeli Krediler	853.297.700	829.700.301
Uzun Vadeli Finansal Kiralama Borçları (net)	17.262.442	23.412.141
Toplam Uzun Vadeli Finansal Borçlar	870.560.142	853.112.442
Toplam Finansal Borçlar	1.418.467.573	983.504.409

Tablo 11: Petrol Ofisi Banka Kredileri Faiz ve Döviz Kırılımı

	Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranı %	Orjinal Para Birimi	TL
Kısa Vadeli Krediler (TL)	-	6.482.942	6.482.942
Uzun Vadeli Kredilerin Kısa Vadeli Anapara Taksitleri ve Faizleri			
TL kredilerin kısa vadeli kısmı	%18.58	125.288.522	125.288.522
ABD Doları kredilerin kısa vadeli kısmı	%7.07	271.127.664	408.236.924
EURO kredilerin kısa vadeli kısmı	%3.62	328.504	709.667
Uzun Vadeli Krediler			
TL Krediler	%12.82	410.000.000	410.000.000
ABD Doları Krediler	%5.49	293.500.000	441.992.950
EURO Krediler	%3.62	636.370	1.374.750

5.3.14. Akreditif

Kısa vadeli ticari borçların içerisinde takip edilen L/C tutarı TL 1.096.421.788'dir. (USD 728.180.772)

5.3.15. Firmanın Mali Analizi

Petrol Ofisi AŞ için 2007-2008-2009 yıl sonu mali verileri üzerinden mali analiz çalışması yapılmıştır.

Tablo 12: Petrol Ofisi AŞ Bilanço Verileri

		2007 / 12	2008 / 12	2009 / 12
DÖNEN				
1	VARLIKLAR			
10	Hazır Değerler	404.538.084	1.535.732.285	1.390.184.476
100	Kasa Hesabı	42,801	18,973	24,509
102	Bankalar	404.034.075	1.535.713.312	1.390.159.967
	Diğer Hazır			
108	Değerler	461,208	0	0
Ticari				
12	Alacaklar	1.181.194.723	824.837.441	866.056.584
120	Alıcılar	667.885.528	597.780.553	511.773.163
	Alacak			
121	Senetleri	595.294.153	319.660.260	380.993.995
	Verilen			
	Depozito ve			
126	Teminatlar	0	0	661,799
	Diğer Ticari			
127	Alacaklar	3.927.689	4.527.743	77.674.524
	Şüpheli Ticari			
	Alacaklar			
129	Karşılığı(-)	85.912.647	97.131.115	105.046.897

	Diğer			
13	Alacaklar	97.131.527	60.119.021	19.339.451
	İştiraklerden			
132	Alacaklar	2.051.363	0	3.075.970
	Personelden			
135	Alacaklar	494,4	481,998	44,01
	Diğer Çeşitli			
136	Alacaklar	94.585.764	59.637.023	16.219.471
15	Stoklar	746.790.250	779.672.639	797.968.026
	İlk Madde ve			
150	Malzeme	28.119.785	44.295.415	27.086.272
151	Yarı Mamuller	2.673.560	3.693.276	2.085.651
152	Mamuller	11.376.994	21.054.190	14.425.870
153	Ticari Mallar	650.833.264	688.102.865	688.600.041
157	Diğer Stoklar	53.573.968	91.278.856	67.116.164
	Stok Değer			
	Düşüklüğü			
158	Karşılığı(-)	0	68.776.629	1.355.581
	Verilen Sipariş			
159	Avansları	212,679	24,666	9,609
	Gel. Ay. Ait			
	Giderler ve			
18	Gelir Tah.	25.968.061	35.833.038	28.487.034
	Gelecek Aylara			
180	Ait Giderler	25.968.061	35.657.270	28.424.222
	Gelir			
181	Tahakkukları	0	175,768	62,812
	Diğer Dönen			
19	Varlıklar	20.137.411	146.447.547	83.413.706
190	Devreden KDV	1.552.778	13,404	18.483.929
	Peşin Ödenen			
193	Vergi ve Fonlar	3,018	34.344.578	332,708

195	İş Avansları	3.668.178	286,557	916,203
	Diğer Çeşitli			
	Dönen			
198	Varlıklar	14.913.437	111.803.008	63.680.866

DÖNEN

VARLIK

TOPLAMI 2.475.760.056 3.382.641.971 3.185.449.277

II-DURAN

2 VARLIKLAR

Uzun Vadeli

Ticari

22	Alacaklar	516,475	596,49	11.105.839
220	Alıcılar	0	0	7.210.603
	Alacak			
221	Senetleri	0	225,467	3.413.098
	Verilen			
	Depozito ve			
226	Teminatlar	516,475	371,023	482,138

Uzun Vadeli

Diğer

23	Alacaklar	6.607.977	6.774.412	185,125
	Diğer Çeşitli			

236	Alacaklar	6.607.977	6.774.412	185,125
-----	-----------	-----------	-----------	---------

Mali Duran

24	Varlıklar	135,892	135,892	135,892
242	İştirakler	135,892	135,892	135,892

Maddi Duran

25	Varlıklar	1.047.789.468	1.218.531.916	1.400.785.321
	Arazi ve			
250	Arsalar	257.184.022	275.504.386	308.993.589
	Yeraltı ve			
251	Yerüstü	177.213.356	188.982.592	257.174.252

	Düzenleri			
	Tesis,Makina			
253	ve Cihazlar	610.014.486	622.088.585	632.401.666
254	Taşıtlar	15.056.719	15.450.196	14.665.760
255	Demirbaşlar	25.208.893	27.969.766	31.972.541
	Diğer Maddi			
	Duran			
256	Varlıklar	866.094.270	1.112.521.682	1.256.421.719
	Birikmiş			
	Amortismanlar			
257	(-)	926.365.599	1.041.644.827	1.178.684.982
	Yapılmakta			
	Olan			
258	Yatırımlar	23.383.321	17.659.536	34.464.788
	Verilen			
259	Avanslar	0	0	43.375.988
	Maddi			
	Olmayan			
	Duran			
26	Varlıklar	2.239.266.549	2.239.113.573	2.265.493.755
261	Şerefiye	2.230.454.638	2.230.454.638	2.230.454.638
	Diğer Maddi			
	Olmayan			
	Duran			
267	Varlıklar	22.384.160	24.051.175	61.938.161
	Birikmiş			
	Amortismanlar			
268	(-)	13.572.249	15.392.240	26.899.044
	Gel. Yıl. Ait			
	Giderler ve			
28	Gelir Tah.	14.799.057	73.235.817	68.135.885
280	Gelecek Yıllara	14.799.057	73.235.817	68.135.885

Ait Giderler

	Düğer	Duran		
29	Varlıklar	1.296.683	14.058.828	1.857.916
292	Düğer KDV	0	942,492	0
	Düğer	Çeşitli		
	Duran			
297	Varlıklar	1.296.683	13.116.336	1.857.916
DURAN				
VARLIKLAR				
TOPLAMI		3.310.412.101	3.552.446.928	3.747.699.733
AKTİF				
	VARLIKLAR	5.786.1	6.935.0	
	TOPLAMI	72.157	88.899	6.933.149.010
KISA				
VADELİ				
YABANCI				
3	KAYNAKLAR			
30	Mali Borçlar	103.996.879	149.236.886	552.764.443
300	Banka kredileri	20.425.659	19.432.173	6.482.942
	K.	Vade		
	Finansal			
	Kiralama			
	İşlemlerinden			
301	Borçlar	5.992.374	7.288.814	7.189.376
	Uzun vadeli			
	kred. anapara			
303	ta. ve faizi	77.578.846	103.670.980	534.235.113
	Düğer mali			
309	borçlar	0	18.844.919	4.857.012
32	Ticari borçlar	949.745.526	1.696.574.277	1.450.443.666
320	Saticılar	947.080.142	1.693.335.409	1.448.286.786
321	Borç senetleri	1.734.474	1.203.972	1.038.040

	Alınan			
	depozito ve			
326	teminatlar	0	0	1.118.840
	Diğer ticari			
329	borçlar	930.910	2.034.896	0
33	Diğer Borçlar	465.586.867	377.375.900	12.285.784
	İştiraklere			
332	borçlar	11.872.555	0	555.299
	Diğer çeşitli			
336	borçlar	453.714.312	377.375.900	11.730.485
	Ödenecek vergi			
	ve diğer			
36	yükümlülükler	0	8.113.976	298.990.002
	Ödenecek vergi			
360	ve fonlar	0	0	298.990.002
	Diğer			
369	yükümlülükler	0	8.113.976	0
	Borç ve gider			
37	karşılıkları	57.021.708	30.419.414	53.491.704
	Dönem karı,			
	vergi ve diğer			
	yasal			
	yükümlülük			
370	karşıl	0	0	13.896.505
	Diğer borç ve			
	gider			
379	karşılıkları	57.021.708	30.419.414	39.595.199
	Gelecek aylara			
	ait gelir ve			
	gider			
38	tahakkukları	0	21.682.597	21.478.041
380	Gelecek aylara	0	782.442	511.767

	ait gelirler			
	Gider			
381	tahakkukları	0	20.900.155	20.966.274
	Diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar	0	0	10.240.573
39				
	Diğer çeşitli yabancı kaynaklar	0	0	10.240.573
399				
	K. V. YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMI	1.576.350.980	2.283.403.050	2.399.694.213
	UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
4				
40	Mali borçlar	586.019.504	853.112.442	870.560.142
400	Banka kredileri	564.069.939	829.700.301	853.297.700
	U. Vade Finansal Kiralama İşlemlerinden			
401	Borçlar	21.949.565	23.412.141	17.262.442
42	Ticari borçlar	905.422.773	967.461.425	585.169.745
420	Satıcılar	904.487.298	966.823.460	584.335.822
	Alınan depozito ve teminatlar	935.475	637.965	833.923
426				
43	Diğer borçlar	112.225	166.655	146.176
440	Alınan avanslar	112.225	166.655	146.176
47	Borç ve gider	10.714.909	12.134.263	13.485.440

	karşılıkları			
	Kıdem tazminatı			
472	karşılıkları	9.461.569	10.125.903	10.890.856
	Diğer borç ve gider			
479	karşılıkları	1.253.340	2.008.360	2.594.584
	Gel. Yıl. ait gelir ve gider			
48	tah.	0	14,408	10,165
	Gelecek yıllara			
480	ait gelirler	0	14.408	10.165
	Diğer uzun vadeli yabancı			
49	kaynaklar	61.624.395	67.201.137	49.317.129
	Diğer uzun vadeli yabancı			
499	kaynaklar	61.624.395	67.201.137	49.317.129
	UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
	ÖZKAYNAKLAR			
5	AR			
	Ödenmiş			
50	sermaye	492.000.000	550.000.000	824.961.598
500	Sermaye	492.000.000	550.000.000	824.961.598
	Sermaye			
52	yedekleri	1.242.847.720	1.124.196.300	892.919.331
	Hisse senedi			
520	ihraç primleri	0	1.831.496	1.831.496
529	Diğer sermaye	1.242.847.720	1.122.364.804	891.087.835

	yedekleri			
54	Kar yedekleri	911.079.651	1.077.399.219	1.296.885.071
540	Yasal yedekler	60.419.761	0	0
	Olağanüstü			
542	yedekler	847.719.929	850.142.408	1.064.998.928
	Diğer kar			
548	yedekleri	2.939.961	227.256.811	231.886.143
ÖZKAYNAKLAR TOPLAMI				
	AR TOPLAMI	2.645.927.371	2.751.595.519	3.014.766.000
PASİF				
	(KAYNAKLA	5.786.1	6.935.0	
	R) TOPLAMI	72.157	88.899	6.933.149.010

Tablo 13: Petrol Ofisi AŞ Gelir Tablosu

	2007/12	2008/12	2009/12
60 Brüt Satışlar	13.752.426.278	17.635.577.703	14.434.887.915
600 Yurt İçi Satışlar	13.463.010.088	15.312.368.898	13.015.952.821
601 Yurt Dışı Satışlar	224.036.406	2.323.208.805	1.418.935.094
602 Diğer Gelirler	65.379.784	0	0
61 Satış İndirimleri(-)	272.680.832	433.410.328	339.975.786
610 Satıştan İadeler(-)	20.711.600	19.316.791	111,625
611 Satış İskontoları(-)	175.924.009	265.559.403	214.111.911
612 Diğer İndirimler(-)	76.045.223	148.534.134	125.752.250
NET SATIŞLAR	13.479.745.446	17.202.167.375	14.094.912.129
62 Satışların Maliyeti(-)	12.556.487.949	15.990.174.308	13.078.890.665
	Satılan Mamüller		
620 Maliyeti(-)	186.240.837	166.712.259	158.298.404
	Satılan Ticari Mallar		
621 Maliyeti(-)	12.361.014.990	15.813.677.442	12.911.663.324

	Satılan	Hizmet			
622	Maliyeti(-)		9.232.122	9.784.607	8.928.937
	Diğer	Satışlar			
623	Maliyeti(-)		0	0	0
	BRÜT KAR		923.257.497	1.211.993.067	1.016.021.464
63	Faaliyet Giderleri(-)		391.147.089	392.230.306	387.846.505
	Araştırma	ve			
630	Geliştirme Giderleri(-)		0	0	1.653.750
	Pazarlama,Satış	ve			
631	Dağıtım Gideri(-)		0	314.877.024	302.778.577
	Genel	Yönetim			
632	Giderleri(-)		391.147.089	77.353.282	83.414.178
	FAALİYET KARI		532.110.408	819.762.761	628.174.959
	D. F. Olağan Gelir ve				
64	Karlar		544.516.048	810.566.391	954.929.788
	İştiraklerden	Temettü			
640	Gelirleri		0	0	0
	Bağlı	Ortaklıklardan			
641	Temettü Gelirleri		0	0	0
642	Faiz Gelirleri		75.520.219	52.401.192	49.331.997
643	Komisyon Gelirleri		2.170.991	2.934.970	3.850.946
	Konusu	Kalmayan			
644	Karşılıklar		4.141.943	5.399.398	8.200.011
	Menkul Kıymet	Satış			
645	Karları		1.291.905	0	5.517.411
646	Kambiyo Karları		431.203.249	725.655.885	878.240.850
	Reeskont	Faiz			
647	Gelirleri		12.921.223	15.511.649	2.772.695
	Diğer Olağan Gelir ve				
649	Karlar		17.266.518	8.663.297	7.015.878
	D. F. Olağan Gider ve				
65	Zararlar(-)		575.626.445	1.329.335.401	1.062.131.263

653	Komisyon Giderleri(-)	2.890.142	2.253.340	1.541.787
654	Karşılık Giderleri(-)	45.695.204	23.156.182	27.334.880
	Menkul Kıymet Satış			
655	Zararları(-)	2.652.934	0	0
656	Kambiyo Zararları(-)	215.725.589	1.178.318.101	880.784.502
	Reeskont Faiz			
657	Giderleri(-)	7.951.667	12.631.766	2.252.557
	Diğer Olağan Gider			
659	ve Zararlar(-)	300.710.909	112.976.012	150.217.537
	Finansman Giderleri(-)			
66)	41.978.725	162.748.346	157.001.107
	Kısa Vadeli			
	Borçlanma Giderleri(-)			
660)	41.978.725	162.748.346	157.001.107
	Uzun Vadeli			
	Borçlanma Giderleri(-)			
661)	0	0	0
	Olağan Dışı Gelir ve			
67	Karlar	0	0	0
	Öncek Dönem Gelir			
671	ve Karlar	0	0	0
	Diğer Olağandıışı			
679	Gelir ve Karlar	0	0	0
	Olağandıışı Gider ve			
68	Zararlar(-)	516,326	0	0
	Çalışmayan Kısım			
680	Gider ve Zararları(-)	0	0	0
	Önceki Dönem Gider			
681	ve Zararları(-)	0	0	0
	Diğer Olağandıışı			
689	Gider ve Zararlar(-)	516,326	0	0
691	D. K. Vergi ve Diğer	147.796.748	30.983.066	72.194.471

Yasal Yüküm.

DÖNEM KARI	458.504.960	138.245.405	363.972.377
DÖNEM NETKARI	310.708.212	107.262.339	291.777.906

Tablo 14: Petrol Ofisi Rasyolar Tablosu

	2007 / 12	2008 / 12	2009 / 12
LİKİTİDE ORANLARI			
Cari Oran	1,58	1,48	1,33
Likidite Oranı	1,10	1,14	0,99
Stok Bağımlılık Oranı	1,57	0,96	1,27
MALİ YAPI			
Banka Kredileri / Öz Kaynaklar			
Toplam Oranı	0,26	0,36	0,47
Toplam Yabancı Kaynaklar/Özkaynaklar	1,19	1,52	1,30
Toplam Mali Borçlar/Özkaynaklar	0,26	0,36	0,47
Yabancı KaynaklarToplamı/Aktif			
Toplam	0,54	0,60	0,57
Faiz Ödeme Gücü	11,93	1,85	3,32
Finansal Kaldıraç Oranı (Midfin)	1,70	1,96	1,90
Kaldıraç Oranı (Midfin)	7,73	8,16	5,23
Toplam Mali Borçlar/Aktif Toplam (Midfin)	19,46	21,34	30,49
FAALİYET ORANLARI			
Alacak Tahsil Süresi	31,98	17,50	22,43
Stok Devir Süresi	21,90	17,93	22,54
Borç Devir Süresi	27,85	39,02	40,96
Nakit Dönüş Süresi	26,03	-3,59	4,00
Aktif Devir Hızı	232,96	248,05	203,30
KARLILIK DURUMU %			
Brüt Satış Karı/Net Satışlar	6,85	7,05	7,21

Faaliyet Karı/Net Satışlar	3,95	4,77	4,46
Net Kar/Net Satışlar	2,31	0,62	2,07
Net Kar/Özkaynaklar	11,74	3,90	9,68
Net Kar/Aktif Toplam	5,37	1,55	4,21
Brüt Satış Karı Rasyosu (Midfin)	7,67	7,75	8,30
Özsermaye Getirisi (Midfin)	0,12	0,04	0,10

2007 / 2008 /

RASYOLAR TABLOSU

12 12 2009 / 12

DİĞER RASYOLAR

Nakit Oranı	0,26	0,67	0,58
Fon Akım Oranı	0,34	0,36	0,26
Net Çalışma Sermayesi/Faaliyetlerden			
Sağ. Fon Oran	1,69	1,34	1,25
KV Yabancı Kaynaklar/Faal. Sağ.			
Nakit Kaynak Oranı	2,96	2,79	3,82
Özkaynaklar/Aktif Toplam	0,46	0,40	0,43
K.V. Yabancı Kaynaklar/Pasif Toplam	0,27	0,33	0,35
K.V. Borçlar/Toplam Borçlar	0,50	0,55	0,61
Duran Varlıklar/Özkaynaklar	1,25	1,29	1,24
Maddi Duran Varlıklar/Özkaynaklar	0,40	0,44	0,46
Maddi Duran			
Varlıklar/(Özkaynaklar+Yatırım Kred.)	0,25	0,26	0,31
ASİT-TEST ORANI	1,07	1,06	0,95
STOKLAR/VARLIK (AKTİF)			
TOPLAM ORANI	0,30	0,23	0,25
Stoklar/Varlık (Aktif) Toplam Oranı	0,13	0,11	0,12
Kısa Vadeli Alacaklar/Dönen Varlık			
Oranı	1,81	1,29	1,45
Kısa Vadeli Alacaklar/Varlık (Aktif)			
Toplamı Oranı	0,20	0,12	0,12
Uzun Vadeli Yabancı Kay./Kaynak	0,27	0,27	0,22

(Pasif) Toplamı			
Uzun Vadeli Yabancı Kay./Devamlı			
Sermaye Oranı	0,37	0,41	0,34
Maddi Duran Var./Uzun Vadeli			
Yabancı Kay. Oranı	0,67	0,64	0,92
Duran Varlıklar/yabancı Kaynaklar			
Toplam Oranı	1,05	0,85	0,96
Duran Varlıklar/Devamlı Sermaye			
Oranı	0,79	0,76	0,83
Banka Kredileri/Varlık (Aktif) Toplamı			
Oranları	0,12	0,14	0,20
Kısa VD Banka Kredileri / Kısa VD			
Yabancı Kay. Or.	0,07	0,06	0,23
Banka Kredileri/Yabancı Kaynaklar			
Top.	0,22	0,24	0,36
Dönen Varlıklar / Aktif (Varlık)			
Toplamları Oranı	0,43	0,49	0,46
Maddi Duran Varlıklar (Net)/Varlık			
(Aktif) Top. Or	0,18	0,18	0,20
Stok Devir Hızı	8,41	10,25	8,20
Alacak Devir Hızı	11,41	20,84	16,07
Çalışma Sermayesi Devir Hızı	5,44	5,09	4,42
Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı	14,99	15,65	17,94
Maddi Duran Varlıklar Devir Hızı	12,86	14,12	10,06
Duran Varlıklar Devir Hızı	4,07	4,84	3,76
Öz Kaynak Devir Hızı	5,09	6,25	4,68
Satılan Malı Maliyeti / Net Satışlar			
Oranı	0,93	0,93	0,93
Faaliyet Giderleri / Net Satış Oranı	0,03	0,02	0,03
Faiz Giderleri / Net Satış Oranı	0,00	0,01	0,01
Faiz ve Vergiden Önceki Kar/Faiz Gid.			
Oranı	8,40	1,66	2,86

Net Kar / Öz KAYnak Oranı	0,12	0,04	0,11
Vergi Öncesi Kar / Öz Kaynak Oranı	0,17	0,05	0,12
Fin. Gid.ve Verg. Önceki Kar/Kay (Pasif) Top. Or.	0,09	0,04	0,08
F. Karı F. Gerçek Kullanım Varlık Or.	0,09	0,12	0,09
Birikme (Kümülatif) Karlılık Oranı	0,16	0,16	0,19

2009 /12. ay itibariyle firma 6.933m aktif büyüklüğüne sahip olan firmanın dönen varlıklar aktifin % 45,95'ini duran varlıklar % 54,05 'ünü oluşturmaktadır. Kaynak yapısına baktığımızda aktifin % 34,61'inin kısa vadeli kaynaklar, %21.90'u uzun vadeli kaynaklar ve %43.48'inin özkaynaklar ile fonlandığını görmekteyiz.

Aktif kalemleri sırasıyla incelediğimizde;

Dönen Varlıklar:

Bankalar kaleminde TL 81,9 vadesiz mevduat, TL 1,308m vadeli mevduat bulunmaktadır. TL faiz oranları % 4.25 - %10.25 arasında YP faiz oranları ise % 0.11 - %5,25 arasında değişmektedir.

Alıcılar TL 866m seviyesinde olup bir önceki yıla göre %5 oranında artış göstermiştir. Alacak yapısındaki dağılımı incelediğimizde firmanın alacaklarını çek ya da senetli olarak daha teminatlı hale getirdiğini görmekteyiz. Firma, sektördeki ve piyasadaki gelişmeler paralelinde bayilerini fonlama konusunda daha istekli olmuştur.

Tablo 17: Petrol Ofisi Diğer Alacaklar Detayı

Diğer Alacaklar	31/12/2009	31/12/2008
Personelden Alacaklar	44.010	481.998
ÖTV Muafiyeti*	13.347.240	56.002.308
Verilen Depozito ve garantiler	661.799	579.411
Diğer	2.872.231	3.055.304
Diğer Kısa Vadeli Alacak Toplamı	16.925.280	60.119.021

*Bazı askeri kuruluşlara, elçiliklere ve petrol arama şirketlerine yapılan teslimatlarda, ÖTV'den muaf mal teslimatı yapılmakta, karşılığında ise Tüpraş'tan yapılacak alımlarda kullanılmak üzere muafiyet belgesi alınmaktadır.

Stoklar geçen yıla göre aynı seviye olup TL 797m tutarındadır. Dağılımına baktığımızda ağırlıklı olarak ticari mallardan oluştuğunu görmekteyiz.

Firma sahip olduğu stok kapasitesi ve yurt içine dağılmış depolama tesisleri sayesinde müşterilerin talep ettiği ürünü en kısa zamanda sunmayı hedeflemiştir.

Tablo 18: Petrol Ofisi Stok Detayı

	31/12/2009	31/12/2008
Ticari Mallar	688.600.041	688.102.865
Hammadde	27.086.272	44.295.415
Mamul	14.425.870	21.054.190
Yarı Mamul	2.085.651	3.693.276
Diğer*	67.116.164	91.278.856
Stok değer düşüklüğü karşılığı	(1.355.581)	(68.776.629)
Toplam	797.958.417	779.647.973

*Diğer stoklar yoldaki akaryakıt & madeni yağlardan oluşmaktadır.

Gelecek aylara ait giderler hesabında TL 28.4m bulunmaktadır. Grup, 2008 yılında Gümrük ve Turizm İşletmeleri ile sınır kapılarında akaryakıt & madeni yağ

satışı yapabilmek için 20 yıl süreli imzaladığı sözleşme kapsamında yaptığı TL 55m lik ödeme gelecek aylara ve yıllara ait giderler altında takip edilmektedir.

Diğer dönen varlıklar aktifin %1'ini oluşturmakta olup Devreden KDV TL 18m ve diğer dönen varlıklar TL 63m tutarındadır.

Duran Varlıklar

Uzun Vadeli Ticari Alacaklarda TL 3.4m tutarında çek ve senet bulunmaktadır. Firma tahsili geciken ya da tahsilat sorunu yaşayacağını düşündüğü bayi ve müşterilerde daha teminatlı olarak çalışmaktadır.

Diğer Çeşitli Alacaklar kaleminde TL 7.2m bulunmakta olup bayilere verilen krediler takip edilmektedir.

Maddi Duran Varlıklar TL 1,800m tutarında olup bir önceki yıla göre %15 oranında artış göstermiştir. Ağırlıklı artış diğer maddi duran varlıklar kaleminde gerçekleşmiştir. Diğer maddi duran varlıklar kaleminde dolmuş tankları, istasyon ve istasyon ekipmanları takip edilmektedir.

Maddi olmayan duran varlıklar kaleminde TL 2.265m bakiye bulunmakta olup şerefiye ve maden arama lisanslarının değerinden oluşmaktadır.

Pasif kalemi sırası ile incelediğimizde;

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Mali borçlar bir önceki yıla göre %2.70 oranında artış göstermiş olup TL 552m olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıla göre kısa vadeli banka kredilerinde azalış olmasına rağmen, mali borçlar kalemindeki artış uzun vadeli kredilerin anapara ve taksit tutarının kısa vadeye dönmüş olmasıdır.

Tablo 19: Petrol Ofisi Kısa Vadeli Mali Borçlar Detayı

	31/12/2009	31/12/2008
Kısa Vadeli Banka Kredileri	6.482.942	19.432.173
Kısa vadeli finansal kiralama borçları, net	7.189.376	7.288.814
Uzun vadeli kredilerin kısa vadeli anapara taksitleri ve faizleri	534.235.113	103.670.980
Toplam kısa vadeli finansal borçlar	547.907.431	130.391.967

Ticari Borçlar, TL 1.450m tutarında olup ticari borçları bir önceki yıla göre %15 oranında azalmıştır. Kısa vadeli ticari borçlar içerisinde TL 1,096m L/C bulunmaktadır.

Tablo 20: Petrol Ofisi Ticari Borçlar Detayı

	31/12/2009	31/12/2008
Satıcılar	1.448.286.786	1.693.335.409
İlişkili Senetlere Borçlar	555.299	2.034.896
Borç Senetleri	1.038.040	1.203.972
Kısa Vadeli Ticari Borçlar	1.449.880.125	1.696.574.277

Diğer borçlar kaleminde ağırlıklı olarak vergi, harç ve diğer kesintiler takip edilmektedir. Bir önceki yıla göre % 21 oranında azalmış olup TL 311m seviyesindedir.

Tablo 21: Petrol Ofisi Diğer Borçlar

Diğer Borçlar	31/12/2009	31/12/2008
Ödenecek, vergi, harç ve diğer kesintiler	298.990.002	342.228.869
Teminat kapsamındaki borçlar	6.187.860	9.705.095
Alınan depozito ve teminatlar	1.118.840	833.745
Diğer	5.542.625	24.608.191
Diğer Kısa Vadeli Borç Toplamı	311.839.327	377.375.900

Gelecek aylara ait gider tahakkuklarında TL 20.9m bakiye bulunmakta olup diğer kısa vadeli yabancı kaynaklarda TL 10.2m İzin karşılığı tahakkuk ve PO Kart ertelenmiş gelirleri takip edilmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynaklar

Mali borçlar TL 870m olup bir önceki yıla göre %2 oranında artış göstermiştir.

Tablo 22: Petrol Ofisi Uzun Vadeli Mali Borçlar

	31/12/2009	31/12/2008
Uzun vadeli krediler	853.297.700	829.700.301
Uzun vadeli finansal kiralama borçları, net	17.262.442	23.412.141
Toplam Uzun Vadeli Borçlar	870.560.142	853.112.442

Uzun vadeli satıcı borçlarında TL 584m akreditif borcu bulunmaktadır.

Ertelenmiş vergi yükümlülükleri TL 49m seviyesinde olup diğer uzun vadeli yabancı kaynaklar altında kayıtlanmaktadır.

Özkaynaklar

31/12/2009 itibariyle firmanın özkaynak toplamı TL 3.014m tutarındadır. Ödenmiş sermaye yapısı TL 577.500.000 olup bir önceki yıla göre %5 oranında artış göstermiştir.

Tablo 23: Petrol Ofisi Sermaye Detayı

	31/12/2009		31/12/2008	
	Hisse %	Tutar	Hisse %	Tutar
Doğan Holding	52.73	304.520.668	52.73	290.019.684
OMV Aktiengesellschaft	34	196.350.000	34	187.000.000
Halka Açık Kısım	13.27	76.629.332	13.27	72.980.316
Toplam	100	577.500.000	100	550.000.000

Şirketin TL 750m kayıtlı sermaye tavanı bulunmaktadır. 2008 yılı karından karşılanmak üzere sermaye artışı gerçekleştirmiştir.

Gelir Tablosu

Gelir Tablosu kalemlerini incelediğimizde;

2009 yılında net satışlar, petrol fiyatlarındaki azalış ve pazardaki daralmaya paralel olarak, dolar kurlarındaki dalgalanmanın da etkisi ile 2008'e göre düşüş göstermiştir.

TL bazda %18, tonaj bazında % 11 küçülme ile 2009 yılını tamamlayan firmanın net satış rakamı TL 14.094m olarak realize olmuştur.

SMM bir önceki yıla göre %18 oranında azalmış ve SMM %92 oranında gerçekleşmiştir.

Brüt kar marjında satıştaki daralma paralelinde %16 oranında azalış ile TL 1.016m olarak gerçekleşmiştir.

Faaliyet karı ise bir önceki yıla göre TL bazda %23 oranında küçülmüş ve TL 628m olarak gerçekleşmiştir.

Faiz ve vergi öncesi kar TL 628m gerçekleşmiştir. Faiz, vergi ve amortisman öncesi kar bir önceki yıla göre % 16 oranında azalarak TL 782m olarak gerçekleşmiştir.

Firma Uluslararası Derecelendirme Kuruluşlarından Fitch ve Standard & Poor'stan ratinge sahiptir.

Tablo 24: Petrol Ofisi Fitch ve Standard & Poor Derecelendirmeleri

Fitch Ratings		Standard & Poor's Rating	
Tarih	Rating	Tarih	Rating
03/10/2007	BB- (Durağan)	21/07/2009	B+ (Durağan)
19/03/2007	BB- (Durağan)	01/09/2006	B+(Negatif İzleme)
08/12/2006	BB- (Durağan)	20/09/2005	B+ (Durağan)
30/03/2006	BB- (Durağan)	05/09/2005	B+ (İzleme)
16/02/2006	B + (Pozitif)	20/04/2005	B+ (Durağan)
31/05/2005	B + (Pozitif)	25/02/2005	B Pozitif
05/07/2004	B + (Durağan)	05/07/2004	B (Durağan)

Firma için hazırlanan mali tahlil ve istihbarat çalışmasında, genel olarak olumlu bir görüş verilmiştir. Bankaların kredili çalışması konusunda olumlu görüşe varılmıştır.

SONUÇ

Uluslararası bankacılık ve küreselleşme ile birlikte artan riskler, finans sistemindeki hassasiyeti ve kırılganlığı da arttırarak sık sık finansal krizlerin ve özellikle de bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek karmaşıklaşan mali piyasalar ve finansal enstrümanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmuştur.

Üstelik ülke ekonomilerinin birbirlerine oldukça yaklaşması ve ülkelerin finansal sistemlerinin girift hale gelmesiyle bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi göstermekte ve diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke sınırları içerisinde kalmasının artık söz konusu olmadığını göstermiştir. Bu nedenle ulusal bazda alınan önlemler bankaları oluşacak riske karşı kısmen korurken uluslararası düzeyde yaşanacak dalgalanmalarda bankaların yeterli düzeyde direnç sağlamasında eksiklikler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin küresel düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin arttırılmasını amaçlamaktadır. Sözü edilen düzenlemelerden birisi de bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve istikrarlı işleyişinin sağlanması amacıyla getirilen “Basel II Bankacılık Sermaye Yeterliği Düzenlemeleri”dir.

Basel I in tüm bankalar için tek yöntem yaklaşımına karşın Basel II de bankalara farklı yöntem alternatifleri sunulmaktadır. Bu yaklaşım bankaların yapısı ve büyüklükleriyle uyumlu yöntemleri kullanmalarına olanak sağlayacaktır.

Basel II ile riskler daha hassas ölçülecektir. Alınan pozisyonların risklilik derecesiyle uyumlu hesaplamalar, kaynakların doğru şekilde tahsis edilmesini

sağlayacaktır. Sermaye yükümlülüklerini doğru hesaplanması yerine getirilmesi sonucunda da mevduat sahiplerinin daha iyi korunması beklenmektedir.

Basel II etkin bir risk yönetimini teşkil etmektedir. Dolayısıyla öncelikle kurum çapında risk kültürünün yerleşmesine önem verilecektir.

Daha etkin risk yönetimi, riske dayalı fiyatlama sistemini getirecektir. Fiyatlamının sadece fonlama maliyeti ve operasyonel giderler ile değil risk kavramıyla da ilişkilendirmesi, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca Basel II çerçevesinde finans kuruluşların münferit sermaye yeterliliklerinin yerel otorite tarafından değerlendirilmesi, bu kurumlar üzerinde etkin gözetim ve denetimi tesis edecektir. Kamuya açıklanacak bilgilerin daha şeffaf olması sağlanacaktır.

Basel II ile birlikte rating kavramının önemi artacak ve ratingi yüksek, riskliliği düşük firmalar bu uygulamada daha olumlu etkilenebilecektir. Firmalar arasında ayırtırma daha sağlıklı yapılacaktır.

Basel II ile birlikte kredilendirme faaliyetlerinde bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımına ve derecelendirme sistemlerine göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi içinde olumsuz sonuçlar doğurmaması konusunda bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır. Bu konu denetim otoriteleri tarafından politika üretilmesini gerektiren önemli alanlardan biridir.

Basel II'nin temel amacı bankaların finansal krizlere karşı direncini arttırmak olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda Basel II kriterleri birçok düzenlemede bulunurken, esas olarak bankalar açısından muhtemel risklerin gerçekleşmesi

durumunda bankanın ortaya çıkan kayıplarının ne kadarını karşılayabileceğinin göstergesi olan asgari sermaye yeterliliği oranı ve bu oranın hesaplanmasında kullanılacak olan veriler önem kazanmıştır.

Basel II denetim otoriteleri ve piyasa disiplini konusunda yeni düzenlemeleri de barındırmıştır. Basel II standartları 2007 yılında AB ülkeleri tarafından uygulanmaya başlanmış ve 2012 yılında ise ABD tarafından uygulanmaya başlanacağı duyurulmuştur. Türkiye’de ise 2008 yılında BDDK tarafından alınan bir kararla Basel II uygulamaları süresiz olarak ertelenmiştir. Fakat BDDK tarafından Basel II standartlarına uyum çalışmalarının hız kaybetmeden devam ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Avrupa Konseyinin Avrupa Birliğindeki tüm bankaların Basel II standartlarına uyma zorunluluğunu getirmesi, AB üyeliği yolunda olan Türkiye için Basel II kriterlerine uymayı bir nevi zorunlu hale getirmiştir. Günümüzde Basel II standartlarının tam olarak ne zaman uygulanacağına dair net bir tarih olmasa da finansal istikrarın sağlanması ve dış politika hedeflerine ulaşılabilmesi için Türkiye’nin kısa süre içinde Basel II standartlarına uyumunun tamamlaması gerektiği düşünülmektedir.

Basel II standartları hem finans sektörünü hem kamu sektörünü hem de reel üretici sektörü birinci derecede etkileyecek hükümler içermektedir. Bankalar yaşayacakları radikal değişimlerin yanında bankacılık sisteminin kaynaklarını kullandırırken daha seçici olmak zorunda kalacaktır. Böylelikle firmaların kullandığı kredilerin limiti (firmanın yapısına göre) daralabilecek, teminat yapısı değişmek zorunda kalabilecek (teminatın tipine göre sonuç değişik olacak) ve fiyatlandırması büyük ölçüde değişebilecek ve bu değişim Basel II standartlarının getirisi olan derecelendirme notuna göre belirlenecektir.

Basel II’nin uygulanmasıyla kredi tahsisinde ana belirleyici etken firmalar için verilen derecelendirme notu olacaktır. Basel II standartları kredi riskinin ölçülmesinde riski daha iyi yansıttığı kabul edilen derecelendirme sistemi benimsenmiş olup, kredi derecelendirmesi konusunda iki yöntem üzerinde durulmuştur. Standart yaklaşımlarda derecelendirme kuruluşlarının (S&P, Fitch,

Moodys, vb) verdiği derecelerin esas alınması, ileri ölçüm yöntemlerinde (içsel derecelendirmeyi esas alan yöntemler) ise bankanın kendi içinde geliştirdiği bir yönteme göre üretilen derecelerin kullanılması öngörülmüştür. Basel II standartları her iki yöntemi önermesine karşın bankaların kendi içsel derecelendirme sistemlerinin olması yönünde vurgularda bulunmuştur.

Nitekim Basel II'nin uygulanmasıyla Türk bankacılık sektörünün büyük bir kısmının kredi riski tespitinde 2012'ye kadar içsel derecelendirme yöntemlerine geçmeyi planladığı göze önüne alınarak, mevcutta firmaların krediye yakırlılığını tespit amacıyla yapılan Mali Tahlil ve İstihbarat çalışmalarının önemi artmıştır.

Günümüzde bankaların kredi ilişkisinde bulunduğu ya da bulunmayı düşündüğu gerçek ve tüzel kişi işletmelerinin kredi değeri ve ödeme gücüne göre hangi tutarlarda hangi tür kredilerin hangi teminatlarla kullanılması gerektiğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla yapılan analiz çalışmalarının temelinde de firma için bir değerlendirme derecesi oluşturmak yatmaktadır. Bankalar derecelendirme notu kullanmasa dahi yaptıkları mali analiz ve istihbarat çalışmaları firmaların krediye yakırlılığına ilişkin bir değerlendirme derecesi sunmaktadır.

Bankacılık sektörü tarafından firmalara kullanılan toplam kredi hacmi, ağırlıklı olarak makro ekonomik koşullara ve bankaların fon kaynaklarının değışim imkanlarına bağlıdır. Benzer şekilde KOBİ kredilerinin ortalama maliyeti de ekonomideki genel faiz hadlerine, bankaların fonlama maliyetlerine ve operasyonel giderlerine oldukça duyarlıdır.

Basel II sonrasında bankaların fonlama maliyetlerindeki olumlu veya olumsuz değışimler ile Basel II uygulamalarına ilişkin operasyonel giderler, kredi maliyetlerine rekabet koşulları çerçevesinde yansıyabilecektir. Bu çerçevede, Basel II nin firma kredilerinin hacminde ve fiyatında oluşturması beklenen en önemli etki risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarında işlemlerin risklilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmalarının belirgin hale gelmesi olacaktır.

Basel II sonrasında bankaların fonlama maliyetlerindeki olumlu veya olumsuz değişimler ile Basel II uygulamalarına ilişkin operasyonel giderler, kredi maliyetlerine rekabet koşulları çerçevesinde yansıyabilecektir. Bu çerçevede, Basel II nin KOBİ kredilerinin hacminde ve fiyatında oluşturması beklenen en önemli etki risk primlerinin artması ve kredi faiz oranlarında işlemlerin risklilik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmalarının belirgin hale gelmesi olacaktır.

Türkiye' deki etkilerine daha ayrıntılı bir şekilde bakarak devam edersek; Basel I uzlaşısında, Türkiye'nin OECD ülkelerinden olması sebebiyle yabancı bankaların sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamalarında Türk bankalarının riski % 20 T.C Hazine riski ise % 0 risk ağırlığında değerlendirilmektedir.

Basel II standart yöntemiyle birlikte, Türkiye'nin mevcut ülke rating notu (BB-) nedeniyle, Türk bankaları ve T.C Hazine riskleri % 100 risk ağırlığında değerlendirilecektir. Ülke ratingimiz BBB yatırım yapılabilir notuna çıkarılırsa söz konusu risk ağırlığı % 50 olarak değişecektir.

Bununla birlikte, uluslararası bankalar, gelişmekte olan ülkelere veya bankalarına borç verirken yasal sermayeden ziyade ekonomik sermayelerini dikkate almaktadır. Bu nedenle de, OECD kriterinin kaldırılmasını maliyetler ve limitler açısından Türkiye üzerindeki olumsuz etkisinin sınırlı olacağı beklenmektedir.

Firmaların en önemli sorunu finansman sorunudur. Firmaların Basel II kapsamında uygun faaliyetle kredi talep etmeleri mali ve yönetsel yapılarında gerekli düzenlemeleri yapmaları ile mümkün olabilecektir.

Firmalar açısından Basel II sonrasında avantajlı koşullar ile kredi kullanmanın en etkili yolu iyi bir ratinge sahip olmaktır. Bu amaçla firmaların rating sistemiyle ilgili bilgi sahibi olması ve bu sistemi besleyecek her türlü bilgiyi açık ve güvenilir şekilde sağlamaları önemlidir.

Firmaların iyi bir ratinge sahip olmaları için öncelikle mali tabloların güçlü olması gerekmektedir. İşletmelerin mali tabloları düzenli, güvenilir ve gerçeği net olarak yansıtacak şekilde olmalıdır.

Bu hususta kayıt dışı ekonomi büyük bir sorun olarak kendini göstermektedir. Kayıt dışı tüm işlemlerin kayıt altına alınması gerekmektedir.

Uluslararası kabul görmüş standartlarda, güvenilir mali tabloların üretilmesi ve zamanında, güncel bilgilerin sağlanması için işletmelerin raporlama, veri tabanı, muhasebe sistemleri konularında teknoloji yatırımları yapmaları yada bu şekilde yapılmış yatırımlar varsa bunların tamamlanması gerekmektedir.

Bunlarla birlikte firmaların iyi bir ratinge sahip olmaları için her firmanın kendi bünyesinde kurumsal yönetim ilkelerini uygulaması ve buna paralel olarak da risk yönetimi kültürünü bünyelerinde yerleştirmiş olmaları yarar sağlayacaktır.

Risk yönetimi kültürünün yerleştirilmesinde risklerin iyi yönetilmesi ve belirlenen riskler doğrultusunda strateji ve planlamanın yapılması önemlidir. Kuskusuz ki iyi bir risk yönetimi bu konuda uzmanlaşmayı, bunun içinde insan kaynağına yatırım yapılmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, N. ve Tenker, N (2001). Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri. Gazi Kitap Evi, Ankara, ss.155-618.
- Akgüç, Ö (1998). Finansal Yönetim. Avcıol Yayınları, İstanbul, ss.21-948.
- Akgüç, Ö (2000a). Mali Raporlar Analizi. Açık Öğretim Yayınları, Eskişehir, ss.5
- Akgüç, Ö (2000b). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi. Arayış Yayınları, İstanbul, ss.15-20.
- Akgüç, Ö (2005). Mali Raporlar Analizi. Arayış Yayınları, İstanbul, ss.10-348.
- Aksel, K.H., (2002), “ Basel Komitesi Kararları ve Yeni Basel Antlaşması’nda (Basel II) Beklenen Gelişmeler”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Kasım- Aralık Sayısı, No:27, ss. 1-4
- Aksoy, T (1998). SPK, Çağdaş Bankacılıktaki son eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık, ss22
- Alp, A (2002). Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye. İMKB Yayınları, Ankara, s.162.
- Altan, M (2001). Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık. Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, s.260.
- Altıntaş, A., (2006), Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 59-62
- Aras, G (1996). Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi.Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları No: 30, Ankara, s.7.
- Aras, G., (2005), “Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri ve Geçiş Süreci,” Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4
- Arda, M. ve Göğebakan, C (2003). Yeniden değerlendirme oranının finansal analiz üzerinde etkisi. Pamukbank T.A.Ş. Kredi Risk Yönetimi Bölümü, Bankacılar Dergisi, 45: 61-70.
- Arslan, İ., (2007), “Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/articles/2007/18/IBRAHIMARSLAN.PDF, Erişim Tarihi: 15.10.2008

- Babusçu, Ş. (1997). Bankacılıkta Risk Değerlendirmesi ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulaması. Sermaye piyasası Kurulu Yayını No: 94, Ankara, s.47.
- Babusçu, Ş., (2005), Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Yayınları, Ankara, s.263, 265
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2001). Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik. Türkiye Bankalar Birliği, Ankara, s.47.
- Bankacılar Dergisi, Sayı:43, ss.51-68
- BDDK, (2004), “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)” , s.21
- BDDK,(2005), “ Operasyonel Riske Basel II Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme”, Araştırma Raporları:2005/2
- BDDK,(2005), “Piyasa Riskinin Dahil Edildiği Sermaye Yeterliliği Rasyosunun Standart Metoda Göre Hesaplanmasına İlişkin Örnek”, Risk ve Gözetim Teknikleri Araştırma Dairesi
- BDDK-Araştırma Dairesi, (2005), “10 soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”
- Beşinci M., (2005), “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci”, Finans- Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl 42, S. 498, ss. 15-27.
- Bektöre, S. ve Çömlekçi, F (1980). Mali Tablolar Analizi. Eskişehir, s.55.
- Berk, N (2001). Kredi Yönetimi. Beta Yayınları, İstanbul, ss.7-220.
- Bessis, J (2002). Risk Management in Banking. John Wiley and Sons, England, ss.7, 435-440.
- Boyacıoğlu, M. A., (2002), “ Operasyonel Risk ve Yönetim”, Bankacılar Dergisi, Sayı:43, ss.51-68
- Candan,H. ve A. Özün, (2006), Bankalarda Risk Yönetimi Ve Basel II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Capell, J. ve Swinne, A (1981). Internationales Kreditmanagement. Frankfurt am Main, s.11.
- Çelik, F., Kızıl, İ., “Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı”, Doğu Üniversitesi Dergisi, c.9, S.1, ss.19-34

Crosse H,1975, Banking Liquidity Revisited, The Bankers Magazine, Warren, Gorham and Lamont Inc., Boston, No: 158, s.37-40

Değirmenci, N., (2003), “Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, Ankara.
<http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE7Tezler/>, (30.12.2007).

Dierick, F., Pires, F., Scheicher, M., Spitzer, K.G., (2005), “The New Basel Capital Framework And Its Implementation In The European Union”
European Central Bank, Occasional Paper Series No.42 2005,

Dmisiker, S., (2005), “Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri,”Sermaye Piyasası Kurulu Arastırma Dairesi Yeterlilik Etüdü, (Kasım), s.1-37.

Donald, J. ve Kinley, J (1981). Corporate Banking. A Practical Approach to Lending, American Bankers Association, ss.389-392.

Dörterler, Y (2005). Halıcılık Sektörüne Eleştirel Bir Bakış. Halı Sektör Dergisi. 1(6):76-80.

Eğilmez, M (2003). Kasım 2000 Krizi Üzerine [www.mahfiegilmez.com.tr /kose1.htm](http://www.mahfiegilmez.com.tr/kose1.htm), (27.04.2005).

Eğilmez, M. ve Kumcu, E (2003). Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması. Om Yayın Evi, İstanbul, ss.332-335.

Emlak Bankası, (1997). Banka İstihbaratı ve Mali Analiz. Eğitim Müdürlüğü Yayınları No: 9, İstanbul, ss.10-45.

Ercan, M. K ve Ban, Ü (2005). Finansal Yönetim. Gazi Kitap Evi, Ankara, ss.178-182.

Erdoğan, N (2002). Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler&Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları. Yaklaşım Yayınları, Ankara, ss.191-195.

Eyüpgiller, S (1997). Banka İşletmeciliği Bilgisi. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları Yayın No: 317, Ankara, ss.169-171.

Çiloğlu, E (1988). Bankacılıkta İstihbarat. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No: 151, Ankara, ss.7-15.

Ekren, Nazım, Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği, T. İş Bankası Yayınları

George, A.R (1987). Commercial Lending American Bankers Association., ss.107-110.

Geylan, Ramazan, Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları (S. 3,4,5).

Giles, R.S. ve Capel, J.W (1987). Finance and Accounting. The Macmillen Pres Ltd., London, ss. 289-293.

Hempel, G., Coleman, A. ve Simonson, D (1990). Bank Managment, Text and Cases. Third Edition, John Wiley and Sons, New York, s. 449.

Hilscher, U (1979). Instrumente der Kreditwürdigkeitsprüfung. WISSt Heft, 7 (Juli). s.311.

Işık, S (2004). Para Finans ve Kriz. Akçağ Yayınları, Ankara, s.266.

İcra ve İflas Kanunu, (1932).., Md.1.

İktisadi Kalkınma Vakfı (2004). Avrupa Birliği'nin Hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve Bankacılık Müktesebatı ve Türkiye' nin Uyumu. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, s.91.

İnan, T (1994). Bankacılıkta İstihbarat ve Mali analiz. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.64-70.

Kansu, A (2004). Döviz Kuru Sistemleri Döviz Krizleri ve Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri. Derin Yayınları, İstanbul, s.173.

Karabınar, S. ve Ün, N (2005). Kredi Analizinde Bankaların Şirket Mali Tablolarına Güveni Üzerine Bir Anket Uygulaması. www.tbb.org.tr, (23.06.2005).

Karabıyık, L., Anbar, A. (2006), "Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:36, ss. 39-49

Karacan, A.İ (1996). Bankacılık ve Kriz: Bir Yazın Taraması. Creative Yayıncılık, İstanbul, ss.179-185.

Kaval, H (2000). Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, Ankara, ss.59-65.

Kumcu, E (2005). 1992'den 2001'e Ekonomik Kriz. www.tusiad.org /anasayfa.nsf/Frameset% 20III?OpenFrameSet, (28.04.2005).

Küçüközmen, C. (2004), " Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini" BDDK

Matar, S. ve Baktır, Ö.B (2001). Firmaların Kayıt Dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsis Esasları. Active Bankacılık ve Finans Makaleleri Dergisi, 1(1):74-80.

Mazıbaşı, M. (2005), "Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir

- Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporu , 2005/2.
- Özçam, M., (2004), “Basel II Uzlasısı”, <http://www.spk.gov.tr/yayinlar/>
- Özdemir, M (1999). Finansal Yönetim. Türkmen Kitap Evi, İstanbul, ss.26-30.
- Özer, M (1997a). Mali Tablolar ve Finansal Analiz. c.I, Ankara, ss.51-707.
- Özer, M. (1997b). Mali Tablolar ve Finansal Analiz. c.II, Ankara, ,ss.707-738.
- Özince, E. (2005), “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, Bankacılar Dergisi, Sayı 53, s18-22
- Roche, C (2000). Europaeische Kredituirtschaft für Interne Ratings, Börsen-Zeitung, s.55.
- Parasız, İ (2000). Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, ss.5-17, 109,112,113
- Peri, A (2004). Halı Sektöründe Lider Kent: Gaziantep. TMMOB Bülteni, Makina Mühendisleri Odası Gaziantep Şubesi, s.7.
- Polat, E (1995). Türk Bankacılık Sisteminde Problemlili Kredileri Önceden Belirleyecek Model Geliştirilmesi İçin Bir Çalışma. Pamukbank T.A.Ş. Yayınları, İstanbul, ss.86-90.
- Rodoplu, G., (2001), Para ve Sermaye Piyasaları, Tuğra Ofset, Isparta, s.363
- Seval, B (1990). Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi. Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No: 11, İstanbul, ss.126-254.
- Sevilengül, O (2003). Genel Muhasebe. Gazi Kitap Evi, Ankara, s.37.
- Seyidoğlu, H (2003). Uluslararası Finans. Güzem Can Yayınları No: 19, İstanbul, ss.490-495.
- Sunalı, H (2005). Yaşanan Mali Kriz ve Bankacılık Sektörü. www.activefinans.com/activeline/sayi10/kriz.html, (25.04.2005).
- Şakar, H (2002). Bankalarda Kredilendirme Teknikleri. Strata Yayıncılık, Yayın No: 5, İstanbul, ss.58-158.
- Şimşek, N (2000). Bankacılıkta Aktif-Pasif Yönetimi. Başak Ekonomi Dergisi, 112(24):. 17-21.
- TBB, (2004), “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, (Eylül). <http://www.tbb.org.tr/turkce/yayin/Konferans>, (01.02.2008).
- T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. www.igeme.org.tr/intro.htm (08.07.2005).
- T.C.Ziraat Bankası A.Ş (2000). Bankacılık Krizleri.Yayınlanmamış Arge Raporu.

- T.C. Ziraat Bankası A.Ş (2003). Ticari Krediler Mali analiz ve İstihbarat Mevzuat I, Ankara, ss.13-61.
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş (2004). Ortak Konu ve Hükümler Mevzuatı, Ankara, s.1.
- Teker,S., Bolgün,K.E., ve M.B. Akçay, (2005), “Banka Sermaye Yeterliliği:Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt no:3, Sayı 12, s.42-54.
- Tevfik, A. ve Tevfik, G (1997). Bankalarda Finansal Yönetime Giriş. T.B.B. Yayınları, Yayın No: 203, İstanbul, ss.296-302.
- Tuncay A, (1983). Uluslarüstü Bankacılık Bunalımı ve Türkiye’de Serbest Faiz Politikası.
- Tuncer, E., (2005), “ Basel II sadece yeni bir sermaye yeterlilik oranı hesaplama yöntemi değildir.”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Mart-Nisan Sayısı, ss. 1-8.
- Turgut, A., (2007), “Bankalar ve KOBİ’ler için Dönüm Noktası: Basel II Standartları”,
<http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/2.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2010
- Türko, M (1994). Finansal Yönetim I. Atatürk Üniversitesi Matbaası, Erzurum, ss.86-90.
- Uğur, E (2001). Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri.
<http://members.nbc.com/econturk/Türkiye.html>, (07.04.2005).
- Uyar, S (2003). Bankacılık Krizleri. Ziraat Matbaacılık, Ankara, ss.125-130.
- Ünalın, S., Çaldağ, Y., Tenker, N. ve Sayarı, M (1997). Envanter Bilanço. İ.T.İ.A. Yayını, Ankara, ss.167-170.
- Yayla, M., ve Y.T. Kaya, (2005), “Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, BDDK Araştırma Raporları 2005/3, <http://www.bddk.org.tr/turkce>, (08.06.2007)
- Yıldırım, M (2001). Para kurulu ve Türkiye Kasım 2000 krizi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2):. 17-37.
- Yıldırım, O (2005). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/turk.htm>, (30.06.2005).

Yüksel, A.S (1992). Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, Marmara Üniversitesi Nihad Sayâr Eğitim Vakfı Yayınları No: 448-681, İstanbul, ss.107-110.

Yüksel Ö., Taşkın E.S., (2005), “Basel II Kriterleri Ve Kobilerin Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesine Etkileri”, Ege Bölgesi Sanayi Odası, İzmir.

Zarakolu, A (1993). Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi. Türkiye İş Bankası Vakfı Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s.51.

<http://www.bis.org/>
www.merakmerkezi.com
www.bddk.org.tr